

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR TARÎKAT FÜTÜVVETNÂMESİ *USÛL-İ TARÎKAT-I*
***BEDEVİYYE*: METİN-İNCELEME**

Sümeyye YILDIZ

2501180872

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Derya BAŞ

İSTANBUL – 2022

ÖZ

BİR TARİKAT FÜTÜVVETNÂMESİ *USÛL-İ TARİKAT-İ BEDEVİYYE*: METİN-İNCELEME

Sümeyye YILDIZ

Tezimizde fütüvvetnâme yazım geleneğinin tarihsel süreç içerisinde hangi merhalelerden geçtiği ve nihâî olarak tarikatlar içerisinde varlığını koruduğu *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye* adlı eser örnekliğinde ele alınıp incelenmiştir. Fütüvvet kavramı ilk asırlardan itibaren insanın insanla ve diğer eşyayla olan ilişkisinde ahlâkî kemâlin bir göstergesi olarak anlaşılabilir. Gerek Cahiliyye toplumunda gerekse İslâm coğrafyasında tarihsel süreçte rengini değiştirse de her daim değerler bütününe ifade eden bir yapıda kalmıştır. Bu değerler bütünü olan fütüvvet ahlâkının usullerini anlatan eserler fütüvvetnâmelerdir. Fütüvvetin hangi anlamlarda kullanıldığı ele alınmış, fütüvvetin tasavvuf ile olan yakın teması ilk dönem sûfilerince tasavvuf ile hemen hemen aynı anlamda kullanıldığı tespit edilmiş ve son olarak da sûfî fütüvvetnâmeleri olarak bilinen tarikat fütüvvetnâmelerinin konumuna değinilmiştir. Tasavvuf dairesi içinde fütüvvetin, fütüvvetnâme dairesi içinde de *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye*'nin yeri belirlenerek tarikatlardaki fütüvvet anlayışı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye*'nin transkripsiyonu yapılmış olup çalışmamızın III. Bölümünde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Fütüvvet, Fütüvvetnâme, Bedeviyye, Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye.

ABSTRACT

In this thesis, the work called *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye*, which deals with the methods of the Bedeviyya sect, in which the tradition of writing the futüvvetnâme has passed through the historical process and ultimately preserved its existence in the sects, has been examined. The concept of futuwwa has shown itself as an indicator of moral perfection in the relationship of man with man and other things since the first centuries. Although it has changed its color in the historical process both in the Ignorance society and in the Islamic geography, it has always remained in a structure that expresses the whole of values. The works that describe the methods of futuwwa morality, which are the sum of these values, are futuwvetnames. The historical stages of futuwwa and the meanings in which it was used were discussed, the close contact of futuwwa with Sufism and even the use of futuwwa in the same manner by the first period Sufis was determined, and finally, the position of futuwvetnames in the axis of the sects known as sufi futuwvetnames were mentioned. By determining the place of futuwwa within the circle of mysticism and the place of *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* within the circle of futuwvetname, the understanding of futuwwa in the axis of the sect has been tried to be revealed. The translation of *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye*, which is registered in Yapı Kredi Sermet Çifter Library, has been written and included in the 3rd part of our study.

Keywords: Sufism, Futuwwa, Futuwwaname, Bedeviyya, Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye.

ÖNSÖZ

Tasavvuf disiplininin kendine özgü temel öğretileri ve ilkeleri mevcuttur. Bu temel öğretilere yer veren kaynaklardan biri de fütüvvetnâmelerdir. Fütüvvet kavramının içerdiği derin manayı ve gereklerini konu edinen bu eserler tasavvufî âdâb ve erkânı yansıtmaları bakımından mühimdir. Fütüvvet kavramı gerek Cahiliyye döneminde gerekse İslâm'ın ilk asırlarında ve ilerleyen yüzyıllarda her daim ahlakî ve insânî değer umdelerini içeren bir kavram olmuştur. Tarihsel serüveni içerisinde farklı renklere bürünerek içtimâî, siyâsî, ekonomik ve tasavvufî alanda gün yüzüne çıkmış, varlığını ve değerini en üst düzeyde tasavvufta korumuştur.

Sûfî topluluğunun içinde tasavvufun tanımları incelendiğinde fütüvvet ile aynı anlamı taşıdıkları görülecektir. Aynı manaya sahip bu iki kavram fütüvvetin kaynağını bizlere göstermesi açısından oldukça kıymetlidir. Tasavvufî öğretinin bir uzantısı olan fütüvvet XII. asırdan sonra tarikatların âdâb, erkân ve usullerini anlatan nizamnâme geleneği olan fütüvvetnâmelerde açıkça kendini göstermektedir.

Bizde bu çalışmamızda fütüvvetin hangi dönemlerde ne anlama geldiğini ve bir öğreti kitabı olarak tasavvuf ilminde kayda değer bir yer edindiğini sunmaya gayret ettik. Rifâî, Bedevî, Sa'dî, Kâdirî ve Bektâşî tarikatları içinde fütüvvet erkânına sahip çıkanları değerlendirdik. Fütüvvet geleneğinin h. IV. asırda tıpkı tasavvuf ile özdeşleşmesinde olduğu gibi asırlar sonrasında kurumsallaşan tarikatlar ile de özdeşleştiğini göstermeye ve bu ahlâkî değerlerin-tasavvufî ilkelerin kaleme alınması sonucunda ortaya çıkan fütüvvetnâme literatürüne katkı sağlamaya çalıştık.

Öncelikle belirttiğimiz tarikatlara ait fütüvvetnâmelerin muhtevası üzerinden benzer noktaları göstererek bir mukayese yapmaya gayret ettik. Tezimizin esasını ise Bedeviyye tarikatına ait *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye* isimli eser oluşturmaktadır. *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye*'nin çeviri yazısını yaparak hem ilim dünyasına kazandırmayı hem de tezimizin iddiasına delil olarak sunmayı amaçladık. Amacımızın yerine gelmiş olduğunu umuyor ve alanımıza katkı sunmasını ümit ediyoruz.

Tamamlanan her işte birçok elin emeğinin olduğu muhakkaktır. Tez konumuzun planlanmasında, doğru adımları atacak yönlendirmelerde bulunmasında ve yürütülmesinde yardımını, desteğini ve inancını her daim yanımda hissettiğim

değerli danışmanım Doç. Dr. Derya Baş’a şükranlarımı sunarım. Tezimi okuyarak katkılarda bulunan değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Gürses’e, Arapça duaları harekeleme ve anlam verme hususunda yardımlarını esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Hamit Sevgili, Faysal Yıldırım ve Qusai Bawazir’e teşekkürü borç bilirim. Manevî desteklerini her daim arkamda hissettiğim kıymetli aileme de minnettarlığımı bu vesile ile ifade etmek isterim.

Sümeyye YILDIZ

İSTANBUL- 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FÜTÜVVET KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ.....	1
1. Fütüvvet Kavramı ve Arap Toplumunda Fütüvvet	1
2. Tasavvufî Fütüvvet Telakkisi.....	5
3. Siyasî - İctimâî Bir Teşkilat Olarak Fütüvvet	18
4. Tarîkatlar Erkânında Fütüvvet	21

İKİNCİ BÖLÜM

TARÎKATNÂME YAZIM GELENEĞİNİN BİR TÜRÜ OLARAK

FÜTÜVVETNÂME LİTERATÜRÜ.....	23
1. Fütüvvetnâme Literatürü.....	23
2. Tarîkatlarda Fütüvvetnâme Literatürü	26
2.1. Rifâiyye Tarîkatı	26
2.2. Bedeviyye Tarîkatı	33
2.3. Kâdiriyye Tarîkatı	34
2.4. Sa'diyye Tarîkatı.....	37
2.5. Bektâşiyye Tarîkatı	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

USÛL-İ TARÎKAT-I BEDEVİYYE'NİN TRANSKRİPSİYONU	44
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	162

EKLER.....	178
-------------------	------------

KISALTMALAR LİSTESİ

Adı Geçen Eser	age.
Aleyhisselâm	a.s.
Bakınız	bkz.
Bin	b.
Cilt	c.
Çeviren	çev.
Editör	ed.
Hazırlayan	haz.
Hazreti	Hz.
Hicri	h.
İslam Araştırmaları Merkezi	İSAM
İstanbul Ticaret Odası	İTO
İstinsah	ist.
Kütüphane	ktp.
Neşreden	nşr.
Numara	nu.
Ölüm tarihi	ö.
Sallallâhu aleyhi ve sellem	s.a.v.
Sayfa	s.
Tahkik eden	thk.
Tashih Eden	tsh.
Türkiye Diyanet Vakfı	TDV
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi	TDVİA
Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye	UB.
Varak	vr.
Ve diğerleri	vd.
Volume	vol.
Yayına Hazırlayan	yay. haz.
Yayıncılık	yay.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Fütüvvet kavramını konu edinin fütüvvete dair âdâb ve erkânı ele alan eserler olan fütüvvetnâmeler hem tasavvufî çevrelere hem de meslekî alanlara nüfuz etmiş risâlelerdir. Bu eserlere Arapça'da Kitâbü'l-Fütüvve, Farsça ve Türkçe'de ise Fütüvvetnâme adı verilmiştir. Kitâbü'l-Fütüvve klasik tasavvuf eserlerinde sûfîlik ile çok yakın anlamda kullanılırken fütüvvetnâme ise daha çok meslekî çerçevedeki nizamnâmeleri yansıtan bir anlama sahiptir. Her ne kadar meslekî alanda olsa da kaynağını tasavvufî kaynaklarda yer alan fütüvvetten ve fütüvvete dair konu ve risâlelerden almıştır.

İslâmiyet'in ilk yıllarından itibaren Müslüman halkın manevî değerlerini geliştirip olgunlaştırmayı, ilim irfân sahibi insanlar yetiştirmeyi kendisine şiar edinmiş tasavvufî düşünce ve geleneğinin bir şubesi sayılan fütüvvet teşkilatı ve fütüvvet ilkelerinin, İslâm medeniyetinde elde ettiği başarı açıkça görülmektedir. Fütüvvetin gereklerini barındıran şeylerin tamamını tasavvufî düşüncede ve özellikle de tarîkatlar içerisinde görmek mümkündür. Zira tasavvufun ve fütüvvet kurumunun dayandıkları kaynaklar ve ilham aldıkları mecra aynı olduğundan fütüvvet tasavvuf ilişkisi/bağı h. II. asırdan bu yana oldukça güçlüdür.

Gerek Cahiliye döneminin gerekse İslâm coğrafyasının toplumsal yapısının hemen hemen her yerinde fütüvvetin izlerine rastlanmaktadır. Cahiliye döneminin fütüvvet anlayışı kabile anlayışına bağlı olarak kahramanlık, iffet ve diğer kâmlık gibi üstün vasıfları bir arada barındıran ahlâkî değerleri temsil ederken, ilerleyen yüzyıllarda fütüvvetin anlam zenginliğine ve derinliğine ulaşarak tasavvufî ve mânevî değerleri telakki edinen bir dinî içeriğe dönüşmüştür. Nitekim bu forma dönüşmesinde ilk dönem sûfîlerin katkıları oldukça fazladır. Dinî-ahlâkî bir derinlik kazanan fütüvveti anlayabilmek ve gözlemleyebilmek için sûfî fütüvvetnâmelerine bakmak

yeterlidir. Bu süreçte özellikle Horasan Melâmetîliğinin bu kavramın olgunlaşmasında önemli katkısı olduğu görülmektedir.

İlk asırlarda işlenen fütüvvet kavramının olgunlaşmış bir kurumu ifade ettiğini söylemek zordur. Geniş biçimde ancak h. IV. asrın sonlarına doğru yorumlanmış ve müstakil tasavvuf eserlerinde kendisine yer edinebilmiş olan fütüvvet bir ahlak öğretisi olarak tasavvuf öğretisi içinde bir yer edinmiştir.

Tarihî süreç içinde, kültürel ve siyâsî sahada olduğu gibi tasavvuf sahasında da bir yer edinen fütüvvet mefhumunun son aşaması tarîkat geleneğinde edindiği yerdir ki çalışmamızın asıl odak noktası budur. İlk dönemlerden itibaren tasavvuf ile hemen hemen aynı anlamda kullanılan fütüvvet kavramı, tarîkatlar döneminde tarîkatların âdâb ve erkânını anlatan bir nizamnâme olarak varlık göstermiştir.

Özellikle Rifâiyye, Kâdiriyye, Bedeviyye, Sa'diyye ve Bektâşiyye tarîkatlarının erkânnameleri olan fütüvvetnâmelerin ortak özellikler barındırdığı görülür. Bu ortak unsurları tespit etmek, tarîkat geleneğini temsil eden bazı fütüvvetnâmelere ve konularına dikkat çekmek ve fütüvvet teşkilatları işlevlerini tamamladıktan sonra fütüvvet kültürünün bugüne kadar yaşamasını sağlayan kurumun tarîkatlar olduğunu savunmak tezimizin ana gayesini oluşturmaktadır.

Tezimizin konusunu teşkil eden, Bedevîlik tarîkatının âdâb, erkân ve usulünü anlatan *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* adlı eser çerçevesinde fütüvvet kültürünün tarîkatlar içerisinde varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaya çalıştık. Fütüvvetin tarihsel serüvenini, hangi anlamlarda kullanıldığını, fütüvvetnâmelerin hangi tarîkatlarda nizamnâme özelliği taşıdığını tespit etmeye ve *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* isimli eser ekseninde tarîkat geleneğinde fütüvvetnâme yazım türünü konumlandırmaya çalıştık.

2. Yöntemi

Tezimizin ilk bölümünde fütüvvet kavramının ve teşkilatının tarihsel sürecine yer verilirken daha önceden yapılmış, alanında söz sahibi olmuş ilim insanlarının ilgili tez ve makale türündeki bilimsel çalışmalarına müracaat edilmiştir. İkinci bölümde ise fütüvvet teşkilatı işlevini bitirdikten sonra fütüvvetin tarîkatlar eliyle sürdüğü görüşünden hareketle tarîkatlardaki fütüvvet temasını ortaya koyacak bir biçimde

öncelikle tarîkatlardaki fütüvvet literatürü hakkında bilgi verdik. Bu çalışma fütüvvet literatürünün tamamını içermemektedir. Fütüvvet kavramının tarîkatlar çevresinde devam ettiğini göstermek adına tespit edebildiğimiz bazı örnekleri ihtiva etmektedir.

Fütüvvetnâme'nin müellifi hakkında tabakât türü eserler başta olmak üzere fütüvvete ve fütüvvetnâmelere dair yapılmış çalışmalarda bilgi veren bir kaynak bulamadık. Sadece transkripsiyonunu yaptığımız mecmuadaki biyografik bilgi kırıntılarından hareketle değerlendirmede bulunabildik.

Kendisini ümmî biri olarak tanımlayan Erzincânî'nin metninde oldukça fazla yazım hataları mevcuttur ki bu durum fütüvvetnâme metinleri için sık rastlanan bir durumdur. Biz bu yazım hatalarının her birini tek tek tashih etseydik sayfalar dolusu dipnot düşmemiz gerekecekti. Bu yüzden cümlelerin gelişinden, konunun ilerleyişinden kuvvetli bir tahminle kelimeleri doğru yazmaya gayret ettik.

Gerek Türkçe kısımda gerekse Arapça kısımda çok sayıda hatalar vardı. Âyetlerde yer alan hataları âyetlerin doğru yazımını vererek, duâ kısımlarında ise anlama uygun kelimeyi kuvvetli bir zan ile tahmin ederek vermeyi uygun gördük. Arapça duâ ve metinlerde var olan hataların metin içinde doğrusunu verip dipnotta hatalı kısmını göstermeye çalıştık. Eserdeki hataları dipnotta verirken “UB” kısaltmasını kullandık. Ancak bunu yaparken anlama tamamıyla ters düşen kısımları dipnotta verdik. Eksik veya fazla olan her harfi -çok sayıda olması nedeniyle- göstermemiz mümkün değildi. Türkçe metinlerde var olan yazım hatalarında sadece doğru yazılışlarını vermeyi tercih ettik. Okuyamadığımız kelimeleri de “... [?]” işaretiyle gösterdik.

3. Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye

Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye'nin tek nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 753 numarada kayıtlıdır. 223 varaktan oluşan, 210x140 ebatlarında, bordo meşin üzerine ciltli, nesih yazı ile 13 satır ile yazılmış Osmanlıca bu eserin istinsah yeri, istinsah tarihi ve müstensihine dair herhangi bir kayıt düşülmemiştir. *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* mecmua içinde [8a-145a] varakları arasında yer almaktadır.

Mecmuanın içinde yer alan *Ma'rifetü'n-Nefs* adlı ikinci risâlede kendini Erzincânî olarak tanıtan yazarın *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye'nin* de yazarı olup

olmadığını bilmiyoruz. Mecmua Bedeviyye tarîkatına ait fütüvvet erkânını anlattıktan sonra *Ma'rifetü'n-Nefs* adlı risâle ile devam eder. Mecmuanın devamında ise Necmeddîn Kübrâ'nın *Usûlü'l-Aşere'si*, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye ait olan *Risâle-i Gavsıyye* ve *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık* adlı eserde yer alan “Hâzâ Fakrânâme-i Ca'fer-i Sâdık” bölümü yer almaktadır. Mecmua içinde yer alan ilk iki risâleyi transkripte ettik. İkinci risâle olan *Ma'rifetü'n-Nefs*'in sonunda müellif kendisini şu şekilde tarif eder: “Erzincanlı olan bu zât mürşid-i kâmil bulmak niyetiyle yürüyerek Şam'a gider. Nakşibendiyye fukarâsından Yekdest-i Mekkî'nin halifelerinden Câmi-i Emeviyye'de ibadete çekilmiş olan Süleyman Efendi'ye intisab ederek Câmi-i Emeviyye'de bevvâblık görevinde bulunur. 1165/1752 tarihinde şeyhi vefat ettikten sonra 1170/1757 senesinde Bitlis'te bulunan Mahmud el-Hisâl'in (Hacı Mahmud b. Abdülgafûr) emriyle Anadolu'ya gelir ve tecdîd-i biât eder.” Bu eseri kaleme alırken bu şeyh efendinin hizmetinde yer almaktadır.

İki risâle peşi sıra geldiğinden dolayı müellifin birinci risâlenin de yazarı olduğu düşünülebilir. Ya da anonim olarak mevcut olan bu risâle istinsah edilmiş olabilir. Anonim bir fütüvvetnâme olup olmadığı ya da Bedeviyye veya Rifâiyye tarîkatları muhitinde bu fütüvvetnâmenin yaygın olup olmadığı hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Fakat tarîkatların fütüvvetnâme literatürü dikkate alındığında oldukça geniş bir muhtevaya sahip olduğu görülmektedir. Rifâilik muhitinde yaygın olan *Fütüvvetnâme-i Yasin er-Rifâi* ve *Minhâcü'l-Mürîdîn* isimli fütüvvetnâmelerle konu ve içerik bakımından benzer olması hasebiyle *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* isimli eserde Bedeviyye tarîkatı içerisinde fütüvvetnâme özelliği taşımaktadır.

İkinci risâleyi çalışmaya dahil etmemizin sebebi fütüvvetnâmenin konu içeriğini tamamlayan bir karaktere sahip olması ve iki risâlenin yazarının aynı olma ihtimaliydi.

BİRİNCİ BÖLÜM

FÜTÜVVET KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ

1. Fütüvvet Kavramı ve Cahiliye Arap Toplumunda Fütüvvet

1.1. Fütüvvet

Genç, delikanlı, genç adam, yiğit, gözü pek, civânmerd, cömert, temiz soyluluk, kerem¹ gibi anlamları ihtiva eden ve Arap menşeli olan fetâ kavramının tarihsel gelişimi, ne zaman ortaya çıktığı, hangi merhalelerden geçtiği gerek Doğu’da gerekse Batı’da incelenen ve araştırılan bir konu olmuştur. Tarihsel serüveni hakkında kesin bilgilere ulaşılmasa da yapılan hemen hemen bütün araştırmalar da bu kavramın var olduğundan bu yana bazı merhalelerden geçtiği ve din dışı bir kavram iken zamanla içeriğinin değiştiği görülmektedir.² Başlarda toplumsal ideali temsil eden fetâ, ilerleyen asırlarda tasavvufi renge bürünerek rûhânî ve manevî hayattaki bir ideali temsil etmeye başlamıştır.³ Câhiliye döneminde sosyal bir kavram olarak fütüvvet, Abbâsî halifesi Nâsır dönemi ile siyâsî, içtimâî ve iktisâdî alanlarda kurumlaşmaya giden teşkilat olarak fütüvvet, tasavvuf hareketi ile paralel olarak tasavvufî fütüvvet ve son olarak meslekî oluşum niteliğinde Ahilik fütüvveti olarak tarihte kademe kademe kılıf değiştirmiştir.⁴

Fütüvvet bahsini ele alan bütün araştırmacılar öncelikle Kur’ân-ı Kerîm’den referans ararlar.⁵ Kur’ân’da fütüvvet olarak yer almasa da “fetâ, fitye ve fityân” olarak “genç adam” anlamında geçen⁶ bu kavram ahlâkî manada faziletler ve değerler bütününe içeren bir

¹ Rahşan Gürel, *Razavî’nin Fütüvvetnâmesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi/Ph.D. Dissertation, 1992, s. V.

² Sezai Küçük, “Abdullah Ensârî el-Herevî’nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi: ‘Kitâbu’l-Fütüvvet”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2000), s. 137; Ali Bolat, *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003, s. 257.

³ Mehmet Demirci, “Ahilik’te Tasavvufî Boyut: Fütüvvet”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1992), s. 84.

⁴ Ebubekir Aytekin, *Tarihten Günümüze Fütüvvet ve Ahilik*, İstanbul: Kayhan Yayınları, 2018, s. 15-16-17.

⁵ Ahmet Yaşar Ocak - Süleyman Uludağ, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1996, c. 13, s. 261.

⁶ Nisâ, 4/25; Yusuf, 12/30, 36; Kehf, 18/10, 13, 60, 62; Enbiyâ, 21/60; Osman Nuri Küçük, “Kur’ân-ı Kerîm’de Fütüvvet ve Keremin Esasları”, *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 28-30.

anlamdan ziyade sözlük anlamına hitap ediyordu,⁷ ve fetâ diye adlandırılan kişiler dinî bir hüviyetten ziyade övülen bir anlamı haizdi.⁸ Fütüvvet kavramı Kur’ân-ı Kerîm’de 21 yerde⁹ aynı kökten 15 kelime zikredilmiştir.¹⁰ Enbiyâ sûresinin 60.¹¹ ve Kehf sûresinin 13.¹² ayetlerinde yiğitlik manasında geçerken Yûsuf sûresinin 30.¹³ ve Kehf sûresinin 60-62.¹⁴ ayetlerinde ise köle anlamında zikredilmiştir. Bu bağlamda İbn Kayyım da (ö. 751/1350) “fetâ” kavramının güzel hasletleri bünyesinde taşıyan değerleri ifade etmediğini, fütüvvet telakkisinin daha sonraları ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹⁵ Fütüvvet kavramının manası yalnızca cömertlik, asalet ve mürüvvet gibi değerleri içererek sadece ahlâkî cihete olan vurgusuyla kalmamış aynı zamanda bu değerlerin gereğini yerine getirmeyi amaç edinmiş aynı fikirdeki genç adamlardan oluşması suretiyle içtimâî olarak da kendini geliştirmiştir.¹⁶

1.2. Arap Toplumunda Fütüvvet

Fütüvvet hakkındaki araştırmalarıyla tanınan Alman şarkiyatçısı Franz Taeschner sosyolojik bir kavram olan “fetâ” ve “fütüvvet” kavramı ile ilk etapta Arap kültürü arasında bir bağ kurmak zordur dese de bu meseleyi çözmek için bunu göz önüne almanın önemli olduğunu da vurgular. Bu yüzden Latince iuvenis olan fütüvvet kavramının tarihsel süreç içerisinde ne zaman ve hangi cihetle var olduğunu anlamak ve ahlâkî açıdan ne anlama

⁷ Franz Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)”, çev. Fikret Işıltan, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, 15/1-4, (1953-1954), s. 5; Ocak, “Fütüvvet”, s. 261.

⁸ Hatice Çubukçu, “Nişabur Ekolüne Mensup Hanım Sûfilerde Görülen Fütüvvet ve Melâmet Anlayışı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 9 (2017), s. 99.

⁹ Yûsuf sûresinin 12. ve 36. ayetlerinde “delikanlı”, Yûsuf sûresi 62. âyette “yardımcı gençler”, Kehf sûresi 10. ve 13. ayetlerinde “genç yiğitler”, Kehf sûresi 60. ve 62. ayetlerinde “genç arkadaş”, Enbiyâ sûresi 60. âyette “genç”, Nisâ sûresi 25. âyette “genç câriye”, Nûr sûresi 33. âyette “câriye”, Nisâ sûresi 127. ve 176. ayetlerde “fetvâ istemek” ve ayrıca “açıklamak”, Yûsuf sûresi 41, 43, 46., Neml sûresi 32. ve Kehf sûresi 22. ayetlerde “fetvâ istemek ve vermek”, Saffât sûresi 11. ve 149. ayetlerde “sormak” şeklinde zikredilmiştir.

¹⁰ Gürel, *Razavî’nin Fütüvvetnâmesi*, s. IX.

¹¹ “(İçlerinden bazıları:) ‘İbrâhîm denilen bir gencin, onları diline doladığını işittik’ dediler.” (Enbiyâ 21/60).

¹² Biz sana onların haberini gerçek olarak anlatıyoruz. Şüphesiz onlar, Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti; biz de onların hidayetlerini artırmıştık.” (Kehf 18/13).

¹³ Şehirdeki birtakım kadınlar, ‘Aziz’in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murâd almak istemiş. Ona olan aşkı, yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz, onu apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz.’ dediler. (Yûsuf 12/30).

¹⁴ “Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: ‘İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.’ Onlar, iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular. Balık, denizde bir yolunu tutup kayıp gitti. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, ‘Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük’ dedi.” (Kehf 18/60-62).

¹⁵ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Medâricü’s-Sâlikîn: Kur’ânî Tasavvufun Esasları*, çev. Ali Ataç ve diğerleri, İstanbul: İnsan Yayınları, 1990, c. 2, s. 281.

¹⁶ Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva”, s. 3.

geldiğini görebilmek için dikkatimizi Kadim Arap toplumuna çevirmek gerekir. Kadim Arap düşüncesinde daha çok biri misafirperverlik ve cömertlik diğeri cesaret ve yiğitlik olmak üzere iki farklı fazilet olarak kullanılan fetâ¹⁷ Arap şiirlerinde ise “genç delikanlı” anlamında kullanılmakta idi. Arap nazmına bakıldığında fetâ “Eski Araplara mahsus faziletlerden sayılan aşırı cömert kimseler; kendilerini çekinmeden haklı mı haksız mı olduğunu sormaksızın kabileleri için feda eden kimseler; erkekçe cesaret gösteren kimseler için...” kullanılmaktaydı.¹⁸ Yaşanılan coğrafya ile toplumsal şartlar nazarı dikkate alındığında bir netice olarak Kadim Arap toplumunda fütüvvet görülmektedir. Bu minvalde fetânın anlam olarak barındırdığı gençlik, kuvvet ve kahramanlık Arap toplumunda çöl hayatının getirdiği zorluklar neticesinde insanî bir haslet olarak kendini göstermektedir.¹⁹ Örneklik teşkil etmesi açısından birkaç Arap şiirindeki kullanımlarını vermek yerinde olacaktır:

Abîd b. el-Abras’a ait olan كم من فتى مثل غصن البان في كرم [Cömertlikte söğüt ağacının dalları gibi nice gençler vardır.] şiirinde fetâdan beklenen meziyet cömertlik iken Arapların en önemli şairlerinden olan İmru’l-Kays’ın عليها فتى لم تحمل الأرض مثله ابر بميثاق و [Ona, yeryüzünün şimdiye kadar üzerinde taşımadığı sözünde duran, vefalı olan ve sabreden genç gerekir.] bu şiirinde ise fetâdan beklenen vefâ sahibi olmasıdır.²⁰ Bu ve bunun gibi Arap Edebiyatına yansıyan fetâ mefhumunda ideal insanın bünyesinde hangi vasıfları taşıdığını görmek mümkündür.

Kadim Arap toplumu bu kavram ile daha çok ideal insan olan asil ve kâmil insanı kastediyordu. Nitekim “Erkekçe cesaret gösteren kimseler için” tabirine bakılırsa Kadim Arap düşüncesine göre fetâ, sehâvet ve şecâat kavramlarını istilzam ediyordu. Zira toplumlar kahramanlık duygularını kahraman modelleri ile sunma ihtiyacı hissederler. Fetâ kelimesinden türeyen fütüvvet kavramının da ruhunda kahramanlık duygusu hâkim olduğundan İslamiyet gelmeden önceki Arap toplumunda fetâ demek kabileyi koruma iç güdüsüne sahip, hamaset duygusu yüksek, faziletli bir kişiliği temsil eden kişi demektir. Arap toplumunda var olan bu tip model, kurumsallaşmış bir yapıdan ziyade münferit bir kişiliği yansıtmaktaydı. Şu da bir gerçektir ki Arap toplumunda ve kültüründe var olan fetâ

¹⁷ İsmet Uçma, *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2011, s. 86.

¹⁸ Franz Taeschner, “İslam’da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri”, çev. Semahat Yüksel, *Belleten*, 36/142, (1972), s. 205.

¹⁹ İbrahim Yılmaz, “Eski Arap Şiirlerinde ve Günümüzde Fütüvvet”, *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Kırşehir Ahi evren Üniversitesi, 2017, c. 1, s. 309.

²⁰ Yılmaz, “Eski Arap Şiirlerinde ve Günümüzde Fütüvvet”, s. 309.

kavramının doldurduğu değerler, ilerleyen süreçte tasavvufî bir forma büründüğünde fütüvvetin ancak bir bölümünü oluşturacaktır.

Her ne kadar faziletler birliğini ifade etse de bu dönemde dînî oluşumdan uzak ve menfaate dayalı küçük birlikler de (fityân grubu) yok değildi.²¹ Söz gelimi Kûfe, Musul, Şam, Türkistan, Rey, Hıms ve Mısır'da²² bu kelime daha çok eğlence ve zevk düşkünü, içki içen gruplara verilen bir ad olmuştur. Burada fetânın iyi ve güzel özellikleri bünyesinde taşıyan bir kişiliğinden ziyade birtakım sıfatları ile vasat insandan üstün olma durumu söz konusudur. Terbiyevî literatürün en önemli üstadı olan el-Câhız (ö. 255) *Kitâbü'l-Fityân* adlı eserini fetânın özelliklerini taşıyan kişilere ayırmıştır. O dönemin fetâsını ve özelliklerini yakından takip edebileceğimiz bir kaynaklığa sahip olan bu eser günümüze kadar ulaşamamıştır.²³

Kitâbü'l-Agânî'de ise fetânın İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren var olduğunu gösteren pasajlar, fütüvvet teşkilatının ne zaman var olmaya başladığını göstermesi açısından kayda değerdir.²⁴ Burada kastedilen fityân kılık kıyafet, davranış gibi bir takım belirgin özellikleri ile ünlenmiş, dînî amaçtan uzak tamamen dünyevî işlere yönelmiş bir grubu temsil ediyordu. Yeme, içme, müzik gibi dünyevî amaçlarla bir araya gelen bu grup son derece serbest bir hayat tarzı benimsediklerini de göstermiş oluyorlar.

Kitâbü'l-Agânî'de geçen Huneyn b. Belva el-Hîrî, Emevî halifesi Hişâm zamanında Hira'da yaşamış olan Hristiyan bir şarkıcı idi. Kendisi fityâna dahil değildi, fakat onlarla iş birliği içindeydi. Onların bir nevi eğlence arkadaşı olup, Hira ve Kûfedeki fityân cemiyetlerine çeşitli lüks malzemeler getirir veya onlar için kadın şarkıcılar, hokkabazlar bulurdu.²⁵ Zira Kadim Araplarda mevcut olan fetâ, ahlâkî değerleri bünyesinde taşıyan bir topluluk iken zamanla bu özelliğini kaybetmiş ve daha basit bir anlam ifade etmeye başlamıştır.

²¹ Claude Cahen, "Osmanlılardan Önce Anadolu'da Şiilik Problemi", çev. Sabri Hizmetli, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 5 (1982), s. 310.

²² Ali Bolat, "Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet", *Hiz. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 8.

²³ Taeschner, "İslam'da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu", s. 208.

²⁴ Taeschner, "İslam'da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu", s. 209.

²⁵ Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1981, s. 10; Taeschner, "İslam'da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu", s. 209.

2. Tasavvufî Fütüvvet Telakkisi

Fityân topluluğu ile sûfî kesimin teması ise fütüvvet kavramının tasavvuf terminolojisi içerisindeki konumunu göstermesi açısından mühimdir. Kendine has hasletleri barındırarak bir sosyal kesimi yansıtan ve VIII-IX. asırlarda vücut bulan fityân grubunun Arap yarımadasında değil de şehirli ve gayri Arabî bir kökene sahip olarak Irak ve İran'da kurumlaşması, fütüvvet ve sûfilik anlayışlarının kaynak bakımından aynı tabakadan beslendiklerini ve yekpare olduklarını göstermektedir.²⁶ Böylelikle sûfiler fütüvveti kendi renkleri ile renklendirerek temel ahlâkî değerleri açıklamışlardır.²⁷ Nihayetinde fütüvvet ilk başlarda toplumsal açıdan ideali ifade ederken, sûfilerin elinde yeni şekliyle rûhânî açıdan ideali anlatmıştır.²⁸

İslamiyet'ten önce Arap toplumunda fetâ olarak vücûd bulan ve tarihin ilerlemesi ile bazı merhaleler geçiren fütüvvet kavramı, tasavvuf ile hemhal olduğunda örnek insan prototipini amaç edinip kemâlât seviyesine ulaşmış, ilim ve irfan sahibi nesiller yetiştiren tasavvufî bir teşkilata bürünmüştür. Müslüman Arapların fethettikleri yeni yerlere özellikle Kuzey İran'a ve Horasan'a Arap asil ideal insan modeli olan fetâ mefhumunu taşımaları fütüvvet kavramının İran muhitindeki şövaleresk yaşam tarzını Arap kökenli ideal insanı İranlı asilzade ile cem etmiş ve civanmerdî olarak adlandırmıştır.²⁹ Dolayısıyla fütüvvet kavramının nerede inkişaf ettiği kadar nerede teşkilatlandığı da önem arz eder. Asil ve ideal insan modelinin teşkilatlanmasını Arabistan'da aramak beyhude bir çabadır. Fütüvvet birliğinin izlerini Müslüman Arapların fethettikleri kültür ve medeniyet merkezlerinde aramak gerekir. Louis Massignon bu birliğin kökenini Sâsânî Devletinin başşehri olan Ktesiphon³⁰ da (el-Medâin'de) aramak gerektiğini savunur.³¹ Massignon'u böyle düşündüren İslâm'ı kabul eden İran asıllı ilk sahâbî,³² Hz. Peygamber'in berberi ve bütün

²⁶ Beyza Özden, *Fütüvvetnâme Yazımı Açısından Minhâcû'l-Mürîdîn ve Mecmûa'nın Yeri ve Önemi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 29; Uludağ-Ocak, "Fütüvvet", s. 262.

²⁷ Funda Demirtaş, "Fütüvvet Kavramının/Kurumunun Askeri ve Siyasî Mahiyeti", *Ahîlik Uluslararası Sempozyumu Kalite Merkezli Bir Yaşam Bildiri Kitabı*, Kayseri: 2011, s. 411.

²⁸ Demirci, "Ahilikte Tasavvufî Boyut: Fütüvvet", s. 84.

²⁹ Taeschner, "İslam Ortaçağında Futuvva", s. 5-6.

³⁰ Tizpon ya da Ktesiphon, İran eyaleti Hvarvaran'da Bağdat'ın 35 km güneyinde kadim Mezopotamya'nın en önemli şehirlerinden biridir.

³¹ Taeschner, "İslam Ortaçağında Futuvva", s. 11-12.

³² İbrahim Hatipoğlu, "Selmân-ı Fârisî" *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, c. 36, s. 441-443.

fütüvvet silsilelerinin kendisine irca edildiği Selmân-ı Fârisî'dir. Bu sebeple teşkilatın Şark'ta bilhassa İran'da neşet ettiğini düşünmek makuldür. Bütün bu bilgilere birtakım kıstaslar ile ı ışık tutabilirsek de bu konuda bizi aydınlatacak o zamanın âdet ve düşünüşlerini yansıtan eserler günümüze ulaşmamıştır.

İslâm'da insânî, dinî ve ahlâkî formları içeren fütüvvetin menşei meselesi hep tartışıl原因elen bir konu olduğu için bu kavramı öne çıkarıp, önemli bir konuma getirenler Evâil-i Sûfîyye denilen ilk sûfilerdir. Evâil-i Sûfîyye'den maksat Sülemî'de (ö. 412/1025) Ebû Nuaym'da (ö. 430/1038) Kuşeyrî'de (ö. 465/1072) hayat hikayeleri ve menkıbeleri anlatılan sûfilerdir.³³ İlk dönem sûfileri Arapların kullandıkları yiğit ve cesur anlamındaki fetâdan fütüvvet gibi mücerred bir kelimeye ulaşmışlardır. Fakat kullandıkları bu kavram tam anlamıyla teşkilatlanmış değildi. Fütüvvetin menşei problemi aslında tasavvufun menşei problemi ile yakınlık göstermektedir. Nitekim bu minvalde Neşet Çağatay, "Fütüvvetin menşei tasavvufla sıkı sıkıya alakalı ve hatta onunla müşterektir" der ve Vladimir Gordlevskij'in fütüvvetin tarihçesi hakkında 'Eski Sâmi milletlerinden bakiye kaldığı, Nâsır Li-dînillah'ın cülûsundan önce Urfa ve Suriye sahilllerinde ve Kudüs Krallığı'nda yayıldığı ve bunu yayanların faal fütüvveci İsmâîlîler olduğu' yönündeki görüşlerine yer verir.³⁴ Fakat Çağatay'ın dediğini baz alıp fütüvvetin menşei Eski Sâmi milletlerine dayandırırız bu sadece durumu daha da kapalı hale getirecektir. Fütüvvetin menşei ile tasavvufun menşei ortak kabul edersek Gordlevskij'in söylemi bağlamında fütüvvetin kaynağını başka din ve kültürlerde aramış oluruz ki bu da tasavvufun kaynağını da başka din ve kültürlerde aramamızı gerektirir.³⁵

Horasan bölgesinin önemli bir ekolü olan Nişâbur'a mensup sûfiler fütüvvet anlayışlarına melâmet unsurunu da sokarak farklı bir anlayışın literatüre katılmasına katkı sağlamışlardır. Bir bakıma onların fütüvvet konusundaki fikirleri aynı zamanda Melâmîliğin de doğmasına uygun ortamı yaratmıştır.³⁶ Diğer bir deyişle fütüvvetin anlaşılabilmesi esasında Melâmîliğin anlaşılmasından geçmektedir. Zira fütüvvet sorgulamasında ve

³³ Süleyman Uludağ, "İlk Sûfilerde Fütüvvet", *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 89.

³⁴ Neşet Çağatay, "Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1952), s. 61-62.

³⁵ Derya Baş, "Fütüvvet ve Tasavvuf Buluşması: Tarikat Aleviliği ve Fütüvvet Erkanı", *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 60.

³⁶ Ebü'l-Alâ Afîfî, *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s. 166.

tasavvufun doğru anlaşılmasında, melâmetin vuku bulduğu coğrafya olan Horasan bölgesi zühd/zâhitlik ekseninde şekillenmiştir. Sülemî'den Abdülbaki Gölpınarlı'ya kadar olan süreçte yapılan melâmet araştırmalarında görünen şey, melâmîliğin fetâ kavramındaki yiğitlik anlamı ile ilişkilendirilmesidir.³⁷ Nitekim Sülemî'nin eserinde “Melâmî diye kime derler?” sorusunun cevabında yiğitliğin anlam çerçevesi ile karşılaşılır. Zira “İyiliğini değil, fakat kusurunu ve kötülüğünü açığa vurmak cesaretini gösteren yiğit insanlara” melâmî denmektedir.³⁸

Sülemî'nin (ö. 412) *Kitâbü'l-Fütüvve*'sinde zikrettiği bütün fütüvvet ilkeleri aynı zamanda melâmet ilkeleri olarak da zikredilir.³⁹ Doğrusu Horasan bölgesinin fütüvvet ve melâmet hususundaki tavırlarını birbirinden ayırmak hiç kolay değildir⁴⁰ çünkü fütüvvet ve melâmet sadece aynı gerçeğin iki farklı yönüdür.⁴¹ Zira melâmetî hareketin çoğunluğu fütüvvet ehlinin öğretilerinden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Melâmîler, Müslüman zâhidlerin gerçek fetâlarıdır⁴² demek yanlış anlaşılma sebepleri olmaz.

Fütüvveti tasavvuf ile aynı anlamda ve tasavvufî bir kavram olarak kullananların h. II. asırda yaşayan Horasan Melâmetîleri olduğu ve Melâmetî büyüklerinin aynı zamanda çok büyük sûfîler olduğunu *Tabakâtü's-Sûfiyye* yazarı Sülemî'nin Melâmetîliğe ait en eski metin olan *Risâletü'l-Melâmetiyye*'sinde⁴³ de görmek mümkündür.⁴⁴ Sülemî bahsi geçen risâlesinde kendisine fütüvvet makamını kimin kazanacağı ve fetâlığı kimin hak edeceği sorulduğunda “...Âdem'in özür dileyiciliği, Nûh'un dayanıklılığı, İbrahim'in vefâsı, İsmâil'in sadâkatı, Mûsâ'nın ihlâsı, Eyyûb'un sabrı, Dâvûd'un ağlaması, Muhammed'in

³⁷ M. Esat Harmancı, “Fütüvvet-Melâmet İlişkisi”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2 (2011), s. 120.

³⁸ Harmancı, “Fütüvvet-Melâmet İlişkisi”, s. 121.

³⁹ Bolat, *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik*, s. 291.

⁴⁰ Bolat, *age.*, s. 290.

⁴¹ Afifi, *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, s. 193.

⁴² Afifi, *age.*, s. 154.

⁴³ Bu Risâle hakkında Richard Hartmann'ın yazdığı bir makale Köprülüzade Ahmet Cemal tarafından Türkçeye çevrilmiş ve darü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nda 1340 tarihinde yayımlanmıştır. Makaleyi yayına haz: Adem Çatak, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2013), s. 329-360. Bkz. Richard Hartmann'ın makalesi, *Der Islam Dergisinin* 8. cildinde 1918 yılında yayımlanmıştır. Richard Hartmann “As-Sulami's Risâlat al-Malâmatîja”, *Der Islam*, Strassburg, Jan 1918, vol 8, issue 3-4, p. 157-203.

⁴⁴ Fütüvvet ve Melâmet arasındaki ilişki için bkz. Ebü'l-Alâ Afifi, *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, s. 135-193; Abdülbaki Gölpınarlı, “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 11 (Ekim 1949 – Temmuz 1950), s. 7; Ocak-Uludağ, “Fütüvvet”, s. 262.

cömertliği, Ebû Bekir'in inceliği, Ömer'in cesareti, Osman'ın hayâsı, Ali'nin ilmi..."⁴⁵
bunlar kimde bulunursa o fetâlığı hak eder şeklinde cevap vermiştir.

Sülemî meşhur eserinin ilk bölümünde fütüvvet bahsine koşanları ele alırken Âdem aleyhisselamdan başlar ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ondan da Hz. Ali'ye ulaştırarak silsileyi tamamlar.

"Fütüvvet davetine ilk koşanların ve mürüvvet ahlak ve şerefini koruyanların ilki, (yeryüzü anlamındaki) edîm'den gelen Âdem'dir ki, ismi irâde mahallinde sabit, cismi haşmet evinde sakin, nurlarla ve masumlukta desteklenmiş, kerâmet tâciyla taçlanmış, selamet evine girmiştir. Fütüvveti Kâbil kovunca Hâbil onu kabul etti. Şît onun hakkını yerine getirdi, onu her türlü çirkin şeylerden korudu. İdris de onunla yüksek mekâna çıkarıldı, İblis'in tuzağından kurtarıldı. Fütüvvet sevgisiyle Nûh, çok inledi ve üzerinde fütüvvetin nuru patladı. Ad onunla isimlendirildi, kibre dönmedi. Fütüvvet ile Hûd ahitlere güzel vefa gösterdi, fütüvvetle Sâlih, kötülüklerden kurtuldu. İbrahim Halîl fütüvvetle nâm alıp putların ve heykellerin başlarını kırdı. Fütüvvetle İsmâil yüce Padişah'ın emrine kurban oldu. Fütüvvetle Lût inişi olmayan yüce makama çıktı. Fütüvvetle İshakta buluşma gününe kadar ibadetle kaim oldu. Yâkub fütüvvet sebeplerine yapıştı. Fütüvvetle Eyyûb'un hastalığı açıldı. Fütüvvetle Yusuf yolların en güzelinde yürüdü, onunla her zaman başarıya ulaştı. Zülkifl fütüvvetin yüce rütbesine uyup güzel, hoşnut edici işlerini yaptı. Şuayb onun yarış alanındaki kamışlarını kaparak erlikte birincilik aldı, her şüpheden ve kusurdan uzak kaldı. Mûsâ fütüvvet kaftanını giyip çalındı. Harun ona uyup güzel söz söyledi. Ashab-ı Kehf ve Rakim onunla şereflendi, kurtuldu ve nimet evine erdi. Dâvûd'un kalbi onunla hayat buldu; fütüvvet yüzünden kendisine rükû ve sücud tatlı geldi. Fütüvveti Dâvûd'dan Süleyman aldı, insanlar ve cinler fütüvvet yüzünden Süleyman'ın emrine verildi. Fütüvvet şartları kendisine sahih yapılan Yûnus fütüvvetin gereklerine uydu. Zekeriyâ fütüvvetle safâ yurduna girdi. Yahya fütüvvetle sadık tasadan kurtuldu, zor şartlarda fütüvvete sarıldı da üzüntüye ve ıstıraba düşmedi. As'as İsâ onunla açık bir nur olup patladı, Ruh ve Mesih onunla unvan aldı. Fütüvvetle Muhammed'e (s.a.v.) açık fetih verildi. Kardeşi ve amcası oğlu Ali'yi fütüvvet emîni yaptı."⁴⁶

⁴⁵ Gölpınarlı, "Fütüvvet Teşkilatı" s. 7; Bolat, "Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet", s. 9.

⁴⁶ Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Kitâbü'l-Fütüvve*, çev. Süleyman Ateş, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1977, s. 22-23.

Sülemî peygamberlere has, kemâlin bir ölçüsü olarak gördüğü fütüvveti silsilenin sonunda Hz. Ali ile tamamlayarak, onu peygamberlerden geçen ahlakî olgunluğun temsilcisi olarak göstermektedir. Adı geçen peygamberler fütüvvet ile güzelliğe mazhar oldukları için nübüvvet ile alakası olan bu kavram hem geniş bir daire hem de tasavvuf ile akrabadır. Âdem peygamberden başlayıp Hz. Peygamber ile sona ermesi fütüvvete mana derinliği katmakta aynı zamanda fütüvvetin tarihçesi açısından bize yol gösteren bir harita özelliği taşımaktadır. Burada meseleye konu olan bir soru da şudur ki; Fütüvvetin tasavvuf ile muâdil bir anlamda kullanılmasıyla beraber acaba tasavvuf mu daha kapsamlıdır yoksa fütüvvet mi ya da sûfî mi daha üstündür fetâ mı? Bu soru tasavvufun nübüvvet-velâyet meselesine benzer bir konudur. Çünkü orada da tartışılan konu velâyetin nübüvvetten daha kapsayıcı olması fakat nübüvvetin velâyetten daha üstün olmasıdır. İslam'ın ahlak nazariyesini velâyet ayağı olmadan nübüvvet ile irtibatlandırmak mümkün değildir. Nitekim Alâüddevle-i Simnânî de *Fütüvvetnâme*'sinde 'Mürüvveti olmayanın fütüvveti, fütüvveti olmayanın velâyeti olmaz'⁴⁷ diyerek bu konuya ışık tutmuştur. Hz. Peygamber ile nübüvvet kapısı kapanmış olsa da velâyet kapısı O'nunla açılmıştır. Zira Mustafa'nın velâyetine bir yerde hakikat derler, bir mertebeye tarikat adını verirler, bir makamda şeriat derler, bir sûrette de onu fütüvvet sayarlar.⁴⁸

Hz. Ali'yi fütüvvet emîni kılması fütüvvetin peygamber silsilesinden sonra devam etmesi için önemlidir. Nitekim Hz. Peygamber Hz. Ali'nin yiğitliği ve cesareti hususunda gösterdiği emsalsiz örneklerden ve ilme ve güzel ahlaka verdiği önemden hareketle "Zülfikardan başka kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur" tertibiyle "Lâ seyfe illâ zülfikâr lâ fetâ illâ Alî" demiştir. İdeal insanın umdelerini bünyesinde taşıdığı için bu hitaba mazhar olan Hz. Ali hem fetâdır hem fütüvvet ehli hem de fütüvvetin kaynağıdır.⁴⁹

⁴⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları*, İstanbul: İTO Yayınları, 2011, s. 20.

⁴⁸ Gölpınarlı, "Fütüvvet Teşkilatı", s. 235.

⁴⁹ Fütüvvetnâme türündeki eserlerin hepsi Hz. Ali'yi müşterek unsurlar arasında görmektedir. Zira fütüvvet peygamberlerden Hz. Muhammed (sav)'e gelmiş, Ondan da Hz. Ali'ye intikal etmiştir. Fütüvvetnâmelerin temel özelliklerinden biri de Hz. Ali'nin on yedi kişinin beline şed kuşatmasıdır ki bunlara kemer-bestegân denilir. Bkz. Mehmet Şeker, "Fütüvvetnâmelerde Ehl-i Beyt", *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, haz. M. Fatih Köksal, Kırşehir: Ahi Evren Üniversitesi, 2007, s. 403-405; Bkz. Meliha Yıldırım Sarıkaya, "Türk Edebiyatında "Lâ Fetâ" ve "Hel Etâ", *Hz. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 161-175.

Asırlar sonrasında XV. yüzyılda yazılmış olan Şeyh Seyyid Hüseyin İbn Şeyh Seyyid Gaybî'ye ait fütüvvetnâmede de fütüvvet silsilesi şöyle sıralanır: “Evvel Âdem'den aleyhisselâm; ikinci Nûh'dan aleyhisselâm; üçüncü Halîlullâh'dan aleyhisselâm; dördüncü Muhammed Mustafâ'dan sallalâhu aleyhi ve sellem...”⁵⁰

Sülemî *Kitâbü'l-Fütüvve* adlı eserinde ‘Fütüvvetle Muhammed’e açık bir fetih verildi’⁵¹ ibaresini kullanarak fetih ile fütüvvet kavramları arasında bir bağ olduğuna da dikkat çekmiştir. Nitekim İbnü'l-Arabî de meşhur eseri *Fütûhât-ı Mekkiyye* de fütüvvet hususî bir başlık açmış, fütüvvet ile fütûhât arasında bir ilişkinin olduğunu vurgulamış ve onu kendi nazariyesi içinde bir yere konumlandırmıştır.⁵² Yine İbnü'l-Arabî'nin fütüvvet ehli hakkındaki “Onlar manevi mekanların başkanlarıdır ve mekanlar onlara aittir. Susturucu delil, otorite ve burhan onlara aittir. Varlığın sütunları onların üzerinde durur. Onlar sır ilminde Huzeyfe kademindedirler. Temyiz ve eleştiri onların işiyken hâl ve akid ehli de onlardır. Onların hükmünde bir çelişki olmadığı gibi çelişkilerini uzlaştıracak kimse de bulunmaz. Veciz konuşurlarsa âciz bırakırlar, tafsîlâta girerlerse, yorarlar. İstinatgâh onlar iken itimat da onlara edilir.”⁵³ beyanı ehl-i fütüvveti ne derecede gördüğünü ve onları fütüvvetü't-tahakkuk (gerçek fütüvvet) içinde değerlendirdiğini gösterir. İbnü'l-Arabî *Fütûhât-ı Mekkiyye*'de fetânın yaşanmayacağı babında “Fetâ, fetih ve fütûhât sahibidir”⁵⁴ ibaresini söyleyerek Sülemî ile aynı çizgide bir fütüvvet-fütûhat anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Yakın dönem XX. yüzyılda Üsküp Rifâi Tekkesi şeyhinden olan Sâdeddin Sırrî Efendi de fütüvvetnâmesinde fütüvvet ile fütûhâtı aynı anlamda kullanmıştır.

Tasavvufî literatürde îsâr kavramı ile var olan diğerkâmlığı, sûfilerin ahlâkî tavır ve hareketinde temsil edenler Melâmîlerdir. Öyle ki Sülemî fütüvvetnâmesinde buna özel bir yer ayırarak Melâmîyye hakkında şunları söylemiştir: “Fütüvvet namına, bütün peygamberlerin ve evliyanın fazâilini şahsında cem etmiş olup, buna rağmen kendisini küçük gören, bütün bunları bir hiç addeden, bir dereceye vardığını tevehhüm etmeyen,

⁵⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, “Fütüvvetnâme-i Şeyh Seyyid Hüseyin İbni Gaybî”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 17/1-4 (Ekim 1955-Temmuz 1956), s. 75-78; Mehmet Şeker, *Türk-İslâm Medeniyetinde Ahîlik ve Fütüvvetnâmelerin Yeri Seyyid Hüseyin el-Gaybî'nin Muhtasar Fütüvvetnâmesi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011, s. 136.

⁵¹ Sülemî, *Kitâbü'l-Fütüvve*, s. 23.

⁵² Muhyiddin İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2012, c. 17, s. 247-313-314.

⁵³ İbn Arabî, *age.*, c. 17, s. 313-314.

⁵⁴ İbn Arabî, *age.*, c. 17, s. 314.

bilakis kendi kusurlarını ve faaliyetinin noksanlarını tezekkür edip hemcinslerini ne olursa olsun kendisine üstün telakki eden kimse layıktır.” Gerçekten de sûfiler nazarında fütüvvetin en yüksek derecesi Melâmiyyedir. Bu suretle sûfî nazariyesine göre fütüvvet Kadim Arap dönemindeki fetâdan beklenilenin çok üstünde faziletleri barındıran bir kavramı oluşturuyor.

Tasavvufî fütüvveti Horasan ile irtibatlandırmak aynı zamanda melâmet ile de irtibatlandırmaktır. Bundan dolayı fütüvvetin “kınayanın kınamasından korkmamak” ve insanların takdirini çekmenin ahlaken daha mükemmel olduğunu savunan⁵⁵ Melâmetîlik ile ilişkisini ortaya koymak için, Sülemî’nin bahsi geçen hem fütüvvet hem de melâmet risalesindeki kaideleri karşılaştırmak yeterli olacaktır. Buna göre Sülemî’nin kabul ettiği “arkadaşların ihtiyacını giderme, kötülüğe iyilikle karşılık verme, malında dostlarının kendi malları gibi tasarruf etmelerine müsaade etme, her halde doğru olma, sâlihlerin elbisesine bürünmeden önce içini düzeltme, kusur işledikleri zaman dostların yüzüne vurmama, günah işledikleri zaman onlar için tevbe etme, çalışmaktan geri durup oturmama, belâ gelince şikayet etmeme, fakirliğe sarılma ve onunla sevinme, her hususta Allah’a başvurma, nefsin arzusuna aykırı gitme, bulunduğu vakti geçmiş ve gelecek düşüncesiyle meşgul etmeme, dışından daha çok sırrını ve bâtınını gözetme, kendi yaptığını küçük başkasının yaptığını büyük görme ve halkı mâzur, kendisini kusurlu görme”⁵⁶ gibi fütüvvet gereklerinden sayılan bu ilkelerin aynı zamanda melâmet risâlesinde melâmet ilkeleri olarak sunulduğunu görürüz.⁵⁷

Ahmet Yaşar Ocak da sosyal bir sınıf olan fityân grubunun Arap yarımadasında değil, Irak ve İran gibi kültür merkezlerinde ortaya çıktığını yani gayri Arap bir kökene dayandığını özellikle de İran mistisizminin hâkim olduğu Horasan bölgesindeki Melâmiyye ile iç içe olduğunu söyler.⁵⁸ Afîfî’nin “Melâmetîler Müslüman zâhidlerin gerçek ‘fetâ’larıdır” sözü ile⁵⁹ İbnü’l-Arabî’nin fütüvvet makamına melâmet ehlerinden başkasının gelemeyeceğini söylemesi, onların da fütüvvet ile melâmet arasında ilişki kurduğunu gösterir.⁶⁰

⁵⁵ Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva”, s. 7.

⁵⁶ Sülemî, *Kitâbü’l-Fütüvve*, s. 25-94.

⁵⁷ Bkz. Sülemî, *Risâletü’l-Melâmetiyye*, haz. Ebu’l-Alâ Afîfî, Kâhire: Mecelletü Külliyyeti’l-Âdâb, 1942, s. 81, 82, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103.

⁵⁸ Ocak-Uludağ, “Fütüvvet”, s. 262.

⁵⁹ Ebü’l-Alâ Afîfî, *Tasavvuf: İslam’da Manevî Hayat*, çev. Ekrem Demirli, Abdullah Kartal, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996, s. 88.

⁶⁰ İbn Arabî, *age.*, c. 11, s. 35-36.

Sülemî'nin meşhur eserinde fütüvvet hakkındaki sûfîlerin sözlerine bakılırsa sadece Horasan değil, Şam ve Bağdat başta olmak üzere pek çok bölgeden sûfîlerin fütüvvet hakkındaki görüşlerine ulaşmak mümkündür. Bu da tasavvufî düşüncenin ve hareketin uzandığı her yerde fütüvvetin benimsendiğini göstermektedir. Bu bakımdan Sülemî, İbn Atâ, Bâyezid Bistâmî, İbrahim Havvâs, Ebû Osman Hîrî, Ebû Bekir Tamestânî, Sehl b. Abdullah, Bişr b. Hâris, Yahyâ b. Muâz, Cüneyd Bağdâdî, Serî Sakatî, Ebû Tûrâb Nahşebî, Zünnûn Mısırî, İbn Semmâk, Maruf Kerhî, Ebu'l-Hasan Müzeyyin, Fudayl b. İyâz, Ebû Yakub Nehracûrî, Câfer Sâdık, Ebu'l-Hasan Bûşencî, Ebû Bekr el-Verrâk, Ebû'l-Kâsım Nasrabâzî, Ebû Bekr el-Kettânî, Ebû Yakub es-Sûsî, Ebû Ali Cüzcanî, Süfyân Sevrî, Şâh b. Şucâ', Ebû Hafs Haddâd, Dâvud Tâî, Hâtîm el-Esam, Feth el-Mevsîlî, Ebû Saîd el-Harrâz, Ebû Abdullah es-Sicî'yi⁶¹ fütüvvet ile ilişkilendirir. Bu durum fütüvvet topluluğunun tasavvuf ile ilk olarak ne zaman, nerede ve hangi şekilde temas kurduğunun tespitini güçlendirmektedir.⁶²

Fütüvvet, Sülemî'nin andığı sûfîler ile kabilecilik ve asabiyetten kurtulmuş, diğerkâm (îsâr) merkezli ahlâkî bir forma dönüştürülmeye çalışılmıştır.⁶³ Fütüvvetin sûfilik ile olan yakın teması Horasan'da net bir şekilde görülse de mahiyeti hakkında bize bilgi vermez. H. III. asırda Horasan'da var olan temasın izlerini tespit etmeye yarayan Hamdûn Kassâr ile Nûh el-Ayyâr arasındaki diyalog kendini göstermektedir. Buna göre Hamdûn şöyle demektedir: “Bir gün Nîşâbur'un bir mahallesinde dolaşıyordum. Fütüvvet ehli olarak tanınan ve Nîşâbur'daki fetâların önderi olarak bilinen Nûh el-Ayyâr ile karşılaştığımda kendisine dedim ki: ‘Ey Nûh, fütüvvet nedir?’ Nûh, ‘Senin fütüvvetin mi, benim fütüvvetim mi?’ diye karşılık verdi. Ben her ikisini de tanımlamasını istedim. Bunun üzerine Nûh şöyle dedi: ‘İyi elbiseyi çıkarırım, hırkayı giyerim ve bu elbiseye lâayık davranışlar sergilerim. Böylece bir sûfî olmayı ümit ederim ve bu elbiseden dolayı Allah'tan utanarak günahlardan uzak dururum. Sen ise, insanlar sana hizmet etmesin ve önünde eğilsinler diye sûfî hırkasını giymeysin. Benim fütüvvetim, şerîatin zâhirine uymak, senin fütüvvetin ise kalbinin sesine kulak vermektir.’”⁶⁴

⁶¹ Sülemî, *Kitâbü'l-Fütüvve*, s. 31-74.

⁶² Bolat, “Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet”, s. 13.

⁶³ Afîfî, *Tasavvuf: İslam'da Manevî Hayat*, s. 88.

⁶⁴ Ebu'l-Hasan Ali b. Osman el-Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018, s. 247; Ebû Hâmid Muhammed b. İbrahim Feridüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Kabcı Yayıncılık, 2012, s. 424.

Fütüvvetten ilk defa bahsedenin Şeyh'ül-Fityân olarak da bilinen Horasanlı Fudayl b. İyâz (187/803) olduğu ve “dostların kusuruna bakmama”⁶⁵ şeklindeki tarifi söylene de İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye⁶⁶ ilk defa bahsedenin Ca'fer es-Sâdık (148/765) olduğunu onun şu sözleri ile belirtir: “Bize göre fütüvvet ele geçen bir şeyi tercihen başkalarının istifadesine sunmak, ele geçmeyen bir şey için de şükretmektir”.⁶⁷ Fütüvvete dair yapılan bu tanımlar “Tasavvuf nedir?” diye sorulduğunda verilecek cevaplardan farklı değildir. Zira II. asırdan beri ilk sırada yer alan sûfilerin tasavvufu fütüvvet manasında kullandıkları görülmektedir.⁶⁸ Sûfilerin fetâ'nın içerdiği anlamdan sıyrılıp, fütüvvetten ne anladıklarını bariz bir şekilde gösterip tasavvufî bir anlam içeren bir diğer ifade de şudur: “Fütüvvet kötü huyluluk ve sefahat değil, sunulan bir aş, bir armağan, güler yüz, tevazu ve başkalarına kötülük etmekten çekinmektir.”⁶⁹ Bu tanım çerçevesinde bakıldığında sûfiler bu kavram ile diğerkâmlığı hemcinslerine hatta daha zayıf olanlara, hakkı olan ve olmayanları ayırmaksızın daima veren ve hiç almayan, kendini sürekli ikinci plana atan bir hareket olarak (altürizm) benimsemişlerdir.

Fütüvvet Horasan ile Iraklı sûfiler nazarında el üstünde tutulmuş, ancak daha çok Horasanlı sûfiler bu hareketin ustaları olmuştur. Fütüvvet ehlini sevk ve idare eden Ahmed b. Hadraveyh (ö. 240/854), Ebû Türâb en-Nahşebî (ö. 245/859), Ebû Hafs el-Haddâd (ö. 260/874), Ebû Abdullah es-Sicî, Muhammed b. Fazl el-Belhî, Ebü'l-Hasan el-Büşencî (ö. 348/959) gibi fütüvvetten bahseden büyük sûfiler Horasan'da yetişmiştir. Bahsi geçen zevâtın elinde fütüvvet asabiyet ve kabileciliğe bağlı isâr anlayışından sıyrılıp mürüvvet eksenli⁷⁰ isâr anlayışına bürünmüştür.⁷¹ Ebû Hafs el-Haddâd'ın “Ahmed b. Hadraveyh olmasaydı, fütüvvet ve mürüvvet zuhur etmezdi”⁷² diyerek onu III. asırda fütüvvetin kaynağı olarak göstermesi, fütüvvetin tasavvuftaki yerini ve konumunu tarihsel olarak görmemiz açısından önemlidir. Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin şu rivayeti de Ahmed b.

⁶⁵ Abdülkerîm el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, tsh. Enes Muhammed Adnan eş-Şerfâvî, Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2017, s. 507; çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, s. 306; Ebû Hafs Şehâbeddin Ömer es-Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, çev. Hasan kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul: Vefa Yayıncılık, 1990, s. 318; Attâr, *Tezkire*, s. 136.

⁶⁶ el-Cevziyye, *Medâricü's-Sâlikîn: Kur'anî Tasavvufun Esasları*, c. 2, s. 281.

⁶⁷ el-Kuşeyrî, *er-Risâle*, 512; çev. Süleyman Uludağ, s. 310.

⁶⁸ Sezai Küçük, “Abdullah Ensârî el-Herevî'nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi”, s. 142.

⁶⁹ Taeschner, “İslam Orta çağında Futuvva”, s. 6.

⁷⁰ Bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tehzîbü Medârici's-Sâlikîn*, s. 696-699; Sülemî, *Kitâbü'l-Fütüvve*, s. 90-91.

⁷¹ Bolat, *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik*, s. 280.

⁷² Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb*, s. 186.

Hadraveyh'in fütüvvet ehlinde olduğunu gösterir: "Ahmed b. Hadraveyh'in karısına şunları söylediğini işittim: 'Memleketinde fityânın reisi olan şâtır bir ayyârı davet etmek istiyorum.' Karısı: 'Sen fityân davetinin hakkından gelemezsin.' Kocas: 'Davet etmeyince olmaz.' Karısı: Madem davet etmeye karar verdin, koyunları, inekleri ve eşekleri keser, adamın kapısından senin kapına kadar saçarım.' Kocas: 'Koyunları, inekleri anladım, eşeklere ne oluyor?' Karısı: 'Sen evine fetâ çağırıyorsun, mahallenin köpeklerine bundan hayır gelmesin mi?' dedi."⁷³

Nişâburlu Ebû Hafs'a fütüvvetin ne olduğu sorulduğunda ise "Bana göre fütüvvet tam olarak insaflı olmak ama insaf beklememektir." cevabını vermiştir.⁷⁴ Bağdat'tan ayrılmak üzere olduğu bir zamanda kendisine fütüvvetin ne olduğu sorulduğunda "Fütüvvet amel edile edile ve yaşanarak edinilir. Sözle anlatılan bir şey değildir." şeklinde cevap vermiştir.⁷⁵ Ebû Hafs'ın fütüvvet tanımlarına bakılırsa onun bu kavramdan anladığı amel, ahlak, adab ve iyi huylu olma özellikleri, hattı zatında tasavvufun amaçları arasındadır.

Iraklı sûfiler arasında olan ve Horasanlı sûfilerin çağdaşları olup fütüvvet konusunda görüş belirtenler ise Ma'rûf-i Kerhî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ruveyym, Hâris el-Muhâsibî ve Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'dir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin "Fütüvvet Şam'da, fesâhat Irak'ta, doğruluk Horasan'dadır" sözü fütüvvetin nerede neşet ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Marûf-i Kerhî fütüvvet ehlinin korkusuz vefa, övgüsüz cömertlik, istemeden verme⁷⁶ olmak üzere üç alameti olduğunu söyler. Fütüvvet sahibinin en belirgin özelliğinden birisi de cömert olmasıdır. Cüneyd-i Bağdâdî ise fütüvveti "İnsanlara eziyet etmekten sakınmak, elde ve avuçta bulunan şeyi onlara harcamak"⁷⁷ şeklinde tarif etmiştir. Fütüvvet aslında cömertliğin de ötesinde kendi menfaatinden ziyade başkalarını öncelimen manasında îsâr sahibi olmaktır. Her sûfî hemen hemen bütün güzel hasletleri bünyesinde taşıyan fütüvvet tanımları yapmış ve bu kavramı değerler üstü olarak ifade etmişlerdir. Bu değerlere ulaşmak ise Abdullah Ensârî'ye göre Hz. Peygamber'in sünnetine uymakla mümkündür çünkü fütüvvetin esasları O'nun hayatında tecessüm etmiştir.⁷⁸ Ebû Ali

⁷³ Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*, s. 186.

⁷⁴ Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Tabakâtü's-sûfiyye*, çev. Abdurrezzak Tek, Bursa: Bursa Akademî, 2018, s. 63; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 143; çev. Süleyman Uludağ, s. 113.

⁷⁵ Sülemî, *Tabakâtü's-Sûfiyye*, s. 63.

⁷⁶ Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*, s. 179.

⁷⁷ Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 508; çev. Süleyman Uludağ, s. 307.

⁷⁸ Küçük, "Abdullah Ensârî el-Herevî'nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi", s. 150-153.

Dekkâk’a göre de en büyük fetâ hiç şüphesiz Hz. Peygamber (sav)’dır. Zira Hz. Peygamber kıyamet gününde insanların sadece kendini düşüneceği o dehşetli anda fedakârlık göstererek ümmetini düşünecektir.

İlk asırlarda her ne kadar fütüvvetten ve tanımlarından bahsedilse de bu kavram daha geniş haliyle h. IV. asrın sonlarına doğru kendini göstermeye başladığı için tasavvuf klasiklerinde yer almaya başlaması veya müstakil risalelerin kaleme alınması daha çok bu yüzyılda olmuş⁷⁹ ve fütüvvet ahlâkî bir merhale olarak kabul edilip ele alınmıştır.⁸⁰ Sülemî, Herevî, Sühreverdî gibi müelliflerin fütüvvete dair müstakil eserler kaleme almış olması, Kuşeyrî’nin, eserinde fütüvvete dair bir bölüm açması tasavvufî fütüvvetin bu aşamada daha çok sünî bir çizgide olduğuna işaret etmektedir.⁸¹

Fütüvvetnâmeye dair ilk eserin müellifi olan Ebû Abdurrahman Sülemî, *Kitâbü’l-Fütüvve*’sini belli bir teşkilat ekseninde oluşmuş fütüvvet kurumunu ele alan fütüvvetnâmelere ziyade⁸² ilk dönemden itibaren fütüvvet hakkında yapılan sayısız tanımları kaleme alarak beş bölüm altında oluşturur ve burada fütüvvet tanımlarını tasavvuf ile aynı anlamda kullanır. Bunlardan bazıları; ‘tevbeye sarılmak, Allah için sevmek, garipleri sevmek, dostlara saygı, zarif davranmak, ihvanla gülüşmek, eğlenmek, Allah dostlarını sevmek, onların sevgisini kazanmaya çalışmak, Rabbi ile arasında inancını düzeltmek, duâ ve niyâzda edebe riâyet etmek, aç kalarak şeytanla savaşmak, gücü yeterken affetmek, seven kişinin sevgilisinin her emrine uyması, halka hüsnü zan beslemek, Allah’ı bilmek, onun için eziyete katlanmak, fakirliğe sarılmak, belaya şikayet etmemek, onu hoşnutlukla karşılamak, kulun hallerini ve nefeslerini kontrol etmesi, her durumda yaratılana şefkat, verenin de alanın da Allah olduğunu bilmek, tevekkül, uzlet ve halveti halk içine karışıp sohbete tercih etmek, nefsin arzu ve isteklerine aykırı gitmek, kanaat etmek, kardeşinin rahatını kendi rahatına tercih etmek, güzel sohbet etmek, daima Rabbine güvenmek, zaman bozulduğu sırada uzlete çekilmektir.’⁸³ Fütüvvetin manalarını içeren bu tanımları ilk dönemde sûfiler tarafından tasavvufa yapılan tanımlardan ayırmak son derece zordur. Nitekim tasavvufu ilk tarif edenlerden Muhammed b. Vâsî’e (ö. 123/741) göre tasavvuf, huşû, nefsi hor görme,

⁷⁹ Ocak, “Fütüvvetnâme”, s. 264.

⁸⁰ Örnek olarak Bkz. Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî, *Menâzilü’s-Sâirîn*, Bursa: Emin Yayınları, 2017, s. 39; İbn Arabî, *Futûhât*, c. 7, s. 359-366.

⁸¹ Bolat, “Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet”, s. 19.

⁸² Ahmet Kal’a, “Fütüvvet ve Ahiliğin Doğuşu”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 65 (1990), s. 277-278.

⁸³ Sülemî, *Kitâbü’l-Fütüvve*, s. 25-94.

kanaatkârlık ve alçak gönüllülüktür. Iraklı zâhid Ma'rûf-i Kerhî'ye (ö. 200/815-16 [?]) göre ise "Tasavvuf hakikatleri elde etmek ve halkın elindekilerden ümidi kesmektir." IV. asrın bir sûfisi olan Ebû Bekir eş-Şiblî'ye (ö. 334/946) göre ise "Tasavvuf kulun, dünyevî meşguliyet ve endişelerden uzak olduğu halde Allah'ın huzurunda bulunmasıdır." Bu ve buna benzer sayısız tasavvuf tanımında görüldüğü üzere tasavvuf ile fütüvvet aynı anlamları içeren iki farklı kavramdır.

Bu durumda fütüvvet ahlâkî bir kavram olarak sûfî telakkisine alınmış ve tasavvufa dair eserlere konu olmuştur. En eski fütüvvetnâme niteliğinde olan Sülemî'nin eserinin dışında, talebesi olan Kuşeyrî de hocasının izinde yürümüş ve meşhur eseri *er-Risâle*'sinde fütüvvete dair özel bir başlık açmış ve Ashab-ı Kehf için inen "Şüphesiz ki onlar Rablerine iman eden yiğit kimseler (fitye, fetâ) dir, biz de onların hidayetlerini artırmışızdır."⁸⁴ âyetini fütüvvete delil sayıp Fudayl b. İyâz, Hakim Tirmizi, Ebû Bekir el-Verrâk, Hâris Muhâsibî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi melâmetle ilişkisi olan büyük sûfilerin fütüvvete dair sözlerine yer vermiştir.⁸⁵ Eserinde yer verdiği fütüvvet tanımlarından biri Sehl b. Tüsterî'ye ait olan "Fütüvvet sünnete tabi olmaktır" tanımıdır. Bu tanımdan hareketle Kuşeyrî de tıpkı hocası gibi fütüvveti tasavvuf ile eş değer görmüş ve aynı anlamı içeren iki farklı kavram olarak sunmuştur.

Kuşeyrî'nin eserinde fütüvvete dair geçen çarpıcı anekdotlardan bir tanesi de şudur: Şakîk Belhî, Cafer b. Muhammed (Sâdık)'e fütüvvetin ne olduğunu sormuş, o da: Bu konuda senin fikrin nedir? demiş. Şakîk de ona şu cevabı vermişti: Verilirse şükrederiz, verilmezse sabrederiz, bize göre fütüvvet budur." Bunun üzerine Cafer, Medine'deki köpeklerimiz de böyle yapıyorlar, demişti. Şakîk sormuş: "Peki Ey Peygamber'in kızının torunu, size göre fütüvvet nedir?" Cafer şöyle demiş: "Verilirse başkasını kendimize tercih ederiz, verilmezse şükrederiz."⁸⁶ Yine başka bir yerde "Fütüvvetin esası, insanın ebedi olarak başkası için ve başkasının işinde çalışmasıdır" şeklinde geçer. Kuşeyrî'nin yer verdiği bu örneklerle göre tevekkül, teslimiyet, sabır, şükür ve isâr gibi tasavvufa ait olan makamlar fütüvvetin ne olduğunu gösteren kavramlar olup geniş bir anlamı ihtiva etmektedir.

⁸⁴ Kehf, 18/13.

⁸⁵ Gölpınarlı, "Fütüvvet Teşkilatı", s. 9.

⁸⁶ Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 310.

Tasavvufun iki önemli müellifi olan Sülemî ve Kuşeyrî bu iki kavramı eşdeğer olarak kullanırken bazı eserlerin müellifleri bu kavramları bu kadar geniş bir dairedede kullanmamışlar, fütüvveti daha çok tasavvufun bir dalı mesabesinde görmüşlerdir. Sözelimi Hâce Abdullah Herevî, tasavvufî mertebeleri ele alıp anlattığı *Menâzilü's-Sâirîn* adlı eserinde fütüvveti bir makam olarak ele alıp, fütüvveti tasavvufun bir cüzü saymış ve mertebeler içinde de otuz dokuzuncu menzil olarak zikrederek kapsayıcılığını daraltmıştır.⁸⁷

VII. yüzyılda yaşamış aslen sûfî olan ama aynı zamanda fütüvvete de müntesip olan Şihâbüddin Sühreverdî ise fütüvveti tıpkı Herevî gibi tasavvufun içinde yer alan bir hal ya da makam olarak ele alıp tasavvufun bir cüz'ü olarak görmüştür. *Risâletü'l-fütüvve* adlı eserinde halifeliğin bir defteri tasavvufun da onun bir sayfası, aynı zamanda tasavvufun bir defter, fütüvvetin de onun bir sayfası olduğunu belirtmiştir. Bir diğer eseri olan *İdâletü'l-iyân ale'l-burhân* da ise; fütüvveti tasavvufun bir cüz'ü görmekle tasavvufu fütüvvetten, sûfiyi fetâdan üstün tutmaktadır.⁸⁸ Sühreverdî'nin fütüvvetin menşesine dair bu sözleri ile fütüvvet ve tasavvuf arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmak kaçınılmaz olur.⁸⁹

Sühreverdî her ne kadar fütüvveti tasavvufun bir sayfası veya cüz'ü olarak görse de *Kitâbü'l-Fütüvve* adlı eserinde Baba Merendî'den alıntılarla şu ifade Sülemî'nin fütüvvete olan bakışı ile benzerdir: “Fütüvvet peygamberlik dallarından bir daldır; tarîkat ise baştan aşağıya dek nübüvvettir.” Bu ifadesiyle nübüvvet-fütüvvet arasında bir ilişkiye işaret etmektedir.⁹⁰

Şerîat-tarîkat-hakîkat üçgenini temsilen “Şerîatin özü tarîkat, tarîkatın özü ise hakîkattir.” ifadesi fütüvvetin şerîat anlamında kullanıldığını da gösterir mahiyettedir. Zira Cüneyd-i Bağdâdî'nin “Fütüvvet şerîatin ve tarîkatın özüdür” sözü bu manadadır. Bu minvalde tarihin belli dönemlerinde yazılmış olan fütüvvetnâmelerde bunun örnekleri mevcuttur. Tarîkat manasında kullanıldığını gösteren diğer bir fütüvvetnâme Ahmed Nakkaş'ın *Tuhfetü'l-Vesâyâ* adlı eseridir: “Edep iki kısımdır: Şerîat edebi ve fütüvvet edebi.

⁸⁷ el-Herevî, *Menâzilü's-Sâirîn*, s. 39.

⁸⁸ Angelika Hartmann, “Nâsır-Lidinillah”, *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, c. 32, s. 401; Gölpınarlı, “Fütüvvet Teşkilatı”, s. 11.

⁸⁹ Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, s. 13.

⁹⁰ Derya Baş, “Fütüvvet Erkânı”, *Şeyh Sadeddin Sırrî er-Rifâi Armağan Kitabı*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2018, s. 53.

Fütüvvet edebi ihvânın haklarını edâdır.”⁹¹ XX. yüzyıl şeyhlerinden Sâdeddin Sırrî Efendi de tarîkat manasında kullandığı fütüvveti bir yerde şu şekilde ifade ederken “Şerîat ahkamdır, tarîkat erkândır” bir başka yerde ise “Şerîat ahkâmı, fütüvvet erkânı bildiren bir ilimdir” şeklinde ifade etmiştir.⁹²

3. Siyasî - İctimâî Bir Teşkilat Olarak Fütüvvet

Tarihsel sürece bakıldığında, 661-750 yılları arasında hüküm süren Emevîler dönemine gelinceye kadar kurumsallaşmış bir fütüvvetten bahsedilmesi zordur. İdeal insan tipi, felsefesi ve eylemleri Emevîlerin hâkim olduğu yılların ortalarına doğru İslam coğrafyasının genişlemesi, farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve bütün bunlara paralel olarak ortaya çıkan buhranlar sonucunda fütüvvet müessesesi kurumsallaşmaya başlamıştır.⁹³

Bu dönemde fütüvvetin ne anlam ifade ettiğini görmek adına Emevî devletinin kurucusu olan Muaviye b. Ebû Süfyan’ın fütüvvet hakkındaki şu ifadesi önem arz eder: “Fütüvvet bir kimsenin kendi malına kardeşinin elinin uzanmasından kat’i surette rahatsız olmayan ve kardeşinin malı için de tamahkâr olmayandır.”⁹⁴

Hilafetin Emevîler döneminde olduğu zamanlarda meydana gelen ve siyasî otoriteyi sarsan birtakım olumsuz durumlar -Hz. Ali ve Muaviye mücadelesi, Hz. Hüseyin’in şehit edilmesi, Arap olmayanların Emevîlerin baskıcı ve ırkçı politikalarına karşı isyanları- fütüvvet birliklerinin oluşmasına ve kurumsallaşmasına neden olmuştur.⁹⁵

Emevîlerin elinde içtimâî bir teşkilat olan ve başlangıçta tasavvufî bir anlam ifade eden fütüvvet XIII. yüzyıla geldiğinde ise sosyal, siyâsî, ekonomik ve politik olarak yapılanmış ve kurumsallaşmaya başlamıştır.⁹⁶ Büveyhîler’in (932-1062) ve Selçukluların (1040-1300) uzun süren hakimiyetleri karşısında bütün gücünü kaybetmiş olan Abbâsî

⁹¹ Gölpınarlı, “Fütüvvet Teşkilatı”, s. 214.

⁹² Bkz. Feyzû’s-sabah/Rufâî Erkânı ve Evrâd-ı Şerîfî, yay. haz. Nihat Karakaş, İstanbul: Özdemir Basımevi, 1985, s. 156; Baş, “Fütüvvet Erkânı”, s. 54.

⁹³ Umut Güner, Tarihte Fütüvvet ve Ahilik Siyasî, Dinî ve Sosyal Yönleriyle, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017, s. 30; Umut Güner, “Cahiliye Devrinden Abbasilerin Son Dönemine Kadar Fütüvvet Teşkilatının Gelişimi”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 3/10 (2016), s. 191.

⁹⁴ Sadeddin Kocatürk, “Fütüvvet ve Ahilik”, *XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliği*, Kırşehir, 1985, s. 13.

⁹⁵ Güner, “Cahiliye Devrinden Abbasilerin Son Dönemine Kadar Fütüvvet”, s. 191.

⁹⁶ Güner, *Tarihte Fütüvvet ve Ahilik*, s. 33.

halifesi Nâsır-Lidînillâh (575-622/1180-1225), otoritesini tekrardan inşa etmek adına askeri, siyâsî, sosyal ve fikri mecralarda girişimlerde bulunmuş ve halifeliğini hem dünyevî alanda hem de uhrevî alanda toplamayı amaçlamıştır.⁹⁷ Nâsır bu düşüncesi ile farklı görüşlere sahip anlayış ve mezhepleri bir araya getirerek siyâsî ve iktisadî alanda gücünü elde etmeyi amaçlamıştır. Bu düşüncesi ile daha halifeliğinin ikinci yılında 1182’de X. yüzyıldan itibaren Bağdat’ta var olagelen bir fütüvvet koluna bağlanıp, bu kolun reisi olan şeyh Abdülcebbar b. Yusuf b. Salih el-Bağdâdî’den fütüvvet libası giymiş ve fütüvvet şerbetinden içerek fetâ olmuştur.⁹⁸

Halife Nâsır’ın fütüvvete girişi Zehebî’nin *Târihu’l-İslâm* adlı eserinde şu şekilde geçer: “Abdülcebbar b. Yusuf b. Salih, fütüvvetin şeyhi ve reisi, onun tacının incisi ve sancağının taşıyıcısı idi. Mürüvvet ve asabiyette emsali yoktu. Kendisini ruhunu yüceltmeye ve babalığa (ububiyye?) hasretti. Allah’a ibadet etmek için, seçtiği ve yaptırdığı bir yere çekildi. Halife en-Nâsır, onu çağırttı, kendisine tâbi oldu ve ondan libas giydi. Sonra Abdülcebbar hacca gitti, orada öldü...”⁹⁹

Abbâsî halifesi Nâsır-Lidînillah bazı siyâsî hedeflerini gerçekleştirmek için fütüvvetin sunmuş olduğu birlikten özellikle sûfîler ile fityânı birleştirerek sûfî koluna olan mensubiyetinden yararlanarak İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde fütüvvet teşkilatını örgütlemiş ve yeni oluşan bu teşkilatın bakış açısını değiştirmek için çalışmalar başlatmıştır. Belirlediği bu hedef ile kırk altı yıl gibi uzun soluklu bir halifelik dönemi olmuş ve her alanda özellikle dinî ve siyâsî mecradaki nüfûzu İslâm coğrafyasının tamamında kabul görmüştür.¹⁰⁰

Nâsır-Lidînillah İslâm coğrafyasındaki birliği ve düzeni sağlamak adına 599 yılında ve sonraki yıllarda meliklerin ve valilerin fütüvvet teşkilatına katılmaları için davet mektupları göndererek kendisinin fityânın lideri olduğunu göstermiştir. Halife Nâsır 604 senesinde fütüvvet teşkilatını yeniden yapılandıran bir ferman yayınlamış ve bu ferman ile fütüvvetin temelini Hz. Ali’ye bağlamış, kendisini de Hz. Ali’nin izinden giden bir kişi

⁹⁷ Hartmann, “Nâsır-Lidinillah”, s. 399.

⁹⁸ Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, s. 23; Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva”, s. 13; İsmet Kayaoğlu, “Halife en-Nâsır’ın Fütüvvete Girişi ve Bir Fütüvvet Buyrulması”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (1981), s. 221.

⁹⁹ Kayaoğlu, “Halife en-Nâsır’ın Fütüvvete Girişi”, s. 222.

¹⁰⁰ Mehmet Şeker, “Fütüvvet Teşkilatının Tarihçesine Genel Bir Bakış: Fütüvvet, Alplık, Ahilik”, *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 41.

olarak belirtmiştir.¹⁰¹ Harpûtî (XIII. yy.), *Tuhfetü'l-Vesâyâ* adlı eserinde Nâsır-Lidînillah'ın fütüvvet soyağacının Hz. Adem'den başlayarak Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye oradan da kendisine ulaştığını, fütüvvet unvanı ve nişanını verme hakkının da yalnızca kendisinin olduğunu belirtmiştir.¹⁰²

Halife Nâsır fütüvvetin basit bir üyesi olmaktan ziyade fütüvvet sayesinde bozulan düzeni imar etmek, kendi otoritesini sağlamak ve fütüvveti resmî bir boyuta taşımak amacıyla dönemin ünlü sûfisi ve en yakın danışmanı olan Şihabeddin Hafs Ömer b. es-Sühreverdî'den fütüvvet teşkilatının talimatnâmesi sayılabilecek bir "Fütüvvetnâme" kaleme almasını istemiştir. Teşkilat üyelerinin uyması gereken edep ve erkânı içeren bu fütüvvet-nâme tören ve merasimler ile duyurulmuştur. Halife Nâsır'ın siyâsî mecrada sağ kolu olan Sühreverdî fütüvvet ile şerîati aynı düzlemde bir araya getirerek tasavvufî-dinî bir ideoloji ortaya koymuştur.¹⁰³ Sühreverdî'nin nazarında fütüvvet, hilafet ve sünnilik hem birbiri ile aynı anlamı ihtiva eden kavramlar hem de birinin diğer kavramı da içerdiği bir nazariyedir. Nitekim bu görüşünü *İdâletü'l-İyân Ale'l-Bürhân* adlı eserinde de tesis etmeye çalışmıştır.¹⁰⁴ Encyclopedie de L'İslam'da Sühreverdî maddesini kaleme alan Van Den Bergh'in yazısına almadığı¹⁰⁵ *İdâletü'l-İyân Ale'l-Bürhân* eserinde Sühreverdî fütüvveti, sûfilik kanalıyla hilâfete şu sözlerle bağlar: "Tasavvuf safa ile kâimdir; muazzam hilafet bir defterdir, tasavvuf onun bir cüz'üdür ve tasavvuf da bir defterdir, fütüvvet de onun bir cüz'üdür. Fütüvvet iyi huylara sahip olmak, tasavvuf iyi amellerin cem'i ve iyi kaynakların birleşmesi demektir. Şerif olan hilâfet, iyi ahvali, iyi amelleri ve iyi huyları birleştirir".¹⁰⁶

Fütüvvetnâme geleneğine bakıldığında fütüvvetin aslı, şeceresi, silsilesi, rükûnları, edepleri gibi genel kaideleri kapsayan unsurların bir kısmının tasavvufî unsurlardan bir kısmının da İmamiyye akidelerinden geldiği anlaşılmaktadır. Sühreverdî'nin hem *Avârifü'l-Maarif* adlı eseri hem de Nâsır'ın kendinden teşkilatın esaslarını içeren bir fütüvvetnâme

¹⁰¹ Şeker, "Fütüvvet Teşkilatının Tarihçesine Genel Bir Bakış", s. 41.

¹⁰² Hartmann, "Nâsır-Lidînillah", s. 400.

¹⁰³ Haşim Şahin, "Türkiye Selçuklu, Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde Ahiler", *Hz. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 116-117.

¹⁰⁴ Bkz. Şihabeddin Hafs Ömer b. es-Sühreverdî, *İdâletü'l-İyân Ale'l-Bürhân*, İstanbul: Murad Molla Kütüphanesi, 1447 No'lu yazma, vr. 132a.

¹⁰⁵ Encyclopedie de L'İslam'da Sühreverdî maddesini yazan Van Den Bergh, Sühreverdî'nin yalnızca *Avârifü'l-Maarif* adlı eseri ile *Keşfü'l-Mesâbih* eserini kaydetmiş, fütüvvetnâmesi ile bahsi geçen eseri kaydetmemiştir.

¹⁰⁶ Neşet Çağatay, "Fütüvvet Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2-3 (1952), s. 66.

istemesi ile oluşan eseri daha sonraki yıllarda fütüvvetnâme yazımına kaynaklık teşkil etmiştir.¹⁰⁷

4. Tarîkatlar Erkânında Fütüvvet

Ahlâkî ve amelî yönden gelişim gösteren fütüvvetin tarihsel gelişiminde rol oynayan diğer bir merhale ise tarîkat erkânıdır. Tasavvuf kendi içinde dönemlere ayrılırken her daim ahlâkî yönünü mihenk taşı yaparak dönemlere ayrılmıştır. Fütüvvetnâmeler de tarîkat döneminde belli başlı tarîkatların kendi içlerinde prensiplerini, usullerini, âdâb ve erkânını anlattıkları yazılı eserler olmuşlardır. Fütüvvetin tarih sahnesindeki bütün rolleri nazariyeden çok amelî olanla ilgilidir. Şu var ki tarîkatlar ve müesseseleri olan tekke ve dergâhlar da tasavvufun en canlı ve dinamik bir biçimde yaşandığı yerlerdir. Bu hareket içerisinde amelî tasavvuf döngüsünü ayakta tutan fütüvvetnâmeler bu dönemin yazılı kaynakları olmuşlardır. Fütüvvetnâme geleneğinin teşkilatlanmasında ilk tarîkat pîrlerinin rolleri büyüktür. Zira onların söylemleri ve davetleri spekülâtif değil, dini, inancı ve toplumsal yapıyı dinamik bir şekilde ayakta tutan mesaj niteliğindedir.

VI. ve VII. asrın pîrlerinden ve aynı zamanda aktâb-ı erbaa'dan olan dört tarîkatın - Kâdiriyye, Rifâiyye, Bedeviyye, Desûkiyye buna Sa'diyye'yi de ekleyebiliriz- teşkilatlanıp vücut bulmasında tasavvufun amelden ve ihlastan olduğunu söylemeleri ve fütüvvete dair vurguları önemli bir yer tutar.

Fütüvvetin zaman içerisindeki değişiminde farklı bir gelişme gösterdiği Ahiliğin fütüvvet esasları ile kaim olduğu görülmektedir.

“...Anadolu merkezlerinde daha kuvvetlenmiş, devrin genel eğilimine ve Anadolu'nun manevî fikrî cereyanlara uyarak biraz tasavvufî bir renk de almış, bir taraftan esnaf teşekküllerine de girerek, onlardan kuvvet aldığı gibi kendisi de onları canlandırmış, diğer taraftan da köylere kadar yayılarak, Alpler teşkilatıyla da yani toprak sahibi sipahilerle de ilişki sağlamıştır. XIII. yüzyıl'ın ikinci yarısından XIV. asra kadar, Anadolu'da bir takım büyük devlet ricâlinin, kadıların, müderrislerin muhtelif tarikatlara mensup şeyhlerin, büyük

¹⁰⁷ Çağatay, “Fütüvvet Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi”, s. 66.

tâcirlerin fütüvvet teşkilatına dahil olduklarını görüyoruz ki; bu, teşkilatın sosyal değerinin yükseldiğini gösterir.”¹⁰⁸

Bu pasajdan anlaşılacağı üzere fütüvvet renk değiştirmiş olsa da tasavvufî kanalından asla vazgeçmemiştir. Nitekim Mevlevîlik, Bektâşîlik, Kâdirîlik gibi tarikatlar çevresinde aktif rol oynayan fütüvvetin aynı tarikatların ahîlik kollarında da sûfî karakterin göze çarptığını söylemek mümkündür. Bu duruma en uygun örnek meşhur ahi velisi Ahi Evren’e dayanan Kırşehir Tekkesi’nin bir Bektâşî Tekkesi olarak varlığını yakın zamana kadar sürdürmesi gösterilebilir.¹⁰⁹ Ahiliğin ve fütüvvetin tarîkat ekseninde olduğunu beyan eden bir başka ifade de İsmail Hakkı Uzunçarşılı’ya aittir: “Osman Bey’in faaliyeti zamanında Anadolu’da; Ahilik, Babaîlik ve Mevlevîlik olarak üç önemli tarîkat vardı.”¹¹⁰ Buradaki Ahiliği fütüvvet şeklinde anlamak yanlış olmasa gerek. Zira her ne kadar esnaf cihetinden ele alınsa da aslolan bir ahlâkî prensip olduğundan, fütüvvet ve tarîkatın ortak noktasının mistik oluşundan hareketle Uzunçarşılı Ahiliği bir tarîkat olarak zikretmiştir. Fuad Köprülü, Şapolyo ve bazı tarihçilerin ise Ahiliği “tarîkat” olarak tanımlamaları daha çok “meslek tarikatı” sadedindedir.¹¹¹ Zira Ahîlik tasavvuftaki gibi kurumsallaşmış tarikatlardan biri olmamakla beraber onlardan gayrı bir müessese de değildir.

¹⁰⁸ Cemal Anadol, *Türk İslam Medeniyetinde Ahîlik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara: Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları, 1991, s. 47.

¹⁰⁹ Anadol, *Türk İslam Medeniyetinde Ahîlik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, s. 67.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019, s. 105, 530.

¹¹¹ Mustafa Topak, *Ahi Dâ’î ve Türkçe Manzum Eseri: Fütüvvetnâme-i Tarsûsî*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 13.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİKATNÂME YAZIM GELENEĞİNİN BİR TÜRÜ OLARAK FÜTÜVVETNÂME LİTERATÜRÜ

1. Fütüvvetnâme Literatürü

Fütüvvetnâmeler, fütüvvet teşkilatının kanunlarını teşkil eden bir nevi nizamnâme formatında ve meslekî talimatnâme niteliğinde olan yazılı kaynaklardır.¹ Fütüvvetnâmeler tasavvufî mahiyette olan, fütüvvet teşkilatına ait olan ve ahi loncasına ait olan şeklinde üç kısma ayrılrsa da fütüvvetin kaynağı tasavvufa dayandırıldığından dolayı üç grup da dinî ve ahlâkî konuları muhtevidir.² XI. yüzyıldan itibaren Farsça ve Arapça fütüvvetnâmeler XIII. yüzyıldan itibaren ise Türkçe fütüvvetnâmeler tebarüz etmeye başlamıştır.³ Tasavvuf literatürü kapsamında günümüze kadar tespit edilmiş en eski fütüvvetnâme h. IV. asırda Ebû Abdurrahman es-Sülemî'ye (ö. 412/1020) ait olan *Kitabü'l-Fütüvve* adlı Arapça eserdir. Müellif eserinde fütüvvete dair erkan ve kurallardan bahsederken bunu ilk dönem sûfilerin fütüvvet tanımlarından hareketle yapmıştır.

Sülemî'nin eserinden sonra h. 465 yılında vefat eden Kuşeyrî'nin *Risâle*'sinde⁴ fütüvvet için özel bir bahis açtığını ve bunu geniş bir şekilde ele aldığını görmekteyiz. Kuşeyrî'nin eserinden sonra Hâce Abdullâh-ı Ensârî'nin (ö. 481/1088) *Risâletü'l-fütüvve*'si gelmektedir. Eser tasavvuf tarihine bakıldığında söz sahibi olan sûfilerin sözlerini Arapça olarak ele almakta, âyet ve hadisleri dayanak göstererek Farsça'ya tercüme etmektedir. Herevî'nin *Menâzilü's-sâirîn* adlı eseri nazarı dikkate alınırsa bu eserde de fütüvveti geniş bir şekilde işlediği görülmektedir.

Tuhfetü'l-vesâyâ adlı eserde adı geçen fakat günümüze ulaşamayan bir diğer eser ise Abbasî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın oğlu Ebu'l-Hasan Ali'ye (ö. 611/1215) ait olan *Umdetü'l-Vesile*'dir. Eser o dönem için oldukça önemli bir konuma sahipken

¹ Ahmet Yaşar Ocak, "Fütüvvetnâme", *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1996, c. 13, s. 264.

² Emine Yeniterzi, "Türk Edebiyatında Manzum Fütüvvet-nâmeler", *H. Peygamber ve Fütüvvet*, ed. Melike Türkan Bağlı, İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017, s. 151-152.

³ Gürel, *Razavî'nin Fütüvvetnâmesi*, s. XXXVIII.

⁴ Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 506-513; çev. Süleyman Uludağ, s. 305-311.

tahribata uğradığı düşünülmektedir. Bu sebeple Halife Nâsır, *Tuhfetü'l-Vesâyâ* adlı eseri kaleme aldırır ki bu *Umdetü'l-Vesile*'nin özeti mahiyetindedir. Ahmed İbni en-Nakkâş el-Harpûtî tarafından yazılan *Tuhfetü'l-vesâyâ* beş fasıldan oluşmaktadır. Birinci fasıl fetâ kelimesinin kullanımını ele alırken ikinci fasılda fütüvvet şeceresi resmedilir. Üçüncü fasıl fütüvvet şartlarını dördüncü fasıl fütüvvet erkânını son fasıl olan beşinci fasıl ise Hz. Peygamber'e kadar fütüvvet nisbetini ihtiva eder.⁵

Abbasî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın Anadolu elçiliği görevini üstlenen Şehâbeddin Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) Farsça kaleme alınan *Avârifü'l-Maârif* adlı eseri de fütüvvet esaslarının anlatıldığı bir diğer eserdir. Türkçe fütüvvetnâmelerin memba olan bu eser fütüvvet tanımlarını toplaması açısından kayda değer bir fütüvvet sözlüğü niteliği taşıırken fütüvvet erkânı ve usulleri çerçevesinde ise eksik kalmıştır.⁶ Sühreverdî'nin, Nâsır'ın emriyle fütüvvet teşkilatının nizamnâmesi olacak nitelikte Farsça olan bir diğer eseri ise *Kitâbü'l-Fütüvve*'sidir. Bu eser *Avârifü'l-maârif*'e nispeten erkân ve usul açısından daha tafsilatlıdır.⁷

Erkân bakımından oldukça kıymetli olan bir diğer eser ise Farsça *Kitâbü'l-fütüvve*'dir. Müellifin adının geçtiği yer eserin içinden yırtılmış olduğu için müellif bu eser üzerinden tespit edilemese de bu eserden önce fütüvvetnâmenin özeti mahiyetinde olan *Sohbetnâme* adlı eserden yazarın Necm-i Zerkûb olduğu anlaşılmaktadır.⁸

Nâsîrî'nin h. 689 (1290) yılında manzum ve Farsça kaleme aldığı *Fütüvvetnâme*'si de fütüvvetnâmeler içerisinde önemli bir yere sahiptir.⁹ 878 beyitten müteşekkil olan eser Taeschner tarafından 1944 yılında Leipzig'de neşredilmiştir.¹⁰ Bir Türk şairi olması ve Anadolu'da yazılması hasebiyle Nâsîrî'nin eseri ilk Türkçe fütüvvetnâme özelliğini taşımaktadır. İlk Türkçe fütüvvetnâme olma özelliğini bünyesinde taşıdığı için Burgâzî, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Muhammed'in fütüvvetnâmelerine de etkisi olmuştur.¹¹

⁵ Gölpınarlı, *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, s. 21-22; Gürel, *Razavî'nin Fütüvvetnâmesi*, s. XXXIX-XL.

⁶ Gölpınarlı, *age.*, s. 22; Gürel, *age.*, s. XL.

⁷ Gölpınarlı, *age.*, s. 22; Gürel, *age.*, s. XLI.

⁸ Gölpınarlı, *age.*, s. 22; Gürel, *age.*, s. XLI.

⁹ Gölpınarlı, *age.*, s. 23; Gürel, *age.*, s. XLII.

¹⁰ Taeschner, "İslâm Ortaçağında Fütüvvet Teşkilatı", s. 19.

¹¹ Gürel, *age.*, s. XLII.

Nâsîrî'nin eserinden sonra Feridüddin Attâr'ın 192 beyitten oluşan Farsça *Fütüvvetnâme*'si gelmektedir.¹² Bundan sonra Taeschner ve Gölpınarlı'nın Alaüddevle-i Simnânî'ye ait olduğunu düşündükleri bir eser gelir ve bu eseri Gölpınarlı neşretmiştir.¹³

Hâtîfî'ye ait olduğu bilinen 84 beyitlik bir *Fütüvvetnâme* daha vardır. Bu manzum risâle XV. yüzyılın İran topraklarındaki fütüvvet ehlinin gücünü açıkça görmek adına değerlidir. Fütüvvetin şartlarından bahseden fakat erkânından hiç söz etmeyen bu eseri Taeschner 1932 yılında Leipzig'de tıpkıbasım olarak yayınlamıştır.¹⁴

Türkçe fütüvvetnâmeler içerisinde bilinen, en eski fütüvvetnâme, ismi ve künyesi tam olarak bilinmemekle beraber VII/XIII. asırda yaşamış olan Yahya b. Halil b. Çoban el-Burgâzî'dir.¹⁵ Eserinin yazmaları pek çok kütüphanede mevcuttur. En eski nüshası ise 923/1517 istinsah tarihi ile Fatih'te Millet Kütüphanesi'nde Ali Emîrî'de yer almaktadır.¹⁶ Eser bu nüsha esas alınarak Abdülbaki Gölpınarlı tarafından neşredilmiştir.

Tarihsel sıralamada bundan sonra gelen en eski fütüvvetnâme Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Huseyn'e aittir. 855/1451-886/1481 yıllarında Fatih Sultan Mehmed zamanında kaleme alınan bu eser Burgâzî'den sonra elde bulunan ikinci fütüvvetnâme özelliğini taşımaktadır.¹⁷ Bu eser de tıpkı Burgâzî'nin eserinde olduğu gibi Gölpınarlı tarafından İktisat Fakültesi Mecmuası'nda neşredilmiştir.

En fazla nüshaya sahip bir diğer Türkçe Fütüvvetnâme ise Seyyid Muhammed b. Seyyid Alâuddin el-Hüseyn er-Razavî'ye ait *Miftâhu'd-Dekâik fî Beyâni'l-Fütüvve* adıyla *Fütüvvetnâme-i Kebîr*'dir.¹⁸ XVI. asrın ilk yarısında yaşadığının dışında

¹² Gölpınarlı, *age.*, s. 23; Gürel, *age.*, s. XLII.

¹³ Gürel, *age.*, s. XLII.

¹⁴ Gölpınarlı, *age.*, s. 29; Gürel, *age.*, s. XLIII.

¹⁵ Gürel, *age.*, s. XLVI; M. Saffet Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993, s. 4.

¹⁶ Gölpınarlı, *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, s. 29. Bu Fütüvvetnâmenin tarihsiz bir diğer nüshası da İstanbul'da Beyâzıd Umumî Kütüphanesi'nde 5482 numarada kayıtlıdır.

¹⁷ Gölpınarlı, *age.*, s. 29; Gürel, *age.*, s. XLIX; Sarıkaya, *age.*, s. 5;

¹⁸ Gölpınarlı, *age.*, s. 30; Gürel, *age.*, s. L; Sarıkaya, *age.*, s. 6.

müellifi hakkında fazla bilgi bulunmayan eserin 1524 tarihinde tamamlandığı söylenebilir.¹⁹

Bunların dışında müellifleri bilinmeyen anonim fütüvvetnâmeler vardır ve içerik, gramer ve imla özelliklerinden dolayı XV-XVI. asırlarda kaleme alındıkları tahmin edilmektedir.²⁰

2. Tarîkatlarda Fütüvvetnâme Literatürü

Tasavvuf kaynaklarında II. asırdan itibaren fütüvvetin tasavvuf ile eş değer kullanımda olduğu görülmektedir. Aynı anlamı haiz olan bu iki kavram zamanla tarîkatlar içinde yerini bularak tarîkat literatüründe de gelişim göstermiştir. İlk asırlara ait olan fütüvvetnâmeler belli bir tarîkatın geleneğini yansıtan eserler değil, daha çok devlet içinde teşkilatlanmayı ima eden bir yapıdaydı. Fakat daha sonraki asırlarda aynı muhtevayı korumakla birlikte, belli başlı tarîkatlar âdâb, erkân ve usullerini anlatan nizamnâme formatında yazılı eserler yazmışlar ve bunlar *Fütüvvetnâme* adı altında literatüre girmiştir. Biz de Rifâî, Bedevî, Kâdirî, Sa'dî ve Bektâşî tarîkatlarına ait olan fütüvvetnâmelerin literatür taramasını yaparak sunmaya gayret ettik.

2.1. Rifâiyye Tarîkatı

Tarîkatnâme yazım geleneğinin bir türü olan fütüvvetnâmeler Rifâiyye tarîkatı içerisinde yazılı kaynaklar bırakmışlardır. Arap kökenli bir tarîkat olan Rifâiliğin Anadolu'da yayılmasında, fütüvvet erkânına bağlılığı bir etken olarak görülmüştür. Nitekim tarîkatın erkânına dair yazılan Rifâî fütüvvetnâmeleri bunun en bariz göstergelerindendir.²¹

Rifâiyye tarîkatına dair Türkçe yazılmış en eski kaynak olan ve diğer eserlere kaynaklık teşkil eden eser XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Yâsîn eş-Şâmî

¹⁹ Gölpınarlı, *age.*, s. 30; Sarıkaya, *age.*, s. 6.

²⁰ Sarıkaya, *age.*, s. 7.

²¹ Gölpınarlı, *age.*, s. 61.

er-Rifâi'ye²² ait olan *Fütüvvetnâme-i Yasin er-Rifâi*'dir.²³ Eserin yazılış tarihi 1221/1806-7 olarak verilmiştir.

M. Saffet Sarıkaya "XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri" adlı doktora tezinde Yâsîn eş-Şâmî'nin bahsi geçen fütüvvetnâmesinde fütüvvet ile tasavvuf arasındaki ilişkinin net bir şekilde gösterildiğini belirtir. Aynı şekilde bu eserde sancaktar, çavuş ve nakib tayinlerindeki özellikler ile fütüvvet merâsimlerinin benzer olduğu, şed ile ilgili bilgiler ve açıklamalarında diğer fütüvvetnâmeler ile benzer olduğu görülmektedir.²⁴ Sarıkaya "Bazı Rifâi Fütüvvetnâmeleri Üzerine Bir Değerlendirme" adlı makalesinde Rifâîliğe dair yedi fütüvvetnâmeyi inceler. Bunlardan biri en eski kaynak olan *Fütüvvetnâme-i Yasin er-Rifâi*, diğer beş tanesi farklı nüshalar ile *Fütüvvetnâme* adlı eser iken sonuncusu *Tarîkat-ı Rifâiyye*'dir.

Fütüvvetnâme-i Yasin er-Rifâi adlı eser dervişin cezbelerini belirleyen şerbetin mahiyeti -nefes, sirke, süt, siyah üzüm, hurma, saf su, zeytin yağı gibi- ve şerbet verme töreninin anlatımıyla başlar. Merasimlere eşlik eden duâlar ve âyetler metinde yoğunluktadır. "*Sûret-i Ahd ve İnabe*" ile dervişin intisap merasimi anlatıldıktan sonra tarîkata girmeyi hak eden dervişin şeyhe intisâbı ve günlük olarak yapması gereken nafile ibadet, zikir ve evrâd telkîni hakkında bilgileri muhtevidir. Eserin ilerleyen varaklarında "*fî beyân-ı tarîk-i fütüvvet*" başlığıyla fütüvvete dair bir bölüm mevcuttur. Burada Hz. Peygamber'in sahabeyi birbiri ile ve Hz. Ali ile kardeş kılması, Hz. Ali ile ilgili söylediği hadîs-i şerîfler, Hz. Ali'ye hırka ve tâc verilmesi, şeddin bağlanması, Hz. Ali'nin 17 kişinin belini bağlaması, Hz. Ali'nin izni ile Selmân-ı Farisî'nin 55 kişinin belini bağlaması gibi fütüvvetnâmelerdeki ortak konular ele alınır. Bu fütüvvetnâmede Gadîr-i Hum hadisesine yer verilmemiştir. Eser Ahmed er-Rifâi'nin neseb silsilesi ile hitâma erer.²⁵

²² Ramazan Muslu Yasin Efendi'nin vefat tarihini vermez. Yasin Efendi'nin bazı halifelerinin vefat tarihlerinin Osman Himâyetî Efendi (1796), Mehmed Tâhir Efendi (1812), Mehmed Sâdık Efendi (1821) olarak verilmesi onun 18. yüzyılın üçüncü yarısında yaşamış olduğunu güçlendirir. Bkz. Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2021, s. 550.

²³ Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmut Efendi, Nu: 2532/1, 53 vr., her sayfada 21 satırlı rik'a ile yazılı.

²⁴ Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, s. 104.

²⁵ Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, s. 104.

Sarıkaya bahsi geçen makalesinde İBB Atatürk Kitaplığında 5 farklı nüshası bulunan *Fütüvvetnâme*²⁶ adlı eserin OE. Yz-001926 numaralı nüshanın diğer nüshaları ile benzerlik göstermekle beraber başlangıç itibariyle farklı olduğunu belirtir. Eser yılanlar ve akrepler hakkında izahat ile başlar ve bu hayvanlardan korunmak için okunacak dualar ile devam eder. Rifâiyye tarikatının sembolleri olan kılıç, hançer, gül, şiş, topuz gibi aletler ve bu aletlerin kullanımı ile ilgili ayrıntılı bilgilere de yer verir.²⁷ OE. Yz-001583 numaralı nüshada OE. Yz-001926 numaralı nüsha ile benzerdir. Her ikisi de hilafet merasimi ile sona erer. Bunun dışında fütüvvet bahsinin sonunda Ahmed er-Rifâi'ye ait tarikat ve nesep silsileleri verilirken, nesep silsilesi de Hz. Âdem'e kadar dayandırılır.²⁸ OE. Yz-001311 numaralı nüshası ise varak açısından diğerlerine kıyasla daha hacimli olsa da yazı bakımından benzerlik gösterir ve eser şerbet vermenin usulü ile başlar. Usullerden sonra günlük vird, Rifâi yolundaki gül, topuz, şiş vb. aletlerin nasıl kullanıldığı ile ilgili dualar, nefis mertebelerinin yerleştirildiği vefkler yer alırken fütüvvet bahsine yer verilmez. OE. Yz-001692 ve OE. Yz-00697/3 numaralı nüshalar ise hacimleri itibariyle diğer nüshalara kıyasla daha küçüklerdir. Muhtemelen birbirlerinden kopyalanan bu nüshalar sadece hilafete yükselme merasimlerini ele alırlar.

Tarikat-ı Rifâiyye adlı eser ise diğerlerinden oldukça farklı bir düzene ve muhtevaya sahiptir. “*Tarikat-ı Rifâiyye'ye Girme Âdâbı*” başlığı ile başlayan eser mukaddimenin akabinde yola giren dervişe âdâb-ı tarikat-ı Muhammediyye'yi bilmenin farz-ı ayn olduğu hatırlatılır. Sonrasında muhibbin nasıl davranması gerektiği ve nasıl hizmet etmesi gerektiği teferruatlı bir şekilde anlatıldıktan sonra nîm-tarikle

²⁶ Bahsi geçen 5 Fütüvvetnâme'nin kütüphane kayıtları şöyledir:

- 1 . Fütüvvetnâme, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nu: OE. Yz.-001583, 44 vr., her sayfada 12 satırlı rik'a yazılıdır.
- 2 . Fütüvvetnâme, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nu: OE. Yz-001926, 40 vr., her sayfada 13 satırlı ve nesih yazılıdır.
- 3 . Fütüvvetnâme, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nu: OE. Yz-001311, 59 vr., her sayfada 11 satırlı ve nesih yazılıdır.
- 4 . Fütüvvetnâme, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nu: OE. Yz-001692, 9 vr., 22 satırlı ve rik'a yazılıdır.
- 5 . Fütüvvetnâme, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nu: OE. Yz-00697/3, 5 vr., 22 satırlı ve rik'a yazılıdır.

²⁷ Sarıkaya, “Bazı Rifâi Fütüvvet-nâmeleri”, s. 94.

²⁸ Sarıkaya, “Bazı Rifâi Fütüvvet-nâmeleri”, s. 95.

ilgili erkânlar, şerbet vermenin usulleri anlatılır. Dervişe tevbe telkîni, salavât verilmesi ve nasihatler ile sona erer.²⁹

Rifâiyye tarîkatının âdâb ve erkânı hususunda kaynaklık teşkil eden *Rehber* adlı eser ise Sadeddîn Sırrî'ye³⁰ ait olup eser hakkındaki bilgiler Adalet Çakır'ın "Sadeddîn Sırrî'nin Rifâiyye Âdâb ve Erkânına Dair Eseri: Rehber" adlı makalesinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu eser Makedonya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda kayıtlıdır. Kütüphane kaydında müellifin adının tam olarak geçmemesi muhtemelen çağdaşı Yakova Rifâî Âsitânesi şeyhi Âdem Baba ile aynı isimde esere sahip olmasındandır. Fakat Rahofça Rifâî dergâhında var olan, 1357/1938 tarihinde Âdem Baba'nın dervîşi ve Yakova Âsitânesi'nin kâtibi olan Mehmed Saîd tarafından istinsah edilmiş aynı adda bir eser daha vardır ki Adalet Çakır bu iki eseri kıyaslayarak Rifâiyye tarîkatının âdâb, erkân ve usulü hakkında bilgilere ulaşmıştır.³¹

Sadeddîn Sırrî'ye ait olan *Rehber* iki bölümden oluşurken *Birinci Rehber*; intisap ile başlayıp emânetler bahsi ile biterken *İkinci Rehber*; Seyyâh dervîşlere ait bir uygulama olan ve dervîşin ihtiyacı olduğu anda "şey'en lillâh" diyerek para toplamasını ifade eden salmanın anlatımı ile başlayıp kasemler ile bitmektedir. Çakır'ın ifadesiyle *Rehber* kütüphane kayıtlarından anlaşılacağı üzere tamamlanmamış bir yapıdadır. Sadeddîn Sırrî'ye ait olduğu bilinen ve *Rehber*'in devamı niteliğinde olan *Feyzü's-sabâh* adlı eser ise Revnakoğlu Arşivi'ndedir.³² Sadeddîn Sırrî'ye ait olan bu iki eseri ihtiva etmesiyle beraber daha hacimli ve ihtiyaca

²⁹ Sarıkaya, "Bazı Rifâî Fütüvvet-nâmeleri", s. 96.

³⁰ Doğum yerinin Üsküp olduğu bilinmekle beraber ne zaman dünyaya geldiği hakkında malumat yoktur. Ancak 1860 veya 1870'li yıllarda doğduğu tahmin edilir. Amcası Şeyh Hacı Bedreddin Efendi'den hilafet alıp 1898 yılında Üsküp Rifâî tekkesine postnişin oldu. Sadeddîn Sırrî'nin çeşitli yazı ve şiirleri mevcuttur. Ortaya koyduğu şiirlerinde "Sırrî" mahlasını kullanan Sadeddîn Sırrî Efendi 6 Şubat 1936 tarihinde vefat etmiştir.

³¹ Mehmed Saîd bu eserin adını *Hâzâ evrâdu es-Seyyid Ahmed er-Rifâî el-Kebîr, Usûl ü Erkân* olarak kaydetmiştir. Rahofça Rifâî Dergâhı Kütüphanesi, müstensih: Mehmed Saîd, ist. Tarihi: 1357/1938; Adalet Çakır, "Sadeddîn Sırrî'nin Rifâiyye Âdâb ve Erkânında Dair Eseri: Rehber", *Şeyh Sadeddîn Sırrî er-Rifâî Armağan Kitabı (Vefâtının 80. Sene-i Devriyesi Anısına)*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2018, s. 64-65.

³² Sadeddîn Sırrî, *Feyzü's-sabâh*, Süleymaniye Ktp., Revnakoğlu Arşivi, nr. 207.

binaen yazıldığı düşünölen bir eser daha vardır: *Feyzü's-sabâh/Rifâi Erkânı ve Evrâd-ı Şerif*.³³

Rehber ile başlayıp *Feyzü's-sabâh* ile devam eden eserin özetı mahiyetinde olan *Mustafa Baba Meydanı*'nın varlığı bu eserlerin güvenirliliğine halel getirmez. Zira bu konuda Tophane Kâdirî Âsitânesi şeyhi Ahmed Muhyiddin Efendi'nin “Tarîkat şeyhlerinin tertip ettikleri erkânların aslının fütüvvetnâmeler olduğunda şüphe yoktur”³⁴ sözü *Rehber*'in de fütüvvetnâme formatında bir eser olduğunu göstermektedir.³⁵

Sadeddîn Sırrî eserin mukaddimesine adından anlaşılaacağı üzere bir dervişe ilk önce lazım olan mürşidin gerekliliğinden başlar. Bu minvalde Şeyh Sırrî, “İbtidâ insandan rehber isterler; biz de kitabımıza Rehber adını koyduk” demektedir.³⁶ Eserine dervişliğin mertebeleri olan “sohbet, el almak, ikrâr ve irşâd” ile devam eden Şeyh Sırrî bu konuları intisâb başlığı altında ele aldıktan sonra yolun usullerini ve merâsimlerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.³⁷ *Usûl ü Erkân* olarak adlandırılan ve Mehmed Saîd'e ait olan Rahofça nüshasında ise dervişliğin mertebeleri ve buna dair merâsimler hakkında bilgiler yer almamaktadır.

Sadeddîn Sırrî dervişliğin usullerini anlattıktan sonra tarîkat emânetlerinden (cihâz-ı tarîkat) bahseder. Bunlar mihrap, seccâde, sancak, post, meydan, sofra, sirâc ve çerağ tekkeye ait olan emânetlerdir. Fahr, tâc-ı şerîf, hırka, üstüvâ, kamîs, şed, şemle, ridâ, kemer, haydârî, gül, tarak, mengüş yani küpe gibi emânetler dervişe ait olan giysi ve eşyalardır. Rifâîlerin zikirlerinde kullandıkları gül, kılıç, darp, tığ, topuz, fırın yanında kudüm, mazhar, halîle gibi mûsikî aletleri de tarîkat emânetlerindendir.³⁸ Mehmed Saîd'e ait olan Rahofça nüshasında ise emânetler sadece ismen zikredilmiş, ayrıntıya yer verilmemiştir.

³³ Bkz. Nihat Karakaş, *Feyzü's-sabâh/Rifâi Erkânı ve Evrâd-ı Şerif*, İstanbul: Özdemir Basımevi, 1985.

³⁴ Çakır, “Rehber”, s. 66.

³⁵ Çakır, “Rehber”, s. 66.

³⁶ Çakır, “Rehber”, s. 67.

³⁷ Çakır, “Rehber”, s. 68.

³⁸ Çakır, “Rehber”, s. 74.

Genel manada dervişlerin tarîkat âdâbına dair uymaları gerekenler, tekkelerin çeşitleri ve özellikleri, kabir ziyaretine dair usuller matbu olarak yazılan *Feyzî's-sabâh* adlı eserde teferruatlı bir şekilde yer almaktadır.³⁹

Bir diğer Rifâî fütüvvetnâmesi Şeyh Mehmed Selim Efendi'ye ait *Rifâî Fütüvvetnâmesi*, *Tarîk-ı Rifâîyye Âdâb ve Erkânı* adlı eserdir. Bu eserden hareketle şöyle söyleyebiliriz ki kıyâmî tarîkatlar içerisinde olan Rifâîyye, Bedevîyye ve Sa'diyye tarîkatlarının merâsim ve usulleri birbiri ile örtüşmektedir. Hem Rifâîyye de hem Bedevîyye de hem de Sa'diyye de nakib, nükebâ, sernakib, nücebâ, sancaktar, kahve nakibi, paşmak nakibi gibi fütüvvet erkânına dair görevler yer almaktadır.⁴⁰

Genel olarak bakılacak olursa fütüvvetnâmelerdeki anlatımların tarîkatların ahkâmı, esbâbı, erkânı, binâsı gibi konularda birbiri ile örtüşüğünü söylemek mümkündür. Örneğin *Fütüvvetnâme-i Şeyh Yasin er-Rifâî*'de geçen şu ibare tarîkat müessesesi ile yakınlığını sunması açısından değerlidir: “Ahkâm-ı tarîkat: Sehâvet, ma'rifet, yakîn, sıdk (sabr), tevekkül, tefekkür. Erkân-ı tarîkat: İlim, hilim, rızâ, şükür, zikir (sabr), ihlâs (uzlet). Beyân-ı tarîkat: İrâdet, icâzet, zühd, takvâ, kanâat, uzlet (güzel ahlak). Vacibât-ı tarîkat: İhsan, zikir (ünsiyet), terk-i ukbâ, terk-i dünyâ (tırâş), havf, şevk.”⁴¹ Âdâb ve erkâna dair soru-cevap fasılları hemen hemen tüm fütüvvetnâmelerde yer alan müşterek bir unsurdur.

Rifâîyye tarîkatına dair bir diğer fütüvvetnâme ise *Minhâcü'l-Mürîdîn*'dir. Beyza Özden “Fütüvvetnâme Yazımı Açısından *Minhâcü'l-Mürîdîn ve Mecmûa*'nın Yeri ve Önemi” adlı yüksek lisans tezi ile bu fütüvvetnâmeyi latinize etmiştir. Rifâîliğin mânevî şahsiyetlerinden olan Mehmed Tâhir Tophânevî Efendi fütüvvet nisbesini almış bir kişidir. Tophânevî Efendi, Yâsîn eş-Şâmî Efendinin görevlendirmesi ile İstanbul'a Rifâîliği ilk getiren isimdir.⁴² Özden tezinde *Minhâcü'l-Mürîdîn*'in fütüvvetnâmeler içindeki konumunu fütüvvet eksenini çerçevesinde ortaya koymaya çalışmıştır.

³⁹ Çakır, “Rehber”, s. 79.

⁴⁰ Hür Mahmut Yücer, *Şeyh Sa'deddîn Cebâvî ve Sa'dilik*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010, s. 274.

⁴¹ Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, s. 101; Sarıkaya, “Bazı Rifâî Fütüvvet-nameleri”, s. 104.

⁴² Özden, *Fütüvvetnâme Yazımı Açısından Minhâcü'l-Mürîdîn*, s. 8.

Minhâcû'l-Mürîdîn 'in muhtevası diğer fütüvvetnâmeler ile benzerlikler içerir. Özden'in tezinden hareketle Tophânevî Mehmed Tâhir er-Rifâî de eserine fütüvvetin kaynağını Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet olarak göstererek başlamıştır. Âyetlerin sadece lafzını vermekle yetinen Tophânevî âyetlerden sonra büyük ölçüde hadîs-i şerîflere de yer vermiştir. Eseri niçin kaleme aldığını; fütüvvet erkânını ortaya koyma, şeddin şartları, helvâ-yı cefne senedi ve usûlü gibi konuları sıralayarak belirtmiştir. Fütüvvetnâmelerde fütüvvet sahibi kişiler nâzil, nîm-tarîk, müfredi, beşâriş, nakîb, nakîbu'l-nukbâ, halife, şeyh, şeyhe's-şuyûh gibi isim ve unvanlarla adlandırılırlar.⁴³ Tophânevî de eserinde şeyh ile mürid arasındaki hiyerarşiyi ve özelliklerini açıklar.

Fütüvvetin ameli tasavvuf ile neredeyse bütünüyle özdeşleştiğini ilk dönemlerde yazılmış olan fütüvvetnâmelerin muhtevasından alıyoruz. İlk dönem fütüvvetnâme literatürüne bakıldığında bunların bir tarîkata mahsus olmadıkları görülür. Tarikatlar ile beraber fütüvvetnâmeler bir tarîkata aidiyet kazanmıştır. Nitekim Özden'in incelemiş olduğu Tophânevî'nin eseri de Rifâî tarîkatına aidiyetinden ve tasavvufî niteliklerin ağır basmasından dolayı tasavvufî bir eser olarak kabul edilmiştir. Müellif, şeyhi şeyhlikten, fetâyı fetâlıktan çıkaran hususları kaleme alırken tasavvufî düşüncenin merkez konularından olan nefis terbiyesi ve dünya malından yüz çevirme gibi kuralları işlemiştir.

Fütüvvetnâmelerde yer alan diğer bir husus da fütüvvet silsilelerini ele alan silsilenâme ya da şeceretnâmelerin mevcûdiyetidir.⁴⁴ Tophânevî de eserine Hz. Şit (a.s.) ile başlayan ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar ulaşan fütüvvet silsilenâmesine yer verir. Eserin muhtevası fütüvvet ehlinin günlük hayatında uyması gereken görgü kuralları ile devam eder. Bu görgü kurallarının Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinden müteşekkil olduğu görülmektedir.⁴⁵

Tophânevî, fütüvvet anlayışını tıpkı bütün fütüvvetnâmelerde olduğu gibi büyük peygamberlerin özellikleri ile açıklamıştır. Cebrâîl (a.s.) vasıtasıyla çâr-pîr olan

⁴³ Gölpınarlı, *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları*, s. 38.

⁴⁴ Osman Aydın (haz.), *Fütüvvetnâme-i Tarikat*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011, s. 45.

⁴⁵ M. Saffet Sarıkaya, "Osmanlı Devleti'nin İlk Asırlarında Toplumun Yapısına Ahîlik Açısından Bir Bakış Denemesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, No. 6 (1999), s. 66.

dört peygambere -ki bunlar Hz. Âdem (a.s.), Hz. Nûh (a.s.), Hz. İbrâhim (a.s.) ve Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir- intikal etmiştir.⁴⁶

2.2. Bedeviyye Tarîkatı

Arap kökenli olup ‘kıyâmî tarikatlar’ arasında zikredilen Rifâiyye ve Sa’diyye gibi Bedeviyye tarîkatında da ‘fütüvvet erkânı’ hâkimdir. Husûsen İstanbul merkezli Rifâiyye, Sa’diyye ve Bedeviyye merâsimlerinde benzerlikler görülür. Her bir tarîkatta nükebâ, sernakıb, nücebâ, sancaktar, kahve nakibi ve paşmak nakibi gibi fütüvvet âdâb ve erkânına dair hizmetler yer almaktadır.⁴⁷ Bedeviyye tarîkatının fütüvvet erkânını ayrıntılı bir şekilde anlatan *Usûl-i Tarîkat-ı Bedeviyye* fütüvvetin temel öğretileri ile bütünleşmiş Bedevî usullerine dair bilgiler vermektedir.

Menâkıbnâmeler içerisinde önemli bir yeri haiz olan ve Veffâk Mehmed Hıfzî Üsküdârî’nin kaleme almış olduğu *Terceme-i Menâkıb-ı Ahmed el-Bedevî* adlı eser her ne kadar menâkıb formatında olsa da bu eserin on altıncı bâbında müellif Ahmedîyye tarîkatına bîat etmenin koşulları ile tarîkata girip, mensup olmanın usûl ve âdâbını uzun uzadıya anlatmıştır.⁴⁸

Bedeviyye tarîkatının bir diğer fütüvvetnâmesi Süleymaniye Kütüphanesi Revnakoğlu arşivinde 0015 numarada İskender Çelebi adıyla kayıtlı bulunan *Fütüvvetnâme-i Tarîk-i Ahmed Bedevi ve Ahmed Rifâî*’dir. Bu eserde Ahmed-i Bedevî ve Ahmed-i Rifâî’nin yolunda esas olan hilâfet şartları ve erkânı, hizb, şed ve ahz-ı habbe sırları ve diğer sırlar ele alınıp işlenmiştir.

Tarîkatın âdâb ve erkânına dair bilgiler veren ve XVII. yüzyılın başlarında kaleme alınan *en-Nasîhatü’l-Aleviyye* adlı eser tarîkatta uygulanması gereken terbiye metotlarının şeklen ve mânen Kur’ân ve Sünnet’e uygun olduğunu vurgulayarak fütüvvetin tasavvuf ile olan ilgisini erkân üzerinden olmasa da ikrâr etmiştir.⁴⁹

⁴⁶ Mehmet Şeker, *Türk İslâm Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvetnâmelerin Yeri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011, s. 136.

⁴⁷ Kadir Özköse, “İstanbul Tasavvuf Kültüründe Bedeviyye’nin Yeri ve Üsküdar Bedeviyye Tekkeleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (Sivas, 2012), s. 537.

⁴⁸ Halil Batur, “Veffâk Mehmed Hıfzî Üsküdârî’nin Terceme-i Menâkıb-ı Ahmed el-Bedevî’si” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, İstanbul, 2019, s. 128.

⁴⁹ Derya Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî Tarîkatı ve İstanbul’da Bedevîlik*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008, s. 421-422.

2.3. Kâdiriyye Tarîkatı

Pîr Abdülkâdir-i Geylânî'nin kendi yolunu dayandırdığı esaslar, tayin ettiği tasavvuf kuralları ve Kâdirilik yolunun temel kuralları bir bakıma fütüvvet erkânının usullerini de ifade etmektedir. Özellikle Kâdiriliğin Anadolu'daki uzantılarında dervişlerin tekke yaşantılarındaki uygulamalarda fütüvvet usul ve erkânının baskın olduğu görülmektedir.⁵⁰ Abdülkâdir-i Geylânî, yolunun esaslarını şu kâideler üzerine kurmuştur: Kitap ve Sünnet, selâmet-i kalp (gönlün sükûnu), sehâ-i yed (cömertlik), bezl-i atâ (bolca ihsanda bulunmak), cefâyâ katlanmak, hiç eziyet etmemek ve ihvânın hata ve kusurlarını affetmek, müsamaha göstermektir.⁵¹ Her bir ahlâkî değer in fütüvvetnâmelerde geçen âdâb olduğu açıkça görülmektedir.

Adalet Çakır “Türkiye’de Tarikatlar” adlı kitapta kaleme aldığı “Kâdirîyye” bölümünde Mehmed Rifat Efendi’nin⁵² *Nefhâtü’r-riyâzi’l-âliye*’sini ve *Risâle-i Sülûk-i Kâdiriyye-i Eşrefîyye*’sini, Ahmed Muhyiddin Efendi’nin *Fütüvvetnâme-i Tarîk*’ini, Muhammed Saîd el-Kâdirî’nin, *Usûlü’t-tarîkatî’l-Kâdiriyyeti’l-aliyye*’sini ele alarak Kâdirîyye’nin fütüvvet esaslarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Ahmed Muhyiddin Efendi’nin⁵³ *Fütüvvetnâme-i Tarîkat*⁵⁴ adlı eseri 1903 ve 1908 yılları arasında kaleme alınmış olup on iki defterden oluşmaktadır.⁵⁵ Eser yola intisap eden dervişin etvâr-ı seb’a üzerinde seyrü sülûka tâbî tutulduğunu söyler. Allah’a olan seyrinde vuslat, kalp gözünü Allah’tan başkasına yöneltmekten sakındırmak, daima Allah’ı zikirle meşgul olmak ve Hakk’a muhabbet etmek gibi

⁵⁰ Adalet Çakır, “Kâdirîyye”, *Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan, İstanbul: İsam Yayınları, 2015, s. 191.

⁵¹ Çakır, “Kâdirîyye”, s. 191.

⁵² Hayatı hakkında yeterli malumat bulunmamakla birlikte kaynaklar doğum tarihini vermeden İstanbul’da dünyaya geldiğini söylerler. Kendisinden âlim ve muhaddis olarak bahsedilen Mehmet Rifat Efendi’nin yazdığı, istinsah ettiği veya tercüme ettiği pek çok eserinden hareketle velûd biri olduğunu söyleyebiliriz. Bkz. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayan, nşr. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996, V, 1394.

⁵³ Ahmed Muhyiddin Efendi 1269 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Tophâne’de bulunan Kâdirîhâne Tekkesi’nin on altıncı şeyhidir. 1324 (1906) tarihinde Rodos’a sürgün edilen Muhyiddin Efendi 7 Eylül 1909 yılında Rodos’ta vefat etmiştir. Tasavvuf tarihi alanında velûd bir sûfî olan Muhyiddin Efendi’nin eserlerinin çoğu fütüvvet ve tarîkat âdâbı ile ilgilidir. Bkz. Ahîlik Ansiklopedisi, c. 1, s. 237.

⁵⁴ Mustafa S. Kaçalin hususi kütüphanesinde transkribe edilmiş ancak henüz basılmamıştır.

⁵⁵ Adalet Çakır, “Ahmed Muhyiddin Efendi”, *Ahîlik Ansiklopedisi*, ed. Yusuf Küçükbağ, vd. (Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014), c.1, s. 237; Adalet Çakır, “Fütüvvetnâme-i Tarîkat Maddesi”, *Ahîlik Ansiklopedisi*, ed. Yusuf Küçükbağ, vd. Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014, c. 1, s. 419.

unsurlarla gerçekleşir. Böylece dervişte cezbe ve vecd daha hızlı bir şekilde meydana gelir. Eser bey'at, tevbe, ikrâr, hırka, tac giyme, şed kuşanma, şerbet merasimi, cefne helvası, sofrâ açmak, kılıç kuşanmak gibi âyin ve uygulamalar sıkça vurgulanmıştır. Fütüvvet kelimesinin anlamı ve kaynağı olarak Hz. Peygamber'in mirâcı ve Gadîr-i Hum olayı gösterilmiştir.⁵⁶

Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye adlı esere göre bâat merasimi cumartesi günü gerçekleşir ve dualar ile derviş müritliğe kabul edilir.⁵⁷ Tam adı *Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye fî beyânî tarîkatî'l-Kâdiriyye*⁵⁸ adlı eser üzerine Adalet Çakır "Mehmed Rifat Efendi'nin *Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye*'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirîlik" adında bir eser ortaya koymuştur.

*Usûlü't-tarîkatî'l-Kâdiriyyeti'l-aliyye*⁵⁹ adlı eserde şeyhin inâbe verdiği derviş istidâdı ve gayreti ile yolu kat ettikten sonra çavuşluk rütbesine daha sonra da nakîblik mertebesine yükseltilir ve her bir yükselme için ayrı merâsim düzenlenir.⁶⁰

Etvâr-ı seb'a ve letâif-i seb'a ise yedi esmâ üzere benimsenmiş olup usul esmâları özellikle dördüncü esmâya kadar aynıdır. Esmâdaki farklılıklar kollara göre usul esmâlarında da değişikliğe sebep olabilir. Mehmed Rifat Efendi *Risâle-i Sülûk-i Kâdiriyye-i Eşrefiyye*⁶¹ adlı eserinde Eşrefî dervişlerin lâ ilâhe illallâh, Allah, Hû, Hak, Hayy, Kayyûm, Kahrî, usul esmâlarına ek olarak Settâr, Müheymin, Bâsî, Vedûd, Hâdî isimleriyle de seyrü sülûka devam ettiklerini ifade eder.⁶² Rûmiyye kolu ise Eşrefiyye kolundaki gibi usul esmâsına sahipken sadece fûru esmâsında Vehhâb, Fettâh, Vedûd, Vâhid, Ahad, Samed olarak farklılık arz eder.

Fütüvvetnâme-i Tarîk de Kâdiriyye yolunu, yolun büyükleri kendini sevmeyi ifade eden ten-perverlik olarak değil de mücâhede yolu olarak niteleyip buna uygun uygulamalar ortaya çıkarmışlardır.⁶³

⁵⁶ Çakır, "Fütüvvetnâme-i Tarîkat ", c. 1, s. 419.

⁵⁷ Çakır, "Kâdiriyye", s. 193-194.

⁵⁸ Mehmed Rifat Efendi, *Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye fî beyânî tarîkatî'l-Kâdiriyye*, Millet Ktp. Ali Emiri Efendi Şer'iyye, nr. 1127.

⁵⁹ Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2793.

⁶⁰ Çakır, "Kâdiriyye", s. 194.

⁶¹ Risâlenin tespit edilebilen tek nüshası Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3263'dadır.

⁶² Adalet Çakır, *Mehmed Rifat Efendi'nin Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirîlik*, İstanbul: İsam Yayınları, 2021, c. 1, s. 25.

⁶³ Çakır, "Kâdiriyye", s. 196.

Fütüvvetnâme-i Tarîk adlı eser Kâdirî dervişlerinin bâat ettikten sonra yolda ilerleyebilmek ve şeyhin feyzinden nasiplenebilmek için birtakım kurallara uymak mecburiyetinde olduklarını ve yolun gereklerine ve bâatin edeplerine uyulmadığı takdirde ise tarîkatın pîrlerinin himmet etmeyeceğini belirtir.

Fütüvvetnâme-i Tarîk, Kâdirî dervişlerinin kendi tarîkatlarını zâhirde ifade eden taç, hırka, kemer, saç salıvermek gibi sembolleri gösteren ve tarîkat çeyizi olarak adlandırılan cihâz-ı tarîk'in bazılarına işaretle verilirken bazılarına ise himmetle verildiğini söylemektedir.

Kâdiriyye tarîkatının pîr-i sâni kabul edilen Eşrefoğlu Rûmî'ye (ö. 874/1469-70) ait olan *Tarîkatnâme* adlı eser Esra Keskinılıç tarafından Yüksek lisans tezi olarak çalışarak gün yüzüne çıkartılmıştır.⁶⁴ Eşrefoğlu'na ait *Tarîkatnâme* ile ilgili bir diğer çalışma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Güner Oymak tarafından 2000 yılında yapılmış "Eşrefoğlu Abdullah, *Tarîkatnâme* (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)" adlı yüksek lisans tezidir. Eserde Eşrefoğlu'nun ehl-i beyte olan muhabbeti ve bağlılığı, tarîkat âdâbı ve Hz. Ali'nin üstünlüğünü gösteren deliller, mürşid-i kâmilin özellikleri, mürşide uyma, taç ve hırka gibi tarîkat kıyafetlerine dair konular yer almaktadır.⁶⁵ Bu eserin altı adet nüshası tespit edilmiş dört tanesi İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda, diğer ikisi ise Süleymaniye Kütüphanesi ve Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde mevcuttur.⁶⁶

Mehmed Şemseddin *Yâdigâr-ı Şemsî* adlı eserinde kaynak göstermeksizin Eşrefoğlu Rûmî'nin birkaç eseriyle beraber bir de *Fütüvvetnâme*'sinin olduğunu ifade etmiştir.⁶⁷ Fakat Orhan Bilgin bu eserin delil göstermeksizin Eşrefoğlu'nun babası Eşref b. Ahmed'e ait olduğunu söyleyerek eseri yayımlamıştır.⁶⁸ Ancak eserin Eşrefoğlu'ya mı yoksa babasına mı ait olduğunu bilmek elde bulunan veriler ile zor görünmektedir.

⁶⁴ Eşrefoğlu Rûmî, *Tarîkatnâme*, haz. Esra Keskinılıç, İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002.

⁶⁵ Çakır, *Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirilik*, s. 463.

⁶⁶ İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 389, 428, 441, 1017; Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4667; Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel, nr. 4894 kayıtlıdır. Bkz. Eşrefoğlu Rûmî, *Tarîkatnâme*, haz. Esra Keskinılıç, İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002, XXI.

⁶⁷ A. Necla Pekolcay, Abdullah Uçman, "Eşrefoğlu Rûmî" *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, c. 11, s. 482.

⁶⁸ Pekolcay - Uçman, "Eşrefoğlu Rûmî", s. 482.

2.4. Sa'diyye Tarîkatı

Sa'diyye tarîkatına dair çalışmalarıyla tebârüz eden Hür Mahmut Yücer “Sa'dilik Metinleri” adlı çalışmasıyla bu tarîkatın kurucusu olan Sa'deddin Cebâvî'nin hayatı ve tarîkatın âdâb ve erkânını esas alan beş risâleyi latince etmiştir. Sa'diyye literatürü kapsamında zikredilmesi gereken eserleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Abdulmutî İbn Sâlim b. Ömer eş-Şiblî es-Semlavî'ye ait *Tibyân-ı vesâilî'l-hakâyik* içerisinde *Abîku's-saadeti'l-ebediyye fî tarîki's-saadeti's-Sa'diyye* adlı eseri gelir. Müellif bu eserinde tasavvuf erkânı, Allah'a ulaştıran yollar, hakikat ve şeriatın açıklanması, şeyh ve dervişliğin şartları, bey'at etme ve mertebeleri, zikir telkini, derviş terbiyesi, dervişin olması gereken haller, hırka giyme gibi tarîkat âdâb ve erkânına dair konulara yer vermektedir.⁶⁹

Humus'un son dönem şeyhlerinden Sa'diyye şeyhi olan Şeyh Sa'deddin es-Sâdî'nin (ö. 1380/1951) *Dîvânu en-Nefehâtü'l-Kudsiyye min feyzi hayri'l-Beriyye li men seleke't-tarîka ve şeribe min ke'sihi'r-rahîk ve fenâ billâhi ve a'rada ammâ sivâhu* adlı eseri vardır.⁷⁰ Eserin tamamı sülûk, âdâb, muhabbet ve ahlak konuları üzerine tanzim edilmiş olup manzumdur.⁷¹

Hafacî ed-Delcî es-Semerkandî'nin *Behcetü'l-Minhâc* isimli eseri Atatürk Kütüphanesi OE, ty, 1304 numarada kayıtlıdır. Risâle içinde müellifin adı hiçbir surette zikredilmemiştir. Sadece eseri tercüme eden meçhul kişi eserin giriş bölümünde kendisinden mürşid-i kâmil, şeyhülislâm, rabbânî bir kutub gibi övgülerle bahsetmiştir.⁷² Risâlenin müellifi hususunda Hafacî ed-Delcî es-Semerkandî ile aynı yüzyılda yaşamış Şihâbeddîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Hafacî (ö. 1069/1658) karıştırılsa da kütüphane kayıtlarında Ömer el-Hafacî'ye ait *Behcetü'l-Minhâc* isimli bir esere rastlanılmamıştır.⁷³ Risâleyi tercüme eden mütercim “Semerkandî” nisbesini kullanması şimdilik eserin Hafacî ed-Delcî es-Semerkandî'ye aidiyetini göstermektedir.⁷⁴ 78 varaklık bir eserin ilk 38 varacağı içerisinde bulunan bu eserin

⁶⁹ Hür Mahmut Yücer, *Sa'dilik Metinleri*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021, s. 17.

⁷⁰ Yücer, *age.*, s. 21.

⁷¹ Eser Humus Sa'diyye Zâviyesi'ndedir. İkinci kısmı 1934 ve 2017 yılında basılmıştır.

⁷² Yücer, *age.*, s. 27-28.

⁷³ Yücer, *age.*, s. 28-29.

⁷⁴ Yücer, *age.*, s. 29.

varlığından veya muhtevasından son dönem Sa'diyye müelliflerinden Muhammed Gazi Ağa hiçbir surette bahsetmemiştir. Hür Mahmut Yücer, bu risâleyi Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi'nde⁷⁵ kayıtlı Yahya Âgâh Efendi tarafından tercüme ve 1300/1881 yılında istinsah edilen *Behce-i Tarîk-i Sa'diyye* ile karşılaştırarak incelemiştir.⁷⁶

Eser içinde fütüvvete dair yer alan başlıklar şöyledir: Yedi kutup ve şeyhin fütüvvet konusundaki konuşmaları, tâc ve hırka beyânı, yedi esmâ ile seyr ü sülûkun alâmetlerinin açıklanması, tarîkat erkânı, bey'at, şed, tâc ve hırkanın beyânı, şed'e dair soru ve cevaplar, bey'atın ve şed akdinin şartları, hurma üzerine okunacak efsûn.⁷⁷

Yücer *Behcetü'l-Minhâc*'ın birinci bölümde dervişlerin sülûk sırasındaki halleri ve Şeyh Sa'deddin'in ortaya çıkışı, ikinci bölümde şed, bey'at ve tarîkat erkânı, üçüncü bölümde dervişin esmâya yönelişi, teveccühün aslı ve fer'i, dördüncü bölümde dervişlerin tâc, hırka gibi kılık kıyafetleri ve bunların sembolik anlamları, fütüvvet ve postun şartlarını açıklayarak eserin dört bölümden teşekkül ettiğini belirtmektedir. Fakat Yücer eseri latinize ettikten sonra ilk bölümde yer alan dervişin sülûk sırasında yaşadığı hallerin konu edilmediğini söyler.⁷⁸

Eserde dikkat çeken bir bilgi ise Şeyh Cebâvî'nin tarîkat yolundan ayrı olarak tarîkat hırkasını ifade eden fütüvvet erkânını ise Kadı Ebû Saîd Aliyyü'l-Muharramî'den aldığıdır.⁷⁹

Risâle 29. varaktan sonra bey'at ve şed kuşanmanın usullerini açıklayarak bu ritüellerin mânevî veçhelerine işaret etmektedir. Cebâvî tarîkat silsilesi, hurma üzerine okunacak efsun, ahd ve bey'at alan dervişe nasıl telkinde bulunulacağı ve tarîkat içerisindeki on iki nakib ismen zikredilerek tanıtılmaya çalışılır.⁸⁰ Eserdeki Sa'diyye tarîkatının erkânına dair olan bu bilgiler şimdiye kadar hiçbir kaynaktan rastlanılamayan orijinal bilgiler olduğundan dolayı oldukça kıymetlidir.

⁷⁵ Behce-i Tarîk-i Sa'diyye, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp., 06 Hk 4444/3. Müstensih: Yahya Âgâh, vr. 81-100.

⁷⁶ Yücer, *age.*, s. 29.

⁷⁷ Yücer, *age.*, s. 30.

⁷⁸ Yücer, *age.*, s. 30-31.

⁷⁹ Yücer, *age.*, s. 33.

⁸⁰ Yücer, *age.*, s. 41.

2.5. Bektâşîyye Tarîkatı

Bektâşîlik ile aynı zaman ve mekânda ortaya çıkan Ahilik teşkilâtı ferdî ve içtimâî sahada önemli roller üstlenmiştir. Ahilik ve Bektâşîlik XIII. ve XVI. yüzyıl Anadolu'sunda inanç ve düşünce yapısında büyük tesirler bırakmıştır. Hem Bektâşîliğin hem de Ahiliğin erkân ve usullerindeki benzerlikler aynı zaman ve coğrafyanın bir neticesinde olmasındandır. Bu sebeple Bektâşi erkânının çoğunluğunun fütüvvetten geçtiği ve Ahilik kurumunun ise Bektâşîliğe dayanak olduğu söylenebilir. Fütüvvet ve Bektâşîlik arasındaki etkileşimi ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışanlar Fuad Köprülü ile Abdülbaki Gölpınarlı olmuştur.⁸¹ Gölpınarlı fütüvvet ile Bektâşîlikteki etkileşimi belirtirken fütüvvet kavramının gelişme sürecinde Şîî temayüllerden etkilenildiğini ve Bektâşîliğin fütüvvet erkânından pek çok unsuru bünyesine aldığı belirtse de tam olarak net bir karara bağladığını söyleyemeyiz.⁸² Fütüvvetin sünnî bir karakter arz ettiğini söyleyen Muallim Cevdet ise Gölpınarlı'nın bu görüşüne katılmamıştır. Bektâşîlik ve fütüvvet arasındaki münasebete dair kapsamlı çalışmalar yapan Saffet Sarıkaya ise şu sözleri söyleyerek aralarındaki ilişkiye dikkat çekmiştir: “Kurumsal olarak zaman bakımından daha önce olan fütüvvet teşkilâtının sadece âdâb ve erkân bakımından değil, çeşitli gelenek ve inanç motifleri bakımından da Bektâşi ve Alevî kültürünü etkilediği anlaşılmaktadır. Ahi şed bağlama törenleri kısmen değişikliğe uğrayarak Bektâşi ve Alevî zümreleri tarafından benimsenmekle kalmamış, şed ile ilgili geleneksel temellendirmeler de bu zümreler tarafından büyük ölçüde kabul edilmiş, silsileler bu gelenekle birlikte yâd edilmiş, törenleri süsleyen tercüman ve gülbankler aynı şekilde terennüm edilmiştir.”⁸³

Bektâşîlik tarîkatı ile Ahilik teşkilâtı arasındaki benzer noktalar için, Seyyid Hüseyin'in *Fütüvvetnâme*, *Şerhu Hutbetü'l-Beyân*, *Şerhu Nâd-ı Ali*, *Radavî'nin*

⁸¹ M. Fatih Köksal, “Ayin, Erkân ve Adap Benzerlikleri Açısından Ahilik-Bektâşîlik Münasebeti”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (2010), s. 67.

⁸² Gölpınarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı*, s. 53.

⁸³ Köksal, “Ahilik-Bektâşîlik Münasebeti”, s. 69.

Miftâhu'd-Dekâik fî-Beyânî'l-Fütüvveti ve'l-Hakâik, Burgâzî Fütüvvetnâmesi; Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık, İmam Ca'fer Buyruğu adlı eserlere bakılabilir.⁸⁴

Fütüvvet kavramının Bektâşilik içerisinde etkisini gösteren yegâne örneklerden ilki Ca'fer-i Sâdık'a (ö. 148/765) nispet edilen *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık*⁸⁵ adlı eserdir. Bu eserin muhteva tanıtımını M. Saffet Sarıkaya Ahilik Ansiklopedisi kitabının “Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık” maddesinde ele aldığı gibi *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık*⁸⁶ adlı metin-inceleme adında bir kitap da çıkarmıştır. Ayrıca Saffet Sarıkaya “XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmalara Göre Dinî İnanç Motifleri” adlı doktora tezinde de fütüvvet ile çeşitli tarikatlar arasındaki münasebetleri ele alıp incelemiştir. Sarıkaya'nın tezinden ve *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık* adlı kitabından hareketle risâle tıraş erkânı ile başlamış, Hz. Ali'yi Hz. Peygamber'in nasıl tıraş ettiğini nakletmesi, şed ve Gadir-i Hûm olayı ile devam etmiştir. Sarıkaya taş ve tığ hususunda muhtelif açıklamalarda bulunması itibariyle bir nevi berberlere mahsus bir fütüvvetnâmeyi de andırdığını söyler.⁸⁷ Hz. Âdem ve Hz. Şit peygamberlere ait kıssaları anlatıp fütüvvet silsilesi ve şed bağlama usulleri ile eserin bittiğini belirtir.⁸⁸

Eserin içinde muhtelif risâlelerin var olması bir mecmua niteliğinde olduğunu göstermektedir. Bu minvalde eserin içindeki risaleleri şu şekilde sıralayabiliriz: *Hazâ Risâle-i Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık; Hazâ Fakrânâme-i Ca'fer-i Sâdık Aleyhi's-selâm; Tarikatın On İki Erkânı, Üç Sünnet Yedi Farz; Der Beyân-ı Hâssa-i Nâd-ı Ali; Risâle-i Reşâd Sual-Cevab; Dualar, Tercümanlar ve Gülbenkler*.⁸⁹

Tüm risâlelerin aynı hatla yazılması ve yer yer açıklamaların yapılmış olması bir erkânâme formatı taşımaktadır. *Fakrânâme-i Ca'fer-i Sâdık* adlı risalede tıraş, tâc

⁸⁴ Muhittin Eliaçık, “Anadolu İkliminde Gelişmiş Bektâşilik ve Ahilik Üzerinde Ortak Ritüeller İncelemesi”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektâşilik Sempozyumu, Bildiri Kitabı*, 1, Ankara 2018, s. 513.

⁸⁵ *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık*, Hacı Bektaş İlçe Halk Kütüphanesi, nr. 101.

⁸⁶ M. Saffet Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık*, İstanbul: Horasan Yayınları, 2008.

⁸⁷ Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık*, s. 49-97; Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, s. 8.

⁸⁸ Hacı Bektaş İlçe Halk Kütüphanesi, 101 numarada kayıtlı nüshanın mikrofilmli Milli Ktp., MFA, A 4714 numarada kayıtlıdır.

⁸⁹ M. Saffet Sarıkaya, “Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık”, *Ahilik Ansiklopedisi*, ed. Yusuf Küçükbağ, vd., Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014), c. 1, s. 416.

ve hırka giyme âdâbı ele alınır ve eser fütüvvet silsilesi ve şed bağlama usulleri ile sona erer.⁹⁰

Bektâşilik tarîkatını fütüvvet ile ilişkilendirip temellendiren bir diğer eser olan *Fütüvvetnâme-i Bektâşîyye*⁹¹ ise XIX. yüzyılda kaleme alınmıştır. Fütüvvetnâme iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Radavî'den özetle yazılmış ikinci bölüm ise Bektâşî erkânını içermekte olup Derviş Ali'nin kaleminden çıkmıştır. Eser *Radavî Fütüvvetnâmesi*'ne benzer bir tarzda mukaddime ile başlamış olup dört pîr dört tekbrin delili bahsine yer verip Âdem, Nûh, İbrâhîm ve Hz. Muhammed'in belinin bağlanması ile devam etmiştir. Akabinde Hz. Ali'nin şed bağlanması, on yedi kemerbestenin bellerinin bağlanması ve Selmân-ı Fârisî'nin elli beş meslek pirlerinin bellerinin bağlanması anlatılır. Sırasıyla ikrâr meydanı, duaları, tercüman ve gülbankler ile devam eder. Hacı Bektâş'ın soy ve silsilesi ve bir dervişin kullandığı tâc, hırka, menkûş, teslim taşı, palhenk, kamberiye, elif-i lâmend, tennure, tığbend, teber, kaşağı gibi malzemeler soru-cevap bahsinde işlenir. Fasl-ı suâl-i dervîşân, Fasl-ı beyân-ı ism-i Abdal, Fasl-ı min târîh-i seyyâh-ı der beyân-ı ba'zı fütüvvet, Silsile-i neseb-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin emânetleri başlıkları ile devam eder. Son dönemin fütüvvetnâmeleri içerisinde eserin fütüvvet ile başlayıp tarîkat erkânı ile devam etmesi tarîkat fütüvvet ilişkisini ve geleneğini temellendirmek adına oldukça önem arz eder.⁹²

İkinci Bâyezid döneminde kaleme alınan *Hâcî Bektaş Menâkıb*'inde⁹³ (Vilâyetnâme) Hâcî Bektaş-ı Velî'nin kendisine intisap etmek isteyenlerin başlarındaki kisveyi tekbr ettiği ile birlikte tıraş ettiği, bel bağladığı, sofrâ, çerağ, tâc ve alem verdiği de yer almaktadır.⁹⁴

M. Fatih Köksal “Âyin, Erkân ve Âdâb Benzerlikleri Açısından Ahilik-Bektâşilik Münasebeti” adlı makalesinde anonim Bektâşî fütüvvetnâmelerinin varlığından söz eder. Müellifi bilinmeyen bu fütüvvetnâmelerin Bektâşîlere ait erkân

⁹⁰ Sarıkaya, “Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sâdık”, c. 1, s. 416.

⁹¹ İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 816. 43 varaktan müteşekkil olan eser rik'a hattıyla yazılmıştır.

⁹² M. Saffet Sarıkaya, “Fütüvvetnâme-i Bektâşîyye” *Ahîlik Ansiklopedisi*, ed. Yusuf Küçükbağ, vd. Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014, c. 1, s. 416.

⁹³ Millet Kütüphanesi, Şer'iyye, No. 987, 1263'te istinsah edilmiş nüsha.

⁹⁴ Gölpınarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, s. 58.

kitapları olduğu bilinmekle beraber Köksal bu fütüvvetnâmelerin *Şeyh Mûsâ Fütüvvetnâmesi* ve *Ca'fer-i Sâdık Fütüvvetnâmesi* gibi eserlerle benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir.⁹⁵

Bir diğer adı *Menâkıb-ı Şeyh Safiüddîn* olan *İmam Ca'fer Buyruğu* Alevî-Bektâşi geleneğinin kayda değer kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bektâşilik tarikatının erkân ve usullerine dair zengin bir muhtevaya sahip olan eserde fütüvvet ve ahilik lafızları geçmemesine rağmen fütüvvet erkânına dair anlatımlar ve bilgiler oldukça zengindir.⁹⁶ Ahilik ve Bektâşilik erkân, usul ve ritüeller bakımından birbiri ile oldukça örtüşen bir forma sahiptir. Nitekim Ahiliğin kayda değer eserlerinden olan *İmam Ca'fer Buyruğu*'nda bel bağlama olan şed kuşanma ritüeli mühim bir yer kaplar.⁹⁷ Ayrıca Bektâşilikteki tıgbend bağlamanın fütüvvetteki bel bağlamadan hiçbir farkı yoktur.⁹⁸ *Radavî Fütüvvetnâmesi*'nde de şed bağlama aynı şekilde olup *İmam Ca'fer Buyruğu*'ndan tek farkı Hz. Peygamber'in kuşağının Mi'râc gecesinde kuşatılmış olmasıdır.

Hem Türkçe fütüvvetnâmeler içerisinde en önemli yeri haiz hem de Bektâşi tarikatının en şumullü fütüvvetnâme özelliğine sahip olan eser Seyyid Muhammed b. Alâaddin el-Hüseyin er-Radavî'ye⁹⁹ ait *Miftâhu'd-dakâyık fî Beyânî'l-fütüvveti ve'l-Hakâyık* (İnceliklerin anahtarı ve Fütüvvetin ve Hakikatlerin Beyanı) adıyla *Radavî Fütüvvetnâmesi*'dir. Radavî eserine hamdele salvele ile başladıktan sonra kendisine fütüvvet ehli arasında uygulanan usul ve erkânın en önemlilerini yazmasını istemeleri üzerine “mızrak almak, bîat şartları, yol atası ve yol kardeşi edinmek, şed bağlamak, şâkirdi revân etmek, helva pişirmek ve dağıtmak, tercümân-ı lisân söylemek” gibi erkânları kaleme aldığını belirtir.¹⁰⁰ *Radavî Fütüvvetnâmesi*'nin fütüvvet erkânlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Şed bağlama, tâc ve hırka giymek, tıraş, helva göndermek,

⁹⁵ Köksal, “Ahilik-Bektaşilik Münasebeti”, s. 61.

⁹⁶ Köksal, “Ahilik-Bektaşilik Münasebeti”, s. 62.

⁹⁷ Köksal, “Ahilik-Bektaşilik Münasebeti”, s. 63.

⁹⁸ Nazan Aydoğdu, “Ahmed el-Eflâkî'nin Menâkıbü'l-Ârifin Adlı Eserine Göre Mevlevilik-Ahilik-Bektâşilik İlişkisi”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 18 (2018), s. 335-336.

⁹⁹ Hakkında az bilgi bulunan Seyyid Muhammed'in Bursa'da kadılık yaptığı sırada 1524 senesinde eserini kaleme aldığı bilinmektedir. Bkz. Razavî, *Fütüvvetnâme-i Kebîr*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014, s. 13.

¹⁰⁰ Razavî, *Fütüvvetnâme-i Kebîr*, s. 15.

pîr tutmak, yol atası ve yol kardeşi edinmek, tercümân söylemek, helvâ-yı cefne sunmak, bahş eylemek, tuğ ve alem tutmaktır.¹⁰¹

Alevî Bektâşi geleneğinin erkân, usul ve merâsimlerinin yoğun bir şekilde anlatıldığı bu eser, pek çok fütüvvetnâme üzerinde etkili olmuş, bu durumda bazı araştırmacıların eserde Şîî unsurlar taşıdığı yorumlarına neden olmuştur.¹⁰² Eser Rahşan Gürel tarafından “Razavî’nin Fütüvvetnâmesi” adıyla doktora tezi olarak Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 1992 yılında çalışılmış fakat yayınlanmamıştır.

Bektâşi fütüvvet ilişkisini ve bu ilişkinin ne derecede olduğunu ortaya koyması bakımından değerli olan diğer bir kaynak ise müellifi bilinmeyen *Bektâşî Fütüvvetnâmesi*’dir. Bir mecmua içinde yer alan bu risalenin dışında *İmam Ca’fer Buyruğu*’ndan muhtasar bir bölüm, *Kisvetnâme*, *Silsilenâme*, *Kitâb-ı Hurûfât* ve bazı Bektâşi şairlerine ait şiirlerden müteşekkil 21 varaklık *Şiir Mecmuası* yer almaktadır. Bektâşilikte tâc ve hırka önemli sembollerden olduğu için bunlara has erkânları barındıran *Kisvetnâme* ve *Tâcnâme* adıyla da eserler kaleme alınmıştır.

Fütüvvetnâmeler ile Bektâşî tarikatındaki erkânlar arasındaki benzerlikleri toplamak gerekirse bunlardan en önemli olan motif olarak on yedi kemerbeste inancıdır. Kemerbeste inancı fütüvvet geleneğinden olduğu gibi Bektâşiliğe geçmiştir. Diğer bir motif ise “Ali’den başka yiğit, Zülfikârdan başka kılıç yoktur” cümlesidir. Tüm fütüvvetnâmelerde hadis olarak zikredilen bu söz üzerine Bektâşîler “Zülfikârname” adlı şiirler kaleme almışlardır. Değer ifade eden bir diğer motif de erkân ve âdâb ile ilgili soru ve cevaplardır. Baha Said bu soruların on altısının da Bektâşiliğe geçtiğini belirtir ve bunlar için “On altı yâdigâr-ı fütüvvet” der. Son bir motif olarak da dört kapı kırk makam telakkîsi zikredilir.¹⁰³

¹⁰¹ Köksal, “Ahilik-Bektaşilik Münasebeti”, s. 67.

¹⁰² Ocak, “Fütüvvetnâme”, s. 264.

¹⁰³ Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, s. 99-100-101.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Usûl-i Tarîkat-ı Bedevîyye'nin Muhtevası

Usûl-i Tarîkat-ı Bedevîyye, bir fütüvvetnâmenin hemen hemen bütün konularını ele alan yazma bir eserdir. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e vâris olması itibariyle Hz. Peygamber'e atfedilen “lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr” terkibi ile oluşan hadîsin, fetâ ve fütüvvet ile yakın ilişkisi vardır. Ali sevgisi ile örülü fütüvvetnâmelerde müşterek olan konular; şed kuşanmak, şerbet vermek, şalvar giymek, hırka ve tac giymek, şed şekilleri, şed kuşanamayacak kişiler, dualar ve tercümanlar şeklinde sıralanabilir.

Transkripsiyonunu yaptığımız *Usûl-i Tarîkat-ı Bedevîyye* adlı eser; Ahmed Bedevî'nin yılan ve haşerat hakkında verdiği bilgiler, bu hayvanları etkisiz hale getirme ve bunlardan korunmak için okunacak dualar ile başlamaktadır. Bîat sırasında müşîd tarafından dervîşe içirilen şerbet ile erkân devam eder. Bu sadece Bedevî dervîşlerine ait bir ritüel olmayıp fütüvvet yoluna girenler için uygulanan seremonilerden biridir. Şerbet verirken dervîşin tabiatına uygun terbiye metodunun seçilmesi esastır. Muhib ve âşık olan dervîş için gerçekleştirilen şerbet verme merâsiminden sonra Bedevîyye tarîkatına mahsus burhan gösterme usullerinden olan gül yalamak, karnına kılıç basmak, boynuna zincir sarmak, sac üzerinde yürümek, karnına, boynuna, gözü yanına topuz vurmak, Şeyh hasta birine ayağı ile basmak veya bir beygiri adamın üzerinden geçirmek (devse) isterse, bunların nasıl olacağı usulünce anlatılmıştır.

Şerbet devresini tamamlayıp sâhib-i emanet olmaya hak kazanan dervîşe Şeyh hilafet verdikten sonra ahd, inâbe ve esmâ telkini merâsimi icrâ edilir. Şayet mürid olacak kişi kadın ise bunun nasıl gerçekleştirileceği ayrıca anlatılır. Sancaktar, çâvuş ve nakîb tayininin gerçekleşme merâsimi, fütüvvet ehlinde bulunması ve bulunmaması gereken vasıflar, erkân ve hilâfet şartlarının neler olduğu, erkân pîrlerini açıklayan bahis uzun uzadıya anlatılmıştır.

Şed hakkında bir başlık açılarak; şedden murâd nedir, şed şekilleri, Hz. Peygamberin ashaba yedi vecihle şed bağlaması ve bunun neler olduğu görselleri verilerek aktarılmıştır. Şed hakkında özel bir başlık daha açılmış olup “Risâle-i Şed-nâme” adı verilerek önemine dikkat çekilmiştir. Şed ve fütüvvete ait soru ve cevapların olduğu bir bâb başlığı; şeddin zâhiri, bâtını ve manasının ne olduğu ile devam etmektedir.

Dervişlerin âdâb ve terbiyesine dair “Terbiye-nâme-i Sâlikîn” başlığı ile devam eden mecmua merdûd olan sâlikte bulunan vasıflar ise ayrı bir bölümde incelenir. Nefs-i emmâre, nefis-i levvâme, nefis-i mülheme gibi nefis mertebelerini ve bu mertebedeki kişilerin dünya ve âhiret hallerini ele aldığı “Risâle-i Ma’rifetü’n-Nefs” ile incelemiş olduğumuz kısım bitmektedir.

USÛL-İ TARÎKAT-I BEDEVİYYE'NİN TRANSKRİPSİYONU

Bâb-ı Risâle-i Hazret-i Bedevî Tarîki Usûlü Beyân Eder.

بسم الله الرحمن الرحيم

[8a] El-Hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Es-salâtü ve's-selâmü alâ rasûlinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihi ecmaîn. Emmâ ba'd ve dahi cemî'-i esliha-ı a'mâl. Ve hayye ...[?] murâd olundukta evvelâ bu azîmeti okuya:

بسم الله الرحمن الرحيم عَزَمْتُ عَلَى حَيَاتِكَ الْفَقِيمِ وَالدَّبْرِ وَالْحَشَعَانِ¹ وَالثَّعْبَانِ وَالْأَقْطَرِ وَالتَّهْلُولِ وَالصَّفْرِ وَالْحَارَةَ وَذَوَى الْحَرَارَةِ وَبِالْأَسْمِ الَّذِي سَخَّرَكُم بِهِ لِسُلَيْمَانَ ابْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبِالْأَسْمِ الَّذِي تَلَاهُ السَّيِّدُ أَحْمَدُ فَطَاعَتْ لَهُ السَّمُومُ وَالسَّبَاغُ² اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَزُرِّيَّاتِ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ وَالْمُهَاجِرِينَ مَعَ مُحَمَّدٍ يَا رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ يَا خَالِقَ كُلِّ شَيْءٍ يَا رَازِقَ كُلِّ شَيْءٍ السَّيِّدِ [8b] وَيَا قَادِرَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَاهِ النَّبِيِّ الَّذِي وَهُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَبِجَاهِ أَحْمَدَ أَنْ أَطْعَنَ³ هَذَا لِأَفْتِنَ السَّادَةَ وَالْعِبَادَةَ⁴ بِحَرَمَةِ أَهْلِ الْإِشَارَةِ⁵

[Bismillâhirrahmânirrahîm. Senin yılanlarından fakım, debbir, haş'ân, sa'bân, aktar, tehlûl, safra, hârre, zevi'l-harâre üzerine azmettim. Dâvud oğlu Süleyman'a âmâde kılanın adıyla. Zehir ve yırtıcı hayvanların kendisine itâat ettiği Seyyid Ahmed'in okuduğu ad ile. Allah'ım! Muhammed'in hürmetine, Muhammed'in zürriyeti ve ashâbı hürmetine, Muhammed ile olan muhâcirler hürmetine senden istiyorum. Her şeyin Rabbi olan! Her şeyi yaratan! Her şeye rızık veren! Her şeye kâdir olan! Allah'ım! Seyyidü'l-kevneyn olan nebî hürmetine ve Seyyid Ahmed hürmetine senden istiyorum. Övülmüş ehlin hürmetine Efendilerimize ve ibadete yönelerek itâat etsinler.]

¹ UB: الحشاعات

² UB: السباغى

³ UB: اطيعن

⁴ UB: الطبادة

⁵ UB: الإشادة

Ba'dehû üç İhlâs-ı şerîf ve üç muavvizeteyn cümlesini bir nefeste okuyup ba'dehû sâz silâhın miftâhlarını okuyup mesh ede. Ve dahi fakım [?] dedikleri yılan tulum gibi olur. Boyu bir karıştır. Kuyruğu parmak gibi olur, ucu düğümler. Bu yılan dokunulmaz. Debbir [?] dedikleri yılan kuyruğu yoktur, fakım gibidir. Bu dahi tutulmaz. Haş'ân [?] dedikleri yılan gâyet siyahtır ve karnı mâîdir. Bu dahi tutulmaz. Bu yılan gâyet ısıklık çalar ve boyu uzundur. Sa'bân dedikleri yılan bir kulaç miktâdır ve siyahtır. Karnı sarıdır. Bu dahi tutulmaz. Aktar [?] dedikleri yılan göbekten [?] doğar hayvandır, camuş kadar olur, bu dahi tutulmaz. Zehlûl [?] dedikleri yılan iki mızrak boyu olur ve rengi boz olur, bu dahi tutulmaz. Safra dedikleri yılan karnı sarı olur, mızrak boyu olur, bu dahi tutulmaz. **[9a]** Hârre dedikleri yılan boz olur ve gâyet uzun olur. Bu dahi tutulmaz, gâyet serî gider. Bunlardan mâ adâsı kuyrukları ince olur. Bunlar itâattedir, tutulur. Pîrimiz bi-sırrı Seyyid Ahmed kuddise sırruhû yine Hazret-i Seyyid Ahmed hazretlerinin esrârındandır dedi. Defa kırâat edip turâba defle ve nefha edip ol turâbı silâh uruldukta dem zuhûrunda veyâhut burnu kanar oldukta vesâir cemi'-î yaralara basla ve bağlana. Biizni ve bi-bereketi Seyyid Ahmed dem munkatî' olur. Ve yaralar şifâ bulur. Ve bir âdemde sancı dahi zuhûr eylese ol dahi şifâ bulur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بَرَكَهٖ اَرْضُنَا وَبَرَكَهٖ نَبِينَا وَبِعِزَّةِ رَبِّنَا لِيُبْرِئَ سَقِيمُنَا

[Bismillâhirrahmânirrahîm. Yeryüzünün bereketiyle, Efendimizin bereketiyle ve Rabbimizin izzetiyle hastalarımıza şifa ver.] deyip parmağın turâba basa. Ve okumağa bedâ eder. Ammâ parmağın ağzında ıslata. Ba'dehû turâba basa başlaya. İbhâm parmağın basıp alîlin ağzına yaladasız. Biiznillâh şifâ bula. **[9b]** Ve yine Hazret-i Pîr'den rivâyet olunur ki bir kimesne bu kırk kâfî [?] üç defa bir kâse içinde pâk suya okusa ol sudan içse hayye ve akrep mazarratından emîn olur. Ve yine rivâyet olunur ki bir kimesne bu kırk kâfî [?] yazsa ve üzerinde götürse veyâhut kırâat eylese akrepten ve hayye ve bilcümle sem sâhibi hayvânâttan emîn olur, biiznillâh. Ev min hamelehâ bi-hürmeti Cebrâîl ve Mîkâîl ve İsrâfîl ve Azrâîl ve hameletü'l-arş. Ecmaîn. Ba'dehû bu âyet-i kerîmeyi yedi kere okuya: **[10a]** **سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ** [Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun! (Saffât, 37/79)]. Ba'dehû okuduğu anda nevme vara. Allah-u Teâlâ'nın avninde ola. Biiznillâhi Teâlâ. Vallâhu'l-muvaffak li's-savâb.

Karnına Kılıç Basmak Murâd Eyledikte

Evvelâ kılıca yapışmazdan mukaddem yetmiş kere “Yâ Latîf” ve üç defa Fâtiha-ı şerîf okuya. Ve Hazret-i Pîr’e teveccüh eyleye ve mahviyette ola. Ve mübârek şekl-i şerîfleri müşâhede olundukta derakab bir Fâtiha okuyup ruhlarına ihdâ eyleye. Ve abdest öyle ala. Ba’dehû kılıç kabzasına yapışıp bir Fâtiha okuya. “Bismillâhi ve billâhi ve alâ sünneti rasûlillâh” diye. Ba’dehû yedi kere “Allâhu Ekber” ve üç defa yine müteveccihen destûr deyip kınından çıkara. Ba’dehû kılıç ağzına sağ eli baş parmağıyla mess ederek yedi kere “Allâh” diye. Ve kılıç üzerine üç kere defle ede. Ba’dehû mahfice “Yâ Seyyid Ahmed bi-sahâbi’l-emânî” diye. Ba’dehû âşikâre “Yâ Kudretallâh” deyip kılıç ağzına ve arkasına üç defa mess edip “Billâhi” diyerek karnına darb [10b] eyleye lâkin üç veyâ beş veyâ yedi veyâ dokuz veyâ on bir kere urup ziyâde urmaya. Ve eğer kılıç üzerine adam basdurmak murâd eder ise ol adamın ayağı altına üç kere “Yâ Şâfi Yâ Seyyid Ahmed” deyip ağzı yağın [?] süre. Ba’dehû “Bismillâhirrahmânirrahîm destûr” deyip ba’dehû bastura. Ve eğer bir adamın boğazına kılıç basmak murâd eyledikte “Yâ kudretallâh tevekkeltü alallâh” ve üç defa “Destûr yâ beyte’n-nübüvve” deyip basa. Ve eğer bir kimesnenin karnına kılıç basmak murâd eyledikte mahfî üç kere “Yâ Hayyu Yâ Kayyûm” deyip basa. Ba’dehû kılıcı kılıfın korken on kere “Bismillâh” ve bir kere “Allâhu ekber” deyip derakab kılıç kılıfına vaz’ eyleye. Ve eğer fırına girmek murâd ederse evvela fırın karşısında ayak üzere durup nâra karşı bir kere ezân-ı Muhammediyye okuya. Ba’dehû altmış kere “Yâ Latîf” ism-i şerîfini okuya. Ba’dehû bir kere bunu okuya: قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا سَلَامًا عَلَى

إِبْرَاهِيمَ [Biz, “Ey ateş! İbrâhîm’e karşı serin ve esenlik ol!” dedik. (Enbiyâ 21/69)].

dedik. Ba’dehû üç kere “Yâ Seyyidî [11a] Yâ Hamde Yâ Kudretallâh” diye. Eğer işâret zâhir olur ise ya’ni fırın içinde ateşin alevi yeşil görünür ise derhâl başına bir şal yâhut bir aba pûşîde edip fırına gire. Fırın içinde tevhîde meşgûl ola. Ve işâret zâhir olmaz ise işâret zâhir olunca ateş karşısında “Yâ Latîf” ismine meşgûl ola.

Bâb Gül Yalamak Murâd Ederse

Evvelâ kazmış gülü eline alırken bunu okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَقْسَمْتُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا

الْأَبْرَارُ بِالْأَسْمِ وَ أَخْرَجِي تِلَا مَ وَ أَخْرَجَن يِلَادِم⁶ وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَ مَنَافِعُ لِلنَّاسِ

[Bismillâhirrahmânirrahîm. Kendisinde çetin bir sertlik ve insanlar için yararlar bulunan demiri indirdik. (Hadîd 57/25)]. Ba'dehû eûzu besmele ile üç defa Fâtiha-ı şerîfe okuya. Ba'dehû bir defa bunu okuya “Tevekkeltü alallâh Yâ Seyyid Ahmed” deyip üç kere güle mess ede. Ba'dehû üç defa defle ede. Ba'dehû destûr deyip Hazret-i Pîr'e teveccüh ile gülü yalaya ve ağzına soka. Eğer dilerse yemenisinde **[11b]** söndüre. Ve eğer dilerse çilâ [?] koynuna sokup söndüre. Ve eğer başına tas giymek veyâhut boynuna zincir sarmak veyâhut sac üzerine basmak murâd eyledikte evvelâ bir Fâtiha okuya. Hazret-i Seyyîd'in rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû “Tevekkeltü alallâh Yâ Seyyid Ahmed” deyip tas veyâ zincir veyâ sacı nâra koya. Mezkûrları kızınca yanında tevhîde meşgûl ola. Ba'dehû temâm kızıp ateş içinde işâret zâhir oldukta ibtidâ bunu okuya:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اَللّٰهُمَّ لَيْتَا هَذَا الْحَدِيدَ كَمَا لَيْتَنَّهُ لِدَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى

[Bismillâhirrahmânirrahîm. اَللّٰهُ وَ عَلَى رَسُوْلِ اَللّٰهِ⁷ يَا نَفْسِي رَسُوْل اَللّٰهِ⁸ وَ يَسِّرْ سَيِّدَ اَحْمَدَ

Allahım! Dâvûd aleyhisselâmı yumuşattığın gibi bu demiri yumuşat. Allah'a tevekkül ettim. Ey Seyyid Ahmed bunu kolaylaştır.] Ba'dehû mezkûrdan murâd hangisi ise besmele-i şerîfe ile eline alıp üç kere Fâtiha okuya. Ve bir kere “Yâ Seyyid Ahmed” deyip tas veyâhut sâirîn baş üzerine çevire. Ba'dehû “Tevekkeltü alallâh Yâ Seyyid Ahmed Yâ Allah” deyip tas veyâhut sâirîn tabanı altına süre. Ba'dehû **[12a]** derûnunda on kere “Yâ Latîf” diye. Ba'dehû tasa veyâhut sâirlerine üç kere nefha ve üç kere defle ede. Ve üç defa eliyle vura. Ve “destûr” deyip Hazret-i Pîr'e teveccüh ve kemâl-i mahviyyet ile tası başına giye. Veyâhut zinciri bu yanına veyâhut vücûduna sara. Velâkin giydiği hâlde sâir dervişler İsm-i Celâl'e meşgûl ola. Ve eğer karnına ve bir

⁶ Cümle bir anlam ifade etmediğinden dolayı anlamı verilmemiştir.

⁷ “Rasûlallâh'a tevekkül ettim.” şeklindeki bir ibare doğru olmayacağı için manasını yukarıda vermemeyi uygun gördük.

⁸ Mana olarak uygun değildir.

yanına ve gözü yanına topuz urmak murâd eyledikte veyâ karnına ve ağzına ve boğazına şiş urmak murâd eyledikte evvelâ topuz başın[1] eline alıp kibleye karşı dura ve besmele-i şerîfe ile üç kere Fâtiha-ı şerîfe okuya. “Bismillâhirrahmânirrahîm tevekkülte alallâh Yâ kudrete saidîn” diye. Ba’dehû topuz ve şiş üç kere defle ede, mess ede ve vura. Topuz ve şiş urduğu mahâlden dem zuhûr eder ise bunu okuyup defle ede.

و بِسْمِ سَيِّدِ [12b] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ يَا فَارِجَ الْهَمِّ يَا كَاشِفَ الْغَمِّ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ

أَحْمَدُ أَنْتَ قَطَعْتَ الدَّمَ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’ım! Muhammed’in şerefi hürmetine ve Ahmed’in sırrı hürmetine, Ey kederden kurtaran ve gamı yok eden! Sen kan kesicisin.] deyip üzerine salavât parmağın defle ve nefes [?] ve teveccüh ile basa. Ve ol mahalli ziyâdece soka. Ve eğer mündefi’ olmaz ise ateş içine bir miktar buhûr sa’dân ve bir miktar hutbân ve bir miktar ... [?] kabı ve bir miktar akgünlük mahlûtan koya. Ve duhâmı da sağ elin ayasın tuta.

تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَأَخْبَيْتُ بِاللَّهِ وَسَلَّمْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ يَدُكَ قَبْلَ يَدَيَّ يَا سَيِّدَ أَحْمَدُ

شَيْئًا لِلَّهِ وَعَلَى بَرَكَاتِهِ اللَّهُ يَا دَافِعَ يَا شَافِعِي يَا اللَّهَ بِحَقِّ إِسْمِكَ يَا اللَّهَ وَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ

و سلم و بِسْمِ سَيِّدِ أَحْمَدُ شَيْئًا لِلَّهِ عَلَى بَرَكَاتِهِ

[Allah’a tevekkül ettim. Allah’ı sevdim. İşimi ona havale ettim. Elin benim elimden öncedir. Ey Seyyid Ahmed! Şey’en lillâh ve alâ bereketillâh. Ey her şeyi def eden. Ey benim şefaâtçim. Ya Allah. İsmine hakkına ve Muhammed’in hürmetine. Ve Seyyid Ahmed’in sırrı hürmetine. Şey’en lillâh ve alâ bereketillâh] deyip ve üç defa destûr deyip teveccüh ile üç defa ol dem zuhûr eden mahalle basa. Ve eğer o dem yine mündefi’ olmaz ise bunu okuya üç defa nefha ve üç defa defle ve teveccüh ile üç defa ol mahalle parmağıyla ura. [13a] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ بِجَاهِ قُدْرَتِكَ الَّتِي أَمَرْتَ

بِهَا جِبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَقْبُرَهُ مِنَ التُّرَابِ وَبِجَاهِ مُحَمَّدٍ عَلَيْكَ إِنَّ دُسْتُورَ الطَّرِيقِ مِنْ هَذَا التُّرَابِ

يَا سَتَّارَ بِجَاهِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ وَبِجَاهِ سَيِّدِ أَحْمَدُ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’ım Cebrâil’e

emrettiğin kudretinin şerefine. ... [?] Muhammed’in hürmetine. Tarîkatının düstûru bu topraktır. Yâ Settâr seçilmiş peygamberin ve Seyyid Ahmed’in hürmetine.] deyip

yerden bir miktar pâk turâb alıp nefha ve defle ile ol mahalle süre. Ve eğer yine mündefi' olmaz ise ol dem'i şal altına alıp ve yerden bir miktar pâk turâb alıp ve kendi dahi şal altına girip ol turâbı sağ avcuna alıp destûr ile bunu okuya:

اللَّهُمَّ بِقُدْرَتِكَ الَّتِي قَدَّرْتَ بِهَا جِبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَقْبُرَ مِنَ الْأَرْضِ⁹ فَجَبَلْتَ فِي آدَمَ عَلَيْهِ الْبَشَرِ [Beşeri] وَ بِجَاهِ آدَمَ عَلَيْكَ وَ بِجَاهِ قُدْرَتِكَ إِنَّ دُسْتُورَ الطَّرِيقِ بِهَذَا التُّرَابِ شَيْئًا لِلَّهِ عَلَى بَرَكَتِ اللَّهِ

Âdem'de oluşturdun. Ve Âdem'in hürmetine. Ve kudretinin şerefine. Tarîkatın düstûru bu topraktandır. Şey'en lillâh alâ bereketillâh.] deyip ve ol turâb üzerine üç defa nefha ve üç kere defle edip ve destûr-u tevcîh ile ol turâbı ol mahalle sürüp ve ziyâdece soka. Ve ol dütsü ile dütsüleye. [13b] Ve bir Fâtiha okuyup ol yüze sürüp evvelâ Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem ve Aktâb-ı Erbaa hazretlerinin rûhlarına ihdâ eyleye. İnşâllâhu Teâlâ ol dem mündefi' olup biiznillâh-i Teâlâ.

Eğer Şeyh Mürîdlerine Şerbet Vermek Murâd Ederse

Yedi nesne ile şerbet verilir. Eğer ziyâde cezbeli olmasını murâd eder ise nefes-i Rasûlullah ile ve sirke ve süt ile şerbet verilir. Eğer vast-ı cezbe murâd ederse hurma ve zibeb verilir. Ve eğer ednâ cezbe murâd eder ise revgan-ı zeyt ve mâ-i lezîz ile şerbet verilir. Eğer şeyh yalnız nefes-i Rasûlullah ile şerbet vermek murâd eder ise ol kimesne önüne otura ve sâir fukarâ ayak üzerinde iken evvelâ bir kere bu âyet-i kerîmeyi okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْم ذَلِكَ الْكِتَابُ ... إِلَى مُفْلِحُونَ

[Bismillâhirrahmânirrahîm. Elif. Lâm. Mîm. Bu kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar. Onlar sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar. İşte onlar Rablerinden gelen bir doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenler de işte onlardır. (Bakara, 2/1-5)]. Ba'dehû bunu okuya:

[14a] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْهَكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ

⁹ Anlam ifade etmediğinden dolayı çevirisi verilmemiştir.

إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Mabudunuz tek ilâh olan Allah'tır;

Ondan başka ilâh yoktur, O rahmandır, rahîmdir. (Bakara, 2/163)]. Ba'dehû üç İhlâs-ı şerîf bir defa muavvizeteyn ba'dehû bu âyet-i kerîmeyi okuya:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ

هَادٍ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah, sözün en güzelini; âyetleri, (güzellikte)

birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Kur'an Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah, kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur." (Zümer 39/23)].

Ba'dehû bir kere "Bismillâhi ve billâhi ve alâ sünnetillâhi" Ba'dehû kırk kere "Yâ Hû" diye sonra ol adamın muvâce[he]sinde bir Fâtiha okuyup Hazret-i Pîr'e tevcîh eyleye. Tَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَأَحْبَبْتُ بِاللَّهِ وَسَلَّمْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ Mübârek vech-i şerîfler zâhir oldukça

[Allah'a tevekkül ettim. Allah'ı

sevdim. İşimi ona havale ettim. Elin elimden öncedir. Ey Seyyid Ahmed! Şey'en lillâh ve alâ bereketillâh Yâ Hû, Yâ Hû] diye. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup mürîdin göğsünde mühür mahalli ıtlak olunan bir çukur mahallidir ona sağ eli ayasıyla hafifçe üç defa ura. Ve ağzına üç defa nefha ve üç defa [14b] defle ede. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû mürîde beş vakit namaz akabinde yüz istiğfâr ve otuz üç salavât-ı şerîf okumaya tenbîh eyleye. Rûhânî a'lâ şerbet budur. İkinci mertebede sirke ile şerbet verilir. Ve bu şerbetin hâli nefhadandır. Üçüncü mertebede süt verilir. Bu şerbetin hâli sirkedendir. Dördüncü mertebede siyah üzüm ile şerbet verilir. Üç veyâhut yedi tane ola. Ve bu şerbet dahi sudandır. Beşinci mertebede hurma ile şerbet verilir. Bir tane veyâhut üç tane ola. Ve bu şerbetin hâli siyah üzumdendir. Altıncı mertebede istiğmâl olunmayan mâ-i sâfi ile şerbet verilir. Ve bu şerbet dahi hurmadandır. Yedinci mertebede zeyt yağıyla şerbet verilir. Bu şerbet hâli dahi ziyâde hafiftir. Ve eğer şeyh mürîde sirke ve süt ve mâ-i lezîz [15a] ve

revgan-ı zeyt ile şerbet vermek murâd eyledikte vech-i meşrûh üzere bâlâda mezkûr âyet-i kerîmeleri ve sâirlerini okuduktan sonra mezkûrlardan birin[i] bir filcan içine koyup sağ eli soka. Parmağına bir Fâtiha ile defle edip parmağı içine soka. Ve ba'dehû bir kere “Bismillâhi ve billâhi ve alâ sünnetillâhi” diye. Ba'dehû kırk kere “Yâ Hû” diye. Sonra ol yağ ve sâirlerine üç kere nefha edip Hazret-i Pîr efendimize tevcîh ede. Şekl-i şerîfleri zâhir olunca tevhd-i şerîf okuya. Zâhir olduğu anda bir Fâtiha edip parmağın[i] yağ ve sâirinden çıkarıp kendisi parmağın[i] ağzıyla eme. Ba'dehû

تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَأَخْبِثُ بِاللَّهِ وَ سَلَّمْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ يَدُكَ قَبْلَ يَدَيَّ يَا سَيِّدَ أَحْمَدَ شَيْئًا لِلَّهِ وَعَلَى

بركة الله يا هو [Allah'a tevekkül ettim. Allah'ı sevdim. İşimi ona havale ettim. Elin

elimden öncedir. Ey Seyyid Ahmed! Şey'en lillâh ve alâ bereketillâh Yâ Hû, Yâ Hû] diye. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup mürîdin göğsünde mühür mahalline sağ [15b] eli ayasıyla üç defa hafifçe ura. Ve ol şerbeti sağ eline alıp mürîde içire. Ve üzüm ve hurma ile şerbet vermek murâd eyledikte bâlâda muharrir âyet-i kerîmeleri tamâmen kırâat eyledikten sonra ol üzüm ve hurma üzerine bunları dahi okuya:

يَا وَدُودُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا شَدِيدَ الْبَطْشِ يَا جَبَّارُ يَا مُقِيْتُ إِعْشِنَا إِعْشِنَا بِحَقِّ إِذَا زُلْزِلَتْ الْأَرْضُ

زِلْزَالَهَا اللَّهُمَّ زَلْزِلْ قَلْبَ فُلَانٍ وَأَخْرِجْ الْأَرْضَ أَثْقَالَهَا اللَّهُمَّ ثَقِّلْ قَلْبَ فُلَانٍ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا

يُؤْمِنُ تَحْدِثُ أَخْبَارَهَا بَانَ رَبِّكَ أَوْحَى لَهَا يُؤْمِنُ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمُ اللَّهُمَّ شَتِّتْهُ مَا

فِي قَلْبِ فُلَانٍ مِنَ الْأَسْرَارِ سَيِّدَ أَحْمَدَ

[Yâ Vedûd Yâ Hayy Yâ Kayyûm Yâ Şedide'l-batşı Yâ Cebbâr Yâ Mukît. “Yer şiddetli bir şekilde sarsıldığında” hürmetine bizi sar, bizi sar, bizi sar. Allah'ım! Filancanın kalbini depreştir. İçindekileri dışarı çıkarıp attığı zaman. Allah'ım! Filancanın kalbini ağırlaştır. İnsan “Ona ne oluyor?” dediği zaman, işte o gün yer kendi haberlerini anlatır. Çünkü Rabbin ona öyle vahyetmiştir. O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklardır. (Zilzâl, 99/1-6)] Allah'ım! Filancanın kalbindeki sırları parçala. Seyyid Ahmed.] diye. Ba'dehû bir kere “Bismillâhi ve billâhi ve alâ sünnetillâh” diye. Ba'dehû kırk kere “Yâ Hû” diye. Ve ol hurma ve siyah üzümü sağ eline alıp üzerine üç kere defle ve üç kere nefha ede. [16a] Ba'dehû Hazret-i Pîr efendimize tevcîh ede. Şerîfleri zâhir olduğu anda bir Fâtiha edip

تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَأَحْبَبْتُ بِاللَّهِ وَسَلَّمْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ يَدُكَ قَبْلَ يَدِي يَا سَيِّدَ أَحْمَدَ شَيْئًا هُوَ
[Allah’a tevekkül ettim. Allah’ı sevdim. İşimi ona havale
ettim. Elin elimden öncedir. Ey Seyyid Ahmed! Şey’en lillâh ve alâ bereketillâh Yâ
Hû, Yâ Hû] diye. Ba’dehû bir Fâtiha okuyup müridin göğsünde mühür mahalline
kezâlik sağ eli ayasıyla üç defa hafifçe ura. Ve ol şerbeti sağ eliyle beraber ol müride
yedire. Ağzına üç defa defle ve nefha ede. Ba’dehû bir Fâtiha okuyup Hazret-i Pîr’in
rûhuna ihdâ eyleye, tekmîl ola.

Bâb Eğer Şeyh Bir Hasta Adamı Ayağıyla Basmak Murad Eder İse

Evvelâ bir defa Fâtiha-ı şerîf okuya. Ve yedi kere “Yâ Hû” diye ve yedi kere besmele-
i şerîf ve yedi defa “Allahu ekber” diye. Ba’dehû bir kere يا الله يَدُكَ قَبْلَ يَدِي يا تَوَكَّلْتُ

[Yâ Allah. Elin elimden öncedir. Allah’a tevekkül ettim.] diye. Ba’dehû
Kur’ân-ı Azîmüşşândan bir âyet-i kerîme okuyup [16b] ve destûr deyü Hazret-i Pîr’e
teveccüh ve mahviyyet ile hasta üzerine basıp Âyete’l-kürsî okuyarak üç defa çiğneye.
Velâkin yapça yapça çiğneyip sıçrayıp üzerinden ine. Ve bir Fâtiha okuyup Hazret-i
Pîr’in rûhuna ihdâ eyleye. Hastayı mess edip ba’dehû nefha ve defle edip “Destûr Yâ
Pîr” deyü bu hasta yerden kaldıra. Ve kucağına alıp üç defa çevire. Ve eğer şeyh bâr-
gîr ile adam basdurmak murâd eder ise bâr-gîre bindikte üç Fâtiha yetmiş kere “Yâ
Latîf” ve yedi defa “Allahu ekber” diye. Ba’dehû bir kere “Eşhedü en lâ ilâhe illâllah
ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlühû” diye. Ve bir kere تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ

[Allah’a tevekkül ettim. Allah’ı ve
kudretini sevdim. Ey Seyyid Ahmed! Şey’en lillâh ve alâ bereketillâh.] deyip ba’dehû
“Bismillâhi ve billâhi ve rasûlillâhi ve bi-mucizâti habîbillâhi a’la sünne” deyip
ba’dehû “Bismillâhirrahmânirrahîm destûr Yâ Seyyidi” [17a] deyip kendi üzerinde
iken ol adam üzerine bâr-gîri bastır[a]. Yine şurûtunda der ki her ne zaman İsm-i Latîf
kırâat olundukta ne miktar olur ise olsun tamam olunduktan sonra iş bu miftâhını dahi
otuz iki kere okuya:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا لَطِيفُ بِخَلْقِهِ أَنْتَ تُعْطِي¹⁰ وَتَمْنَعُوا يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي إِنَّ تُذَلِّلَنِي¹¹ كَيْفَ

أَصْنَعُوا¹² [Bismillâhirrahmânirrahîm. Ey yaratırken latîf olan! Sen verir ve sen alırsın.

Yâ İlâhî ve Seyyidî! Beni zelil kıalarsan ben ne yaparım?]

Bâb ve dahi Şeyh Mürîdine Hilâfet Murâd Eyledikte

Ale't-tafsîl erkân üzerine şeddin yedi Fâtiha ile beline koduktan sonra yedi sağ yanında alıp “Allahu ekber bismillâhirrahmânirrahîm bismillâhi ale't-tahkîk velhamdülillâhi ale't-tevfîk” deyip Allahu Azîmüşşân ismine bir Fâtiha şeddi bir kere dü[ğü]mleye ki, buna ukde-i evvel derler. Ba'dehû Cebrâil aleyhisselâm ismine bir Fâtiha okuyup üzerine bir dahi dü[ğü]mleye. Buna ukde-i sâni derler. Ba'dehû “Mektûbün ale'l-cenne lâ ilâhe illâ[allah] Muhammedün Resûlullâh” deyip Hazret-i Muhammed sallallâhu teâlâ aleyhi [17b] ve sellem ismine bir Fâtiha okuyup bir dahi dü[ğü]mleye. Buna dahi ukde-i sâlise derler. Yine “Lâ ilâhe illallah Ali veliyullâh” deyip Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû rûhuna bir Fâtiha okuyup bir dahi dü[ğü]mleye. Buna ukde-i râbia derler. Ba'dehû ukdelerden tutup rehberin yedine teslîm eyleye. Rehber dahi ukdelerden tutup hâzırûn olan meşâyîha ve sâniyen cemî-i fukarâyâ birer birer diye. “Yâ Hû Azîzim bu adam satılıktır niye alırsuz” diye. Ol dahi kendi iradesi üzere meselâ on iki bin kelime-i tevhîd yâhut bin İhlâs-ı şerîf yâhut beş yüz Fâtiha-ı şerîfe veyâhut bir hatm-i şerîfe her neye kudreti olur ise ve yine “aldım” derse derakab rehber bir Fâtiha okuyup âharine götüre. Bunlar tekmîl olduktan sonra kendi kendüye satıvere. Ve yine kendi ala. Ba'dehû şeyhine götüre oldukça “bir Fâtiha'ya [18a] aldım” dedikte rehber bir Fâtiha okuyup ukdelerinden tutup şeyhine teslîm eyleye. Şeyh dahi ala. Ba'dehû Hazret-i İbrâhîm Halîlullâh ismine bir Fâtiha okuyup evvelki düğümler üzerine bir dahi dü[ğü]mleye, buna dahi ukde-i hâmise derler. Ba'dehû Hazret-i Mûsâ Kelîmullâh ismine bir Fâtiha okuyup bir dahi dü[ğü]mleye. Buna dahi ukde-i sâdis derler. Ba'dehû Hazret-i Îsâ Rûhullâh ismine bir Fâtiha okuyup bir dahi dü[ğü]mleye; ukde-i seb'a derler. Ba'dehû Hazret-i İmâm Hasan radiyallâhu anh ismine bir Fâtiha okuyup bir dahi dü[ğü]mleye buna dahi ukde-i sâmine derler.

¹⁰ UB: تَقَاتِي

¹¹ UB: ذَلَّلَنِي

¹² UB: اصْعُوا

Ba'dehû Hazret-i İmâm Hüseyin radiyallâhu anh ismine bir Fâtiha okuyup ba'dehû bir dü[ğü]mleye buna dahi ukde-i tâsia derler. Bu dokuz adet ukdeler tekmîl olduktan sonra halîfeyi çârşeb altına ala. Rehber şeyhin sağ yanına dura. Ve sâir nükebâ ve dervîşân **[18b]** ayak üzerinde tevhîd-i şerîfe meşgûl olalar. Ve şeyh sağ atkı ucunu halîfenin sol eline vere. Evvelâ “Bismillâhirrahmânirrahîm bismillâhi ve billâhi ve sünnetillâhi” deyip yedullâh ki sağ eliyle halîfenin sağ elin tuta. Ve sağ dizlerin dikip birbirine dayayalar. Ve şeyh halîfenin yedini sıkıca tuta ve baş parmağını halîfe baş parmağına dayaya. Lâkin şeyhin parmağı halîfenin parmağından cüz'îce müteveffik ola. Buna yedullâh ve kabzatu's-saffât derler celâlin bulunduğuçün. Ve bir dahi şeyh salavât parmağından gayrı sâir parmakların[1] halîfenin yedini cemî' parmaklarıyla hafifçe tutup baş parmağıyla halîfe baş parmağına üç kere ura. Buna dahi yed-i Ebû Bekir ve kabzatü'l-mahabbet dahi derler. Ve bir şeyh ile halîfe salavât parmaklarından gayrı sâir parmakları **[19a]** birbirinin avcuna alıp şeyh baş parmağını halîfe baş parmağına dayaya. Buna dahi yed-i Hazret-i Ömer ve kabzatü'l-hafaza dahi derler. Ve bir dahi şeyh halîfenin yedini ve cemî' parmaklarıyla hafifçe tutup baş parmağı baş parmağına hafifçe dayaya. Ve salavât parmağıyla halîfin salavât parmağın tırnağın[1] çıtlata. Üç defa böyle ede. Buna dahi yed-i Hazret-i Osman ve kabzatü'l-mevt dahi derler. Ve bir dahi şeyh cemî' esâbii ile halîfenin yedini tutup baş parmağını dayamayıp üç defa salavât parmağıyla halîfenin salavât parmağını sıgaya. Ve yedlerini salıverip ikisi dahi kendilerini tekabbül edeler. Buna dahi yed-i Hazret-i Ali ve kabzâtü'l-celâl dahi derler. Velâkin aslâ avcuna alıp yed tutulmaya, zîra böyle etmek mekrûhtur ve revâfız âdetidir. **[19b]** Bu yed tutulduktan sonra altı adet ısıcak âlât ki gül ve zincir ve tas ve sac ve meşale ve fırına duhûl etmek ve kezâlike elini soğuk âlât ki Hazret-i Seyyid Ahmed b. Ulvân'dan sudûr eyledi. Seyf ve şiş ve topuz, harbe ve ... [?] ve mess-i habbe ve ... [?] ve ba'dehû hâriç de olan tâc ve hırka ve seccâde ve şedd ve şemle ve sac ve sancak ve kudüm ve mazhar ve kâs ve varak-ı ahdar ve bir dahi Şeyh Sâlihuddîn hazretleri ile Seyyid eş-Şeyh Abdûsî Beylerinde olan nizâ'-ı ma'lûmîye binâen Şeyh Abdurrahman Abdûsînin fukarâsından teveccühden olmak için Hazret-i Pîr Efendimizin telkîn ve tesbîh buyurdıkları ve el-yevm rûhânîler teveccühünden istihlâs için nesha ta'bîr olunur. Lücce bademi ağacından eğrice ma'hud dikenini ki yedinizden biran eksik etmeyin. Hazret-i Pîr Efendimizin tenbîhlerine binâen isti'mâl olunan mezkûr ağaç dahi emânettir. **[20a]** Bu vecihle biri

seccâde ve biri varak-ı ahdar ve bâb-1 şerîat ve bâb-1 tarîkat ve bâb-1 hakîkat ve bâb-1 ma'rifet ve şedd ve şemle ve tâc ve hırka ve dokuz ukdeler ve beş kabza ve altı ısıcak ve altı soğuk âlât ve taç ve kudüm ve kös ve mazhar ve mezkûr lücce ve sancak ve bir dahi lillâhi hilâfet ki cem'an bu cümle kırk üç emânetler teslim olunduktan sonra şeyh halîfenin ukdelerinden tutup diye:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ حَسْبِيَ
اللَّهُ وَحْدَهُ وَكَفَى فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

[Bismillâhirrahmânirrahîm. Bismillâhi. Ve billâhi. Ve alâ sünneti Rasûlillâhi. Ve alallâhi. Müminler yalnızca O'na tevekkül etsinler. (Âl-i İmrân, 3/122). Allah her şeye yeter. Buna rağmen yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur, ben yalnız O'na güvenip dayanırım; O, büyük arşın sahibidir." (Tevbe, 9/129)].

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ [Ben, O'nun
birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim. (En'âm, 6/79)].

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [De ki: "Benim namazım, (her türlü)
ibadetim, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin rabbi olan Allah içindir. (En'âm, 6/162)].

رَضِيتُ¹³ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ

تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ [20b] قَبْلَةَ وَبِالْمُؤْمِنِينَ إِخْوَانًا أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

تَوْبَةً نَصُوحًا [Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, nebî olarak Muhammed

(sav)'den, imâm olarak Kur'ân'dan, kible olarak kâbe'den razı oldum. Müminler kardeşir. Estağfirullâh, Estağfirullâh, Estağfirullâh. Ey iman edenler! İçtenlikle ve kararlılık içinde Allah'a tövbe edin. (Tahrîm, 66/8)]

¹³ Bu kısım metinde geçmemesine rağmen hadise uygun olması açısından eklemeyi uygun gördük.

الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى

الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى [Sana yeminle bağlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar, Allah’ın eli onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah’a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, Allah’a verdiği sözün gereğini yerine getirene ise Allah yakında büyük ödül verecektir. (Fetih, 48/10)].

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا [Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir. (Nisâ, 4/58)].

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا [Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun. (Ahzâb, 33/56)]. “Ey Ahî Allâh’ın emrini tut ve nehyinden

ihtirâz eyle. Ve günâh-ı sagâîr ve günâh-ı kebâirden kendini hıfz eyle. Ve beş vakit namaz ve nevâfili edâ eyle. Ben seni bu vecihle halîfe ve karındaş edip kabûl eyledim.”

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمْ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمْ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمْ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’ın ihdâini yerine getirin ve Allah’ın üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın.” (Nahl 16/91)] âyet-i kerîmesi mazmûn-i şerîfi üzere sen dahi bu vecihle “Beni karındaşlığa ve şeyhliğe [21a] ihdâullâhı kabul ettin mi?” diye. Ol dahi “Kabul eyledim” diye. Bu vecihle üç defa gizlice kulağına söyleye. İş bu “Senin ihdâ u ikrârına Allahu Azîmüşşân kefil ve hâzır olan ervâh-ı enbiyâ ve evliyâ şâhid olsunlar mı?” dedikte ol dahi yavaşça “Olsunlar” dedikten sonra ikisi dahi gözlerin yumup gizlice ikisi birden “Lâ ilâhe illallâh Muhammedün rasûlullâh” deyip şeyh gizlice halîfenin kulağına nefes-i rasûlullâh ve emânetullâh ve sırr-ı hilâfeti vere. Ve sırr-ı hilâfet fi’l-i fâilin mef’ûle taallukundan hâsıl olan şey’in eserinin husûlüdür. Ya’ni şeyh kalben ve lisânen sırr-ı rasûlullâhı halîfe telkîn ettikte şeyhte hâsıl olan esrâr halîfede dahi husûl

bulmasıdır. Ba'dehû ağzına üç defa nefha eyleye. Halîfe dahi ol nefhayı yuta. Ba'dehû şeyh bir Fâtiha edip ve el yüze sürüp halîfeyi çârşeb altından çıkara. Ve şeyh tekrar bir Fâtiha edip el yüze ve bu duâ okuya: [21b]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ خَلَقَ آدَمَ بِقُدْرَتِهِ وَجَعَلَهُ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ بِحِكْمَتِهِ وَأَرْسَلَ
جِبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ شَدَّ وَسْطَهُ بَعْدَمَا أَخَذَ الْعَهْدَ عَلَيْهِ وَأَوْصَاهُ¹⁴ بِالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَكَدَّهَ عَلَيْهِ أَيُّهَا النَّاسُ شُدُّوا حِصَانَكُمْ¹⁵ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لِلْجِهَادِ وَالطَّاعَةِ¹⁶ وَالْعِبَادَةِ وَالرِّضَاءِ
لِلَّهِ تَعَالَى وَالْأَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ¹⁷ وَالطَّرِيقَةِ¹⁸ مِنَ الْأَوَامِرِ وَالنَّوَاهِي أَحْكَامِ الْإِلَهِيَّةِ¹⁹ وَاعْمَلُوا أَنَّ الصِّرَاطَ
عَقَبَةٌ لَا يَقْطَعُهَا إِلَّا الْفِتْيَانُ أَوْ كُلُّ كَرِيمٍ صَادِقِ اللِّسَانِ وَاعْلَمُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ أَنَّ الْخِلَافَةَ صَابِغَةٌ²⁰
شَرِيفَةٌ وَرَابِطَةٌ نَظِيفَةٌ وَهِيَ شِعَارِي وَشِعَارُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ مِنْ قَبْلُ وَآثَارُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ
وَالْمُتَّقِينَ مِنْ بَعْدُ²¹ وَأَنَا الْفَتَى²² وَابْنُ الْفَتَى وَأَخُو الْفَتَى وَأَبُو الْفَتَى قَالَ اللَّهُ²³ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشَّرِيعَةُ أَفْعَالِي وَالطَّرِيقَةُ أَقْوَالِي وَالْحَقِيقَةُ حَالِي وَالْمَعْرِفَةُ
رَأْسُ مَالِي صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ وَصَدَقَ حَبِيبُ اللَّهِ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى
[Bismillâhirrahmânirrahîm. Âdem'i kudreti ile [22a] المرسلين والحمد لله رب العالمين

yaratana ve onu hikmeti ile yeryüzünde halîfe kılana hamd olsun. Cebrâîl aleyhisselâmı şed bağlaması için gönderdi. Ondan ahit aldı ve ona iyiliği emredip kötülerden sakınmayı tavsiye etti. Ve “Ey İnsanlar! Allah yolunda cihad, tâat, ibadet ve Allah rızası için atlarınızı bağlayın” tekit etti. Emirlere ve nehyelere dair şeriat ve

¹⁴ أوصاني

¹⁵ وصانكم

¹⁶ الطاعته

¹⁷ الشريعة

¹⁸ الطريقته

¹⁹ احكام الاليهي

²⁰ خابطة

²¹ بعدى

²² الفتا

²³ فا الله

tarîkat hükümleri ilâhî hükümlerdir. Amel ediniz ki; sırat sadece fityânın veya doğru sözlü bütün cömertlerin kat edeceği bir yoldur. Amel ediniz ki; (Allah size rahmet etsin.) Hilâfet şerîf bir zabt edici ve temiz bir rabt edicidir. O benim şîârımdır. Öncesinde nebî ve gönderilmişlerin şîârı sonrasında ise enbiyâ, evliyâ ve muttakilerin eserleri olmuştur. Ben fetâ, fetânın oğlu, fetânın kardeşi ve fetânın babasıyım. Allah Teâlâ şöyle demiştir: Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz. (Âl-i İmrân, 3/200). Allah Rasûlü (sav) şöyle buyurmuştur: Şerîat benim fiilim, tarîkat benim sözlerim, hakîkat hâlim, ma'rifet ise sermayemdir. Allah Rasûlü ve Habîbullâh doğru söylemiştir.] El-Fâtiha diye. Ba'dehû halîfenin başında olan şemle on iki Fâtiha ile birer birer fekk edip ve iki kat eyleye. Ve halîfenin boynuna sarkıta. Ve tekbîr ki "Allahu ekber Allahu ekber lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber Allahu Ekber ve lillâhil hamd" ile tâcî ala ve üç tekbir ile başına giydire. Ve ukdelerinde sağ eliyle tutup üç defa "Kum Yâ Halîfe Seyyid Ahmed" ve üç defa "Ek'ade'hu [?] Yâ Halîfe Seyyid Ahmed" diye. Ba'dehû şeyh ayak üzerine kalka. Sağ eliyle halîfenin sağ elinden tuta. Yedi tekbir ile posta iclâs ede. Ve şeyh bilcümle hâzırûn olan meşâyıha alâ merâtibihim birer Fâtiha vere. Ba'dehû halîfe dahi bir Fâtiha edip tevhîd-i şerîfe meşgûl ola. Ve şurû' eliyle ve bu meclisin [22b] ibtidâsından intihâsına varınca üç yüzler aşkına rûhuna üç yüz Fâtiha okunmak lâzımdır. Ziyâde olsa zarar vermez. Tevhîd tekmîl oldukça yine şeyh bir Fâtiha ve ashâbına ihdâ eyleye. Ukdeleri fekk edip şeddin sağ omzu üzerine koya. Ve yedine icâzesin[i] tahrîr ve temhîz edip vere. Ve ahsen olan oldur ki icâzeyi mukaddem takrîr eyleyip meclis-i hilâfette hâzırûn olan meşâyıh tarafına ve şeyh dahi bi'l-lisâne temhîr ve imzâların tahrîr edip sâir hâzırûn olan nükebâ, çavuşân, sancakdarân dervişân icâze zeylinde şâhid makâmına isimlerin tarîkince tahrîr ve temhîr edip icâzesi cümle muvâcehesinde yedine teslîm oluna. Şeyh de ...[?] bu vecihledir. Ve dahi vech-i şurûh üzere hilâfet ahz eden halîfenin resm-i tarîk üzere postunu koltuğu altındadır. Her ne mahalle murâd ederse [23a] postunu ferş ede. Ve tevhîd-i şerîfe mübâşeret eder. Tekrar posta iclâs ettirmek lâzım değildir. Eğer hilâfet aldığı esnâda posta iclâs etmeyip ba'dehû iclâs olunmak murâd olundukta vakit namazı zâyendesinde edâ olunduktan sonra mihrâbın tarafına meşâyıh yerlerine oturalar. Ve halîfe posta iclâs ettirecek şeyhi dahi mihrâbın sağ cânibinde ayak üzere dura. Halifeyi tekke kapısı içerisinde iki halîfe iki koltuğundan tutup ve mihrâbdan ol

şeyhe bir Fâtiha-ı şerîfe okuyup ol yüze sürdükten sonra evvel iki halîfe tekbir ederek mihrâba değin yavaş yavaş götüreler. Yine şeyh bir Fâtiha okuyup ol yüze süre. Ol halîfe nâfileye niyet ile iki rekât namaz kıla. Ve sevâbın[1] Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû şeyh sağ eliyle halîfenin sağ elinden tutup namazından kaldıra. Ve yedi tekbir ile posta iclâs ettire. Ba'dehû [23b] evvel şeyh alâ merâtibihim cümle meşâyıha bir Fâtiha vere. Ba'dehû kendi bir Fâtiha ede. Ve ba'dehû evvel halîfe dahi bir Fâtiha edip ol yüze sürdükten sonra tevhîde şurû' edeler. Posta iclâs dahi minvâl-i meşrûh üzeredir. Ba'dehû halîfenin yedine icâze-i şerifesin[i] tahrîr ve temhîr olunup teslîm oluna. Bâlâda zikr olunduğu üzere mürîdin zâhir ve bâtın hâli muayyen olduktan sonra mürşîdi kendüye..

Bâb-ı Şedd ü İnâbe ve Telkîn-i Esmâ

Murâd eyledikte evvelâ mürşîd olan kimse evvel mürid başın tıraş ede. Yâhut mikrâs ile tüyleri kırka. Ba'dehû mürşîd olan kimse iki rekât nâfile namaz kıla. Ve üç Fâtiha-ı şerîfe ve yedi İhlâs-ı şerîfe ve yüz salavât-ı şerîfe okuyup ba'dehû sülûke şurû' eyleye. Mihrâba arkasın[1] verip otura. Ve sâir fukarâsı ayak üzerinde etrafında halka edip mürîdi karşısına ala. Ve ikisi bile başların açalar ve sağ dizlerin dikip dizlerini birbirine dayayalar. Ve sol dizlerin [24a] yere yatıralar. Ba'dehû mürşîd sağ eteğini mürîdin sol eline vere. Ve elleri üzerine bir şal yayalar. Ve sâir fukarâ cehrî tevhîd-i şerîfe meşgûl olalar. Ve mürşîd mürîdin elin sıkıca tutup baş parmağın mürîdin baş parmağına dayayıp velâkin mürşîdin baş parmağı mürîdin baş parmağın bir miktâr tevakkûf eyleye. Ve yedullâhı bu minvâl üzere olduğun mürîde anlata. Ba'dehû mürşîd bunları ...[?] ve mürîdin rehberi dahi kim ise mürşîdin sağ yanında iki dizlerin üzere otura. Mürşîde müteveccihen yavaş yavaş bunu okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّ الدِّينَ

يُتَابِعُونَكَ إِنَّمَا يُتَابِعُونَ اللَّهَ إِلَىٰ آخِرِهِ [Bismillâhirrahmânirrahîm. Muhakkak ki sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmektedirler. (Fetih 48/10)]. Ba'dehû rehber bunları okurken mürşîd ve mürîd teveccüh üzere duralar. Tekmîl olduktan sonra mürşîd okuya: فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ اللَّهُ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ لِمَنْ دَعَىٰ لَيْسَ بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَإِلَى اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ وَرَاءَ اللَّهِ مُتَتَّبِعُونَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ اللَّهُ

أَكْبَرُ [Allah'ın ismiyle, Allah ile, Allah'a doğru. Müminler yalnız Allah'a tevekkül etsinler. (Âl-i İmrân, 3/122; Mâide, 5/11; Tevbe, 9/51.) Kendisine duâ edene Allah kâfidir. Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir.” (Tevbe, 9/129).]

عز وجل وَأَكْبَرُ مِمَّا يُخَافُ وَخَدَهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ [24b] [Allah Azze ve Celle kendisinin tekliğine muhalefet edenden daha büyüktür. Bismillâhirrahmânirrahîm. Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim. (En'âm, 6/79)]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ إِنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً وَبِالْمُتَمَنِّينَ إِخْوَانًا وَبِالصُّومِ وَالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْحَجِّ فَرِيضَةً وَالصَّدِيقِ وَالْفَارُوقِ وَزُوالِ التَّوَرَيْنِ وَالْمَرْتَضَى أَنْتَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِمْ وَعَلَى قَدُوتِنَا وَأَمَّا مُنَافِي الدِّينِ السَّيِّدِ أَحْمَدَ قَدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ وَ

عَلَى سَادَاتِنَا كُلُّهُمْ أَجْمَعِينَ

[Bismillâhirrahmânirrahîm. De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim.” (En'âm, 6/162-163). Sen, Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan nebî olarak Muhammed sallallâhu teâlâdan, imam olarak Kur'ân'dan, kible olarak Kâbe'den, kardeş olarak mü'minlerden, farîza olarak oruç, namaz, zekât ve hacdan, Sıddîk, Fâruk, Zinnûreyn ve Murtazâ'dan râzî oldun. Salat u selâm Muhammed sallallâhu aleyhi ve selleme ve onun âline ve önderimiz ve dindeki imamımız Seyyid Ahmed (k.s.)'e ve bütün efendilerimize olsun.”

Ba'dehû mürşîd ve mürid me'an diyeler:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ تَبْتُ وَرَجَعْتُ إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا مَا كَرَّهَ اللَّهُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَأَتُوبُ وَأَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالْهَدَايَةَ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ

hazerâtına imân eyle ve her nimete şükür ve kazâ ve belâyâ sabreyle. Velhâsıl Hak Teâlâ'dan her ne geldiyse ve gelir ise cümlesin a'lâ ve hoş göre. Teessüf etme. Ve beş vakit namaz ve sâir furûz-ı vâcibât ve sünneti edâ eyle. Ve i'tikâdın pâk eyle. Ve revâfız ve melâhede sözlerine amel eyleme. Ve kudretin oldukça yirmi dört saatte dört rekât salât-ı tesbîh ve iki rekât şükr-i vudû' ve iki rekât tahiyât-ı mescid ve iki rekât teheccüd ve on rekât işrâk ve iki rekât evvâbin ve on iki rekât duhâ ki cemî'an otuz dört rekât nevâfil üzerine doksan altı rekât nâfile dahi zamm eyle. Yüz otuz rekât nevâfili edâ eyle. Ve günâh-ı sağâir ve kebâirden kendini hıfz eyle. Ve yevm-i âhirette birbirimize şefâat etmek üzere ben seni karındaşlığa kabul eyledim, sen dahi bu vech ile ihdâullâhı ve beni şeyhliğe ve karındaşlığa [26a] kabul eyledin mi deyü mürîdin sağ kulağına üç defa gizlice söyleye. Mürîd dahi üç defa "kabul eyledim" dedikte mürşîd diye: "Bu vecihle senin ihdâ ve ikrârına bu mecliste hâzırûn olan ervâh-ı enbiyâ ve evliyâullâhın cümlesi şâhid olsunlar mı?" dedikte mürîd dahi "Olsunlar" dedikten sonra mürşîd bir Fâtiha okuyup ellerin fekk eylediklerinde mürşîd kendi elini mürîd elin öpüp her biri ellerin yüzlerine süreler. Mürşîd mürîdin ağzına bir defa nefha eyledikte mürîd dahi ol nefhayı yutup bir miktâr üzerine su içmeye ve taâm dahi yemeye. İhdâ ü inâbe ve ikrâr sûreti bu vecihledir. Ve ihdâ altı kısımdır. Bir kısmına ihdâ-i şerîat ve bir kısmına ihdâ-i tarîkat ve bir kısmına ihdâ-i hakîkat ve bir kısmına ihdâ-i dâat ve bir kısmına ihdâ-i vasiyyet ve bir kısmına ihdâ-i uhviyyet derler. Bâlâda zikrolunduğu üzere altı kısım ihdâ cümlesi tekmîl olmuştur. ... [?] olan kimesneye lâzım olan budur ki kabiliyet [26b] ve isti'dâdınca مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ [Nefsini bilen Rabbini bilir.] tefekkür birle. Allâh'ı ve nefsini böyle dâimâ ibtidâsını ve intihâsını tefekkür zımnında hüsn-i hâl ve teveccüh üzere ola. Ve vird ü ezkârına meşgûl ola. Ve evrâdını ve kiraât ederken şeyhi müvâcehesinde olup şeyhine teveccüh eyleye. Lâkin şeyhin asl-ı vücûduna nazar etmeyip ancak vechinde olan İsm-i Hû'ya teveccüh eyleye. Zîrâ bu makâmda teveccühten murâd olan dâllin ismiyle medlûle tesmiye kabîlindendir. Ziyâde ihtirâz lâzımdır. Ve ihvânıyla Allâh ve Muhammed rızası için söyleşe. Allâh'ı ve Muhammed'i sevenlere ziyâde muhabbet edip Allâh'a ve Muhammed'e ve sâir peygamberine ve ashâb-ı güzîne adâvet edenleri sevip ve muhabbet etmeye. "El-hubbü fillâh ve'l buğzu fillâh" hadîsiyle dâimâ amel eyleye. Ve ihvânıyla dâimâ sohbetleri birbirine nâsih ve pend üzere ola. Ve vasiyetin i'zâmıyla

budur ki evvelâ i'tikâdât-ı hafîyye ve tevbe-i sâdika ve istirzâ-yı husûm ve bundan sonra iş bu [27a] tahrîr olunacak yirmi şarta muvâzabet eyle. Şart-ı evvel makâm-ı tevbedir. İkinci şart makâm-ı zühddür. Üçüncü şart makâm-ı tecrîddir. Dördüncü makâm-ı i'tikâddir. Beşinci takvâdır. Altıncı sabırdır. Yedinci mücâhededir. Sekizinci şecaattir. Dokuzuncu bezldir. Onuncu mürüvvettir. On birinci sadakadır. On ikinci ameldir. On üçüncü niyâzdır. On dördüncü şart makâm-ı ağyârlıktır. On beşinci melâmettir. On altıncı akıldır. On yedinci müeddeb be mühezzeb-i ahlaktır. On sekizinci hüsn-i huluktur. On dokuzuncu teslîmdir. Yirminci şart makâm-ı tevfidir. Tafsilleri bâlâda şurût-ı sâlikten zikrolundu. Bundan sonra dahi takvâ, vera ve zühd ve iffet ve istikâmet üzere olup şerîat ve takvâyı muhkem tutup Hazret-i Peygamber sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem, çehâr-ı yâr-ı güzîn ve tâbiîn ve tebe-i tâbiîn ve aşere-i mübeşşere [27b] ve eimme-i isnâ aşere ve eimme-i müçtehidîn rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn efendilerimiz hazerâtını sıdkla sevip ve eser-i muhabbetleri hıyânen ve erkânen gerek ıyânette gerek diyânâtte gerek muâmelât ve âriyâtta [?], cümlesinde kemâl-i mütâbeât edip her mahâllin azîmeti ya'ni akvâ ve evlâ olanı vâcib rütbesinde ilzâm ve her hatrın ... [?] varınca terkin rütbe-i harâmda bilâ zarûret irtikâb ihtirâz edip ve sahâbe-i güzîn ve Muâviye hakkında vâkı' olan ba'zı kelimât-ı mülhidîn kat'an istimâ' ve işgâ etmeyip ve fezâillerinden salât-ı tesbîh ve sıyâmlarından eyyâm-ı bîz veyâhut her yevm-i isneyn ve hamis veyâhut savm-ı Dâvûd aleyhisselâm müdâvemet ve savm-ı sitte-i Şevvâl ve savm-ı aşere-i Zilhicceye ve aşere-i Muharrem ve dahi bunlar ki gerek savm gerek salât-ı me'sûrelerde müdâvemet ve ekser-i eyyâm zamanda Hazret-i Kur'ân-ı Azîmüşşân tilâvet müdâvemet oluna. Husûsen be her yevm [28a] her namaz ardınca yirmişer Fâtiha-ı şerîfe ki günde yüz kere eder terk etmeye ve gayret eyleye. Himmet tahammül eder ise bu üslup üzere günde yüz kere dahi İhlâs-ı şerîfe zamm oluna. Cümle fazâilin efzâli Kur'ân'dır. Ve zikrin efzâli hüsnüllâh olan kelime-i tayyibedir. Lâ ilâhe illallâhdır, lâkin tahâretle ve tedebbür ve ta'zim ve ihlâs üzere ma'nâsını fîkr ederek etmeli imiş. Şöyle ki zikrederken kalp sahv üzere olup husûsen türlü türlü vesvese ve efkâr-ı fâsidelerde olsa i'tibâr olunmaz. Zîrâ böyle zikrullâh zerre miktâr nef' vermez. Ve bir sinek kanadıyla muâdil olmaz. Lâkin durmaktan evlâdır demişler. Ve derviş olan dâimâ takvâ üzere olmaktır. عَلَيْكَ بِالتَّقْوَى فَانْهَاجِ الْجَانِبَ الْأَقْوَى [Takvalı ol. Çünkü en güçlü taraf budur.] deyü buyrulmuştur. Lâ ilâhe illallâhın

ma'nâsı lâ ilâhe velâ ma'bûd velâ maksûd velâ mahbûb velâ velâ ma'sûk velâ velâ gayr velâ mevcûd illâllah mülâhazası üzerine olmak gerektir. [28b] ya'ni ibâdete lâîyk ve müstehak kimesne yoktur illâ Allâh Teâlâ vardır deyü mülâhaza eyleye. Zîrâ Hazret-i Rasûl-i Ekrem sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ قَلْبُهُ غَافِلٌ

.. [Eğer biri Allah'tan gâfil bir halde kalbinden lâ ilâhe illallah

dese iki dünyada..] deyü buyurmuştur. Ve tekellüm bi't...[?] ba'del-bâkî [?] mülâhaza oluna. Şöyle ki lâ ilâhe dedikte cemî-i mevcûddan ma'bûdunu nefy mülâhaza ve illâllah dedikte ma'bûdunu Hazret-i Bârî'ye hasretmek. Lâkin cemî-i mevcûddan ma'bûdunu nefy mülâhazasında illâllah deyince yine Hak Celle ve Âlâ Hazretlerinin mevcûdiyeti kalpte mülâhaza ve isbât oluna. Ve kaçan bir makâmın gayrı hâtıra geldikte fevrî ihrâcına müsâraat oluna cihâd-ı ekber bu imiş ki şeytan nefsi-i emmâre ile muhârebe olunur imiş. Hâsıl öyle sa'y oluna ki kalp zikr-i nûr ile münevver olup mâsivâyı Allâh'tan kalp tathîr olunup zikr-i şerîf ile mutmainne ola. Ve her üç kere veyâ beş kere Muhammedün [29a] Rasûlullâh dahi zamm oluna ki hem imân kelimeleri cemî' olup rûh-ı pür fütûh-ı şerîflerden istimdâd olunur. Öyle olacak Muhammedün Rasûlullâh sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem derken sûret-i şerîfleri muhabbet öyle hâtıra getirip istimdâd oluna. Mümkün olmaz ise ancak evkât-ı mübârekelerde fevt olunmaya. Ba'dehû İsm-i Celâl ki Allâh'tır ve hüve Hak'tır; dâim ve Hayy ve Kahhâr bu ism-i şerîflerde dahi tâkatı yettiği miktârı gece ve gündüz müdâvemet etmek üzere izin verile. Hîn-i [?] kırâatte kalbe vesvese-i şeytâniyye geldikte Âyete'l-kürsî okumağa def ede. Ve dâima şeyhini gözünden ayırmaya. Ve günde bir kere evrâd-ı şerîf okumaya müdâvemet eyleye. Ve kizb ve dürûğ ve mâlâyânî ve fahşiyâtta ve kibir ve ucub ve buhl ve mekrde ve vesvese-i şeytândan kendini men etmek cümleyi kendinden a'lâ bilip ve kendini cümleden ednâ add eylemek ve kimsenin sû-i hâlinden ve hüsn-i hâlinden bahs etmeyip her şeyi [29b] Hakk'tan bilip her şeye sabır ve tahammül eyleyip ve kendinin bir şeye kudreti olmayıp kendinin her işlediği işleri irâdet ve kudreti Hakk'ın bilip ve bir kimesneyi fasl ve istihzâ etmeyip cümlelerin evlâdı ve ıyâlin, vâlîde ve kızkarındaşı ve evlâdı add eyleyip kimesneye hıyânet cevri ve ezâ etmeyip hukûk-ı ibâddan ictinâb etmek ve

²⁴ UB: سن

Allâh'ın emreylediği nesneleri tutup nehyinden ictinâb edip daimâ zikrullâh ile nefsi emmâreden kalbini tathîr etmeğe rûz-ı cezâ da mü'min karındaşlarına birbirine şefâat etmeğe taahhüd eyle. Evrâd-ı şerîf-i Hazret-i Seyyid Ahmed'in kuddise sırruhu'l-azîzi telkîn edip be her yevm okumağa izin verile. Ve bu vecihle yedine izinnâme verile. Ve izinnâme bu vecihle tahrîr oluna.

بسم الله الرحمن الرحيم

أَخْرُفُ جُزَيْتٍ²⁵ مِّنِّي وَقُدِّرْتُ عَنِّي وَأَنَا الْعَبْدُ الْفَقِيرُ حَادِمُ الْفَقِيرِ تُرَابُ جَمِيعِ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ أَجْمَعِينَ
سِرِّهِ وَنُورِ اللَّهِ ضَرِيحِهِ²⁶ وَأَعَادَ²⁷ عَلَيْنَا مِنْ بَرَكَاتِهِ [30a] فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ بَنِ سَيِّدِ أَحْمَدٍ قَدَسَ اللَّهُ
وَعُلُومِهِ وَنَفَعْنَا بِلُطْفِهِ وَكَرَمِهِ مَوْلَا يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ أَذْنُتُ قَرَاتِهِ هَذَا الْوَرَادَ الشَّرِيفَ وَلَدْنَا فَلَانُ بْنُ
فَلَانٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ وَأَحْسَنَ إِلَيْهِمَا وَالِيهِ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

[Benim tarafımdan denenmiş ve tarafımdan takdir edilmiş harflerdir. Ben fakir kulum. Fakir hizmetçiyim. Muhammed'in bütün ümmetinin toprağıyım. Filân b. filân b. Seyyid Ahmed. (Allah onun sırrını kutsasın.) Allah onun kabrini nurlandırsın. Bereketini ve ilmini bize döndürsün. Lütü ve keremi ile bize fayda versin. Mevlâ Yâ Rabbel-Âlemîn! Evladımız filân b. filâna bu evrâd-ı şerîfi okumaya izin verdim. Allah onu ve anne babasını affetsin. Anne babasını ve kendisini güzel kılsın. Âmîn. Yâ Rabbel-Âlemîn.] deyü yedine mühür ve izinnâme verile. Benim karındaşım bizim tarafımızdan gerçi etvâr-ı seb'aya ta'lîm ve telkîn cârîdir, lâkin mer'î ve mu'teber olan böyle mutlaka temlîktir. Esmâullâhtan birini kendüye temellük eyle. Veled-i kalbe mâlik olmağa cehd ü sa'y-i belîğ ile tarîkımızda makbûl ve merğûb olan böyledir. Vallâhu a'lem.

Bâb

Tâifesine dahi minvâl-i meşrûh üzere şerîat ve ahd ve inâbe vermeğe me'mûruz. Zîrâ Hak Sübhânehu ve Teâlâ Kur'ân-ı Azîm'inde buyurur:

²⁵ UB: حریت

²⁶ UB: ضریحه

²⁷ UB: عاد

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا
 فِي مَعْرُوفٍ [30b] يَفْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ
 فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَعْفِرَ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

[Ey Peygamber! Mümin kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, hiçbir iyi işte sana karşı gelmemek konusunda sana bîat etmek üzere geldikleri zaman, bîatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. (Mümtehine, 60/12)]. Bu âyet-i kerîme mazmûnu üzere tâife-i nîsâyâ dahi şerbet ve ihdâ ve inâbe verilir. Lâkin onların yedleri tutuldukta bir pâk lâkin içine bir miktar pâk su konulup ol suyun içinde onların elleri tutula. Veyâhut mürşîdine bir beyaz tülband bağlayıp yedini tuta, onlar dahi, kâide böyledir benim karındaşım. Şeyh Şiblî hazretlerinden rivâyet olunur ki merkûm bir gün tımârhâneye varıp gûnahtır derdine devâ istedikte bir mecnûn cevâb verüp demiş ki “Yâ Şeyh var niyâz mendilin kökünü al. Ve pişmanlık yaprağını ve sıdk mayasını al. Tevbe havânına koyup gözün yaşıyla karıştır. Ve dest-i nedâmetle döküp ferâset eleğinden geçirip muhabbet ateşin yak. Âh u enîn körüğün çek, sabr kabında pişir. Ümit kadehine koy. Ümittir ki günah derdine devâ ola.” demiş. Öyle oluncak tarîk-i aliyye ancak sa’y-yı cemîl ile tahsîl olunup [31a] köhnelik ile olmaz imiş. Hak celle ve alâ hazretleri taklîdimizi tahkîke mukârin eyleye. Âmîn.

Ve dahi şerbetlerden hâsıl olan hâl ve cezbe üç nev’idir. Eğer hâl ve cezbe göbek altından ve kalbden vüsûl meme altından gelir ise ona hâl ve cezbe-i kalb-i ruhânî ve hâl-i enfüsî derler. Ziyâde makbûl ve mergûbdur. Ve kalp dedikleri yürektir ve ... [?] fındık miktârı olan siyah kana derler ki nokta-i zikrullâh ve beytullâhtır. كَمَا قَالَ النَّبِيُّ

[Nitekim صلى الله تعالى عليه وسلم السَّمَاعُ طَيْرٌ يَطِيرُ مِنَ الْخَلْقِ إِلَى الْخَلْقِ صدق رسول الله Nebî (sav) şöyle demiştir: Sema’ insandan insana uçan bir kuştur. Allah Rasûlü doğru söylemiştir.] bir sâhib-i hâl dervîşe cezbe min cezbeti’r-Rahmân vâkı’ olduğu anda Hak Teâlâ cânibinden zuhûr eden nidâ kalp mahâlline zikrullâh nûruyla vâsıl olduğu anda ol dervîş kendüden geçip cennet-i a’lâ ve hûr-i gılmân kendüye münkeşif olup

ümîddir ki tecelli-i zât dahi zâhir olup deyü meşâyıh-ı mütekaddimîn zikr buyurmuşlardır. Ancılayın [31b] bir meyyit hâlet-i nez’inde ve hûr-i gılman mü’min-i muvahhid²⁸ olduğu ecilden kendüye münkeşif olup ol safâ ile şâyet inzâl olur rivâyeti olduğuna binâen meyyit gısl ettirirler. Onunçün rivâyet olunmuştur ki bir dervîşe cezbe vâkı’ oldukta ol cezbe hakîkî ise ol dervîş cezbeden âgâh oldukta gısl etmedikçe tekrar zikrullâh etmek tarîkatta câiz değildir deyü rivâyet olunmuştur. Zîrâ cezbe hâlinde şâyet ol safâ-yı rûhânî ile inzâl vâkı’ ola deyü rivâyet etmişlerdir. Ve eğer bir dervîşe cezbe başından gelir ise ona hâl-i enfüsî derler. Ol cezbe rahmânî ve makbuldür. Ve eğer cezbe ayaklardan gelir ise ona hâl-i şeytân derler. Öyle cezbe kat’an makbûl değildir, i’tibâr olunmaz. Kendüye tathîr ve tevbe ve istiğfâr lâzımdır. Ve eğer cezbe kalpten gelir ise ona hâl-i rahmânî ve hâl-i kudsî derler. Ziyâde makbûl ve merğûb hâldir.

Bâb-ı Ta’yîn-i Hizmet-i Sancaktâr

Mürşîd [32a] olan kimesne mürid ve nebîlerinden [?]²⁹ birini sancaktâr ta’yîn etmek murâd eyledikte ol kimseye nükebâdan biri rehber olup ol rehber şeddi beş kat büke ve dahi üç kat düre. Ancak penbe bezinden olup yün ve harîr ve sâirinden olmaya. Zîrâ Hazret-i Rasûl’e gelen zîrâa’ penbenden idi, beş kat büktü ki beş vakit namaz aşkından ve beş binâ-ı İslâm’a ve beş Ulû’l-azm Peygamber’e ve Âl-i Abâ’ya, aşkınadır. Ba’dehû rehber şeddi üç büktü ki Allâh ve Muhammed ve Ali aşkınadır. Ba’dehû rehber şeddi bir ağaç tabağa koya. Ve eline ala ve bir ağaç tabağa dahi bergüzârı olan yeşil yaprağı koyup onu mürîdin[e] vere, iki elleri üzerine koyup mürîd rehberin arkasında dura. Ve sağ elini rehberin sağ omzu üzerine koya. Ve sâir nakîbler yanlarında kasîde okuyarak mürşîd önüne gele. Ve rehber ede سَلَامٌ مِنَ الرَّحْمَنِ بِحَقِّ

جَنَابِكُمْ لَا³⁰ سَلَامٌ لَا يَلِيْقُ بِبَابِكُمْ [Rahmân’dan tarafınıza layık bir selam sizin eşîğinize layık olan bir selam değil.] deyip etrafında [32b] olan meşâyıhdan icâzetle sol dizin

²⁸ Metinde kelimenin yazılışı مواجد şeklindedir. Müstensih hatası olabilir. O yüzden ma’nâ olarak muvahhid olabileceğini düşündük.

²⁹ Müstensih hatası olabileceği gibi nebî kelimesini peygamber anlamında değil velî anlamında kullanmış olabilir.

³⁰ UB: لان

yere koyup sağ dizin dikip şeddi şeyhin seccâdesi üzerine koya. Mürîd dahi yedinde olan bergüzâr yeşil yaprağı mürşîdin önünde seccâdesi üzerine koya. Şeyh dahi etrafında olan meşâyıhdan icâzetle ayak üzerine kalkıp ba'dehû şeyh ol mürîde minvâl-i muharrer üzere seccâdenin kenarında oturup şeyh sağ elin şeddin sağ yanında başı altına sokup ve sol elin tuta. Ve dahi mürîdin ellerin başı üzerine kor iken mürşîd şeddi iki eliyle alıp iki elleri üzerinde tuta. Ba'dehû şeddin iki ucunu beraber sarkıtı, ondan mürîdin iki eli üzerine koya. Ondandır bu sekiz nasihatı ede. Evvel ki gözet. İkinci sakla. Üçüncü muhkem tut. Dördüncü cem et. Beşinci ört. Altıncı ver. Yedinci kes. Sekizinci al diye. Ba'dehû yine iki eliyle ala. Ve mürîd başı açık olarak **[33a]** karşısına otururken sâir dervişler etrâfında ayak üzerinde zikr edeler. Şeyh olan dahi Aktâb-ı Erbaa'ya birer birer dört Fâtiha okuyup ba'dehû bir Fâtiha ile şeddi mürîdin göğsüne koya. Ve yine bir Fâtiha ile göğsünden kaldırıp gerdanına koya. Ve yine bir Fâtiha ile gerdanından kaldırıp ağzı üzerine koya. Ve yine bir Fâtiha ile ağzından kaldırıp gözleri üzerine koya. Ve yine bir Fâtiha ile gözlerinden kaldırıp başı tepesi üzerine koya. Ve yine bir Fâtiha ile tepesinden kaldırıp ensesi omuzlarına koya. Yedinci Fâtiha ile omuzlarından kaldırıp şeddi sol omzu üzerine koya. Ba'dehû hamâil ... [?] sağ kolu altından bir Fâtiha ile İbrâhîm Halîlullâh ismine bir ukde bağlaya. Bu ukde ihdâe işârettir. Ve yine bir Fâtiha ile Mûsâ Kelîmullâh ismine bir ukde dahi bağlaya. Bu ukde bey'ate işârettir. Ve yine bir Fâtiha İsâ Rûhullâh ismine **[33b]** bir ukde dahi bağlaya. Bu ukde vasiyete işârettir ki cem'an üç ukde bağlaya. Bağlanırken elbette sağ ucu sol ucu üzerine gelmek üzere bağlanmalıdır. Ve şeddin uçları yere dokunmaya. Ba'dehû bir Fâtiha edip Hazret-i Seyyid'in rûhuna ihdâ edip mürîdi şal altına alıp şal altında kulağına ol bâlâda mezkûr ukdeler kimlerin ismine bağlattığını ve neye işârettir ol emânetler bâlâda mezkûr sekiz nasihat ki gözet demek Hak Teâlâ'nın yolun gözet demek. İkinci sakla demek ya'ni şerîata ve tarîkata muhâlif olan amelden sakla demek. Üçüncü muhkem tut demek ya'ni şerîata dînini ve ihdâini muhkem tut demektir. Dördüncü cem' et demek ya'ni şerîatte ve tarîkatta sana ait olan mesâilî cem et ve amele getir demek. Beşinci ört demek ya'ni kimse ayıbını görürsen elinle ört demek. Altıncı ver demek ya'ni senden **[34a]** insâf istemeden sen insâf ver demek. Yedinci kes demek ya'ni yaramaz huylarını kes demek. Sekizinci demek ya'ni yürüdüğümüz amelleri işle cennet al demek. Ve onlar seni fukarâ hizmetinde sancaktâr ta'yîn eyledi diye. Ol dahi kabul eyledim diye. Ba'dehû mürîd şal altından çıkarıp ve

kuşağından sağ eliyle tutup üç defa “Kum Yâ Sancaktâr ve uk’ud Yâ Sancaktâr!” diye. Ba’dehû bu duâ okuya:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ وَكَفَى بِكَ شَهِيدًا³¹ وَمَلَأْتُكَ وَحَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَكَانَ سَبْعِ سَمَوَاتِكَ وَأَرْضِكَ وَمَا فَوْقَهَا وَمَا بَيْنَهُنَّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ [Biz

seni şahit kılarız. Sen kâfi şahitsin. Senin meleklerini, hamele-i arşı, yedi semâvâtı ve yeri ve onun üstündeki ve arasındakileri şahit kılarım. Ki ben senden başka ilâh olmadığına ve senin ortağın olmadığına, Muhammed’in senin kulun ve Rasûlün olduğuna şahitlik ederim. Râşid, masum imamlar senin güvencen ve halifelerindir. Senin salavâtın onun ve onların tamamının üzerine olsun.] Ba’dehû mürşîd ayak üzerine durup üç kadem miktârı seccâdeden geriye dura. Ondan bu duâyı okuya:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا [34b] رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ وَلَا إِخْوَانَنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ سُبْحَانَكَ رَبَّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ [Onlar şöyle yakarırılar:

Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfu en bol olan sensin. (Âl-i İmrân, 3/8) Bunların ardından gelenler de “Ey Rabbimiz” derler, “Bizi ve bizden önceki iman etmiş kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı kötü bir düşünce ve duyguya yer bırakma. Rabbimiz! Kuşkusuz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin. (Haşr, 59/10) Rabbimiz! Günahlarımızdan ve işimizdeki aşırılıklardan ötürü bizi bağışla, sebatımızı arttır, kâfir topluluğa karşı bize yardım et! (Âl-i İmrân, 3/147)]. Ba’dehû mürşîdi etrâfında olan meşâyıha Fâtiha verdire. Ba’dehûm kendi bir Fâtiha ede, ol yüz süre. Ba’dehû mürid dahi evvelâ şeyhin yedine sonra bilcümle hâzırûn olan meşâyıhın ve sonra nakîbü’n-nükebânın ve sonra sâir nakîblerin ve sonra çavuşân ve sancaktârların yedlerine

³¹ UB: شهيد

eyleye. Ve bundan sonra dâimâ fukarâ hizmetlerinde ola. Hizmetten kat'an be's üzere olmaya. Ve bu sancaktâr sakalın dahi olsa be'stir ammâ sakalı olmasa efdaldır ve a'lâdır. Ve sancaktâr ve çâvuş ve nakîb [35a] ta'yinde cümlesinde kâide bu minvâl üzere dura. Ve dahi şeyh yeşil yaprak ile meşâyıhdan birini da'vet murâd eyledikte çâvuş mevcûd olduğu sûrette sancaktârı davete irsâl eyledikte sancaktâr ol şeyhin hücresi kapısından içeri girmezden evvel üç defa destûr deyip gire. Ve şeddi üçlerin iki kolları üzerine ele ve ayakların mühürleyip ve yine destûr deyip bir Fâtiha ede. Ve koynundan yeşil yaprağı çıkarıp ve tekabbül eyledikten sonra ol şeyhin yedine vere. Ba'dehû da'veti ifâde eyleye. Ve cevâbını aldıktan sonra yedine niyâzdan sonra yine destûr deyip boynun geri döner. Müdeyyin ardın ardın kapıdan baş kesip ve çıkarıp gelip şeyhine aldığı cevâbı ifâde eyleye. Ve yeşil yaprak dahi dört yapraklı bir dal olmak lâzımdır herhangi işcârdan olursa mâni' değildir. Ve sancaktârın sağ kolu altında ki ukdeler sancağın kendine işaretir. [35b] Sancaktâr dâimâ hizmet-i fukarâda ola. Ve bilcümle meşâyıh ve nakîbü'n-nükebâ ve sâir nakîbler ve çâvuşların itâatinde ola. Ve tekkede nakîbler ve çâvuşların nihâyetinde oturup dâimâ meşâyıh ve fukarânın hizmetlerinde ve sancaktâr dahi ve nakîbler misillü fukarâya me'zûnlardır.

Bâb-ı Ta'yîn-i Çâvuş

Şeyh olan kimse sancaktârı çâvuş ta'yîn etmek murâd eyledikte yine bâlâda zikr olduğu üzeredir. Sancaktârın şeddi ukdelerin birer Fâtiha eyle. Fekk eyledikten sonra şeddin yedine alıp yedi Fâtiha ile sağ omzu üzerine koya. Ba'dehû sol kolu altından vech-i meşrûh üzere üç ukde bağlana. Ol dahi sakalsız olmak lâ be'sdir. Ve çâvuş sancaktârdan bir derece tarîkatta müteveffiktir. Ve onun hizmeti kudûm darb etmek ve çâvuş dahi dâimâ hizmet-i fukarâda olup gerek sancaktâr ve gerek çâvuş şeyh tarafından fukarâya her ne emrederse fukarâ itâat edeler. Ve çâvuş mevcûd ise [36a] sancaktâr her emrini çâvuşa ifâde eyleye. Ve çâvuşun emrine itâat ede. Ve dâimâ fukarânın tertîbi ve hizmetleri sancaktâr ve çâvuşun yedinde ola. Lokma da kahve de tabahınında; ve seccâde ve postları ferş ve tekyenin ve sâir mahallerin ve şeyh gubârdan ferş tathîrî ve sâir hizmetleri edâ edeler. Ve çâvuş dahi telkîne me'zûnlardan ve çâvuş dahi şeyhin sol cânibinde cümle nakîbler tahtında sancaktârlar fevkinde

tarîkçe ayakları tahtında dura. Çâvuşların dahi tarîki ve hizmetleri minvâl-i meşrûh üzeredir.

Bâb-ı Ta'yînü'n-Nakîb

Şeyh olan kimesne işâret ve terkîb ile çâvuşu nakîb etmek murâd eyledikte ol kimesneyi minvâl-i meşrûh üzerine huzûruna götüreler. Ve bâlâda zikr olunduğu üzere erkân tekmîl olduktan sonra ol kimesneyi şal altına ala. Ve yine sâir fukarâ ve dervîşân zikrullâh edeler. Şeddi yedine alıp Fâtiha ile mürîdin göğsünde mühür mahâlli olan çukur mahâlline [36b] ondan gerdânına ondan ağzına ondan gözlerine ondan tepesine ondan omuzlarına ondan yedinci Fâtihadâ beline vaz' ede. Ondan sağ cânibinden alıp bir Fâtiha İbrâhîm Halîlullâh ismine göbeği üstüne bir ukde ve bir Fâtiha ile Mûsâ Kelîmullâh ismine bir ukde ve bir Fâtiha ile Îsâ Rûhullâh ismine bir ukde bağlaya. Ve İmâm Hasan radiyallâhu anh ismine bir Fâtiha ile şeddin sağ ucunu sağ cânibine kuşağına sokup bağlaya. Ve İmâm Hüseyin radiyallâhu anh ismine bir Fâtiha ile şeddin sol ucunu sol cânibine kuşağına sokup bağlana. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup Hazret-i Seyyid'in rûhuna ihdâ edip nakîbi şal altına ala. Ve şal altında yavaşça yavaşça kulağına mezkûr beş ukdeler kimlerin ismine bağlandığı bâlâda mezkûr emânetleri tekrâr telkîn eyleye. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup mezkûr şal altından çıkarıp sağ eliyle ol ukdelerin altından elin sokup üç defa "Kum yâ nakîb!" [37a] ve üç defa "Uk'ud yâ nakîb!" diye. Ba'dehû bir Fâtiha okuyup "Erenler seni fukarâ hizmetinde nakîb ta'yîn eyledi" diye. Ol dahi "Kabul eyledim" diye. Ve yine şeyh bir Fâtiha okuyup destûr vere. Ol dahi şeyhin ba'dehû sâir meşâyihın yedlerine niyâz edip ba'dehû sâir nükebâ ile görüşe. Ve nakîb elbette sakallı olup nefsâniyyet ile olmaz gerek nakîb elbette matrûş olmaz. Nakîb çâvuşdan tarîkatte ve derecede müteveffiktir ve telkîne me'zûndur ve çâvuşlar nakîbin emrine itâat etmek lâzımdır. Mukâbelenin gayrıda sancaktâr ve çâvuş ve nakîb ve cümlesi şeddini sol omuzları üzerine koyalar. Sağ omuzları üzerinde götürmeleri tarîkin hilâfıdır.

Bâb Fukarâdan Birine Hâl Vâkı' Oldukta Sancaktâr ve Çâvuş veyâhut Nakîb Telkîn Etmek Murâd Eylediklerinde

Fukarâ sağ cânibine varıp evvelâ bir Fâtiha okuyup mihrâba karşı Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû destûr üç defa **[37b]** اَسْتَغْفِرُ الله ثُبْتُ رَجَعْتُ إِلَى الله آمَنْتُ [Tevbe ettim. Allah'a döndüm. Allah'a iman ettim.] üç defa قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ [De ki: Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed O'nun Rasûlüdür.] Ba'dehû اَنْطَقُ بِإِذْنِ اللهِ وَبَرَكَاتِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللهِ وَبِسِرِّ السَّيِّدِ أَحْمَدَ وَلِيِّ اللهِ [Allah'ın izni, İbrâhîm Halîlullâh'ın bereketi ve Seyyid Ahmed'in sırrı ile konuş.] diye. Eğer âgâh olmaz ise bir dahi minvâl-i meşrûh üzere okuya. Ve sâhib-i emânet olan sancaktâr ve çâvuş ve nakîblere ve nükebâyâ telkîn ettikte evvelâ gizlice kulağına ezan okuya. Ba'dehû üç defa قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ [De ki: Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed O'nun Rasûlüdür.] Ve bir defa dahi اَنْطَقُ بِإِذْنِ اللهِ وَبَرَكَاتِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللهِ وَبِسِرِّ السَّيِّدِ أَحْمَدَ وَلِيِّ اللهِ [Allah'ın izni, İbrâhîm Halîlullâh'ın bereketi ve Seyyid Ahmed'in sırrı ile konuş.] diye. Hulefâyâ telkîn etmek murâd eyledikte vech-i meşrûh üzere kuşağına ol urmayıp ancak sağ yanında üç defa destûr deyip tederîcî tederîcî “Allâhu ekber Allâhu ekber lâ ilâhe illâllah vallâhu ekber Allâhu ekber ve lillâhil hamd” deyip üç defa böylece tekbîr ede. Âgâh oluncaya değin yedine niyâz ede.

Bâb Eğer Fukarâ ve Sancaktâr ve Çâvuş ve Nakîb ve Nükebâ ve Hulefâdan Biri Telkîn ile Âgâh Olmazsa

Üç defa kulağına **[38a]** gizlice bu âyet-i kerîme okuya: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ [Allah sözün en güzelini, birbirleriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol

gösteren olmaz. (Zümer, 39 /23)]. Ve eğer fukarâdan biri sıdk-ı tevhîd edip kendüde esrâr-ı tevhîd te'sîr etmez ise elin göğsüne koyup gizlice kendi işitecek mikdârı bu âyet-i kerîmeyi üç defa okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ

لِذِكْرِ اللَّهِ صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمِ [İman edenlerin Allah'ı anma sebebiyle kalplerinin ürperme

zamanı gelmedi mi? (Hadîd, 57/16]. Ve dahi meydanda gül veyâhut tas veyâhut sâc veyâ zincir kırmak murâd olundukta nakîb ve sancaktâr ve çâvuş şeyh kime icâzet ve işâret eder ise şeyhten destûr ile gülleri sağ eli üzerinde olmak üzere iki kolu üzerine alıp şeyhin huzûruna gelip ayak üzerinde dura. Ve güller dahi üç yâ beş yâ yedi yâ dokuz veyâ on bir olmak üzere [38b] tek olmak lâzımdır. Ba'de şeyh bir Fâtiha ve Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ edip ve gülleri alıp sağ eliyle üç defa mesh ve nefha ve defle edip mezbûrun yedine teslim eyledikte ol dahi ahz ve şeyhin yedine niyâzdan sonra destûr deyip gülleri ve sâir bâlâda mezkûr silâhlardan hangisi ise ateşe vaz' ettikte yanından kat'an münfek olmayıp ve ateşe kürek urmayıp üzerine duhân silmek ve sâir eşyadan muhafaza birle tâ gülleri kazınca kendi dersine meşgûl olup derûn-ı ateşte endâr müşâhede eyledikte şeyhine haber verip şeyhin izniyle bir Fâtiha edip gülleri ateşten kaldırıp şeyhin yedine vere. Ve her cedîd ayın ibtidâsı günü o üçü ve beşi veyâ yedisi veyâ dokuzuncu günlerinde silâh ihrâc olunup her ayın on yedinci gününden sonra ihrâc olunmayıp ancak ayın evvelinden tek günlerde ihrâc olunup çift günlerde ihrâc olunmak [39a] menû'dur. Ve her silâh olunduğu esnada ancak bir nev' silâh ihrâc olunup gül ve kılıç ve darb ve şiş iki veyâ üç ihrâc mahlût olmak dahi tarîkatte memnûan nedendir [?] Ta'yîn-i nükebâ ve dahi şeyh olan kimesne üç sancaktâr ve beş çâvuş ve on bir nakîb ta'yîn eder. Ziyâdesi memnû'dur. Ve nakîbden cümlelerin atîki nükebâ ta'yîn murâd eyledikte lâm-ı elifi şed ile ta'yîn eyleye. Zîrâ Süheyb³² bin Sinân-ı Rûmî hazretlerinin şeddi lâm-ı elifidir. Ve Hazret-i Cebrâil-i Emîn emr-i Bârî ile Rasûl-i Ekrem hazretlerine ve Hazret-i Rasûl dahi Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû hazretlerine ve Hazret-i Ali dahi Hazret-i Süheyb bin Sinân Rûmî'ye lâm-ı elifi şed kuşattıkları ecilden nükebâyâ dahi meşâyihîn lâm-ı elifi şed kuşatmaları Süheyb bin Sinân-ı Rûmî hazretlerinin sünnetidir. Ve nükebâ cümle

³² Müellifin yazımı Sahîb şeklinde olsa da ismin doğru yazımı Süheyb olduğundan bu şekilde yazmayı uygun gördük.

nakîblerin zâbıtı olmak hasebiyle şeyh mihrâbta iken şeyhin [39b] sağ cânibinde nakîblerle fevkinde durmak lâzımdır. Velâkin şeyhin sağ cânibi mihrâbta namaz kılındığı üzere sağ cânibi ki mihrâbta şeyh oturduğu vakit sol cânibi olur ve hamele-i nakîblerin ona itâat etmeleri lâzımdır. Ve nükebâ ta'yîninde meydana geldikte bâlâda mezkûr sancaktâr ve çâvuş ve nakîb ta'yîninde olan etvâr tekmîl olduktan sonra şeyh nükebâyı şal altına ala. Tekrâr nakîb olduğu esnada aldığı emânetleri ba'dehû a'mâl-i tarîkat ve esbâb-ı tarîkat vâcibât-ı tarîkat ve seyr ilallâh ve seyr fillâh ve seyr alellâh ve seyr maallâh ve seyrullâh ve seyr anillâh ve seyr billâhı ta'lîm ve telkîn ve bilcümle envârı dahi telkîn eyleye; a'mâl-i tarîkat budur. Yüz defa istiğfar ve yüz defa salât u selâm ve yüz defa kelime-i tevhîd ve on iki rekât nısfu'l-leylde salât-ı teheccüd ve ba'de'l-mağrib, dört rekât salât-ı evvâbîn ve ba'de tulû'ş-şems altı rekât salât-ı işrâk vakt-i zuhûrdan [40a] bir saat mukaddem on iki rekât salavât-ı duhâ ve ba'de edâ-i teheccüdden sonra şems tulû' edince değin kelime-i tevhîde meşgûl ola. Bu mezkûrâta usûl-i erbaa derler. Ve beş vakit namazı edâ eyledikte on ikişer kere kelime-i tevhîde müdâvemet ede. Ve ahkâm-ı tarîkat altıdır: Ma'rifet, sehâvet, yakîn, sıdk, tevekkül ve tefekkür. Erkân-ı tarîkat dahi altıdır: İlim ve hilim ve sabır ve rızâ ve şükür ve ihlâstır. Ve binâ-yı tarîkat dahi altıdır: Tevbe ve teslim ve zühd ve takvâ ve kanâat ve uzlettir. Vâcibât-ı tarîkat dahi altıdır: İhsân ve zikir ve terk-i dünyâ ve terk-i hevâ ve havf ve şevktir. Ve seyr ilallâh nefis-i emmâre mertebesidir. Ve seyr fillâh nefis-i levvâme mertebesidir. Ve seyr alallâh nefis-i mülheme mertebesidir. Ve seyr maallâh nefis-i mutmainne mertebesidir. Ve seyr lillâh nefis-i râziye mertebesidir. Ve makâm-ı kelime-i tevhîd ve seyr anillâh nefis-i marziyye mertebesidir. [40b] Ve miftâhı yâ-nidâ ile İsm-i Celâl'dir. Ve seyr billâh yine nefis-i marziyye mertebesidir; miftâhı Kakhâr ve Hû'dur. Bunları telkîn edip kırâatine izin vere. Nükebâ telkîne me'zûn olduğu gibi nefes vermeğe ve mühür vermeğe me'zûndur. Mühür deyü sağ eli ayası, hâl gelen fukarânın göğsünde kalbi üzerinde olan çukur mahalline basmaktır. Nükebâ ta'yîn olundukta yedine bu vecihle icâzetnâme vermek meşâyih beyninde âdettir.

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي منَّ عَلَيْنَا بِشَرِيعَةِ الصِّرَاطِ³³ المستقيم وحقَّقَنَا³⁴ بِحَقَائِقِ³⁵ طَرِيقَةِ الصِّرَاطِ³⁶ المستقيم المتين القديم و سَلَكَنَا فِي سِلْكِ سُلُوكِ و اتَّبَاعِ رَسُولِهِ الْكَرِيمِ و عَرَفْنَا بِمَعْرِفَةٍ وَحِدَانِيَّتِهِ³⁷ فهو الرَّؤُوفُ الرَّحِيمُ أَحْمَدُهُ وَأَشْكُرُهُ شَكَرَ الْمُحَقِّقِينَ³⁸ بِحَقِيقَةٍ أَنَّهُ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى رَسُولِهِ النَّبِيِّ الْكَرِيمِ وَ عَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ يَمْشِي عَلَى سُنَّتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي قَدْ نَقَّبْتُ بِنَقَائِهِ⁴⁰ الصَّحِيحَةَ وَعَمَلْنَاهُ نَقِيبَ النِّقْبَاءِ [41a] مِنْ أَتَى³⁹ اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ بِمَدِينَتِهِ فَلَانٍ عَلَى طَرِيقِ شَيْخِنَا الْقُطْبِ النَّبَوِيِّ الشَّرِيفِ الْعَلَوِيِّ مَقَامِ الْعَبَّاسِيِّ سَطُوحِ⁴¹ الطَّنْطَاوِيِّ الْمُصْطَفِيِّ أَبُو الْعَبَّاسِ سَيِّدِ أَحْمَدِ الْبَدَوِيِّ قُدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ الْعَزِيزَ وَنُورَ مَرْقَدِهِ أَذْنْتُ لَهُ إِذْنًا عَامًّا عَلَى أَحْوَالِ أُمُورِ النُّقَابَةِ⁴² وَتَقْدِيمِ⁴³ الرِّجَالِ وَقَطْعِ الْعَهْدِ وَ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَفَلِّ الشَّدِّ عَلَى النِّقِيبِ بِقَاعِدَةِ طَرِيقِنَا وَاعْدَدَ الْمَالَ مَنْ مَا يُوقَفُ عَلَى حَلْقِ الْفُقَرَاءِ وَفَوَّضْتُ أُمُورَهُ عِنْدَ الْفُقَرَاءِ فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ وَهُوَ نَقِيبُ النِّقْبَاءِ فَمَا الشَّدُّ الَّذِي خُصِّصَ⁴⁴ عَلَى طَرِيقِنَا الَّذِي أَخْرَجَهُ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْلَةَ الْإِسْرَى شَدًّا أَبْيَضَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ نَقِيبُ⁴⁵ إِلَى سَبْعَةِ عَشَرَ رَجُلًا فِي الصَّحَابَةِ فَقَدْ ذَكَرَهُ شَيْخِي وَقَدْ وَلَّى⁴⁶ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الشَّيْخُ فَلَانُ

³³ Metinde الصراط kısmı geçmemektedir. Anlama uygun olması açısından eklenmiştir.

³⁴ UB: حَقِيقَتَنَا

³⁵ UB: بِحَقَائِقِ

³⁶ Metinde الصراط kısmı geçmemektedir. Anlama uygun olması açısından eklenmiştir.

³⁷ UB: وَاحِدَانِيَّتِهِ

³⁸ UB: الْحَقِّقِينَ

³⁹ UB: أَتَى

⁴⁰ UB: بِنَقَائِهِ

⁴¹ UB: سَطُوحِ

⁴² UB: النِّقَابَةِ

⁴³ UB: تَقْوِيمِ

⁴⁴ UB: حُصَصَ

⁴⁵ UB: نَقِيبَةٍ

⁴⁶ UB: وَنَى

محمد صلى الله تعالى عليه و سلم و على آله الطيبين [41b] جعله الله مباركاً و ميموناً بجاه الطاهرين و سَلِّمْ تسليماً كثيراً و أنا الفقير الشيخ فلان عفى⁴⁷ عنه

[Dosdoğru olan şeriat ile bize ikramda bulunan, eski, güçlü ve sağlam yolun hakikatlerini bizim için gerçekleştiren, Peygamberin yoluna girmeyi sağlayan ve bize vahdaniyetin ma'rifetini öğreten Allah'a hamd olsun. O Raûf ve Rahîmdir. Ona hamd ediyorum ve لیس کَمِثْلِهِ شَيْءٌ hakikatiyle muhakkiklerin şükrettiği gibi şükrediyorum.

O Semî' ve Alîmdir. Rasûle, âline, ashâbına ve kıyamet gününe -ki o hiçbir malın ve oğulun fayda vermediği ancak selim bir kalp ile Allah'a gelenin müstesna olduğu gündür- kadar onun sünneti üzere yürüyene salât ve selâm olsun. Ben doğru bir seçim ile reis seçtim. Ve onu filan şehirde şeyhimizin yoluna göre nakîbü'n-nükebâ yaptık. Kutub, Nebevî, Şerîf, Ulvî, Makâm-ı Abvâ, Sütûh, Tantâvî, El-Mustafâ Ebü'l Abbâs Seyyid Ahmed Bedevî (Allah aziz sırrını kutsasın.) Allah kabrini nurlandırсын. Ona nükebâ işlerinin durumlarında, insanları takdîm etmede, sûfîler üzerine sözü almada, yolumuzun kâidelerine göre nakîbin şeddini fekk etmede genel bir izin verdim. Sûfî halkalarına vakfedilen malı hazırlamada ve sûfîler nezdinde filan oğlu filanın işlerini yetkili kıldım. İşte o nakîbü'n-nükebâdır. Bizim yolumuza tahsis edilen şedde gelince o; Cebrâîl'in İsrâ gecesinde Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'e -ki o sahâbeden on yedi kişiye nakîb idi- çıkardığı beyaz şeddir. Allah'a intikal eden filan şeyhim bunu zikretmiştir. Allah onu Muhammed'in ve tayyib ve temiz âli hürmetine mübarek ve bereketli kılsın. Ben filan fakir şeyhim. Allah onu affetsin.] Ba'dehû nakîbü'n-nükebâ şal altından çıktıktan sonra evvelâ şeyhin ba'dehû sâir meşâyihın yedlerine niyâzdan sonra cümle nakîbler ve çâvuşlar ve sancaktârlar ile görüşe. Ba'dehû destûr deyip şeyhin izniyle şeddin ukdelerini fekk eyleye. İbtidâ ki ukdeyi fekk ederken bir Fâtiha okuyup Hazret-i İbrâhîm Halîlullâh ismine hibâ edip ba'dehû bu âyeti okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا [Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. (Fetih, 48/1)] deyip ukde fekk ede; buna bâb-1 şeriat derler. İkinci ukdeyi fekk ederken bir Fâtiha okuyup Hazret-i Mûsâ Kelîmullâh rûhuna ihdâ edip

⁴⁷ عفى UB:

ba'dehû "Bismillâhirrahmânirrahîm" deyip bu âyeti okuya: لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ

[Andolsun يَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ⁴⁸ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا

ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir. (Fetih, 48/18)] **[42a]** deyip ukdeyi fekk ede; buna dahi bâb-ı tarîkat derler. Üçüncü ukdeyi fekk ederken bir Fâtîha okuyup Hazret-i Îsâ Rûhullâh rûhuna ihdâ edip ba'dehu "Bismillâhirrahmânirrahîm" deyip لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ

لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا

[Allah, Resûlüne gerçeğe uygun rüyasında doğruyu فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

bildirmiştir. Allah izin verirse hiçbir şeyden korkmaksızın, (umrenizi yaptıktan sonra) ya saçlarınızı kazıtarak veyâ kısmen kestirerek, güven duygusu içinde Mescid-i Harâm'a muhakkak gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilmektedir ve bundan başka hemen gerçekleşecek bir fethi de takdir buyurmuştur. (Fetih, 48/27)] deyip üçüncü ukdeyi fekk ede; buna dahi hakikat derler. Ba'dehû iki tarafında olan sağ yanında ve sâniyen sol yanında olan ukdeleri ikisini birden fekk ederken bir Fâtîha okuyup Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem ve Hazret-i İmâm Hasan ve Hazret-i İmâm Hüseyin radiyallâhu anhümâ rûh-ı şerîflerine ihdâ edip ba'dehû Besmele ile bu âyeti okuya: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَ نَصَرْنَا مِنَ اللَّهِ وَ فَتَحَ قَرِيبٌ

[Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. (Saff, 61/13)] deyip ukdeleri fekk **[42b]** eyleye; buna dahi bâb-ı ma'rifet derler. *Sevâkıbu'l-ahbâr* adlı kitabta mestûrdur. Yine *Mefâtihü'l-ikbâl* adlı kitabta mestûrdur. Ve yine Ebû Tâlib-i Mekkî rahimehullâhu aleyh *Kûtu'l-kulûb* adlı kitapta mestûrdur ki Rasûlullâh Ashâb meyân-beste olduklarında bu âyeti okudu: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ [İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara gelince,

halkın en hayırlısı da onlardır. (Beyyine, 98/7)]. Ya'ni ol kimesneler ki imana

⁴⁸ UB: فانز

gelmişler ve bu ameli kılmışlardır; onlardır halkın yeğreği dedi ve mübârek elini Hazret-i Ali'nin omzuna koydu. Ve eyitti: “Sensin benim yâdigârim ve sana yardım eylesinler ve sana uyanları Hak Teâlâ yarlıgamıştır. Ve evlâdını ve etbânını dahi yarlıgamıştır deyicek Hazret-i Ali şâd oldu ve eyitti: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ

خَلْقِهِ [Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allah’a hamdolsun. (Neml, 27/15)]

dedi ve helvâ-yı cefne ve taâmlar yaptı. Ve cümleyi it’âm eyledi. Pes bu kâide meşâyih ortasında sünnet oldu. Ol mahfilde şeyh Hazret-i Muhammed Mustafâ [43a] sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem idi. Ve nakîb Hazret-i Ali Kerremallâhu vechehû idi. Ve nakîb seyyidleri Ehl-i Beyt idi. Rasûl aleyhisselâmın sünneti üzere ol zamandan bu zamana gelince ehl-i tarîk olanlar Arab’da ve Acem’de ve Irak’ta ve Horasan’da ve Türkistan’da ve Hindistan’da ve Rûm’da ve cemî’-i belde-i İslâm’da muhibbân-ı hândân ve fütüvvetdâdân ve ashâb-ı tarîk ve ehl-i irfân ona binâen ve iktidâen evvel mahfil aşkına mahfil ederler. Ve pençe-i Âl-i Abâ Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem ve Hazret-i Ali ve Hazret-i Fâtîmatü’z-zehrâ ve Hazret-i İmâm-ı Hasan ve Hazret-i İmâm-ı Hüseyin rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn. Rûhlar için asel ve revgân sâde ve dakîk ve suyla helva pişirirler ve ihdâ ederler.

Bâb-ı⁴⁹ Şedd

Hazret-i Rasûlallâh sallallâhu ve sellem Efendimiz dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya rihlet buyurduklarından sonra Rûm ve Irak vilâyetleri Müslümanlık oldu. Pes Hazret-i [43b] Emîrû’l-mü’minîn Ali ibn Ebî Tâlib Kerremallâhu vechehû Ashâb-ı güzîne yedi vecihle şedd bağladı. Bir nev’i elif şeklidir ki misâli budur;⁵⁰ işârettir ki Hak Teâlâ’nın birliğine ve dahi sırât-ı müstakîme ve dahi demek olur ki; bu meydana elif gibi doğru geldim inşallâhu teâlâ âhiret menziline giderim ve dahi demek olur ki; ehl-i şedd olan elif gibi derûnî edâ olan gıll u gışdan ve ba’zı hiddet ve kibr ü kinden ve cemî’-i ahlâk-ı zemîmeden hamîde birle müzeyyin ola. Ve dahi demek olur kim; “Dünyadan teberri eyledim ve sırât-ı müstakîme döndüm ve âhiret menziline tevellâ

⁴⁹ Metin, Bâb’dan sonra “ve dahi” olarak devam eder. Fakat biz bâb başlığı içermesi açısından dipnotta vermeyi uygun bulduk.

⁵⁰ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

eyledim ve teveccüh eyledim” demek olur. İkinci nev’ine cevğânî ve mahfî derler. Şedd kuşanır kimesne görmeye misâlî budur;⁵¹ demek olur kim “Hakka⁵² [?] oldum ve siz erenlere mürid oldum, boyun verdim, her ne tarafa yederseniz yidilürüm, emrinize mutîm.” Ve dahi demek olur kim hizmet eden nefis-i emmâreye ve şeytâna gâlip ola. **[44a]** Üçüncü nev’ine lââm-ı elifî derler. Misâlî budur;⁵³ demek olur kim Hak Teâlâ’dan gayrı ıssı yoktur ve bir dervîşin dahi yoktur ve lââm-ı elifî de üç işâret vardır. Evvelâ demek olur kim hak sözleri işittirip cedel ve muâraza etmeyem. İkinci gâlibe nâzil olup ve nâzillere hor bakmayıp mehr ü muhabbet ve şefkat irşâd edem. Üçüncü kalmışları menzillerine yetiştirip elden geldiği taksîr kılmayıp ve kimesnenin aybın görürsem setredip ve dünyâyâ eğinmem. Nitekim Hazret-i Rasûlullâh sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem buyurur: حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ حَاطِيَّةٍ وَتَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ [Dünya sevgisi bütün hataların başıdır ve dünyayı terk etmek bütün ibadetlerin başıdır.] dahi demek olur kim şeriatte üstüvâr ola[m] ve tarîkatta pâyidar olam ve hakîkatten haberdâr olam. Ve dahi demek olur kim nereden geldin fehmet ve nereye gidersin fikret ona göre dirlik et. Nitekim bu mânâda Rasûl aleyhisselâm buyurmuştur: Evliyânın emrinden ve tarîkattan **[44b]** taşra çıka. Hazret-i Cebrâil’in Allâh emriyle Rasûl-i Ekrem’e kuşattığı zîrâa ve Hazret-i Rasûl Hazret-i Ali efendimiz kuşattığı şed lââm-ı elifî’dir. Dördüncü nev’ine kavsî derler. Misâlî budur;⁵⁴ bu dahi beş Âl-i Abâ’ya işârettir. Zîrâ yayın iki başları var ve iki bağı var ve bir kabzası var. Başları Hazret-i İmâm Hasan ve Hazret-i İmâm Hüseyin’e işârettir. Ve iki bağı Hazret-i Ali ve Hazret-i Fâtıma[ya] işârettir. Ve kabzası Hazret-i Muhammed Mustafâ’ya işârettir. Demek olur kim; “İlâhî, Seyyidî ve Mevlâyê bizi bunlar ile haşr kıl.” Ve dahi demek olur kim; “Ok gibi kavsdan doğru atladım inşallâhu teâlâ.” Ve dahi sâhib-i şedd bu şedd-i kavsîye bağlar iken kâide üzere üç ukde bağladıktan sonra şeddin sağ ucunu aşağı sarkıtır; şeddi kavsî böyledir. Beşinci nev’ine şedd-i mihrâbî derler. Misâlî budur;⁵⁵ demek olur kim; **[45a]** ehl-i şed olan bir vakit namazı terk etmeye. Ve nâfile namazı dahi terk etmeye. Ve dûn namazın kıla, terk etmeye. Allâh Teâlâ’nın zikrin halâda dilinden gidermeye. Altıncı nev’ine

⁵¹ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

⁵² Bir kelimenin yazımı unutulmuş olabilir.

⁵³ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

⁵⁴ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

⁵⁵ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

şedd-i Selmânî derler; misâlî budur;⁵⁶ ya'ni demek olur kim; sâhib-i şedd gerektir ki Hazret-i Selmân Nebî aleyhisselâm gibi sâhib-i himmet ola, dünyâya mukayyed olmaya. Bunca saltanat içinde iken böyle eder idi. İmdi sâhib-i şedd dahi böyle gerektir yedinci nev'ine şedd-i Yûsufî derler; misâlî budur;⁵⁷ ya'ni demek olur kim; ehl-i şedd olan Hazret-i Yûsuf Nebî aleyhisselâm gibi pâk ve ehl-i îmân ola. Mütedeyyin ve cömert ola. Vallâhu a'lem bu şed sâhibi şedd bağlamak murâd eyledikte şeddine kâide üzere üç ukde bağladıktan sonra şeddin iki ucunu dahi birer birer Fâtîha ile sağ omuzu üzerine ensesine sarkıt; şedd-i Yûsufî budur. Pes Hazret-i Emîrû'l-mü'minîn dört vilâyette dört meyân [45b] beste sahâbe gönderdi tâ Müslümanlık arasında erkân-ı tarîkat cârî ola, tâ devr-i kıyâmete değin işlene. Evvel Selmân Irak'a Medâyin-i Fârisî radiyallâhu anh tahtına gönderdi. İkinci Süheyb bin Sinân-ı Rûmî radiyallâhu anh Rûm'a gönderdi. Üçüncü Zünnûn-ı Mısırî radiyallâhu anh Mısır'a gönderdi. Dördüncü Seyf-i Yemenî radiyallâhu anh Yemen'e gönderdi. Ayakları[?] Medîne-i Münevvere'de kaldılar. Onunçün bu dört kişiyi ol dört mahâlle gönderdi ki her kişi cinsi arasında halkayı muhabbet ve sıdk ve safâ göstereler kendi dillerince. Melâmet edeler ve erkân-ı fütüvvet kuvvet tuta. Onunçün Irâkîlere Selmân[î] derler, zîrâ nişâneleri eliftir. Ve ...[?] Süheybî'dirler, zîrâ nişâneleri lâm-ı elifi'dir. Ve Mısırîlere ve Şâmîlere Zünnûnî derler, zîrâ nişâneleri bir lâmdır, kavse teşbîh etmişler. Onunçün nişâneleri kavsî'dir. [46a] Ve Yemenliler'e seyfi derler, zîrâ nişâneleri mahfî tutmaktır ya'ni bağlamak vaktinde onu kimesne görmeye. Ammâ Selmân-ı Fârisî radiyallâhu anh dâim mahfîl tutmakta ve tarîk söylemekte ve erkân göstermekte hânedâna muhabbet etmekte gâyet mübâlağa eder idi. Lâ cerem ol velâyet ehli Hânedân-ı Murtazâ ve Mustafâ-yı Müctebâ'ya bel bağlayıp ashâb-ı tarîk oldular. Onunçün tâ rûzî kıyâmete değin Horasan ve Irak vilâyetlerinde erkân-ı tarîkat koyuludur.

Bâb

Ey tâlib erkân-ı tarîkatta bilgil ki bu şeddin yedi adı vardır ve yedi şartı ve yedi bağlaması vardır ve yedi icmâsı ve yedi salması ve yedi getirmesi[?] var. Her bir ismi bunlardan ibarettir. Şöyle kim yedi yıldızdan ve yedi gökten ve yedi yerden ve yedi

⁵⁶ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

⁵⁷ Şeddin şekli ekte verilmiştir.

a'zâdan ve yedi mushaftan ve yedi âyet Fâtîha'dan ve sûre-i Fâtîha'nın yedi âyetinin ve Kur'ân'ın yedi âyetinden ve secde yere gelen yedi a'zâdan ve yedi kez tavâf-ı [46b] Kâbe'den ve Safâ ile Merve arasında [yedi] kez seğırtmekten ve Hazret-i İsmâîl Nebî aleyhisselâm şeytân yedi taş atmaktan ve nefsi-i emmârenin yedi başından ve yedi tamudan ve yedi günden ve on yedi farzdan ve Kadir gecesi Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olmaktan bunda rumûz vardır. Ammâ her birine vech-i beyânî eder isek söz uzar, muhtasar etmek evlâdır. Nitekim ulemâ eydür: "El-âkilü yekfî'l-işâre". Şeddin yedi adın[1] beyân edelim. Evvel şerîat, ikinci tarîkat, üçüncü hakikat, dördüncü hablü'l-mefîn ilâ vesîleti'l-yakîn, beşinciye nûş ilâ ceresi'l-aşk derler. Altıncıya sırât-ı müstakîm derler. Yedinciye hâdî ilâ sırât-ı rabbi'l-âlemîn derler. Bu yedi bağlamağın ve yedi icmân kavli ve fi'ilî ve sırrî bunlardır, gaflet olunmaya.

Bâb

Dahi meşâyıh ittifâk etmişlerdir ki kimseler şed bağlayıp ve ahd ü [47a] icâzet vermeyeler. Zîrâ onlarda nice hasletler vardır ki onunla fütüvvet olmazlar meğer kim ol hasletlerini terk edeler. Evvelâ kâfirlere, ikinci münâfıklara, üçüncü remmâl ve müneccimlere, dördüncü hamr içenlere, beşinci dellâklara, altıncı dellâllere, yedinci çulhalara [?], sekizinci kassâblara, dokuzuncu cerrâhlara, onuncu sayyâdlara, on birinci alemdârlara, on ikinci muhtekirlere Allâh Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri onlardan bîzârdır. الْعِيَاذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذَلِكَ [Allah sizi bundan korusun.] Ve dahi on iki sıfatlı

kimesneler hilâfına lâayık değillerdir. Ve zikrolunacak sıfatlar meşâyıh beyinde mezmûm ve memnû'dur. Evvelki kulûbî olmak ya'ni bir adama kin edip lisânıyla bir nesne söyleyip kalbinden adâvet ve teveccüh eylemek. İkinci havâs ile me'lûf olup ba'zı dünyevî maslahatı için vefk yazmak ve nüsha yazmak. Üçüncü veffâk olup yine ba'zı husûs için havâs [47b] okumak. Dördüncü cifr ile me'lûf olup falan zamanda şöyle olacaktır deyü Hakk'ın emrine karışmak. Beşinci da'vet-i cin ile me'lûf olup da'vette cinler şöyle söyledi deyü ahbâr ve hilâf ile günâh-ı kebâire lâayık olmak. Altıncı nücûm ile me'lûf ba'zı şöyle nesne olacaktır deyü Allâh'ın emrine muhâlif haber vermek. Zîrâ Rasûlullâh hazretleri hadîs-i şerîfinde buyurdu:

سَيَأْتِي الزَّمَانُ عَلَى أُمَّتِي تَكْذِيبٌ بِالْقَدَرِ وَتَصْدِيقٌ بِالنُّجُومِ [Öyle bir zaman gelecek ki ümmetimin kaderi yalanlayıp yıldızları doğrulayacak.] Ve âhar hadîs-i şerîfinde dahi المنَجِّمُ⁵⁸ كَالكَاهِنِ وَالكَاهِنُ كَالسَّاحِرِ وَالسَّاحِرُ كَالْكَافِرِ فِي النَّارِ صدق رسول الله: [Müneccim falcı gibidir, falcı sihirbaz gibidir, sihirbaz da kâfir gibidir. Kâfir ateştedir.] Yedinci esmâ ya'ni Süryânî esmâ ile me'lûf olmak. Bizim Peygamberimiz Araptır, bizler ancak Arabî Esmâü'l-Hüsna ile me'mûruz. Süryânî esmâ ile me'lûf olmak meşâyıha lââyık değildir. Sekizinci de kâhinliğe, lisân-ı Türkî'de ona bakıcı derler, kâhin dahi her ne haber verirse cümlesi [48a] küfürdür. Dokuzuncu remmâldır ol dahi meşâyıha bir vecihle lââyık câiz değildir. Onuncu sehhârdır, onlar dahi kâfirlerdir neûzü billâhi teâlâ. On birinci kimyacılar, ol dahi harâmdır, meşâyıha bir vecihle câiz değildir. On ikinci defînecilerdir, ol dahi Allâh'tan kısmeti talep etmeyip nahnü kasemnâya îmân etmeyip hile ve ...[?] ile arzdan mal ihrâc dâiyyesiyle vaktini izâa etmektir. Allâh azîmüştân bizleri onlardan muhâfaza eyleye. Âmîn.

Bâb fi'l erkân ve şurûti'l-hilâfeti

Nakîbü'n-nükebânın tarîkat hakkı olduğu işaretler şeyhine zâhir olup Hazret-i Rasûlullâh sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem ve Hazret-i Pîr câniblerinden tenbîh olunup şeyh nakîbü'n-nükebâyâ hilâfet vermek murâd eyledikte; evvelâ fütûh-ı tarîki ta'lîm eyleye ki yedi gece müdâvemet eyleye. Üç istiğfâr ve beş yüz İsm-i Celâl ve beş yüz defa bunu okuya: [48b] اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ [Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammed] buna fütûh ve miftâh-ı tarîk derler. Ba'dehû hâliye-i bûmiyyeyi [?] ta'lîm eyleye ki bunlara dahi günde be her yevm dokuz bin kere okuya:

يا الله يا وهابُ هبْ لِي⁵⁹ مِنْكَ حَالًا وَهِيئةً⁶⁰ بِرِضَاكَ تَرْضَاهُ [Yâ Allâh! Yâ Vehhâb! Bana rızânla katından hoşnut olduğun bir hâl ver.] Ve ba'dehû esmâ-ı hâliyyeyi ta'lîm eyleye ki ibtidâ bir hafta yevmiye yedişer bin istiğfâr okuya. Ba'dehû bir hafta dahi yevmiye sekiz bin kelime-i tevhîd okuya. Ve ba'dehû bir haftada yevmiye dokuz bin

⁵⁸ UB: النجم

⁵⁹ UB: اهي

⁶⁰ UB: وهي

kere esmâ-ı hâliyyeyi okuya. Kendine hâl geldikte salât-ı şerîf kırâat eyleye. Esmâ-ı hâliye bunlardır: يَا اللَّهُ يَا وَهَّابُ هَبْ لِي مِنْكَ حَالًا وَهَيْئَةً بِرِضَاكَ تَرْضَاهُ [Yâ Allâh! Yâ Vehhâb! Bana rızânla katından hoşnut olduğun bir hâl ver.] Ve ba'dehû hâliyye-i demeviyyeye müdâvemet eyleye; bir haftada yevmiye yetmiş bin kere yedi gün bunu okuya: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُحَمَّدُ سَيُفِ اللَّهُ الْغَالِبُ الْقَهَّارُ [Melik, Azîz, Cebbâr olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Gâlib ve Kâhhâr olan Allah'ın kılıcıdır.] Ve ba'dehû hâliyye-i zağferâniyyeye müdâvemet eyleye; yine bir hafta ki yedi günde be her yevm yetmiş beşer bin kere bunu okuya: [49a]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا قَاهِرُ ذَا الْقُوَّةِ حَيِّ صَمَدٌ قَدُوسٌ يَا اَزَلِّي أَشْكِنُ جِسْمِي الْمَرْتَعِشَ حَالًا يَا أَمَلِي [Yâ Kâhir! Ze'l-kuvveti. Hayyün, Samedün, Kuddûsün. Yâ Ezelîyyu. Titreyen cismime katından bir hâl ver. Ey Umudum! Bana ver.] Ve ba'dehû hâliyye-i samediyeyi ta'lîm eyleye; yine bir hafta ki yedi günde be her yevm bin kere İhlâs-ı şerîf okuya. Her gün bin İhlâs-ı şerîf tamam oldukta bunu okuya:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا عَالِمَ السِّرِّ وَالنَّجْوَى وَ يَا كَاشِفَ الْهَمِّ وَالْغَمِّ وَالضَّرِّ وَالْبَلْوَى إِصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا لَا يُقْدِرُ وَيَسِّرُ لَنَا عِلْمَ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ [Ey açık ve gizli bilen! Sıkıntı, tasa, zarar ve musibeti gideren! Bizden cehennem azabını gider. Şüphesiz cehennem azabına biz güç yetiremeyiz. Bize ilmini kolaylaştır.] Ve ba'dehû hâliyye-i hemriyyeye [?] müdâvemet eyleye; üç günde be her yevm yüz Fâtiha-ı şerîf ve yüz defa salât ü selâm ve yetmiş iki bin kelime-i tevhîd-i şerîf ve günde yirmi dört kere bunu okuya:

اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي وَقِلَّةَ حِيلَتِي وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِينَ أَنْتَ أَرْحَمُ بِي مَنْ أَنْ تَكِلَنِي إِلَى عَدُوِّ بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِي أَوْ إِلَى صَدِيقٍ قَرِيبٍ مَلَكَتْهُ أَمْرِي إِنَّ لَمْ تَكُنْ غَضَبَانَ عَلَيَّ فَلَا أَبَالِي غَيْرَ أَنْ عَافَيْتَكَ أَوْسَعُ لِي أَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي أَشْرَقَتْ لَهُ

الظُّلُمَاتُ وَصَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَنْ يَنْزِلَ بِي غَضَبِكَ أَوْ يَجِلَّ عَلَيَّ سَخَطُكَ وَلَكَ الْعُثْبَى
حَتَّى تَرْضَى وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ

[Allah'ım! Kuvvet ve kudretimin en zayıf hâliyle, elimdeki çare ve vasıtaların en basitiyle, insanların gözünde ifade ettiğim değersizliğimle sana yalvarıyor, sana sığınıyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen zulme uğramış tüm mazlumların Rabbisin. Sen benim de Rabbimsin. Beni kimlerin eline bırakıyorsun? Bana kaba ve sert davranan bir yabancıya mı, yoksa bana üstün kılacağın bir düşmana mı? Eğer sen bana dargın değilsen, başıma gelen eziyet ve işkencelere aldırمام. Ancak senden gelecek bir himaye ve koruma çok daha hoştur. Öfke ve gazabına uğramaktan; karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiret işlerini düzene koyan Zâtının nuruna sığınırım! Sadece sana sığınır ve senin rızanı dilerim. Senden başka kuvvet ve kudret yoktur!] **[49b]** Bunları tekmîl eyledikten sonra cuma gecesi bir miktar taâm tabh oluna ve taâm ekl olunup tekmîl olunduktan sonra şeyh yatsı namazın^[1] bilcümle dervişleriyle kıla. Evrâd-ı şerîf kırâat oluna. Ba'dehû mürîdi ile halka bend olup Allâh rızasıçün ve Rasûlullâh ve Hazret-i Pîr rûh için ve halîfenin selametliğiçün tevhîd-i şerîf niyet edeler. Ve dâirenin derûnuna kimesne duhûl eylemeye. Tevhîd-i şerîfte olanlar tevhîd tekmîli olmadan su ve şerbet içmek ve taâm ve hurma yemek, dünyâ kelâmı söylemeyeler. Ve tevhîd-i şerîf bed'inde bu niyet Fâtiha edip tevhîd-i şerîf hangi husus için olduğunu cümleye ifâde ede. Ve ba'dehû yetmiş bin kelime-i **[50a]** tevhîd on iki bin İsm-i Celâl ve üç bin İsm-i Hû okuyalar. Velâkin ziyâde ve noksan olmaya. Ba'dehû duâ eyleyip sevâbını rûh-ı Rasûlullâh ve Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ ede. Ve her ne zaman yetmiş bin kelime-i tevhîd kırâat olundukta kâide-i minvâl-i meşrûh üzere ola. Ba'dehû sancakdârân ve çâvuş ve nükebâlar ile yeşil yaprak ile meşâyih da'vet oluna. Ve erte günü taâm ve pilav tabh oluna. Velâkin zerde tabh olunmaya. Ve pilav ve tabh olundukta kazanın kapağını küşâd etmeden şeyh sâir meşâyih ile pilav kazanının yanına şeyh dura. Ve sâir meşâyih etrafında halka ola. Şeyh kendi eline bir yeşil yaprak ala. Ve sâir meşâyih dahi birer yeşil yaprak vere. Ve ba'dehû cümle ile yüz kelime-i tevhîd ve yüz ism-i Celâl ve yüz ism-i Hû okuyalar. Ve tekmîlinde şeyh kazanı açıp bir Fâtiha ile ol yaprağı kazana ata. Ve sâir meşâyih dahi birer Fâtiha ile ol yeşil yaprakları atalar. **[50b]** Ve tekmîl oldukta cümlesi baş

kesip gülbenk ettiklerinden sonra pilav ve kepçesiyle pilavı karıştırıp kepçeyi tabbâhın eline vere. Ol dahi ol yaprakları pilavın bir cânibine alıp pilavı ekl ettire. Ve taâm ekl olunduktan sonra örte. Yatsı namazı minvâl-i meşrûh üzere edâ olunduktan sonra şeyh efendi ol hilâfet vereceği zâtın bir nakîbü'n-nükebâ ta'yîn eylediği zâtı ona rehber ta'yîn ede. Ve ol rehber mahfil kur deyü emreyleye ve bir Fâtiha okuya. Hazret-i Pîr'in rûhuna ihdâ eyleye. Ol dahi destûr deyip şeyhin izniyle ol hilâfet verilecek mahalle meşâyıhı birer birer Fâtiha ile da'vet edip oturma. Ve postun iki cânibine tarîkinin ekalli ikişer halîfe oturma. Postun tarafeyninde ve şeyhin iki yanında sâir tarîkin meşâyıhı olmaya. Ve sâir meşâyıh dahi yerli yerine oturma. Ba'dehû bir ağaç tablaya bir pâk [51a] çârşeb ve seccâde ve emânet olan bir miktar yeşil yaprak ve esliha ki bir gül ve bir şiş ve bir kılıç ve bir topuz koya. Ve bir ağaç tablaya dahi hırka ve şemle ve şed ve taç koya. Ba'dehû şeyhten destûr ile rehber bir Fâtiha edip tekye kapısından taşra gide. Ve taşra da o tablaları bir mahalle vaz' ede. Ba'dehû nakîbler ve çâvuşlar ve sancaktârları alıp şeyh huzûruna gire. Ve nakîbler ve çâvuşlar ve sancaktârlar hâll u hâlince şedlerini kuşata. Ba'dehû destûr ile bir Fâtiha edip nakîbleri alıp taşra çıka. Ve ol iki tablayı sol yanına ala ve onların önlerine kendisi dura. Ve kendi önüne ammâ ziyâde ileri olmaya. Hemen kendi önünde ve iki yanına nâşidleri ala. Ve tablaların arka ve etraflarına sâir nakîbler halka bend olalar. Rehber dahi önlerine düşüp kasîde okuyarak tekye kapısına geldikte bir Fâtiha ede. Ve meşâyıhdan üç defa [51b] destûr deyü icâzet dileye. Meşâyıh destûr diyeler. Ba'dehû rehber yine bir Fâtiha okuyup tekye kapısından içeri gireler. Ba'dehû yine kasîde okuyarak şeyh huzûruna vardıkta yine bir Fâtiha edip şeyhten destûr alıp taç olan tablayı şeyhin önünde sağ yanında ve seccâde olan tablayı şeyhin sol yanına koyup yine bir Fâtiha okuya. Ba'dehû rehber cümle nakîbler ile yine şeyhten destûr ile bir Fâtiha ve el yüze süre. Ve baş kesip cümle tekke kapısından taşra çıkalar. Ve taşrada rehber ol halîfe olacak zâtı arkasına ala. Ol dahi iki ellerin rehberin iki omuzlarına koya. Ve iki nakîb ol zâtın iki yanında ellerin kuşağından sokup tutalar. Sâir nakîbler ol zâtın etrafında ve arkasında halka bend olalar. Ve rehber önünde kimesne olmayıp kezâlik iki yanında nâşid duralar. Ve ol mahalde nâşid bunu okuya: [52a] "Hû Hû yâ tabîbe'l-kulûb el-meded ve yâ ceddel-Hüseyn ve'l ahseneyn el-meded yâ Rasûlallâh el-meded yâ sâkin-i Tanta yâ Ebe'l-Ferrâc yâ Sultân Seyyid Ahmed el-Bedevî meded Ebû'l-Ayneyn yâ Sultân İbrâhîm ed-Desûkî meded yâ sâkin-i Bağdâd yâ Seyyid Abdülkâdir el-meded

yâ Ebû'l-Alemeyn yâ sâkin-i Basra yâ Sultân Ahmed el-Rifâi meded yâ sâkin-i Efrûz yâ Çâvuşu'n-Nebeviyye yâ Hazret-i Şeyh Ahmed bin Alvân el-meded yâ evliyâullâh küllüküm el-meded” diye. Ba'dehû bir münasip kasîde okuna. Tekke kapısından geldikte nâşid sükût eyleye. Ve rehber bunu okuya:

قال سيد احمد رحمه تعالى وقفت في الدل في أبواب عزكم مستشفعا من ذنوبي عندكم بكم وقال
الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم ما كان على النبي من حرج فيما فرض الله له سنة الله في الذين
ويخشونه ولا يخشون [52b] خلوا من قبل وكان امر الله قدرا مقدورا الذين يبلعون رسالات الله
أحدا إلا الله وكفى بالله حسيبا ما كان محمد أبأ أحد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبيين
وكان الله بكل شيء عليما إن الله وملائكته يصلون على النبي يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا
تسليما وصلو و سلم على اشرف جميع الأنبياء والمرسلين والحمد لله رب العالمين الفاتحه

[Seyyid Ahmed şöyle demiştir: Senin şanının kapılarında rezil olarak durdum. Seninle günahlarıma şefâat ettim. Allah'ın, kendisi için takdir ve emrettiği bir şeyi yerine getirme hususunda peygamber için bir sıkıntı ve sakınca olamaz. Allah'ın hükmü değişmez bir kaderdir. Daha önce gelip geçen, Allah'ın vahyini insanlara ulaştıran, O'ndan çekinen, Allah'tan başka hiçbir kimseden çekinmeyen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Hesap sorucu olarak Allah kâfidir. Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir. Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun. (Ahzâb, 33/38-39-40-56) Bütün nebilere ve gönderilmişlere salât ve selâm olsun. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. El-Fâtiha.] diye.

Bâb

Bundan sonra yine rehber diye ki: “Destûr yâ şeyhe'l-kirâm zevi'l-ihtirâm sâhib-i post olan eş-şeyh filân efendiye hilâfet vermek murâd eder, içeriye huzûrunuza götürmeğe izn-i şerîfiniz var mıdır?” diye. Cümle meşâyıh dahi “Cümlemizin vardır götür”

dediklerinde derakab rehber yine bir Fâtiha okuyup ve cümlesi el yüze sürüp ve meşâyıhtan destûr deyip tekve eşiğinden içeri gireler. Ve içeri rehber bunu okuya:

الاجنابك الهی انا العبد السيئ وانت المسامح [53a] يامولای ماتغير وبابك ولا ارحوجنا بالله الهی يارحن برحمتك اجرمن عذابك بسم الله الرحم الرحيم إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا اللَّهُمَّ يَا رَبِّ وَسَلِّمْ وَنَعَمْ وَفَضْلٌ وَمَنُونٌ وَبَارِكْ عَلَى أَشْرَفِ مَخْلُوقَاتِكَ وَزَتَّةِ عِبَادَتِكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ وَنَجَّتِكَ مِنْ أَنْبِيَائِكَ عَلَى أَشْرَفِ الْمُلُوكِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ وَتَرْجَمَانِ لِسَانِ الْقَدَمِ وَمَنْبَعِ الْعِلْمِ وَالْحِلْمِ وَالْجُودِ وَالْكَرَمِ وَافْضَلِ مِنْ قُرْآنِ وَافْصَحِ مِنْ نِطْقَاءِ الْفَاضِلِ الْمُعْجَمِ سَيِّدِ السَّادَاتِ وَمَقِيمِ الْعِبَادَاتِ وَشَفِيعِ أَهْلِ الْأَرْضِينَ وَالسَّمَوَاتِ سَيِّدِي تَمَامًا الْمَظْلَلِ بِالْغَمَامَةِ الَّذِي حَجَّ وَصَلَّ وَصِيَامًا فَمَامَهُ فِي طَاعَتِهِ مَوْلَايَ وَالنَّاسِ نِيَامَهُ وَصَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ شَفِيعًا فِي أُمَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُحَمَّدُ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ وَسَلَّمْ وَشَرَفَ اللَّهُ بَيْتَهُ وَكَرَّمَ وَاعْطَا جَاهًا ثُمَّ مَا لَا بَعْطَى أَدَمَ سَلَامٌ مِنَ الرَّحْمَنِ ذِي الْجُودِ وَالْكَرَمِ عَلَى خَيْرِ [53b] عَظِيمِ شَانِهِ وَاعْطَاهُ مِنْ قَبْلِ مَبْعُوتٍ رَحِمْتَ أَشْرَفَ الْأُمَمِ سَلَامٌ عَلَى مَكْتَبِهِ سَلَامٌ عَلَى الْحَرَامِ سَلَامٌ عَلَى مَرَرْتِ حَصَّةِ اللَّهِ بِالْجُودِ وَالْكَرَمِ سَلَامٌ عَلَى مَجَرِّ الْعُلُومِ وَ مَا هُوَ سَلَامٌ عَلَى مَمْدُوحِ الْبَلَدِ وَالْقَلَمِ سَلَامٌ عَلَى مَنْ قَالَ يَا رَبِّ يَا رَبِّ أَمْتِي أَمْتِي مَرَّتَيْنِ أَرْجُوا مِنَ النَّيْرَانِ يَا صَاحِبَتِ الْجُودِ وَ أَكْرَهُ سَلَامٌ عَلَى مَنْ أَشَارَتْ الْبَدْرُ فِي السَّمَاءِ قَالَتْ يَا بَدْرُ مَنْقَمِ شَرِّينَ فَتَقَمِ سَلَامٌ مِنْ شَقَةِ جِبْرَائِيلَ صَدْرَهُ طِفْلًا صَغِيرًا وَلَا يَشْكُو بِذَلِكَ مِنَ الْمَلِّ اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَيْهِ فَرَضًا وَفِيهِ عَمِيمٌ يَا أَيُّهَا الرَّاجِيُونَ مِنْهُمْ شَفَاعَتَهُ صَلِّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلِّمْ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا وَزَادَ اللَّهُ مُحَمَّدَ تَعْظِيمًا آمِينَ⁶¹

[... [?] Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun. (Ahzâb, 33/56) ... [?] diye. Ve bir Fâtiha okuya. Ba'dehû sağ

⁶¹ Arapça duâ ve metinlerde hatalar mevcut olduğu için âyet-i kerîmelerin anlamı verildi, diğer kısımlar olduğu gibi yazıldı.

umduğumu reddedersen...] diye. Ba'dehû diye اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الطَّرِيقَةِ طَرِيقَةُ الْحَقِّ [Tarîkat hakkı için tarîkat ehline selâm olsun! El-Fâtîha.] diye. Ve el yüze sürdükten sonra kezâlike bir hutve dahi yürüyüp tevakkuf ede. Ve yine rehber ayakların mühürleyip bunu okuya: وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ سَوَاعِدٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ حَتَّى تَوْتُوا عَلَى غُرَبَةٍ أَوْ نَأْتُوا بِثَلَاثَةِ رُكُوعٍ أَوْ أَكْثَرَ ذَلِكَ هِيَ الْفِتْنَةُ الَّتِي كُنتُمْ تُبْغُونَ ۚ وَاللَّهُ عَظِيمُ الْفِتْنَةِ [Sözleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini yerine getiriniz! Yeminleri, Allah'ı kendinize kefil göstererek pekiştirdikten sonra bozmayınız. (Nahl, 16/91) وقال سيد أحمد رضى الله عنه سبت كل طريق كنت أعرِف الطريقاً يُؤدِّيَنِي يُحِبُّكُمَا] [Seyyid Ahmed şöyle demiştir: (Allah ondan râzı olsun.) Her yolu ... [?]. Bir yol biliyorum ki beni sevenlere ulaştırıyor.] diye. Ba'dehû yine diye اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْحَقِّ [Hakikat ehli için hakikat ehline selâm olsun! El-Fâtîha.] diye. Ve el yüze sürdükten sonra kezâlike bir hutve dahi yürüye ve tevakkuf ede. Ve yine rehber [55a] ayakların mühürleyip bunu okuya: وَلَا تَسْتَرْوَا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَا تَسْتَرْوَا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ [Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır. (Nahl, 16/95) وقال سيد أحمد رضى الله عنه كتبتُ كتابَ الشوقِ مِنِّي اليكم وفي امل انى اعودوا اليكموا اَنَا الْمُقَرَّبُ بِذَنْبِي فَاصْفَحُوا كَرَمًا فَيَاسَ وَرَى وَبَسْطَى قَدْ اتَيْتُكُمْ وَإِنَّ حَالَ حَكْمِ اللَّهِ لَبَيْنَى وَبَيْنَكُمْ Seyyid Ahmed şöyle demiştir: (Allah ondan râzı olsun.) Benden size Kitâbe's-şevk'i yazdım. ... [?] Günâhımın itirafçısıyım, beni cömertçe bağışla. ... [?] Şüphesiz ki hâl Allah'ın benimle sizin aranızdaki hükmüdür. Garip olarak öleceğim. Selâm size olsun.] diye. Ba'de اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْمَعْرِفَةِ مَعْرِفَةُ الْحَقِّ [Ey ma'rifet ehli! Selâm olsun. El-Fâtîha.] diye. Ve ba'dehû halîfenin önünden çıka. Ve halîfe olduğu mahalde dura. Ve rehber şeyhin sağ cânibine vara. Şeyh bir Fâtîha okuya. Ve el yüze sürdükten sonra rehber destûr deyip taç olan tabladan şeddi ala. Ve

sağ omuzuna ata. Ve şemleyi alıp sol omuzuna ata. Ba'dehû âhar tablada olan yeşil yaprakları alıp bir miktarını kendi koynuna koya. Ve küllîsini [55b] âhar bir atık nakîb yedine teslîm ede. Ve bir Fâtiha okuyup seccâde okuyup seccâdeye el ura. Ve bir Fâtiha dahi okuyup yerinden kaldıra. Ve bir Fâtiha okuyup şeyh önüne koya. Ve bir Fâtiha okuyup iki ucundan tuta. Ve bir Fâtiha okuyup uçlarını geriye çeke. Ve bir Fâtiha okuyup yere yaya. Ve bir Fâtiha okuyup el yüze süre. Bu vecihle yedi Fâtiha ile seccâdeyi ferş ede. Ba'dehû şeyh bir Fâtiha ede, mihrâbtan kalka ve şeyh seccâde üzerine basıp namaza şurû' eyleye. Ve rehber dahi sağ yanında ayak üzere dura. Ve yeşil yaprağı âhar nakîb dahi tekye içinde olan bilcümle fukarâyâ birer Fâtiha ile birer yeşil yaprak tevzî' eyleye. Tevezzu' esnâsında şeyh nâfileye niyet ile iki rekât namaz kılıp selâmdan sonra rehber bir Fâtiha edip sevâbını Hazret-i Seyyid Abdülkâdir rûhuna [56a] ihdâ eyleye. Seccâdenin başı sağ tarafına bir yeşil yaprak koyup seccâdenin ucunu üzerine büke. İş bu şerîat kapısıdır. Ve şeyh dahi kıldığı iki rekât namazın sevâbını Hazret-i Abdülkâdir-i Geylânî rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû şeyh yine iki rekât namaz kılıp selâmdan sonra rehber yine bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed el-Bedevî rûhuna ihdâ edip seccâdenin sağ yanında ayak cânibini köşesi altına bir yeşil yaprak koyup ucunu destine büke. İş bu tarîkat kapısıdır. Ve şeyh dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed el-Bedevî rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû rehber şeyhin sol cânibine ayak üzere dura. Ve şeyh kezâlik iki rekât namaz kılıp selâmdan sonra rehber bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid İbrâhîm ed-Desûkî efendimizin rûhuna ihdâ eyleye. Seccâde sol cânibinde ayak [56b] cânibinde köşesi altına bir yeşil yaprak koyup üzerine büke. Ve şeyh dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i İbrâhîm ed-Desûkî rûhuna ihdâ eyleye. İş bu hakikat kapısıdır. Ba'de şeyh yine iki rekât namaz kıla. Selâmdan sonra rehber yine bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed er-Rifâî ravzasına ihdâ edip seccâdenin sol yanında başı cânibine köşesi tahtına bir yeşil yaprak koyup ucunu üstüne büke. Ve şeyh dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed er-Rifâî ravzasına ihdâ eyleye. Ve yerinden kalka. İş bu ma'rifet kapısıdır. Ve şeyh mihrâbta postu üzerinde halîfenin namaz kılacağı müvâcehesinin sol cânibinde otura. Bir Fâtiha edip el yüze süre. Ve şeyh vech-i meşrûh üzere namazları kılarken halîfe arkasında ayak üzere dura. Ba'dehû rehber halîfeyi seccâde üzerine götüre. Ve rehber kezâlik halîfe sağ [57a] yanında ayak üzerinde dura. Ve halîfe dahi nâfile niyet eyleye. İki rekât namaz kıla.

Ve selâm verdikten sonra rehber bir Fâtiha okuyup sevâbını Seyyid Abdülkâdir el-Geylânî rûhuna ihdâ edip bâb-ı şerîatı küşâd edip altında olan yeşil yaprağı alıp şeyhe teslîm ede. Şeyh dahi ol yaprağı yanında olan meşâyıhtan dilediğine vere. Ve halîfe dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i Abdülkâdir-i Geylânî rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû yine halîfe iki rekât namaz kıla. Selâmdan sonra rehber bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed el-Bedevî ravzasına ihdâ ve bâb-ı tarîkatı küşâd edip altında olan yaprağı yine şeyhe teslîm ede. Şeyh dahi ol yaprağı meşâyıhtan dilediğine [vere]. Halîfe dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed el-Bedevî rûhuna ihdâ ede. Ba'dehû yine halîfe iki rekât **[57b]** namaz kıla. Selâm verdikte rehber bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid İbrâhîm ed-Desûkî rûhuna ihdâ [edip] bâb-ı hakîkatini küşâd edip altında olan yeşil yaprağı kendi kuşağına tekabbül edip soka. Ve halîfe dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i İbrâhîm ed-Desûkî rûhuna ihdâ eyleye. Ba'dehû halîfe yine iki rekât namaz kıla. Selâmdan sonra rehber bir Fâtiha okuyup sevâbını Hazret-i Seyyid Ahmed er-Rifâî rûhuna ihdâ edip bâb-ı ma'rifeti küşâd ve altında olan yaprağı halîfenin kendi yedine teslîm eyleye. Ve halîfe dahi kıldığı namazın sevâbını Hazret-i Rifâî rûhuna ihdâ eyledikten sonra rehber halîfeyi seccâdeden kaldırıp şeyhin önüne otura. Ve halîfe dahi yedinde olan yeşil yaprağı şeyhine hediye olmak üzere teslîm eyleye. Ba'dehû rehber vech-i meşrûh üzere ibtidâ beş ba'dehû üç bükülmüş şemleyi **[58a]** bir Fâtiha okuyup şeyhin yedine teslîm ede. Ve halîfenin başında olan imâmesi her ne ise çıkarıp arâkiyesini yalnız başına giydire. Ol imâme fukarânın hakkı olur tarîkatta. Ve şeyh bir Fâtiha okuyup şemlenin ucunu halîfenin elini üzerine koya. Ve sağ yanından bir defa sarıp yine bir Fâtiha okuya. Bu vecihle on iki Fâtiha ile şemleyi on iki kat birbiri üzerine yassıca sara. Ve ba'dehû on iki Fâtiha da âhar ucunu soka. Ba'dehû rehber ibtidâ beş ba'dehû üç bükülen penbe ipliğinden evvelâ şeddi şeyhin dizi üzerine bir Fâtiha okuyup koya. Ba'dehû yine bir Fâtiha okuyup hırkayı alıp şeyh eline vere. Ve şeyh dahi bir Fâtiha ile yakasını yerine koya. Ve bir Fâtiha ile sol kolunu giydire. Ve eteklerin kavuştura. Ve halîfenin ellerini başı **[58b]** üzerine koya. Ba'dehû şeyh bir Fâtiha ile şeddi yedine ala. Ve iki başını beraber edip bir Fâtiha ile öte yerini halîfenin göğsü üzerine mühür mahalline koya. Ba'dehû bir Fâtiha ile kaldırıp ağzı üzerine koya. Ba'dehû bir Fâtiha ile kaldırıp gözleri üzerine koya. Ba'dehû bir Fâtiha ile kaldırıp ensesinde omuzlar üzerine koya. Ba'dehû yedinci Fâtiha ile kaldırıp beline koya. Ba'dehû sağ yanından alıp “Allâhu ekber

bismillâhirrahmânirrahîm bismillâhi ale't-tahkîk velhamdu lillâhi ale't-tevfîk" deyip Allâhu Azîmüşşân ismine bir Fâtiha okuyup bir kere düğümleye. Buna ukde-i evvel derler. Ba'dehû Cebrâil aleyhisselâm ismine bir Fâtiha okuyup üzerine bir dahi düğümleye. Buna dahi ukde-i sâni derler. Ba'dehû "Mektûbün alâ bâbi'l-cenneti lâ ilâhe illâllah Muhammedün Rasûlullâh" deyip Hazret-i Muhammed Mustafâ ismine bir Fâtiha okuyup bir dahi düğümleye. Buna dahi ukde-i sâlise derler. [59a] Ve yine "Lâ ilâhe illâllah Aliyyün veliyyullâh" deyip Hazret-i Ali rûhuna bir Fâtiha okuyup bir dahi düğümleye. Bu dahi ukde-i râbia derler. Ba'dehû ukdelerden tutup rehberin yedine teslîm ede. Rehber dahi alıp evvelâ meşâyıha ve sâniyen cemî-i fukarâyâ diye ki: "Yâ Hû azîzim bu adam satılıktır alursuz" diye. Ol dahi kendi râmı üzere mesela bin İhlâs yâhut beş yüz Fâtiha yâhut bir hatm-i şerîfe her neye kudreti olur ise şuna adar [?] ise rehber bir Fâtiha okuyup ahirîne götür[üp] bunlar tekmîl olduktan sonra kendi kendine sata ve ala. Ba'dehû şeyhe götüre. Ol dahi "Bir Fâtihaya aldım" diye. Ve rehber bir Fâtiha okuyup ukdelerinden tutup şeyhine teslîm ede. Şeyh dahi alıp tafsîl olduğu üzere ukdelerini tekmîl eyleye. Bu vecihle dokuz ukdeler tekmîl olduktan sonra halîfeyi çârşeb altına ala. Ve rehber şeyhin sağ yanında dura. Ve sâir [59b] nükebâdır ve dervîşân ayak üzerinde tevhîd-i şerîfe meşgûl olalar. Ve şeyh ol vecihle kırk üç emâneti teslîm eyledikten sonra şal altından çıkarıp şeyh halîfenin ukdelerinden tutup üç defa "Kum Yâ halîfe!" deyü kaldıra. Ve oturma ve yedine icâzesin vere. Temmete'l-kitâb.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ عَهْدُ اللَّهِ الَّذِي سُبْحَانَ مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

إِنَّ عَهْدَ اللَّهِ وَمِيثَاقَهُ⁶³ وَاعْلَمُوا أَنَّ عَهْدَ اللَّهِ الطَّاعَةُ وَمِيثَاقَهُ وَاللَّهُ عَلَى عَهْدِهِ وَمِيثَاقِهِ لَا يُخْلِفُ⁶⁴ أَبَدًا
[Benzerinin benzeri olmayan] وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَفْعُولًا وَيَحِقُّ كِتَابُ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ يَعْلَمُ⁶⁵ مَا يَفْعَلُونَ

Allah söz verdi. O işiten ve bilendir. Şüphesiz Allah'ın ahdi ve misakı; biliniz ki Allah'ın ahdi ve misakı tâattir. Allah sözü üzeredir. Asla muhalefet etmez. Allah'ın

⁶³ UB: مِيثَاقَهُ

⁶⁴ UB: يَخْلِفُونَ

⁶⁵ Müstensih burada يعلم kelimesini kullanmamıştır. Fakat anlam itibarıyla bu kelimenin gelmesi gerekmektedir.

ahdi gerçekleşir. Ve Allah'ın kitabının "Yaptıkları şeyleri bilir." dediği haktır. Temmet.

Bâb-ı Erkân-ı Tarîk Beyân-ı Pîrler Beste Meyân

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ خَلَقَ [60a] آدَمَ وَعَلَّمَهُ مِنْ لَدُنْهُ مَا يَشَاءُ وَعِنْدَهُ عِلْمُ كُلِّ شَيْءٍ بِمَقْدَارٍ. إِنَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّ الْعَالَمِينَ رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ هُوَ الْحَقُّ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَ ذُرِّيَّاتِهِ وَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ الْمَتَّقِينَ أَجْمَعِينَ رِضْوَانُ اللَّهِ عَنِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَ التَّابِعِينَ الْأَخْيَارِ وَالْعُلَمَاءِ الْمُتَوَرِّعِينَ وَالْعَامِلِينَ إِلَيْهَا رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ آمِينَ. [Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var

eden Allah'a mahsustur. (En'âm, 6/1) Sonra Âdem'i yarattı. Ve ona kendi katından dilediğini öğretti. Her şeyin ilmi Allah katında ölçülüdür. O bizim Rabbimiz ve âlemlerin Rabbidir. Ey Rabbimiz! Hz. Muhammed'e indirilene iman ettik. O haktır. Hakk'a ve dosdoğru yola iletir. Salât ve selâm Muhammed'e, âline, ashâbına zevcelerine, zürriyetine, geçmiş peygamberlerin tamamının üzerine olsun. Allah muhâcirlerden, ensârdan ve seçilmiş tâbîinden, verâ sahibi âlimlerden ve onun için çabalayanlardan râzı olsun. Allah onların tamamından râzı olsun. Âmîn. Ey merhametlilerin en merhametlisi.] Ey tâlib-i erkân-ı fütüvvet bir tâlibe şed eyleyip ehl-i erkân etseler "Revân oldun mu?" deyü suâl eyleseler ol dahi cevâb diye ki "Revân oldum filân vilâyette filân meclisin erkân erenlerinin seyyid-i sâdât ve nâkib-i nükebâ huzûrunun ve siz erenlerin bâtın huzûrunda revân oldum" diye. Suâl olunursa "seyyid-i ahkâm kaçtır?" Cevâb "altıdır". Evveli tevbe, ikinci mücâhede, üçüncü yakın dostluk, [60b] dördüncü sıdk-ı bütün olmak, beşinci tevekkül olmak, altıncı terk-i âdettir. Mes'ele eğer suâl olunursa "tarîkat Hazret-i Emîrî'l-mü'minîn Ali'den kaç şartı vardır?" Cevâbı "altıdır". Evveli tevbe, ikinci teslîm, üçüncü yakın dost, dördüncü takvâ, beşinci kanâat, altıncı sehâvet. Mes'ele eğer suâl olunursa "şeddin kaç rüknü vardır?" Cevâbı "altı rüknü vardır". Evvel ilim, ikinci amel, üçüncü şükürdür,

dördüncü kanâat, beşinci sabır, altıncı ihlâstır. Eğer suâl olunursa “şeddin ve hırkanın ve tacın abdestleri kaçır?” Cevâbı ver. Üçtür; evvelki meşâyıh nazarına boş varmaya, ikinci dâim tahâretiyle olmak, üçüncü dâim emr-i ma’ruf ve nehy-i ani’l-münker eylemektir. Eğer suâl ederlerse “şeddin hutbesi kaçır?” Cevâb ver. Altıdır; evveli Âdem aleyhisselâm, ikinci Şît aleyhisselâm, üçüncü Nûh aleyhisselâm, **[61a]** dördüncü İbrâhîm aleyhisselâm, beşinci Mûsâ aleyhisselâm, altıncı Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellemidir. Eğer suâl ederlerse “şerîatin hutbesi kaçır?” Cevâb ver. Dörttür; evvel yalan söylemeye, ikinci ziyân kılmaya ve üçüncü suçunu açmaya, dördüncü uğruluk etmeye. Eğer suâl ederlerse “fakîrin kapısı kaçır?” Cevâb dörttür; evvel şerîat, ikinci tarîkat on makam içinde, üçüncü ma’rifettir on makam içindedir, dördüncü hakîkattir on makam içindedir. Ol ki şerîattır; evvel imân götürmek. İkinci namaz kılmadır. Üçüncü zekât vermek bir kimesnenin malı olursa. Dördüncü hacca varmaktır eğer gücü yeterse. Beşinci helal mal kazanmaktır. Altıncı sada[ka] vermek. Yedinci harâm yememek. Sekizinci sırrını saklaya. Dokuzuncu sefer tamâm olacak gazâyâ varmaktır. Onuncu emr-i ma’ruf ve nehy-i ani’l-münkerdir. Evvel on kim tarîkat içindedir; **[61b]** evvel tevbe, ikinci halvet eylemektir, üçüncü [?], dördüncü havfla emîn içinde olmak, beşinci nefsi terk eylemektir, altıncı helal kesb kazanmaktır, yedinci yememektir, sekizinci pîrin icâzetiyle olmak, dokuzuncu cemiyete nasîhattir, onuncu terk-i tecrîddir. Evvel on ki ma’rifet içindedir; evvelki hâk-i yetmiş iki millete bir nazar ile bakmaktır; ikinci eyü lokma göre; üçüncü kendi özünü yola sebil eyleye; dördüncü dünyâ içinde yaratılmış ondan hoş-nûd ola; beşinci kimseyi incitmeye; altıncı fakîre münker fakîrelere münker olmaya; yedinci Hak Teâlâ’nın yolunda sülûk eyleye; sekizinci sırrın saklaya; dokuzuncu münâcât eyleye; onuncu Hazret-i Rasûl şefî’ tuta. Ol on makâm ile hakîkat içinde ola.

قال النبي عليه السلام أدب اليقين خير من أدب الدرس [Nebî şöyle demiştir: Yakînin edebi dersin edebinden hayırlıdır.] [Birinci?] İkinci cevır kılmak harâmıdan nefse; üçüncü perhiz kılmaktır harâmıdan; dördüncü sıdk ve ihlâstır **[62a]** meşâyıha; beşinci hayâdır; altıncı cevâb murâdlıktır; yedinci halîmü’n-nefs olmaktır; sekizinci din gözü aydın olmaktır; dokuzuncu karîb-i vasıldır; onuncu kendisini bilmektir. Nitekim Emîrü’l-

mü'minîn Ali Kerremallâhu vechehû buyurdu: نَفْسُهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ [Nefsini bilen Rabbini bilir.] Ondan sonra Hazret-i Rasûl bu âyeti okudu:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمَتٌ فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَانِتِينَ وَ
الْمُنْفِقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَشْحَارِ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقَائِمُ بِالْقِسْطِ لَا
[“Ey Rabbimiz! Biz gerçekten iman

ettik, günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru” diyenler, sabredenler, doğruluktan şaşmayanlar, huzurda boyun bükkenler, hayır yolunda harcama yapanlar ve seher vakitlerinde Allah’tan bağışlanma dileyenlerdir. Allah, hak ve adaleti ayakta tutarak, kendinden başka tanrı olmadığını bildirdi; melekler ve ilim sahipleri de bunu ikrar ettiler. O’ndan başka tanrı yoktur; O mutlak güç ve hikmet sahibidir. (Âl-i İmrân, 3/16-17-18)]. Ondan evvel kuşak Hazret-i Ali’nin sağ yanından beline saldı “Allâhu ekber” dedi. Evvel düğümünde “Bismillâhi ale’t-tahkîk velhamdu lillâhi ale’t-tevfîk” dedi. İkinci Cebrâîl adına düğdü. Üçüncü düğümünde kendi adına düğdü ve mühürledi ve mührü döndürdü. Hakk Teâlâ’nın nâm-ı şerîfiyle [62b] düğümü düğülen düğümü üstüne getirdi. Ve ol kuşağın ucun[u] soldan soktu ve eyitti: “Mektûbün a’lâ bâbî’l-cenneti lâ ilâhe illallah muhammedün rasûlallâh ve kitâbü’l-meşgûlü’l-hamiyyeti fi’l ma’rife” Pes Hak Teâlâ’nın dergâhından bir nidâ anladı ki “Cebrâîl ol sandığı aç!” Cebrâîl ol sandığı açtı. “İçinde bir hırka ki sana giydirdim ve imâma varaydı[?].” “Önce Cebrâîl bunları bana yetiştirdi ise ben dahi sana bugün yetiştirdim” dedi. Ondan Hazret-i Rasûl Ali Murtazâ’yı hilâfet seccâdesini çevirdi. Ve dahi eyitti: “Yâ Ali! Sen dahi hulefâlığı bir mahalde kuşatasın!” dedi. Hazret-i Ali durdu. Hazret-i Rasûl’ün önünde on dört rekât namaz kıldı. Hilâfet hizmetine ashâbından yedi kişinin belin bağladı. Ol Selmân-ı Fârisî’nin belin bağladı ki [63a] Hazret-i Rasûl’ün hizmetkârı idi. Ve hem pîr idi. Pîrlerin silsilesi onda çıkar. Amr bin Ümeyye’yi Damîrî’nin⁶⁶ belin bağladı ki ol Râsul’ün yeğeni idi; beylik silsilesi ona çıkar. Üçüncü Bilâl-i Habeşî’nin belin bağladı. Ol Hazret-i Rasûl’ün müezzini idi. Müezzinlerin silsilesi ona çıkar.

⁶⁶ Hz. Muhammed’in (sav) elçilerinden olan bu sahabî’nin asıl adı Ebû Ümeyye Amr b. Ümeyye b. Huveylid ed-Damrî’dir. (ö. 60/679-80’den önce). Mustafa Fayda, “Amr b. Ümeyye”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, c. 3, s. 92.

Dördüncü Büreyde-i Süleyman'ın⁶⁷ belin bağladı ki ol Hazret-i Rasûl'ün sancaktârı idi. Sancaktârların silsilesi ona çıkar. Beşinci Zünnûn-ı Mısrî'nin belin bağladı ki Mısır sultanı idi bu Ebû'd-Devs ... Cîlik [?] ile göndermiş idi; tabiblerin silsilesi ona çıkar. Altıncı Suheyb-i Rûmî'nin⁶⁸ belin bağladı; ahîlerin silsilesi ona çıkar. Yedinci Hasan-ı Basrî belin bağladı; kadıların silsilesi ona çıkar. Sekizinci Kanber'in belin bağladı; şeyîslerin silsilesi ona çıkar. Dokuzuncu Kümeyl bin Ziyâd'ın⁶⁹ belin bağladı; ba'zı [63b] meşâyih silsilesi ona çıkar. Onuncu Mansûr bin Kâsım'ın belin bağladı; hamamda nâtırların pîridir. On birinci Mâlik Üstûr'un belin bağladı; cemî-i beylerin ve silahşorların ve gâzilerin silsilesi ona çıkar. On ikinci Muhammed Ebû Bekir'in⁷⁰ belin bağladı; pabuççuların [?] silsilesi ona çıkar. On üçüncü Cîvânmerd Kassâr'ın belin bağladı; kassâbların silsilesi ona çıkar. On dördüncü Câbir Ensâr'ın⁷¹ belin bağladı; ensâr'ın silsilesi ona çıkar. On beşinci Ebâ Zer Gıfârî'nin⁷² belin bağladı; palanduzların silsilesi ona çıkar. On altıncı Ebû'd-Derdâ Âmîr'in⁷³ belin bağladı; ashâb-ı suffe ser halîfe idi. Ehl-i ziyâretin silsilesi ona çıkar. Çünkü Hazret-i Ali radiyallâhu anh bunların belin bağladı ve icâzet verdi ve sehâveti geçirdi. Ondan Selmân-ı Fârisî'ye buyurdu ki: “Yâ Selmân! Sen dahi ashâbtan dilediğin [64a] kimesneleri belin bağlayasın ve icâzet ver” dedi. Selmân Emîr'ü'l-mü'minîn icâzetle iş bu zikr oluncak erlerin belin bağladı ve icâzet verdi. Evvel Ebû'l-Muhaccen'in belin

⁶⁷ Hayber'de sancaktarlık yapan ve esas adı Ebû Abdillâh Büreyde b. el-Husayb b. Abdillâh el-Eslemî olan Büreyde bin Husayb Horasan'da vefat eden son sahabîdir. (ö. 63/682-83 [?]) Ahmet Önkâl, “Büreyde bin Husayb”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, c. 6, s. 492.

⁶⁸ Asıl adı Ebû Yahyâ Süheyb b. Sinân b. Mâlik er-Rûmî olan sahabîdir. (ö. 38/659). Mehmet Efendioğlu, “Süheyb b. Sinân”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, c. 37, s. 476.

⁶⁹ Hz. Ali'ye yakınlığıyla tanınan âbid olarak bilinen Kümeyl bin Ziyâd'ın asıl adı Kümeyl bin Ziyâd b. Nehîk b. Heysem en-Nehâî el-Kûfî'dir. (ö. 82/701). Mustafa Öz, “Kümeyl bin Ziyâd”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2002, c. 26, s. 550.

⁷⁰ Asıl adı Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk Abdullah b. Osmân el-Kureşî et-Teymî'dir. (ö. 38/658). Hz. Ebû Bekir'in oğlu, Mısır valisidir. Adem Apak, “Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2020, c. 30, s. 516.

⁷¹ Ebû Abdullah Câbir b. Abdullah b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697). En çok hadîs rivayet eden sahabîlerdendir. M. Yaşar Kandemir, “Câbir b. Abdullah”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, c. 6, s. 530.

⁷² Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân el-Gıfârî (ö. 32/653). Abdullah Aydınli, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1994, c. 10, s. 266.

⁷³ Sahabîdir. Ebû'd-Derdâ'nın asıl adı Âmir, lakabı Uveymir'dir. (ö. 32/652 [?]). Abdullah Aydınli, “Ebû'd-Derdâ”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1994, c. 10, s. 310.

bağladı ve icâzet verdi dellâlların silsilesi ona çıkar. İkinci Ebü'n-Nasr Abdullah'ın belin bağladı ve icâzet verdi; cümle mülûk ehlinin silsilesi ona çıkar. Üçüncü İmrân Berberî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; ekmekçilerin silsilesi ona çıkar. Dördüncü Adî bin en-Nebbâş'ın⁷⁴ belin bağladı ve icâzet verdi; bakkalların silsilesi ona çıkar. Beşinci Amr bin Abdullah Vâsîtî'nin belin bağladı; âteşbâzların silsilesi ona çıkar. Altıncı Selmân-ı Kûfî'nin belin bağladı ve icâzet verdi, sakaların silsilesi ona çıkar. Yedinci Abdullah Mısırî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; dellâkların silsilesi ona çıkar. Sekizinci Mahza Osman'ın belin bağladı ve icâzet verdi **[64b]** hammâmcıların silsilesi ona çıkar. Dokuzuncu Mansû bin Kâsım'ın belin bağladı ve icâzet verdi; hammâmda olan nâtrırların silsilesi ona çıkar. Onuncu Zübeyd Hindî'nin⁷⁵ belin bağladı ve icâzet verdi; debbâğların silsilesi ona çıkar. On birinci Dâvûd bin Abdurrahmân⁷⁶ belin bağladı ve icâzet verdi; terzilerin silsilesi ona çıkar. On ikinci Zâhid el-Kattân'ın⁷⁷ belin bağladı ve icâzet verdi; hallâcların silsilesi ona çıkar. On üçüncü Abdullah el-Vâsîtî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; takıyyecilerin silsilesi ona çıkar. On dördüncü İmran bin Âmir el-Garrâ'nın⁷⁸ belin bağladı ve icâzet verdi; kürkçülerin silsilesi ona çıkar. On beşinci Ebû Saîd Lebbâdî'nin belin bağladı; keçecilerin silsilesi ona çıkar. On altıncı Müslim bin Akîl'in belin bağladı ve icâzet verdi; hâfızların silsilesi ona çıkar. On yedinci Mansûr bin Muâz'ın belin bağladı ve icâzet verdi; **[65a]** muarriflerin silsilesi ona çıkar. On sekizinci Kâsım bin Abdullah Kûfî'nin⁷⁹ belin bağladı ve icâzet verdi; yazıcıların silsilesi ona çıkar. On dokuzuncu Abdullah Ebû Yetîm'in⁸⁰ belin

⁷⁴ Bu isim kaynaklarda Udey b. Bennaş ve Adiyy ibni Nebbaş olarak da geçer. Bu şahsın sahabeden olup olmadığı tespit edilememiştir. Ancak TDVİA'de Hz. Peygamber'in üvey oğlu olarak anılan Nebbaş isminde bir kişiden bahsedilir.

⁷⁵ Radavî fütüvvetnâmesinde Yezid-i Hindî olarak geçmektedir.

⁷⁶ Bazı fütüvvetnâmelerde bu isim Davud ibn-i Abdurrahman-ı Berberî olarak geçmektedir. Bkz. Vildan Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2021.

⁷⁷ Bu meşhur ismiyle bilinen Hallâc-ı Mansûr'dur. Ancak Hallâc'ın ölümü 922 olduğundan bu hadisenin gerçek olmasına imkân yoktur.

⁷⁸ Bazı fütüvvetnâmelerde İmrân b. Âmir el-Ferrâ, bazılarında ise Amire'l-Kurra olarak kaydedilmiştir. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁷⁹ Asıl adı Said b. Cübeyr'dir. (ö. 713). Hadîs ve tefsir konusundaki rivayetleriyle bilinen tâbiidir. Kûfe'de yetişen müctehid imamlardandır. İsmi Saîd b. Cübeyr b. Hişam el-Esedî, künyesi Ebû Muhammed'dir. Ebû Abdullah-ı Kûfî de denir. Esed b. Huzeymeoğullarından Vâbile b. Hârisoğullarının azatlı kölesi idi. Doğum tarihi bilinmemektedir. Aslen Kûfeli olup 713 senesinde Vâsît şehrinde vefat etti. Mehmet Efendioğlu, "Said b. Cübeyr", *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2008, c. 35, s. 552-554.

⁸⁰ Abdullah-ı Yetîmî, sahaflar şeyhi olarak bilinen zâttır. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

bağladı ve icâzet verdi; sahhâfların silsilesi ona çıkar. Yirminci Hassân bin Sâbit'in belin bağladı ve icâzet verdi; şâirlerin silsilesi ona çıkar. Yirmi birinci Hamîz bin Yetîm'in belin bağladı ve icâzet ver[di]. Hazret-i Rasûl'ün hoş-hânı idi; hoş-hânların silsilesi ona çıkar. Yirmi ikinci Ebû Zeyd bin Müslim Haddâr'ın⁸¹ belin bağladı ve icâzet verdi; demircilerin silsilesi ona çıkar. Yirmi üçüncü Muhyiddîn Nehhâs'ın belin bağladı ve icâzet verdi; kazancıların silsilesi ona çıkar. Yirmi dördüncü Ebû'l Kâsım el-Ebârik'in belin bağladı ve icâzet verdi; akıncıların silsilesi ona çıkar. Yirmi beşinci Ebû'l-Kâsım el-Bîtârî⁸² belin bağladı ve icâzet verdi; bağlabendelerin [?] silsilesi **[65b]** ona çıkar; kabri Hürmüz'dedir. Yirmi altıncı Nasr bin Abdullah⁸³ belin bağladı ve icâzet verdi; kuyumcuların silsilesi ona çıkar. Yirmi yedinci Hüseyin Basrî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; helvacıların silsilesi ona çıkar. Yirmi sekizinci Hüsâm bin Abdullah Basrî'nin⁸⁴ belin bağladı ve icâzet verdi; attârların silsilesi ona çıkar. Yirmi dokuzuncu Abdullah bin Ca'fer'in belin bağladı ve icâzet verdi; gazzâzların silsilesi ona çıkar. Otuzuncu Saîd bin Ebû Abîd Cürdecî'nin⁸⁵ belin bağladı ve icâzet verdi; tâcirlerin silsilesi ona çıkar. Otuz birinci Muhammed Ekber-i Yemîn'in belin bağladı ve icâzet verdi; paşmakçıların silsilesi ona çıkar. Otuz ikinci Ebû Nasr Hâşim'in belin bağladı ve icâzet verdi; sarrâcların silsilesi ona çıkar. Otuz üçüncü Ammân bin Yâsir'in⁸⁶ belin bağladı ve icâzet verdi; pîne-dûzenlerin silsilesi ona çıkar. **[66a]** Otuz dördüncü Emîr Hindî Miyâk'ın⁸⁷ belin bağladı ve icâzet verdi; kılıççıların silsilesi ona çıkar. Otuz beşinci Ebû'l-Feth bin Abdullâh Basîrî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; bıçakçıların silsilesi ona çıkar. Otuz altıncı Nâsır bin Abdullâh Mekkî Hıyâm'ın⁸⁸ belin bağladı ve icâzet verdi; hayme-dûzenlerin silsilesi ona çıkar. Otuz yedinci Nasr Hindî'nin belin bağladı ve icâzet verdi; ferrâşların silsilesi ona çıkar.

⁸¹ Bazı kaynaklarda Ebû Zeyd-i Muslim-i Medda, Ebû Zeyd-i Müslim-i Hakkad, Ebû Zeyd-i Musellem olarak geçer. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁸² Bazı kaynaklarda Ebû'l-Kâsım el-Kâmiyân-ı Baytarî olarak geçer. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁸³ Nasr b. Abdullah olmalıdır. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁸⁴ Hâm b. Abdullâh el-Basrî olmalıdır. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁸⁵ Sa'd b. Ubade (ö. 635) olmalıdır. Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğulları'nın reisi olup yüzme ve iyi ok atma becerilerinin yanında okuma yazma bildiği için "kâmil" denilen kişiler arasındaydı. Mehmet Azimli, "Sa'd b. Ubade", *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2008, c. 35, s. 377-378.

⁸⁶ Ammar b. Yâsir olarak da geçer. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁸⁷ Bu isim Beyza Özden'in tezinde "Esîr Hindî Seyyâh" olarak geçmektedir.

⁸⁸ Özden'in tezinde "Nâsır İbn-i Abdullâh el-Mekkî el-Hayyâm" şeklinde geçmektedir.

Otuz sekizinci Hasan Kattâl Gâzî'nin belin bağıladı ve icâzet verdi; siper-düzenlerin silsilesi ona çıkar. Otuz dokuzuncu Amr bin Hazâin'in⁸⁹ belin bağıladı ve icâzet verdi; çâvuşların silsilesi ona çıkar. Kırkıncı Nasrullâh Semmâk'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; balıkçıların silsilesi ona çıkar. Kırk birinci Ebû Ubeyd Cerrâh'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; balıkçıların silsilesi ona çıkar. Kırk ikinci **[66b]** Abdullah Ebû Ahad'ın⁹⁰ belin bağıladı ve icâzet verdi; dülgelerinin silsilesi ona çıkar. Kırk üçüncü Ebû Ubeyd Harrât'ın⁹¹ belin bağıladı ve icâzet verdi; taşçıların silsilesi ona çıkar. Kırk beşinci Saîd bin Ebî Vakkâs'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; tîr-endâzların silsilesi ona çıkar. Kırk altıncı Ebû Muhammed İmrân el-Kavvâs'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; yazıcıların silsilesi ona çıkar. Kırk yedinci Âmir bin Abdullah Sayyâğ'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; boyacıların silsilesi ona çıkar. Otuz dört yaşında dünyadan âhirete nakl eyledi. Kırk sekizinci Nasru'z-zamân Mısıri'nin belin bağıladı ve icâzet verdi; kirişçilerin silsilesi ona çıkar. Kırk dokuzuncu Abdülgaffâr Fahhâd Medenî'nin⁹² belin bağıladı ve icâzet verdi; çanakçıların silsilesi ona çıkar. Altmış yaşında dünyadan âhirete nakl eyledi. Ellinci Gıyâs ...[?] bin Ömer el-Hazîni'nin⁹³ belin **[67a]** bağıladı ve icâzet verdi; çiftçilerin silsilesi ona çıkar. Elli birinci Ebû Zeyd Hindî'nin belin bağıladı ve icâzet verdi. Hazretin bağbânı idi; bağbânların silsilesi ona çıkar. Elli ikinci Avn İmrân'ın belin bağıladı ve icâzet verdi; ...[?]⁹⁴ silsilesi ona çıkar. Elli üçüncü Avn bin Şâribü'r-Râi'nin belin bağıladı ve icâzet verdi; çobanların silsilesi ona çıkar. Elli dördüncü Abdullah Bahrî'nin belin bağıladı ve icâzet verdi; gemicilerin silsilesi ona çıkar. Elli beşinci Mikdâd bin Esved'in⁹⁵ belin bağıladı ve icâzet verdi. Hazret-i Rasûl'ün ümmeti idi ve Hazret-i Ali'nin şâkirdi idi.[?] der idi. Kâdılarının silsilesi ona çıkar. Ashâb meyân beste olduktan sonra Rasûl hazreti bu âyeti okudu:

⁸⁹ Özden'in tezinde "Amr İbn-i Huzâi" olarak geçmektedir.

⁹⁰ Özden'in tezinde "Ebû'l-Kâsım Abdülvâhid en-Neccâr" olarak geçmektedir.

⁹¹ Özden'in tezinde "Ebû Abdülharrât" şeklinde geçmektedir.

⁹² Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁹³ Gıyas b. Amr el-Harrâs olarak da geçer. Bu şahıs hakkında bilgi bulunamamıştır. Bkz. Coşkun, "Molla Yusuf'un Fütüvvet Risalesi".

⁹⁴ Vildan Hocanın makalesindeki bilgide Hurda-furûşlar olarak geçer.

⁹⁵ Asıl adı Ebû Ma'bed el-Mikdad b. Amr b. Sa'lebe el-Kindî el-Behrânî (ö. 33/653) olan sahabîdir. Mustafa Ertürk, "Mikdad b. Amr", *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2020, c. 30, s. 49.

[İman edip
sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.” (Beyyine 98/7).

[67b] Ya’ni şol kimseler imâna gelmişlerdir ve iyi amel kılmışlardır. Onlar halkın
yeğreğidir. Hazret-i Ali radiyallâhu şâz olup eyitti: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ

عِبَادِهِ⁹⁶ [Bizi kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a hamdolsun! (Neml, 27/15)].

Bâb-ı Der Beyân-ı Ba’zı Cevâb ve Suâl

Eğer dilersen şeddin zâhirin belledin ammâ “Bâtını nedir?” Cevâb-ı bâtını şedd [?] şeytan mü’minden ne ...[?] ? Cevâb “pîrden tevbe ve telkîn ve üstâddan şed, Hazret-i Ali ve pîrlerden ahdullâh”. Eğer suâl etseler “Şeddin ma’nâsı?” Cevâb ma’nâsı budur ki “vefâ ve nişândır [?]”. Eğer suâl etseler “Pîr senin belini ne ile bağladı?” Cevâb “nasîhat ile”. Eğer suâl etseler “Pîr’in üstâdın seni neyle revân etti?” Cevâb “kendinin hoşnutluğuyla ve erenlerin irâdetiyle”. Eğer suâl etseler “Şed ne yerde yetiştî?” Cevâb “mahalinde ve filân makâmda seyyid-i sâdât ve ulemâ ve fukarâ huzûrunda ve filân şehirde oldu”. Eğer evvel mahfilin ve ol makâmın edâ olmaya, şed [68a] ona câiz olmaz. Eğer suâl etseler “Pîr şedde nazar kıldıkta elin kande idi ve başın kande idi?” Cevâb “elim başımda ve başım elimde idi”. Eğer suâl etseler “Şed üç ukdedir ol üçünden murâd nedir?” Cevâb “birisi rızâ ve birisi yakîn ve ...[?]”⁹⁷ Eğer suâl etseler Âdâb-ı tarîkat kaçtır?” Cevâb “altı nesnedir”. Evvel erenlere nazar edip dizi üzerine oturmaktır, ikinci sır saklamaktır, üçüncü Pîr nazarında kendini hakîr bilmektir, dördüncü âşikâre evvelden sırr-ı sır edip saklamaktır, beşinci Pîr her ne hitâb etse kabul etmektir, altıncı cümle mahlûkâta hulkla bakmaktır. Eğer suâl etseler “Tarîkin binâsı kaç nesne üzerinedir?” Cevâb “altı nesne üzerinedir”. Evvelki ... [?]⁹⁸, ikinci teslîm, üçüncü zühddür, dördüncü takvâ, beşinci kanâat, altıncı uzlet. Eğer suâl etseler “Erkân-ı tarîkat kaç nesnedir?” Cevâb “altı nesnedir”. Evvelki ilim, ikinci hilim, üçüncü sabır, dördüncü [68b] rızâ, beşinci ihlâs, altıncı hüsn-i ahlâk. Eğer suâl etseler

⁹⁶ UB: خلقه.

⁹⁷ Bu kelimenin sıdk olması muhtemeldir.

⁹⁸ Müstensih yazmamıştır.

“Tarîkat kaçır?” Cevâb “altıdır”. Evvelki hayr işlere basmaktır, ikinci dâim Hak Teâlâ’nın zikrinde olmaktır, üçüncü muhabbet etmektir, dördüncü hevâyı terk, beşinci dâim Hak’tan havf etmektir, altıncı Hak’tan ümidin kesmemektir. Ve dahi ma’lûm ol ki bu suâl ve cevâbın nihâyeti yoktur. Onun için muhtasar kıldık; okuyanı ve dinleyeni incitmeye. Ve ba’dehû bu kitabı bu duâ ile hatm eyle ki duâ budur:

اللَّهُمَّ أَعِنَّا بِالْعِلْمِ وَ ارْزُقْنَا بِالتَّقْوَى وَانْفَعِنَا⁹⁹ بِمَا عَلَّمْتَنَا وَ مَتَّعِنَا بِمَا رَزَقْتَنَا¹⁰⁰ وَ بَارِكْ لَنَا فِي مَا
أَعْطَيْتَنَا¹⁰¹ وَ ارْحَمْنَا إِذَا تَوَفَيْتَنَا وَ أَعِنَّا¹⁰² عَلَى دِينِنَا وَ دُنْيَانَا¹⁰³ وَ أَوَّلِنَا وَ آخِرِنَا بِالتَّوْبَةِ وَ اخْفَظْنَا وَ لَا
تَكِلْنَا¹⁰⁴ إِلَى أَنْفُسِنَا طَرَفَةَ عَيْنٍ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حَيَاتِنَا¹⁰⁵ زِيَادَةً لَنَا فِي كُلِّ خَيْرٍ وَ اجْعَلْ وَفَاتِنَا¹⁰⁶ رَاحَةً
لَنَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَ سَدِّدْ¹⁰⁸ أَوْقَاتِنَا بِهَذَا تَوْفِيقِكَ وَ قَوِّ¹⁰⁹ ضُعْفَاءَنَا فِي طَاعَتِكَ وَ ارْحَمْنَا عِنْدَ¹¹⁰
الْكُرْسِيِّ يَوْمَ النُّشُورِ فِي الْيَوْمِ الْمَشْهُورِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

[Allah’ım! Bize ilimle yardım et. Bizi takva ile rızıklandır. Bize öğrettiklerinle faydalanmayı nasip et. Rızık olarak verdiğin şeylerle bizi nimetlendir. Bize verdiklerini bereketli kıl. Öldüğümüzde bize merhamet et. Dinimizde ve dünyada bize yardım et. İşlerimizin başında ve sonunda tevbe ile yardım et. Bizi koru. Bir an dahi bizi nefislerimizle baş başa bırakma. Allah’ım! Her hayırda ömrümüzü ziyâde kıl. Her kötülükte ölümümüzü rahat kıl. Bu tevfikinle vakitlerimizi doğru kıl. Tâatin konusunda zayıflarımızı güçlendir. Bilinen o diriliş gününde kürsünün kurulduğu anda bize merhamet et. Ey merhametlilerin en merhametlisi!]

[69a] Bâb Hâzâ Risâle-i Şed-nâme

⁹⁹ UB: نفقنا

¹⁰⁰ UB: رزقنا

¹⁰¹ UB: اعطينا

¹⁰² UB: اعمننا

¹⁰³ UB: دنينا

¹⁰⁴ UB: لانتكلنا

¹⁰⁵ UB: حياتنا

¹⁰⁶ UB: وفاتنا

¹⁰⁷ UB: في

¹⁰⁸ UB: سدت

¹⁰⁹ UB: قوئ

¹¹⁰ UB: عنا

الحمد لله رب العالمين و العاقبة للمتقين و الصلوة على خير خلقه محمد وآله Erkân-ı tarîkat

وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ Emmâ ba'd "Ey tâlib-i erkân-ı tarîki'r-reşâd, eğer suâl etseler sen başka [?] çıktın mı?" Cevâb "biiznillâhi nâna [?] irâde çıktık, erenler meydânında çıktım." Seyyid-i sâdât ve ulemâ-ı ... [?] ve ilim ve Hazret-i Ebü'l-Kâsım Simbânî çerâğı ... [?] Eğer suâl etseler "Kemberbeste misin?" Cevâb "besteyim." Eğer suâl etseler "... [?] kemer kaçtır?" Cevâb "kemer birdir, bir beste üçtür." Eğer suâl etseler "Kapıda durursun, ne üzerine durursun?" Cevâb "ikrâr üzerine dururum." Eğer suâl etseler "Kapın kimdir ve eşik kimdir ve üstâdın kimdir?" Cevâb ver ki "kapı şerîat ve eşığı Hazret-i Ali'nindir, kanatları Cebrâildir. Ve ustası Hazret-i Muhammed Mustafâ'nındır." [69b] Eğer suâl etseler "Meydân kimden kaldı?" Cevâb "erenlerindir." Meydân erenlerinden kaldı ve meydân Baba Ömer'den kaldı. Eğer suâl etseler "Ne vecihle kaldı?" Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem gazâya gittiklerinde bî-hadd küffâr katl ettiler. Üç gece aç kalıp Baba Ömer radiyallâhu anh cümle asâkir-i İslâm'a yolda durup birer ekmek verdi. Ve Saîd-i Vakkâs geldi ona dahi bir ekmek verdi, almadı. İki verdi kabul etmedi. Ok çekip Baba Ömer eyitti. Hazret-i Ali nazarına geldi, şikâyet eyledi erenler meydânında. Ve Hazret-i Ali radiyallâhu anh Saîd-i Vakkâs'ı da'vet eyledi. Meydân olundu, Baba Ömer ve Saîd-i Vakkâs ikisi kapıya geçip Saîd-i Vakkâs suçlu çıkıp tarîkat asâsı onda Saîd-i Vakkâs çalındı. Eğer suâl etseler "Hangi kapıdan girdi, hangi kapıdan çıktı?" Cevâb "şerîat kapısından girdim, erkân kapısından çıktım." Dedim ki: "Es-selâmu aleyküm yâ ehl-i [70a] şerîat, es-selâmu aleyküm yâ ehl-i tarîkat, es-selâmu aleyküm yâ ehl-i hakîkat, es-selâmu aleyküm yâ ehl-i ma'rifet" Bu yolu kuran üstâdlarımıza, ervâhına, Muhammed'e salavât. "Elin başında iken ve başın elinde iken ne irâde idik?" Cevâb "erenler meydânında ve siz azîzlerin nazarında idim." Eğer suâl etseler "Üstâdlarıyla şâkirdân arasında ne vardır?" Cevâb "on nefes vardır ve üçü şerîat üçü tarîkat ve üçü hakîkattır." Şerîatın üç nefesi üstâd verir. Ma'rifetin üç nefesi vardır. Sağ yolun karındaşı verir ve hakîkatin üç nefesi, sol yolun karındaşı verir. Ve üstâdın nefesi budur ki cevâb söylerse mutî olmaktır, ikinci tarîkat asâsı çalmaktır ve kendini bilmektir ve rızâsın kovmaktır, üçüncü kör ola, görmeye. Sağır ola, işitmeye. Ve dilsiz ola, söylemeye. Gözüyle gördüğün eteğiyle örte. Eğer suâl etseler [70b] "Üç nefesi

tarîkattır?” Evvel kendisin teslîm eylemektir, ikinci emr-i ma’rûf ve nehy-i ani’l münkeri kılmaktır. Sağ yolun karındaşı ma’rifettir, gerektir ki dilin şehâdette ola ve dilin tahârette ola ve ayağın imârette ola. Eğer suâl etseler “Yeşil yaprak kimden kaldı ve neden geldi ve kim getirdi?” Cevâb Hazret-i Rasûl-i Ekrem sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem mirâca çıktıkta münâcâtta sonra Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretleri Cebrâil aleyhisselâma dedi ki: Habîbim Muhammed aleyhissalâtü vesselâm vardı. Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi vessellem alıp cennete ilette. Dönecek zamanda yedi yaprak, nâriç yaprak kopardı. Ve Hazret-i Muhammed Mustafâ’ya verdi. Hazret-i Muhammed aleyhisselâm mirâcdan nüzûl ettikten sonra Fâtıma radiyallâhu anhâ karşı gelip “Ey baba! Bana hediye ne getirdin, benim armağanım hani?” Hazret zikrolunan yeşil yaprağı eline verdi. [71a] Fâtıma da Hazret-i Ali’ye verdi. Hazret-i Ali radiyallâhu anh erenler meydânında kodu. Eğer suâl etseler “Ol yeşil yaprağı kimse kaldırdı mı?” Cevâb “kaldırmadı.” Ol yapraklar az bizler arasında defter oldu. Eğer suâl etseler “Yeşil yaprağın başı nedir?” Cevâb “Eyvallâhtır.” “Eyvallâhın başı nedir?” “Şey’ en lillâhtır”. Ve yeşil yaprağı adam eline alıp ve kapıdan gelip yeşil yaprağın gömleği hayâdır diye. Yeşil yaprağı eline alıp geldikte [?] dırâhtan sizedir nazar hüve şey’ en ... [?] defter-beste ma’rifet ... [?] Temmeti’l-kitâb bi-avnillâh.

Bâb Hâzâ Şed-nâme

Nasûh bin Hüseyin eğer senden suâl ederlerse “Nerden gelip nereye gidersin, nerenin selâmın götürürsün?” Cevâb “dâr-ı fenâdan gelip dâr-ı bekâya giderin, filân erenlerin selâmın.” Eğer suâl etseler “Pîr-perver misin veyâhut ey perver?” Cevâb “Perverim.” Ve ba’dehû üstâdın üç [71b] nefesi vardır. Senden taleb ederlerse üç nefesi var. Biri işârettir ve şehâdet kelimesi veresin ki tarîkat erenlerin ortasında ... [?] hizmeti ve lokması helâl ola. Ve eğer cevâb vermez ise mürteddir [?], pîre hizmet etmemiştir. Şöyle bileler ve dahi hadîs; Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem hazretinden sordu ki “Şerîat nedir ve tarîkat nedir ve hakîkat nedir ve ma’rifet nedir?” Cevâb buyur[du]: “Şerîat benim akvâlimdir. Bir tarîkat benim ef’âlimdir. Ve hakîkat benim vücûdumdur. Ve ma’rifet benim nânımdır.” Ve Hazret-i Rasûl buyurmuştur: “Şerîat fukarânın zâhridir. Ve tarîkat bâtınıdır. Ve hakîkat teridir. Ve ma’rifet zâtıdır.”

Pes tarîkat ve hakikat hemân şeriat olmuştur. Ma'lûm ola ki şeriat ile tarikat cân ile beden gibidir. Suâl etseler “Kaçtır?” Eyitti: “Beştir.” Bârî cânım [72a] kıblesidir. Ve biri fehmim kıblesidir. Ve biri i'tikât kıblesidir. Ve biri hayrâtın kıblesidir. Ve biri aklım kıblesidir. Eğer suâl etseler “Şeriat, tarikat, hakikat, ma'rifet kimden hatm oldu?” Cevâb “Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem'den hatm oldu.”

يُنْفَعُكَ ذَاكِرِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ [Sana lâ ilâhe illallah muhammedün rasûlallâh

zikrim fayda verir.] Ey tâlib-i erkân tarikat her kişiye lâzımdır ki tarikata kadem koya. Şart budur ki evvel erkân-ı şeriatı bile. Ve erkân-ı ma'rifeti bile. Ve erkân-ı mezhebi bile. Ve erkân-ı hakikati bile. Eğer bunları bilmezse her ne amel ederse hebâdır. Ve ondan sonra dört şeriat pîrlerin ve dört mezhep pîrlerini ve dört hakikat pîrlerini ve beş buçuk müşfik pîrlerini bilmek şarttır. Eğer suâl olunursa “Yüz yirmi altı buçuk pîrler kimlerdir?” Evvelki şeriat Pîr Âdem, Safiyullâh, Nûh, Necîyullâh, İbrâhîm Halîlullâh [72b] Muhammed Rasûlallâh. Tarikat pîrleri Ebû Bekir es-Sıddîk ve Ömer el-Fârûk Osman Zü'n-nûreyn ve Ali el-Murtezâ rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn.

Şiir:

*Kaşların mihrâbına karşı niyâza gelmişüz
Kible gördük onunçün biz niyâza gelmişüz
Biz niyâzı hoş bu yolda veririz her dem niyâz
Bu erenler menzildir bir murâda gelmişiz*

Beyit ile yayıldı:

*Bi-küllî âlem içre nâmınız geceler subha dek eksik değil mihmânınız. Mâni' olamaz
lâ cerem muhtaç olundu nâmınız. Hâzihî cennetü adnin fedhulûhâ hâlidîn
Nefesi ile pür ... [?]*

Beyit:

Bir gedâ der-i tuğraya geldi âsitânesi dergâhına geri dönülsün mü, ... [?] mı?

Nedir fermânınız? Bir meşahîd geldi. Gör kim eşiğinde haktır. Eğer suâl olunursa tarikatta vücûdu yoktur; ehl-i erkânsız nazar kıl. Ey rûh-ı revânım meskenet ehline

mesken gün gibi eflâktır. [73a] Sâhib-i seccâde olan dünyâyâ kılmaz nazar. Nazarın ... [?] bergüzârı bir yeşil yapraktır cemâlindir senin. Nûr-u ilâhî yüzündür âlemin. Mihr ile mâhı ayağın toprağı. Ey mazhar-ı erenler başının tâcı külâhı nisâr olsun sana. Dünyâ ve ukbâ ki sensin cümlelerin hem padişâhı. Es-selâm ey sâkinât-ı ravza-yı huld-i pâreyn. Es-selâm ey sâye-i hürşid-i Rabbi'l-âlemîn. Es-selâm ey câr-ı erkân-ı tavârik. Yakın gelmiş cân u gönülden kapına, zâr u enîn. İçerü girem ki icâzet var mı? Hemîn çün Rasûlallâh buyurdu Selmân'a: Yâ Emîn. Temmet. Sûremi hatm eyledim. Hatm-i Rasûlallâh için kurbanlığa geldim. Halîlullâh için Tûr dağına çıkan Mûsâ Kelîmullâh için eyyühe'l-âbâd olan Îsâ Rûhullâh için sözümü hatm eyledim. Âdem Safîyullâh için Şiir:

Çâr-ı ... [?] serverlerin ol çâr-ı yâr-ı [73b] bâ-sâfâ sâilî reddetmemiştir. Ol Aliyye'l-Murtezâ bâ-cemâl-i Muhammed-kerem alâ salavâtî's ¹¹¹او يا قُوتَ قَلْبِهِ لَوْ تَمَثَّلُ كَانَ نَوْرَهُ ¹¹²مى على عنده قلبى و روحى مسكنها سواء المتقين ¹¹³السلام عليكم يا أهل شريعة الليلة [Somutlaştırırsan onun nûru olur ya da gece de kalbinin mücevheri olur. Şerîat hakkı için şerîat ehline selâm olsun! Ahîlerin hakkına Muhammed salavât.] Eğer suâl olunursa “Durduğun ne yerdir?” Cevâb; “safâ-i âliye yeridir.” Sümme yâ şehâ her dem selâmı çârdeh ma'sûm-ı pâk. Ey gürûhu ... [?] Mustafâ'ya Mürtezâdır ... [?] Arzû-yı sohbeti sâhib-i dilân-bâz. Kâdır, yarâr yede [?] جئت فرمانى سما Es-selâmü aleyküm yâ ehle't-tarîka. Ahîlerin [?] hakkına Muhammed'e salavât. Eğer suâl etseler “Durduğun ne yerdir?” Cevâb “tarîkatı telkîndir.” Es-selâm Mihribân-ı bârî ... [?] kibriyâ es-selâm Hân-ı ... [?] tarîkat-i Mustafâ. Sâhib-i nûşlar ve bedâ.

Beyit:

Pîr-i mürîd-i halaka-yı tevhîd cemî-i âr...[?].

¹¹¹ UB: روره

¹¹² UB: اليه

¹¹³ Bir anlam ifade etmediğinden çevirisi yapılmamıştır.

[74a] Merhaba es-selâmü aleyküm yâ ehl-i hakikat bi-fazli hakk-ı hakikat. Ahîlerin hakkına salavât.

Bâb

Eğer suâl etseler “Durduğun yer ne yeridir?” Cevâb “erenler meydânında dâr-ı mansûr yeridir.” Dirahtân ... [?] nazarı hûş-yâr her varak-ı defter.

Beyit:

Ma’rifet-i Girdgâr. Es-selâmü aleyküm yâ ehle’l-ma’rife bi-fazlı hakk-ı ma’rifet.

Ahîlerin Muhammed[e] salavât. Eyvâllâh, illallâh. Eğer suâl etseler “Durduğun yer ne yeridir?” Cevâb “makâm-ı insâftır, eydan ma’rifet kendine.” Eğer suâl etseler “İçeri kapıda yol olmazsa kanden girersin içeri? Ve deseler?” Eyitti ki: Allah Teâlâ’nın izniyle, Peygamber’in kavliyle ve pîrlerin himmetiyle, erenlerin hayır duâsıyla erenler meydânına hizmet ettik. Dahi girdik içeri. Eğer suâl etseler “Emânet nedir?” Cevâb “Cândır ki cesed içinde Hak Teâlâ emânettir.” Eğer suâl etseler “Bu nedir?” Cevâb “Akl-ı Muhammed’dir.” Eğer suâl etseler [74b] “Bu nedir?” Cevâb “Hazret-i Ebû Bekir es-Sıddîk ve Ömer el-Fârûk ve Osman Zü’n-nûreyn ve Ali el-Murtezâ ve bey’i’dir.” Tekrar eğer suâl etseler “Bundan?” Cevâb “Vasiyettir Hazret-i Rasûl’dan bundan hilâfet Ebû Bekir es-Sıddîk.” Eğer suâl etseler “Bundan?” Cevâb eyitti ki: “Çengâl-i muhabbettir.” Ashâb kalbine düştü, ondan tâ bu âna dek muhabbettir. Yeşil yaprağı ucu cennet ... [?] yerinde kalmayan tûbâ yaprağın Cebrâîl getirdi. Hacerü’l-esved’e emânet defter olundu. Eğer suâl etseler “Pîr’in kimdir, üstâdın kimdir?” Cevâb “Pîr’im Allah ve üstâdım Cebrâîl’dir.” Eğer suâl etseler “Meyânını Baba üstâd kimi kuşattı?” Cevâb “Babam beni kuşatmadı, Pîr’im kuşattı.” Eğer suâl etseler “Nerden gelirsin nereye gidersin?” Ve eğer suâl etseler “Eyvâllâh kimden kaldı?” Cevâb “Cebrâîl’dan kaldı.” Ne vecihle ki Cebrâîl [75a] Hazret geldikte Hazret ikrâm ederdi, neylik eyledi. Hak Teâlâ’ya ma’lûm olup nidâ eyledi ki “Yâ Habîbim Cebrâîl’in eyledi.” Pîr dahi ikrâm etmeye sana geldikte derhâl Cebrâîl eyitti: “Yâ Rasûlallâh neden gelende ikrâm etmedin?” Rasûlullâh eyitti: “Yâ Cebrâîl! Sen kaç bin yılda pervâz eyledin.” Cebrâîl: Yâ Rasûlallâh pervâz eylediğim bilmezem, lâkin bir yıldız vardır, her otuz bin yılda bir kere tuğranı üç yüz kere görmüşem. Rasûlallâh dedi: “Yâ

Cebrâil! Sen ol yıldızı görürsen tanır mısın?” Cebrâil eyitti: “Tanırım.” Hazret-i Peygamber aleyhisselâm elini açıp ol yıldızı gösterdi. Cebrâil aleyhisselâm gördükte “Eyvallâh sadaka Rasûlullâh dedi.” Sonra varıp cennete tûbâ ağacı yaprağından alıp gelip Hazretten özrün diledi. Pes ondan sonra Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem günâhından geçip mübarek [75b] üç pâr[m]ağıyla arkasın sığayıp günâhın bağışladı. Ol yaprağı Hazret-i Ali’ye teslîm eyledi. Erkân ehlinin huzûrunda oldu. Eğer suâl etseler “Ol yaprak yedinde kaldı mı?” Belâ kaldı. Eğer suâl etseler “Yeşil yaprağı dibi nedir ve başı nedir?” “Eyvallâh başım, şey’en lillâh dibi ve gömleği hayâdır.” Vallâhu a’lem bissevâb.

Beyit:

Behî ...[?] bâd-ı hemîşe ibn-i dergâh bi-hakkı eşhedu enlâ ilâhe illallah.

Pes gözünle gördüğün onun ile örtesin. Eğer suâl etseler “Yol nedir erkân nedir?” “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlallah.” Eğer suâl etseler “Gözünde ne vardır?” Hayâ ve imân. Ve dilinde; kelime-i şehâdet. Ve gönlünde; mihr-i muhabbet hayr-ı berekât. Belinde; kemer-i Hudâ. Üzerinde; edeb ve erkân. Kulağında; hâmûş. Eğer suâl etseler “Erkânıyla ... [?] nedir?” Cevâb; “Makberedir, ayağın türâbı cân menzildir, eşik ehl-i irfân menzildir.” Eşikte bin cân serâpâ [?] vücûdum ola, sâfî [76a] hemçûdur. Dergâhında hâcetim budur benim tâ kılasın sen bu fakîre bir nazar. Suâl ederlerse “Hangi kapıdan girdin ve hangi kapıdan çıktın?” Cevâb; “Îrâdetten girdim, icâzetten çıktım.” Suâl etseler “Sana Pîr yedi emâneti nerede teslîm eyledi?” El-cevâb “Siz erenlerin icazetiyle.” Şehr[e] girer kim, yerde imân ehline teslîm ettik diyesin. Destimi destime verdim, deste göz Allah’tır. Yüzümü kibleye döndüm. Ol ulu dergâhtır. Ūlâ sürersen aslım topraktır. Âhir sürersen eynimiz çıplaktır. Sâhib-i seccâde olan dünyâyâ kılmazın nazarın, fakîrin bergüzârı bir yeşil yapraktır. Eğer suâl etseler “Şâkird üstâda ne verdi ve üstâd şakirdine ne verdi?” Cevâb; “Şâkird üstâda ikrâr verdi ve üstâd şâkirde cân verdi.” Suâl etseler ki “Revân olan güne ne derler?” [76b] Cevâb; Yevmü’r-rızâ günü derler.” Beyit: Deryâyâ girdim, dürr ü mercân aldım, çıktım. Ehl-i irfân meclisinde ehl-i şed aldım, çıktım. Tuhfe getirdim sana bu cân-ı hakîr, olur fakîrin armağanı. Karıncadan Süleymân’a çeker yürütür. Armağan kime? Terânî, Süleymansın, şehâsın. Ben karınca, karıncadan kabul kıl armağanı. Çeker yürütür, alubdur onu karıncadan, kabul armağanı. Temmet.

“Fütüvvet nedir?” deyü suâl etseler. Cevâb; “Fütüvvet; sehâvet ve cömertlik derler.” Pes kişi san’atında sehâvet ve cömertlik üzere olmak gerektir. Bahîl ve hasîs olmaya. Ve dahi malum ola ki ehl-i sanâyiin pîrlerini Peygamberimiz sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem Hazret-i Ali’ye radiyallâhu ve kerremallâhu vecheye irşâd-ı aliyyeleri, ulu ba’zı san’atın pîrlerini Hazret-i Ali kendi şed eyleyip pîr ta’yîn eylemişlerdir. Ve bazısını Hazret-i Selmân-ı Fârisî [77a] vekil edip Selmân-ı Fârisî şed eyleyip pîr ta’yîn eylemişlerdir. Ve dahi malum ola ki fütüvvet üç kısım üzere. Evvel Allah Teâlâ’nın emrini muhâfaza. İkinci Rasûlullâh’ın sünnet-i seniyyelerini riâyet. Üçüncü mü’min karındaşlarıyla sohbet ve muâşerettir. Pîrler sana nazar eyledikte “Elin kande idi ve başın kande idi?” “Elim başımda, başım elimde idi.” Belim meyân-beste elinde idi. Olmayan senin eline üç mühür verdi. Ol mühürlerin adı nedir? Mühür-i Süleymân’dır. Ve biri mühür-i nübüvvettir ve biri mühür-i velâyetdir. Ol mühürlerin üç gürûhu vardır, ol gürûhların birinin adı Ahmed, birinin ... [?] ve birinin adı nasihattir. Ve üstâdın seni revân eyledi. Gizli nasihati ne idi? Elin abdeste, dilin tesbihte, ayağın ibadette olsun. Bir yolda kendinde dört cânibe bakmayasın. Çarşıda [77b] ve pazarda yemek yemeyesin. Ve kelime-i şehâdet ile dilin yuyasın. Gözün yaşıyla elin yuyasın. Cenâb-ı Bârî korkusu ile kalbin yuyasın. Abdest suyuyla cemî-i a’zâların yuyasın. Bismillâhirrahmânirrahîm “Ey tâlib-i erbâb-ı fütüvvet bir tâlib şed ile eyleyip ehl-i erkân etseler revân oldu mu” deyü suâl eyleseler? Ol dahi cevâb verir. Diye: “Revân oldum filân vilâyette filân mecliste erkân erenlerin sâdât ve nâkib-ü nükebâ huzûrunun ve siz erenlerin bâtın huzûrunda revân oldum” diye. Eğer suâl etseler “Şâhidin var mıdır deseler?” Cevâb; “Sağda Cebrâil, solumda İsrâfil, önümde Mîkâil ve yesârımda Hazret-i Azrâil ve seyyid-i sâdât ve siz erenler bâtın şehâdet ederler.” Ol mecliste bunlar hâzır idi. Eğer suâl etseler “İmdi nişân göster tâ kim biz dahi onu [78a] görüp pîr pervâ olduğun bilip liyakâte göre izzet edip bir bir gösterin. Ol dahi on beş erkân nişânelerin beraber haber verip üstâdından gördüğün nişâneleri göstere. Zîrâ erkânın erenlerine göstermek farzdır. Evvelâ nişân bir mecliste kalkıp gittikte icâzetle kalkıp gide. İkinci gittikte ardın erenlere dönmeyip kıçın kıçın gide, ayakkabın giye. Üçüncü nişân oldur ki ardın ardın kapıya vara. Ondan sol ayağın taşraya koya. Dördüncü nişân-ı ekmek eline alıp gele. Evvel sağ ayağın içeriye ata. Beşinci nişân paşmâğında kerâhet vardır taşraya koya. Ondan içeriye girip selâm vere de ki: “Es-selâmu aleyküm ehl-i tarîkat” deyip etmeği ihtiyârın nazarında koya. Diye ki: “Her ehl-i ma’rifete muayyen

ma'rifet bir etmek yanında mât [?] kıldı" deyip ondan diye ki: **[78b]** Erenlerimize ve Muhammed'e salavât. Eğer suâl etseler "Üstâdın emâneti nedir?" Cevâb; "Gözünle gördüğün etek ile örtesin. Ve bir kimse aybın demeyesin. Ve bir karındaşına götürüp söylemeyesin." Eğer suâl etseler "Revân olduğun mecliste kim hâzır idi?" Cevâb; "Hak Teâlâ üzerimize hâzır idi. Sağımda Cebrâil ve solumda Mîkâil hâzır idi." Eğer suâl etseler "Ne ile temeyyüz oldun?" Cevâb; "Erkân erenlerinin hayır duâsıyla taleptâhir oldum." Eğer suâl etseler "Erkek misin dişî misin?" Cevâb; "Dişî idim, elhamdulillâh şimdi erkek oldum." Ya'ni tâlip ve şâkird iken dişî idim. Tâ kim kemerbeste olunca dişîdir avrat gibidir, kimseye söylemeyesin. Her ne cefâ olursa tahammül eylesin. Kaçan kim revân olup erkânlarından haber alıp duândan sonra erkek ola. Eğer suâl etseler "Şâkirdin **[79a]** kıblesi nedir?" Cevâb; "Üstâdının nefesine imân getirmektir." Eğer suâl etseler "Şerîat nedir, tarîkat nedir, ma'rifet nedir, hakikat nedir?" Evvel şerîat evdir. Zîrâ kim çerâğı ondan yakarlar bilmediğini ve görmediğini onun ile bildirirler ve gösterirler ve miktarın bilmeyene bildirirler. Tarîkat nedir bildirile. Nefsidir ve nefs-i ikrârdır. İkrârı olmayanın imânı yoktur. Ma'rifet nedir? Cevâb; "Sudur." Murâdı suyla pâk ederler. Abdest namaz kılmayan eğer üstâd eğer şâkird dediğim lokması harâmıdır ve murdârdır. Murdâr Kur'ân okumak câiz değildir. İmdi erenler ... [?] dahi hamâildir abdest ile yapışmaktır. "Hakikat nedir?" Cevâb; "Turâbdır." Erenler yolunda turâb olup özünü meyyit müşâbehesinde bilip iyi kıla. Pâk nezâretle bakıp erenler yolunda eğer ol gülse ve eğer söylese her dürlü cefâyı görürse nutka **[79b]** gel[mey]ip tahammül etmektir. Ve ehl-i tevâzu olmaktadır, zerre kadar kendümü tekebbürlük olmaya. Yolunda kendini toprak ile bile tuta. Eğer suâl etseler "Sabır nedir?" Cevâb; "Sabır içi şerîat, taşrası hakikat, bir kısım içersi bir taşrası budur." Eğer suâl etseler "Hangi kapıdan girdin ve hangi kapıdan çıktın?" Cevâb; "Îrâdet senden girdim, icâzet kapısından çıktım." Eğer suâl etseler "Emâneti kodun?" Cevâb; "Şehir kenârında hece taşının altına kodum diye." Ve dahi "Selâmı kime yetürdün?" Cevâb; "Erenlere yetürdüm." Ve dahi "Üstâd ile şâkird arasında olan ahit nedir" deyü suâl etseler? Cevâb; "Üstâd şâkirde beş hizmet buyura. Evvelâ miftâh eline vere. Dükkânı açtıkta silip süpüre. İkinci izzet ve hürmetle üstâdın seccâdesin yayıp döşeye. Üçüncü üstâdına tevâzu eyleye. Dördüncü karşısında el bağlayıp dura. **[80a]** Beşinci açlık çeke ve bin cânla hizmet eylese nasibin bugün alıp ona yevmü'r-rızâ derler." Ya'ni üstâd kebirden râzı olup aylık göndere. Ve dahi suâl etseler

“Kemberbeste bîcûn on yedi olup on sekiz dahi ziyâde ve noksan olmadı?” Cevâb; “On yedi olduğunun aslı budur ki: Beş vakit namazın farzları cümle on yedi rekâttır. İşâret için on yedi oldu. Ziyâde ve noksan olmadı. Tatavvu’ namaz gibidir ne mikdâr kıalarsan kıl.

Bâb

İmdi ey tâlib-i fütüvvet, benden sana Tanrı emâneti bu zikir eylediğimiz rumûzu zinhâr ve zinhâr nâ-ehlinden sakınasın. Zîrâ ... [?] ol kimse kim hikmet nâ-ehline verip zulmeder. Ammâ emâneti ehlinden gizleme ki ehlinden dahi gizlemek zulümdür. Zîrâ Hazret-i Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem sürdü ki:

لَا تَقْنُطُوا بِحِكْمَةٍ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهَا وَلَا تَمْنَعُوهَا مِنْ أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوا [Hikmeti hak sahiplerinden başkasına vermeyin ve ehlinden de alıkoymayın ki zulmetmiş olursunuz.] [80b] demiştir. İmdi bu duâya sebep olmayasın. Vallâhu a’lem bissevâb. İmdi kapı taşrasında ortada iyi dura bunu yolunda avazıyla diye:

اللَّهُ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ [Allah Allah lâ ilâhe illallâh. Allah sabredenlerle beraberdir.] Ben kendimi bende gör, dergâha geldim. Hizmete bel bağladım, bînâ geldim, emrinize kâiliniz, ne dersiniz ve ne buyursanız, hizmete her ne emre âlinüz olursa öyle me’mûrum. Var mıdır destûr girelim, kapıda duralım. Ba’dehû eşîğine kadem basıp bu tercümânı okuya: Eşîğine komuşum ben, cân tâ vücudum ola himmet[?], nân eşîğinde hâcetim budur. Ol ân mümkündür, kalasın. Ben fakîre bir nazar. Kapıdan içeri gire. Şeyhin nazarı bu tercümânı okuya: Şem’-i tevhîd hidayettir, yüzün sûreti Hak’tan beşârettir, yüzün hac ve ihrâm ziyârettir. Ey vücûdun bahri vücûdu[?] inayettir, yüzün Hakk’ın fermânıdır [81a] bir nazar kılsan nûr-u ayn tekmîldir. Murâdım derdime dermânıdır. Yüzün şeyhe üç kadem kalınca ba’dehû bu tercümânı okuya:

“Her seher lâle keşf ü ketf sabîr-i aşk est.

Der çemen sana dert diler aşk est.” ede.

Şeyh sâdât ve nakîb-i nükebâ dâ aşk est.

Ve ümîdim be-cemâl-i fakîr rast.

Ba'dehû dört kapıdan selâmın vere "Es-selâmu aleyküm şerîat erenleri, es-selâmu aleyküm tarîkat erenleri, es-selâmu aleyküm hakîkat erenleri, es-selâmu aleyküm ma'rifet erenleri". Ba'dehû bu tercümânı okuya:

Cemâle erdi hân elhamdulillâh

Ne devlettir zamana elhamdulillâh

Hakikat söylenir, hak ehli dinler

Kuruldu Hak divânı elhamdulillâh

Tuhfe tercümânı okuya:

Süleyman 'a karınca armağanı çeker ki budulturlar onu şemlen müslümâna.

Ben karıncayım. Karıncadan kabul et armağanı.

Ba'dehû İhlâs-ı şerîfe okuyup salavât-ı [81b] şerîf verip gir deyü şeyh nazarına koyup diz çöküp şeyhe duâ eyleyip saffa geçse. Ba'dehû şâkirdi cümle[ye] arz eyleye. Hakkına hayır duâ olunduktan sonra ba'dehû niyâzı oluştura. Ba'dehû taâm yiye. Vallâhu a'lem bissevâb.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ثُمَّ خَلَقَ آدَمَ وَ
عَلَّمَ مِنْ لَدُنْهُ مَا يَشَاءُ وَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ وَ عَلَّمَ كُلَّ شَيْءٍ بِمِقْدَارٍ أَنَّهُ هُوَ رَبُّنَا وَ رَبُّ الْعَالَمِينَ رَبَّنَا
أَمَّا بِمَا أَنْزَلَهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ هُوَ الْحَقُّ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَ إِلَى طَرِيقِ مُسْتَقِيمٍ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَآزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَعَلَى أَنْبِيَائِ الْمُتَّقِدِّمِينَ أَجْمَعِينَ وَ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ وَالتَّابِعِينَ الْأَحْيَاءِ وَالْعُلَمَاءِ الْمُتَوَعِّينَ وَالْعَامِلِينَ إِلَيْهَا رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ آمِينَ
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

[Gökleri yaratan ve karanlıkları aydınlığa çıkaran Allah'a hamdolsun. Sonra Âdem'i yarattı. Kendi katından dilediğini, gayb ilmini ve ilme dair her şeyi ona öğretti.

Şüphesiz ki O bizim rabbimizdir ve âlemlerin Rabbidir. Ey Rabbimiz! Muhammed’e indirdiğin şeye iman ettik. O haktır ve doğru yola iletir. Allah’ım! Muhammed’e, âline, ashâbına, zevcelerine, zürriyetine ve geçmiş peygamberlerin tamamına selâm olsun. Allah muhâcirlerden, ensârdan, tâbiînden, verâ sahibi âlimlerden ve ona uyanlardan râzı olsun. Allah hepsinden râzı olsun. Ey merhametlilerin en merhametlisi!] Emmâ ba’d ey esrâr-ı ilâhî **[82a]** bil ve âgâh olgıl ki her mü’min ve her mü’mine ve her müslime câizdir ki şerîat yolunda talep edip kifâf miktarınca okumak, öğrenmek farz-ı ayndır. Zîrâ ki şerîatsız tarîkat olmaz. İlimsiz tarîkate dahl etmek aynı ahmaklıktır. Zîrâ ilmi olmayanın bir meyvesiz ağaçtır. Böyle buyurmuşlar kim şerîat çerâğıdır ve tarîkat ayağıdır ve ma’rifet onun fitilidir ve hakîkat ol yanın bu cümlesinin nûrudur. İmdi İslâm şerîata gerektir kim kifâf miktarınca talep etmek ve Kur’ân da namaz miktarınca öğrenmek farz-ı ayndır. Eğer bir kimse şerîat-i İslâm’dan bir şey bilmezse ve Kur’ân-ı Kadîm’dan namaz miktarınca öğrenmezse kâfirden eşeddir. Bin yıl tarîkat yolun sürsün ve bin kerâmet gösterebilir ki ol şahsa itibar yoktur, istidrâc ve sihirdir. Zîrâ ihtiyârını edemde **[82b]** o adam şeytandır. نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ مَنْهُمْ [Onların şerrinden Allah’a sığınırız.] Şerîat yolu bilip tamâm kendi murâdın aldıktan sonra ondan tarîkat yoluna şürû’ etmek ister. Zîrâ her kimse bir kesb-i kâr lâzımdır. Maîşet-i dünyâ için ki halka muhtaç olmaya. Zîrâ ibâdete kesîret. Ve derûna içeri girdik cevâb eyitti: Kim elim başımda ve başım elimde girdim ondan sonra üç kademe ileri varıp parmağını parmağı üzerine koyup âdâbıyla “Es-selâmu aleyküm Yâ ehl-i hakîkat” diyesin. Eğer suâl etseler ki “Hakîkat kapısın ne ile açtın, içeri girdin?” Eyitti: Kim بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اَنَا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا [Şüphesiz biz sana apaçık bir zafer verdik.” (Fetih, 48/1)] ile açtım. Eğer suâl etseler “Hakîkat kapısı nedir demek, menzil ne menzildir?” Eyitti: Kim makâm-ı insâfdır. Eğer suâl etseler “Hakkında zâhir üstâdın kimdir ve bâtın üstâdın kimdir?” “Zâhir üstâdım hoşâlıdır ve bâtın **[83a]** üstâdım hüdâlıdır.” Eğer suâl etseler “Üstâd eşiğinde ne var, gözünde ne var?” Başımda akıl ve devlet ve gözümde hayâ ve edep var. Eğer suâl etseler “Göğsünde ne var, kalbinde ne var?” Eyitti kim: “Göğsümde Kur’ân, kalbimde imân.” Nitekim Hak Teâlâ kelâm-ı mucîdinde buyurmuştur: Eûzu besmele اُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْاِيْمَانَ [İşte Allah onların kalplerine

imân yazmıştır. (Mücâdele, 58/22)] Eğer suâl etseler “Elinde ne var?” Eyitti: “Elimde sehâvet, ayağımda ibâdet var.” Eğer suâl etseler “Önünde ne var, ardında ne var?” Önümde kısmet ve ardında ecel var. Eğer suâl etseler kim “Ne üzerine durursun?” İhtiyâr eyitti kim: “İkrârım üzerine dururum.” Eğer suâl etseler “Vücûdun?” Eyitti kim: “Hâldir.” Eğer suâl etseler “Vücûdun ne üzerine durmuştur?” Eyitti: “Rûh üzerine durmuştur.” Eğer suâl etseler “Vücûdunda ne vardır?” “Şerîatta pinhândır ve tarîkat izhârdır.” Eyitti kim izdî [?] **[83b]** dür zîrâ kırklar özümü erdi. Eğer suâl etseler “Vücûdunu ne ile bilirsin?” “Şem’in ile bilir.” Eğer suâl etseler “Sağında ne var, solunda ne var?” “Sağında rakîb, solumda sayyad.” Ondan sonra ihtiyârın önde ber-diz ...[?]. Çünkü ...[?] ve kuşağında dört niyâzı çıkarasın. Biri şerîat niyâzı, biri ma’rifet niyâzı ola. Ve biri tarîkat niyâzı ve biri hakikat niyâzı ola. Eğer suâl etseler “Şerîat niyâzı nedir?” “Meyve kısmıdır.” Eğer suâl etseler “Şerîat niyâzı kimden kalmıştır?” “Hazret-i Rasûlallâh sallallâhu aleyhi ve sellem’den.” “Bundan murâd nedir?” “Sehâvettir ki bin fâide hâsılı ola.” Eğer suâl etseler “Tarîkat niyâzı nedir?” Cevâb; “Zerzevât kısmıdır.” “Bir tarîkat niyâzı kimden kalmıştır?” “Hazret-i Ali ile Hazret-i Selmân’dan kalmıştır diyesin.” Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem buyurmuştur ki: سلمان [?] ستر **[84a]** Bundan murâd budur ki Hak Teâlâ Hazretiyle

muâmelesi dürüst olan kimse sırrını halka fâş etmeye. Halk ondan haberdâr olmayalar ve hâlk onu bir nesne bilmesinler. Eğer suâl etseler “Ma’rifet niyâzı nedir?” “Hindistan cevizidir.” “Ma’rifet niyâzı kimden kalmıştır?” “Hazret-i Selmân’dan kalmıştır.” “Bundan murâd nedir?” “Haktan özün kimseden ummaya bir fâide hâsıl ola.” Eğer suâl etseler “Hakîkatin niyâzı nedir?” “Kâfur murt yaprağı ve sidre ve topraktır.” “Hakîkat niyâzı kimden kalmıştır?” “Hazret-i Âdemden kalmıştır.” “Yine bundan murâd nedir?” “Cemî-i nâsa bu lâzımdır dâimâ fikirden çıkarmaya bir fâide hâsıl ola.” Ondan sonra şerîat niyâzı mühürleyip ihtiyâra sunasın. Eğer hasmân sunarsın, zülfikârı sunasın. Dostluğa sunarsan galân-ı muhabbet mihrisin. Müşkil [?] daveti için sunarsan kubbe mührün sunasın. Gayrı yerlerden gelip **[84b]** sen mühr-i nübüvveti sunasın. Mühür ... [?] sunasın. Post mührün sunasın. Şeddi mukaffâ [?] sunasın. Eğer suâl etseler “Niyâzın atası, anası kimdir?” Cevâb; “Anası topraktır ve atası sudur.” Deseler; “Erkek midir?” Cevâb; “Usta elinde ise dişidir.” Eğer deseler “Dahi ne var?” Desen ki; “Hak vardır.” Deseler; “Hakk’ın üzerine ne var?” Diyesin; “Hak Teâlâ Hazretleri

on sekiz bin âlemi yaratmıştır ve yaratacaktır ve bu vecihle mahlukâtın nafakasını üzerinedir.” Zîrâ kısmetin ve lütfu Hak’tan ...[?] verici değildir. Ve dâimâ işi ona lâyıktır ve azametle işittiricidir.

Bâb

Eğer suâl etseler “Şed nedir? Ve şedden murâd nedir?” Cevâb ver ki şed budur ki; “Yoluna bel bağlayasın.” Ve şedden murâd Hak yolun tutmaktır. Deseler kim “Yol nedir?” “Erkân” diyesin kim yol Hak Teâlâ’nın emr-i ma’rûftur, erkân-ı Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi. Ve eğer suâl etseler [85a] “Üstâd erkâna hangi kapıdan çıkarsın?” Eyitti ki: “Zâhir kapısın irâdetimle girdim ve erenlerin icâzetiyle çıktım. Ve bâtın kapısına emr-i ma’rûf kapısından girdim ve nehy-i münker kapısından çıkarım.” Eğer suâl etseler “Eyvallâh nedir?” İkrârıyla kasemdir deseler kim üstâd evi kandedir? Diyesin kim “Zâhir üstâdımız evi kabirdir.” Nitekim Hazret-i Rasûl aleyhisselâm buyurmuştur ki: ¹¹⁴ مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا صِرْتُ لَهُ عَبْدًا [Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.] bu hadîs kavlince üstâdımın evi kabirdir. Ve bâtın üstâdımın ki on sekiz bin âlemi düzen üstâdın zâhir evi beytullâhtır. Ve bâtın evi mü’minin kalbidir. Ondan sonra şerîat niyâzı mühürleyip ihtiyâra sunasın. Tarîkat niyâzı ile postun sağın mühürleyesin. Ve ma’rifet niyâzıyla postun solun mühürleyesin. Ve hakîkat niyâzıyla postun mihrâbın mühürleyesin. Ondan sonra suâl ederlerse “Ne yerin selâmın [85b] götürdün ustaya?” Eyitti kim: “Geldiğim yerden erenlerin selâmın siz erenler nazarına yetururuz.” Suâl etseler “Yerinde ne kârda idin?” Eyitti kim: “Üstâd hizmetinde idim.” Suâl etseler “Üstâtın ne öğrendin?” Eyitti kim: “Âdâb-ı ma’rifet ... [?] Hudâ-perver.” Eyitti kim: “Duânız berekâtıyla perveriz, hem Hudâ-perveriz.” Geldin imdi sağ karındaşın suâline. Eğer suâl etseler “Üstâdın revân oldu mu?” Cevâb; “Elhamdulillâh biiznillâh.” Eğer suâl etseler “Elhamdulillâh nedir?” “Şükrü sipâstır.” Eğer suâl etseler “Nerede revân oldun?” “Seyyid-i sâdât ve ulemâ-ı şerîat ve Pîrân-ı tarîkat nazarında ve fukarâ huzurunda, چراغ dibinde, sofrâ kenarında, üstâd mahfilinde revân oldum.” Eğer suâl etseler “Çerağ dibi nedir?” Eyitti kim: “Sirâcû’l-münîr Allah’ımdır ve dibi ümmetidir.” Eğer suâl etseler “Biz üstâdlar kim anda yoğidik?” Eyitti kim: “Erenler

¹¹⁴ Eserde عالم حرفا انا السير عيدا ibaresi geçmekteydi. Fakat bir anlama haiz olmadığından söylenmek istenenin bu olduğunu düşünerek yukarıdaki cümleyi yazmayı uygun gördük.

her yerde hâzırdır.” Zîrâ kim neşteri yerine urdular, kırkıdan dahi [86a] kan geldi. Zîrâ ki kırkların biri kırktır kırkıda birdir. Eğer suâl etseler “Ne ile revân oldun?” Eyitti kim: “Üç İhlâs bir seb’u’l-mesânî ile revân oldum.” Eğer suâl etseler “Üç İhlâs bir seb’u’l-mesânî nedir?” Eyitti kim: “Üç ihlâs قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ [De ki: O, Allah’tır, tektir. (İhlâs, 112/1)] sûresidir. Ve bir seb’u’l-mesânî Fâtiha-ı şerîf sûresidir.” Eğer suâl etseler “Seb’u’l-mesânî ne delil ile Fâtiha-ı şerîf sûresi seb’u’l-mesânî ismi olundu?” Eyitti kim: “Zîrâ yedi âyet olmağla.”

Bâb

Geldin imdi üstâd! Eğer suâl etseler “Üstâtın sana bir şed” Eyitti kim: “Üç gevher eyitti kim eyitti kim birdir. Üç nişândır.” Eğer suâl etseler “Bir nedir?” “Âyetullâh’tır şerîki yoktur.” Eğer suâl etseler “Üç nişân nerededir?” Eyitti kim: “Yer içinde, şehâdet kelimesinde, şerîat emrinde.” Eğer suâl etseler “İmân seccâdesi nedir?” Eyitti kim: “İkrâr bi’l-lisân ve tasdîk bi’l-cenân ve a’mâl bi’l-erkân.” Eğer suâl etseler “İkrâr bi’l-lisân nedir?” Eyitti kim: “Ya’ni dil ile inandım.” [86b] “Allah’a ve tasdîk bi’l-cenân nedir?” Eyitti kim: “Ya’ni gönül inandım.” Eğer suâl etseler kim ve “A’mâl bi’l-erkân nedir?” “Emr-i ma’rûf nehy-i münker izniyle amele getirdim.”

Bâb

Geldi imdi Pîr’in suâl. Eğer suâl etseler “Sana ne yerişti?” Eyitti kim: “Üç gevher.” Eğer suâl etseler “Neredir bu üç gevher?” “Biri dildedir ve biri eldedir ve biri dizdedir.” Eğer suâl etseler “Dilde olan nedir?” “Kelime-i şehâdetdir.” Suâl etseler “Dilde olan?” “İbâdetdir.” Geldin imdi sol karındaşın suâline. Eğer suâl etseler “Sol karındaşından sana ne yerişti?” Eyitti kim: “Üç gevher.” Eğer suâl etseler “Vücûdun kapısın ne ile?” Eyitti kim: “Şem’im ile bilirim.” Eğer suâl etseler “Hak Teâlâ ne izhâr edersin?” Eyitti kim: “Kalbimde imânıyla.” Eğer suâl etseler “Ne ile Müslümansın?” Eyitti kim: ¹¹⁵ اٰمَنْ بِاللّٰهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَ قَالُوا سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا [Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine

¹¹⁵ UB: امنت

iman ettiler ve şöyle dediler: “Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.” Şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlanma dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.” (Bakara, 2/285)]. Eğer suâl etseler “Ne günde [87a] revân oldun üstâddan?” Eyitti kim: “Yevm-i rızâ.” Nedir? Üstâdım bin gün hizmet eyledim. Üstâdım bana bir gün hizmet eyledi. Ol güne yevm derler ve rızâ ol rızâyâ derler. Üstâdım benden râzı oldu, çerağ dibine yeturdu. Bu suâllerin cevâbın verdikten sonra iki dizi üzerine çöküp dest-i bâat gösteresin. Eğer suâl etseler “Bîatin evvel rumûzu nedir?” Eyitti kim: “Pîr menzildir.” Eğer suâl etseler “Ne delil ile Pîr menzildir ve sabırdır?” Eyitti kim: “Bu âyet-i kerîme ile delildir.”

اعوذ بالله بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
عليه و سلموا تسليماً [Allah ve melekleri, Peygamber’e çok salavat getirirler. Ey
müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin. (Ahzâb,
33/56)]. Ya’ni mürid Pîr’e teslîm olur demektir. İkinci rumûzu akd-i nikâh derler ve
gâlib-i nâzil derler. Üçüncü rumûza dest-i bâat derler. Eyitti kim: Ol delil ile عشر الذين

تحت الشجرة رضوانُ الله تعالى عليهم أجمعين¹¹⁶ [Ağacın altında bâat eden on
kişi, Allah onların tamamından razı olsun.] ondan sonra bu âyeti okuya: [87b]

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا
يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمِنْ أَجْرٍ عَظِيمٍ [Sana yeminle bağlılık sözü

verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar, Allah’ın eli onların elleri
üzerindedir. Bu sebeple kim Allah’a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş
olur, Allah’a verdiği sözün gereğini yerine getirene ise Allah yakında büyük ödül
verecektir. (Fetih, 48/10)]. Her bâatten dönerse ecrin çeker; ma’nâsı budur. Okuduktan
sonra bir elini elimden kurtar diyesin. يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ [Allah’ın eli onların ellerinin
üzerindedir.” (Fetih, 48/10)] demek ile kurtarasın. Ve bu rumûzları bir bir gider. Ve
bâat olan üstâdındır. Üçüncüsü sağ karındaşın menzildir. Dördüncüsü [?] Beşincisi bu
esâsın menzildir. Ve bu rumûzları gösterdikten sonra elin çekip öpüp sonra diz

¹¹⁶ Ne anlam ifade ettiği bilinemediği için bu kelimeye anlam verilmemiştir.

çöktüğü yerden kalkıp ayağın ayak üzerine koyup durasın. Eğer suâl etseler kim “Parmağı parmak üzerine koymak kimden kalmıştır?” Eyitti kim: “İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin’den kalmıştır.” Eğer suâl etseler “Ne delil ile?” Eyitti kim: Zîrâ Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin önünde [88a] durmuşlar idi. Hazret-i Rasûl onlardan içmek için su talep eyledi. Hasan ile Hüseyin radiyallâhu anhuma seğırtmişler su getürmeye. Hazret-i Hüseyin düştü. Sol ayağının baş tırnağı koptu. Hasan dahi geri çekilip Hüseyin dahi kalkıp bardağa yapışıp sağ parmağı sol parmağının üstüne örte parmağı. Hazret-i Rasûl[e] getirdi. Zîrâ kim Hüseyin parmağın örtmüştü. Hazret-i Rasûl parmağını görür de müteallim olur da suyu içmez deyü. Hüseyin Efendimiz radiyallâhu anh onunçün parmağın örttü kim Hazret-i Rasûl suyu içe. Onunçün Hüseyin Efendimizden kalmıştır. Ondan sonra sol ayağın ile gir ve çekilip yer gösterdiklerinden postunla varasın. Postun sağ parmağın sol parmağının mühürleyesin. Ve ondan sonra [88b] ihtiyârlardan icâzet alıp sağ ile postunu giresin. Yine postun ortasında ayağın mühürleyesin. Eğer suâl etseler “Üstâd ibtidâ posta terk dedi?” Eyitti kim: “Nazarım dokundu ve bu minvâlden sonra iki diziyle çöküp postun üzerine oturasın.” Eğer suâl etseler “Postun üzerine ne ile oturdun ve bâtında ne ile oturdun?” Eyitti kim: Zâhirde üstâdımı ve Pîrimi bir Fâtîha ile yâd edip otururum ve bâtında bu âyet ile otururum ki اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ

[De ki: “Rabbim! Beni الرُّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ و قُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ¹¹⁷” mübarek kılınmış bir yerde konaklat. Sen, konaklatanların en hayırlısısın.” (Mü’minûn, 23/29)]. Eğer suâl etseler “Postun zâhiri ve bâtını nedir?” Eyitti kim: “Postun zâhiri şerîat ve bâtını tarîkattır.” Eğer suâl etseler “Postun kaç köşesi vardır?” Eyitti: “Beş köşesi vardır. Zîrâ ki beş vakit namaza işârettir.” Eğer suâl etseler her köşesi [89a] Kâbe[ye] taalluktur. Mihrâb Hazret-i Rasûl’e taalluktur ve sağ köşesi Hazret-i Ebû Bekir’e taalluktur. Sol köşesi Hazret-i Ömer’e taalluktur. Aşağıdaki köşesi Hazret-i Osman ol bir köşesi Hazret-i Ali’ye taalluktur ve radiyallâhu Teâlâ aleyhim ecmaîn. Zîrâ ki şeyh, Mustafâ’dır. Rükün Ebû Bekir ile Ömer ve ayağın başı Osman’dır ve ni’met Ali’dır. Eğer suâl etseler “Bir kimse kapı geçip da’vâ eyleyip seni postundan kaldırmak dilese?” Eyitti kim: “Elim ayağım mühürlüdür. Aç

¹¹⁷ UB: الْفَاتِحِينَ

mührümü kalkayım demek gerek.” Ol kimse dahi kaçan mahfilden taşra çıka. Kolların sığayıp abdest ala. Ondan sonra girip mahfilin örte, yerinde dura. Müezzinler gibi kâmet getire ve lâzım gelir kim cemî-i ihtiyârlar ayağa kalkalar. Eğer bizim abdestimiz yoktur, biz kalkamazız deseler, gerektir da’vâ sâhib[i] kimesne taşra [89b] çıka. Bir kelâmullâh getir ve içeri girip kelâm el-azîz [?] diye. Lâzım gelir ihtiyârlar cemîan kalkıp kelâmullâh izzet edeler. Bu iki nesne ile ihtiyârları yerinden kaldıra. Post köşelerin açmasın[a], kapamasın[a] [gelince]. Postun sağ köşesi “Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Rasûlallâh” demekle mühürleyesin. Ve sol köşesi اعوذ بالله من الشيطان

الرحيم بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ضَبُّوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [Ey imân edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah’tan korkun ki başarıya erişebilesiniz. (Âl-i İmrân, 3/200)] demekle mühürleyesin. Ve mihrâbın “Allahümme salli alâ muhammed ve ashâbihi ve bârik sellimû teslime” demekle mühürleyesin. Ve ol bir köşesini “Bismillâhi ale’t-tahkîk ve’l-hamdu lillâhi al’t-tevfîk” demekle mühürleyesin. Ve ol bir köşesini dahi بِسْمِ اللَّهِ

الرحمن الرحيم اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزُولُ¹¹⁸ فِيهِ الْأَقْدَامُ واجعلهما¹¹⁹ فيما رَضِيتَ يَا اَلْاَكْرَامِ ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ [Allah’ım! Ayakların kaydığı günde ayağımı sırat üzere sabit kıl.

Hoşnut olduğun şey üzere ayaklarımı kıl. Yâ Ze’l-celâli ve’l-ikrâm]. [90a] İşte bu mühürlere ile postun köşelerin mühürlere. Geldi ki imdi postun ol köşesi cem’a [?] demek gerek بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيُغْفِرَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا

تَأَخَّرَ وَ يُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَ يَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا [Senin geçmiş gelecek bütün günahını

Allah’ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah’ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik.

(Fetih, 48/1-2)] demek ile açasın. İkinci köşesini رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ

خَيْرُ الْفَاتِحِينَ [Ey Rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızda adaletli hükmünü ver. Sen

¹¹⁸ UB: نزول

¹¹⁹ UB: واجعل

hüküm verenlerin en hayırlısıdır. (A'râf, 7/89) demek ile açasın. Ve mihrâbın نَصْرٌ مِّنَ

الله [Allah'tan yardım ve yakın bir

fetih. Müminleri müjdele. (Saff, 61/13) Ey Muhammed. Ey beşerin en hayırlısı.]

demek ile açasın. Dördüncü köşesini رَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحِ و

الله [Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, ve insanları Allah'ın dinine girerlerken

gördüğünde. (Nasr, 110/1-2)] demek ile açasın. Beşinci köşesini لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ

مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ [İçinizden fetihten önce harcayanlar eşit değildir. (Hadîd, 57/10)] demek

ile açasın. Eğer suâl etseler “İsmâîl'in koçunun her a'zâsı bir şeye soruldu [90b] dahi

nesi kaldı?” Eyitti kim: “Tekbîri kıldı.” Postun ol köşesin açtıkta bir Fâtiha

bağışlayasın. İkinci köşesin açtıkta bir Fâtiha okuyup İbrâhîm aleyhisselâm rûhuna

bağışlayasın. Üçüncü köşesin açtıkta bir Fâtiha okuyup Nûh aleyhisselâm rûhuna

bağışlayasın. Dördüncü köşesin açtıkta iki rekât namaz kılıp iki cihân serveri

Muhammed Mustafâ'nın rûh-ı şerîflerine bağışlayasın. İmdi geldin sofrayı meydana

bırakıp köşeleri açmasına. Gerekir “Bismillâhirrahmânirrahîm” deyip evvelki köşesin

senden yana açıp diyesin; Azametullâh. İkinci köşesine yapışıp ihtiyârın açasın ve

diyesin el-Hikmetullâh. Üçüncü köşesin yapışıp sağ cânibe açasın, diyesin el-

Kudretullâh. Dördüncü köşesine yapışıp sol cânibe aç. Diye; el-Atâullah. [91a] Ve

ondan sonra geri durasın. Bu âyeti okuyasın:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ

الرَّازِقِينَ [Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için geçmiş ve

geleceklerimiz için bayram ve senden bir âyet olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık

verenlerin en hayırlısıdır. (Mâide, 5/114)] Ondan sonra yiyeceği çekesin. Yiyeceği

bildikten sonra bu âyeti okuyasın:

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ

الله [Onlar, kendileri yemek istedikleri halde yiyeceği

yoksula, yetime ve esire ikram ederler. Ve şöyle derler: Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. (İnsân, 76/8-9)]. Ondan sonra gerektir ki şeyh olan kimesne sofranın ve ni'met-i şükranlığa bir Fâtîhasın okuya. Eğer suâl etseler “Niyâz kaç kimseden kalmıştır?” Eyitti kim: “Üç kimseden kalmıştır.” Biri Âdem aleyhisselâm'dan zîrâ cennetten incir yaprağın setr edip böyle çıkardı. İkinci Hazret-i Selmân'dan kalmıştır. Kim ol gayb eri kendisini arslandan kurtarıp yeşil yaprak verdi. Üçüncü Hazret-i Rasûlallâh sallallâhu aleyhi [91b] ve sellem'den kalmıştır. Eğer suâl etseler “Leyl ile?” Eyitti kim: Bir sâil kapısına gelip “Sadaka lillâh” dedi. Bir şey talep eyledi sâil'e bir ekmek verdi. ...[?] Cebrâîl cennetten üzümü alıp bir çanağa verdi. Kırkların birine içirdi. Kırkların biri de kırktır. Ve kırkıda birdir. Ve ondan sonra Hazret-i Rasûl aleyhisselâm bu hadîsi okudu:

لَا تُغْطُوا الْحِكْمَةَ لِغَيْرِ أَهْلِهَا فَتُظْلَمُوا وَلَا تَمْنَعُوهَا أَهْلَهَا فَتُظْلَمُوا [Hikmeti hak sahiplerinden

başkasına vermeyin ki ona zulmetmiş olursunuz ve onu ehlinden alıkoymayın ki onlara zulmetmiş olursunuz.] Bu delil ile zîrâ bir nâ-ehline göstermek ile zulüm etmek olur. Yine ehlinden dahi men' eylese günah-ı sah ve zulüm etmiş olur. Bu delil ile kim Hak Subhânehû ve Teâlâ Kur'ân-ı Mecîd'inde yâd eylemiştir. Kavlehû Teâlâ;

لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ [Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir. (Hûd, 11/18)]. Ve bu

suâle cevâb okuduğun zaman aktâb-ı erbâa ve iki üstâdını ve Seyyid Ahmed el-Bedevî [92a] hazretlerini bir Fâtîha ile yâd edesin. Bu risâle-i şerîfin içinde ismini yâd eylediğimiz efendilerimizin rûhânîlerini bu risâleyi yazıp, okuyup ve dinleyen fakîrânelerin üzerlerine rehber sâye-bân eyle. Âmîn.

Bâb-ı Risâle-i Terbiye-nâme-i Sâlikîn

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Elhamdulillâhi rabbi'l-âlemîn ve's-salâtu alâ seyyidînâ Muhammed ve âlihi ecmaîn. Emmâ ba'd benim azîzim, karındaşı-ı ekremim! Eğer sen ilm-i tasavvufu ikrâr edip ve ehl-i tarîki inkâr etmeyip muhibbi fukarâ olup meşâyıh ve dervîşâna rağbet edip ve onların duâ ve himmetlerin talep edip onlar ile ülfet ve sohbet murâd edip ziyâretlerine rızâullâh için [92b] tevâzu' ve tenezzül ziyârete vardıkta sana lââyık olan budur ki

rızâullâh için müyesser olduysa ibtidâ hüsn-i zan ettiğin meşâyıhtan bir azîzin ziyâretine niyet edip abdest ile tevbe ve istiğfâr ile ve gönlünde Hakk’a teveccüh ve münâcât ile nefs-i şûmun terbiye ve ıslâh olması niyetle ve hulûs-ı tâm ile bî-illet kapılarına varıp kapı bağı ise suhûlet ile dakk edip destûr oldukça meclise duhûlette nefy-i hâtır ile umûrunu Hakk’a teslîm edip iki elin sadrında olduğu hâlde gönülden selâm verip; ol azîz gönülden ve aleyke deyip sana tebessüm ile nazar buyurdukta sen aheste musâfaha yâhut yed-i şerîfini pûs etmek niyetiyle teveccüh edip uç[m]aklu gibi acele edip seğırtip gitmeyesin. [93a] Ol azîz sana elin ve eteğin öptürmeyip buyurun dedikte ta’yîn buyurdukları yere diz çöküp ellerini dizin üzere koyup oturasın. Ve gönülde müyesser olan ismullâh’dan bir şerîfe meşgûl olup nefy-i hâtır ile mübarek vechine nâzır ve nutk-ı pâkine muntazır ola. Eğer ol azîz sana ikrâm ve tevâzu’ edip tebessüm ile teveccüh eylediyse makâm-ı cem’de vakt-i safâları senin her ne müşkilin var ise izn-i hakla âşikâre olup yahut rumûz ile ya bir menâkıb nakliyle müşkilin hâl edip takrîr buyururlar. Sen gayr-ı hâlde olmayıp nakl buyurdukları nutk-ı pâklerini cânından kabul edip zinhâr gönülden reddetmeye. Eğer onların vakt-i ta’zîr vâdisinde tekellüm ederse gönülden incinmeyip cûrm ü kusûrum mu’terif olup teslim durasun. Zîrâ onlar [93b] kemâl-i merhametlerinden nâşî rızâullâh için seni terbiye niyetiyle nutk ederler. Eğer sana çubuk, kahve veyâ şerbet verirlerse sen onların şerbetlerini derd-i derûnuna mahz-ı şifâ bilip besmeyleyle nûş edip ondan sonra gönülden destûr dileyip zâhîrde dahi onun vech-i pâkine bakıp destûr oldukça dest-i şerîfini tekabbül edip ona arka vermeyip gidesin. Lâkin konağına vardıkta ol azîzin seninle söylediği emânet ve hikmet sözlerinden mahremlerini nakletmeyesin. Eğer sana evrâd ve ezkârdan ta’lîm ve telkîn eylediyse terketmeyip müdâvemet edesin. Bu adet ile hürmet etmek avn-i Hak’la sana mukadder ve müyesser olduysa her an ol mecliste ve ol günde taraf-ı Hak’tan gönülden avn-i Hak’la bir sürûr hâsıl olup veyâhut havf-i Hüdâ’dan [94a] bir hazinle cûrm-i sâbıkanla nedâmetle tevbe ve istiğfâr edip bâb-ı rızâyâ teveccüh-i tâm zuhûr eyledikte kendin dahi ilme’l-yakîn ol kâmilin sana muhabbet ve hüsn-i teveccühü berekâtıyla sende bu hâli zuhûr eyledikte bilirsen الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

[Kişi sevdiği ile beraberdir.] tahtında dâhil olursun. Ama eğer sen vezir veyâ şeyhü’l-islâm veyâ kazasker ve ulemâdan ve beylerden ve a’yândan bir şahıs olup bulunduğun rütbeye veyâ hâl veyâ mal ve pâye-i a’lâ’ya veyâ ilim ve ameline ve fazl ve kemâline

mağrûr olup iltikâ edip ...[?] gelir ise ki ben filân şeyhin ziyâretine varıp göreyim halkın meth eylediği gibi ilim ve kemâl ve irfân ve mal var mıdır? Ve benim gönlümdekini bilip haber verebilirse hârık-ı âde zuhûr ederse de istidrâc olmak ihtimali âlîdir. Ve kerâmeti var ise bana himmet [94b] eylesin. Sâhib-i mühûr olayım veyâhut şeyhü'l-islâm olayım veyâ kazasker olayım. Ol zaman onun kemâlini inkâr edeyim. Ve ziyâretine varan adam ulemâdan ise ...[?] gelirse kim ben filân şeyhin ziyâretine varıp göreyim. İlim ve fazl ve kemâl nice dir? Ondan garip mesele suâl edeyim. Cevâbına kâdir olabilir mi ve îmân ve itikâtını söyleyip göreyim. Nice dir? Ve sâir ağniyâdan ise halk üzerinde tahsîl olunacak malım vardır, şeyhin duâ ve himmeti ile tahsîl olunur. Ol zaman onun kemâlini ikrâr edip dünyâlıkla ikrâm ederdim deyip nefs-i şûmu nice hareket edersin? Kendi nefsi[nin] esîri olduğundan hayâlinin hakla bâtılını fark edemediğinden nâşî hevâ-yı nefsine tâbî olup tâife-i fukarâdan her kimin ziyâreti müyesser olursa [95a] gördükte ol kâmile hakâretle nazar edip kemâl-i kibrinden emir tarîkla ...[?] suâller edip zevklerin ...[?] hande-i bî-mânîler edip “Himmetiniz niyâz olunur sultânım” deyip böyle fikr-i fâsidelerle varırsa ol kâmil kendiye kıyâm ve tevâzu’ ve tebessüm ve ikrâm edip medâr ile gâfilân hareketler eyledikte eğer dersin ki onun bana lütfuyla muâmelesi benim bu devletimin ve mansıbımın ve pâyemin ve ilmimim iktizâsıdır. Ve bana nice ikrâm etmez ki ben ona dünyâ malıyla nice ikrâm eyledim. Ve hâlen ikrâm me’ mûldur. Ve hâlk içinde ona kâmil şeyhtir dedikleri benim ikrâmım sebebiyledir. Ve benim eyyâm-ı devletimde beyne’n-nâs makbûl ve mergûb olup şöhrat bulmuştur. İmdi Azîzim ol tâifenin gönüllerinde esrâr-ı ilâhîden bir miktar haber vereyim ki sizlere rahmet olup rahnedâr olmaya. Siz erbâb-ı kemâl kendilere [95b] hayâl-i fâside ile teveccüh eden adamı gördükte avn-i Hak’la âşikâre bilirlenir. Ve tahrîr olunan sû-i harekette her kimi görürler ise ol kâmil ol anda kendinin suret-i zâhirde olan beşeriyyesin gösterip derakab gönlüyle Hakk’a teveccüh edip ve rızâ-yı mevlâ’yı gözetip senin lisânından zuhûr eden kelâmı ki ten kulağıyla dinleyip senden sâdır olan lafz-ı bî-ma’nâ onun arş-ı Rahmân’ı olan gönlünü ızdırıp düşürüp ¹²⁰صحة [Ahmakla arkadaşlık etmek rûha azaptır.] mazmûnuyla azâb-ı rûhâniyyede olup lâkin sohbetinden hazzeder gibi

¹²⁰ UB: صحة

tebessümler edip senin gaflette olduğun ve kendinin huzûrunda olduğu şükrânesi Hakk’a hamd ve senâda olup senin ahlâk-ı zemîmeden halâs olman için gönlüyle Hakk’a niyâz eder. Sen ol anda onun ne hâlde olduğunu [96a] bilmezsin. Eğer ol azîz Hakk’ın avniyle senin ıslâhın mümkün olduğun bilip inkârın ikrâra tebdil olmayacağını ilhâm-ı rabbânî ile bilirse senin onu ziyâretin sebebiyle mübarek gönlü muzdarib olduğundan gayetle mahzûn olup kalbi münkesir olur. ...[?] adam gibi sâkıt olup onun sükûnun fehm etmeyip bu esrâra vâkıf olmadığından nâşî onu Hak’tan gâfil ve câhil zannedip ona hakâretle nazar etmekle مَنْ اخْتَرَ عَالِمًا فَهُوَ مَلْعُونٌ¹²¹ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

[Kim bir âlimi hor görürse dünya ve ahirette lanetlenmiştir.] tahtında dâhil olduğunu bilmeyip ol azîzin meclis-i şerîfinden refât ile kalkıp gidesin. Ve hâlin evvelkinden ziyâde harâb nâsdan nefret ve evlâd u ıyâlinden rûhuna keder-i azîm görüp yine kendi kusûrundan bilmeyip ahabbına şikâyet edersin ki filân şeyhin yahut filân mülhidin ziyâretine [96b] vardığım günden beri bu belâlara giriftâr oldum. Keşke gitmeyeydim. Bu diyârın halk[ı] bu nâs ahmaktır. Ol mülhidi bir insan-ı kâmil zannedip medh-u senâsında olup ona muhabbetle teslîm olup itikâtların harap ederler. Ben ilme’l-yakîn onlardan hâllerin bilip âgâh oldum ki onların cümlesi ehlullâha taklîd ile ve bu kisve-i fukarâ ile bu sûretle murâdları mahlûku aldayıp cerrârlık ile cem-i mal ederler deyip meşâyihın ve dervişânın cümlesine garaz edip sû-i zan ile dâhil ve ta’n eder. Ol münkir-i bî-çare bilmez ki Hak Sübhânehû ve Teâlâ kendinin nefs-i şûmu ve ahlâk-ı zemîmesi sebebiyle ve fukarânın mübarek gönüllerine dokunmak belâsıyla Hak Teâlâ kendüye bu belâ ve gam ve âlâmı havâle ve berzâhlara giriftâr eylemiştir. Benim karındaşım ol kâmiller izn-i Hakla dâim [97a] kendülere muhabbet da’vâsında olan kimselerin da’vâsında sâdık ve kâzib olanlarını ayne’l-yakîn ilhâm ile bilirler. Kâziblerin gönüllerini almayıp nefret ederler. Ve insan-ı kâmil olanlar kimseyi gönülden red etmedikçe kimse onlara muhabbetten yüz döndürmez. Hâlbukim ol muhib zanneder ki kendi kâmilden yüz döndürüp muhabbet etmedi. Ama sen her ne rütbede olursan ol meşâyihattan bir azîzi konağına da’vet murâd eyledikte azîzin mahremlerinden mürîdlerinin ârif ve âgâhlarından bir cân azîzi da’vet için göndersen ve fukarâlarından her kimi beraber götürürlerse kendülere havâle edesin. Zinhâr

¹²¹ UB: ملعون

onlarla beraber kendi akrânından ehîbbâ ve akrabâlarından bir kimseyi da'vet etmeyip hatta evlâdın dahi onlar muhib değil ise meclislerine uğratmayasın. Zîrâ nice kere [97b] vâkî olmuştur ki evlâd babasının cândan muhabbet eylediği kime buğz ve adâvet edip katline sa'y etmiştir. Ma'lûmdur ki Hazret-i Mevlânâ'nın büyük oğlu babasının mürşîdi olan Şems-i Tebrîzî Hazretleri gibi bir mürşîd-i kâmil katletmiştir. Sen dahi ehl-i tarîki münkir olup onların küfrüyle hükmeden kimseleri onlar ile beraber da'vet etmeyesin. Zîrâ zahmetin abes olur. Himmetlerin me'mûl ederken inkisârâ uğrarsın. Ol azîz gerçi senin hâtırına mürâat edip demez ki bu münkirleri niçin da'vet eyledin demez. Sana lâîyk olan budur ki Allah rızâsı için onların rızâların talep edip hizmetlerin göresin. Kendi nefsin safâsı için da'vet etmeyesin. Dahî onlar[a] bir şey emretmeyesiz. Zîrâ onlar libâs-ı fukarâda abâ ve hırkada [98a] kendi gönülleri tahtında ...[?] sultanlardır. Ve onlar vahdet deryâsında gavyâslardır. Zümre-i ehlullâh ma'nâda birbirlerinden ayrılmazlar. Dâîm birbirlerinin gayretin çekerler. Eğer birisine i'zâz ve îkrâm edersen cümlesine îkrâm etmiş olursun. Eziyet ...[?] sıklet ve mihnet [?] eylesen cümlesi mütezzî olur. Ve bir kimse onları zâhîr ve bâtında terbiye kaydında olursa ahmaktır. İnsan-ı kâmil olan azîzin sırrını bilmez ki nedir? Velhâsıl onları davet eden kimse bâlâda zikrolunduğu minvâl üzere hareket edip bir kimse[ye] fısıltı ile söylemeyesin ve ittîbâ ve huddâmına ta'zîz etmeyesin. Ve envâ-ı mütenevvia taâmlar müheyyâ edip avâm-ı nâsa eylediğin ünvân-ı kâzibeyi etmeyesin. Ve dahî kendi konağında misafir gibi rahat durasın. Senden suâl etmediği şeyi haber [98b] vermeyesin. Zîrâ onlar bir an Hak'tan gâfil olmazlar. Huzûrda onların safâlarına hâlel vermeyesin. Ve onlar kendi konağında davette olduğun gün bir maddeyi teveccüh ve himmet için rica etmeyesin. Murâd-ı maksûdunu gönlünde Hakk'a rica ve niyâz edesin. Da'vette rica ettikte maslahat zımmında ekmek yedirmek rüşvet olur. Onlar senin tekellûf ve hizmetin olan dünyâlığın yüz kat bedel ıvazını senden habersiz seninçün Hak'tan niyâz ederler. Ve onlar kimsenin minnetini kendülere yâr etmezler. Ve ba'zı beldede kibâr ve ricâlden adamlar görmüşüzdür ki insan-ı kâmil bilmeyip ve ârif ve âgâhdan âgâh olmayıp onları huddâmı gibi hizmetinde istihdâm edip pazara gönderir. Onlar ise mey-i aşkla mest ve hayran olmağla umûr-ı dünyâyı bilmeyip hizmetlerinde kusûr etmekle onun mübarek gönlünü yıkıp harâb ederler. Lâkin dervîşân [99a] tâifesi dâîm nefsiyle mücâhede eylediğinden nâşî zâhîrin halka teslîm ve bâtında Hakk'a teveccüh edip cümle mahlûkun hizmetlerin görürler. Ve onlar

gâfillerin cevru-cefâlarına tahammül ettiklerinden gönüllerine mâlik olup nefislerin bilip sultan-ı cihân olmuşlardır. Ve onlar herkese tevâzu'lar edip emr ü fermân senindir derler. Ama onlarda olan gönül sultanı senden incinip hâlvetinde Hakk'a rica eder ki "Yâ Rabbi cürm ü kusûrumu afv eyle. Beni bu gâfil, nasihat kabûl etmeyen kulun meclisinden âzâd eyle" deyip onların münâcâtı ol dergâh-ı izzette kabûle karîn olur, red olmaz. Hak Teâlâ ricâlar[1] kabûl edip senin naklinden âzâd olur, gidersiniz. Onların ilhâm-ı rabbânî ile olan hikmet-i sohbetlerinden mahrûm olup lezzet-i rûhânîden dûr ve mahcûr olup nûr-ı irfândan zerre miktârı sana zevk [99b] nasîb ve müyesser olmaz. Ama eğer sen dersin ki insân-ı kâmil bu fitne-i âhir zamanda yoktur. Eğer olsa idi ayağına yüzler sürüp abd-i memlûk gibi hizmet ederdim. Hâlâ kemâl da'vâsında olan mürşîd-i kâmil sûretinde hırka ve tesbih ve vird ile ehlullâh kisvesiyle bu mahlûku aldayıp bir ... [?] mukallid ve mülhidin ve cerrârın târik-i salâtın ef'âli ve akvalleri şer'î şerîfe muhâlif ve muğâyir olup ilm-i tasavvuftan ve ıstîlâhât-ı meşâyıhtan âşına olmağla bir iki harf tasavvuf kapmış kendini pîr-i tarîkat yapmış bu hile ile kurb-ı Hak da'vâsında olup dâimâ dinlerin dünyâlarına değişmişlerdir deyip inkâr etmeyesin. Azîzim sen Allâh rızâsıçün insân-ı kâmil ile sohbet etmek murâd edersen mahlûk-ı Hüdâ'ya cümle husûsen zümre-i dervîşâna hüsn-i zannedip [100a] herkese muhabbet ve şefkat edip ve bir kâmilin sohbeti sevdâsıyla bin mukallid ve müfsid ve müflis fukarânın cevru-cefâsına tahammül edersin. Eğer Hak Sübhânehû ve Teâlâ senin hizmet ve muhabbet ve hüsn-i zannın berekâtıyla bir kâmil kulunun gönlüne Hak Teâlâ'nın ilhâm edip işâretle senin terbiye ve ihlas ve ıslâhın için sana gönderir. Ve bir mürşîd-i kâmil bahanesiyle gayet Hakk'a mazhar olup ârif ve âgâh olursun. İmdi Azîzim erbâb-ı kulûb bu zamanda yoktur deyip inkâr etmeyesin. Onlar Hazret-i Mehdî derûnu tamâm etmeyince bâb-ı feyz sudûr olmaz, inkâr hatadır. Kâmiller hâlâ avn-i Hak'la tâife-i münkirîni gördükte bilir ve emânet-i sohbet münkir ile etmezler. Ve onların Hak'tan gayrı kimseye ihtiyaçları yoktur. Arz-ı ihtiyaç ettikleri hikmetlerdir ki bilmezsin. Onlar [100b] gâfillerden kat'-ı ümîd etmişlerdir. Ve dâimâ ârifin bu beytini tekrar ederler ki:

Beyit:

Husûsen şeyh veyâ dervîş ümîdin gayra sarf etse sanasın bir keşîş oldu ...[?] gazâyâ

[?] Ve onlar sırr-ı hâfiden tamâm-ı halâs olduklarından nâşî hemân mutlak Hakk’a teveccüh etmişlerdir. Eğer sen lâ nâfi’a illallâh ve dârâ illallâh ma’nâsı fikredip dahi قُلْ كُلُّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ [“Hepsi Allah’tandır” de. (Nisâ, 4/78)] âyet-i kerîmesini tefekkür edip kendi ameline ittikâ edip bildiğin ile amel ve tevekkül-i tâm ile kendi rey’ine nefisini bilmek murâd edip dersin ki “Benim mürşide ihtiyâcım yoktur” ve “Ben tarîk-i Hakk’a delilsiz giderim” “Benim ilmim bana delil olur” deyip مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ وَلَا دِينَ [Amel ederiz.] deyip ilmine göre te’vîl edip مَنْ عَمَلَ بِرَأْيِهِ فَقَدْ هَلَكَ [Rey’i ile amel eden helak oldu.] hâtırına hutûr **[101a]** ettikte ma’nâsını umûr-ı dünyâyâ teveccüh edip فَاتَّبَعَ سَبَبًا [O da bir yol tutup gitti. (Kehf, 18/85)] âyet-i kerîmesinde hakîkatte mazmûn-ı şerîfini ve işâret ve beşâretini ve rumûzâtını levmdir. Gönlünde mevcûd olmağla عُلَمَاءُ أُمَّتِي [Ümmetimin âlimleri Benî İsrâîl peygamberleri gibidir.] hadîs-i şerîfini tefekkür edip ilmin ve amelin sana perde ve hicâb olmadığın bilmeyip ucb u kibriyle kimseye teslîm olmak mukadder ve müyesser ol[ma]dıysa lutfedip meşâyıha arz-ı muhabbet ve dervîşâna şefkat ile ülfet ve sohbet edip onlara dünyâlığınla ikrâm edip bir nafi’ onlardan müşâhede etmedikte pişman olmayasın. Zîrâ onların dâirelerinde müfsidler dahi çoktur. Cevr ü cefâlarına tahammül edemezsin. Ve onlar seni hâlis muhibb-i fukarâ zannedip konağını gülüşcüler [?] tekkesine döndürürler. Onlardan bir cümle halâs olamayıp eğer oh edip lâf u güzâf **[101b]** ve kizb ü dürûğ ve gafletle sohbet etmekle mülhidlerin bu etvarları [?] ve cerrârların ve beynamâzların sebeple kâmillerini bilmediklerinden gördükte iştikâl edip ve ba’zı vakit ateş-i gazabın zuhûr ettikte şetm-i galîz edip yahut ta’zîz-i şedîd ile hâtırlarını yıkayıp perişan edersin. Sonra gayretullâh zuhûr edip kazâyâ uğrarsın. Zîrâ dâire-i ehlullâh da olan fukarânın Hak’tan gayrı şikâyete gidecek yerleri yoktur. Bâb-ı hâkime şikâyet için gitmekle mürşîdlerinden destûr yoktur. İmdi bu araya gelinceye değin tahrîr olunan tarîk-i evliyâyâ sâlik olunmayıp hemân muhibb-i fukarâ olan karındaşlara hâl-i fukarâyı ifâde idi. Ammâ muhibb da’vâsında olmayıp kendi hâline meşğûl olan tâlib-

i dünyâ ve tâlib-i [102a] ukbâ olup dünyâsı ve ukbâsı ve evlâd u ıyâli kaydıyla mukayyed ve tenperver olup nefesine muhabbetle safâyı cismânîde olan mahlûk-ı Hudâ مِنْ لَمْ يُزَرْقْ وَلَمْ يَغْلَمْ فِي الدُّنْيَا أَعْمَى فِي الْآخِرَةِ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ. ile bahs ü cidâlim yoktur. فَسَأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ [Dünyada rızıklandırılmayan ve ilim verilmeyen kişi ahirette âmâdır. (Hz. Peygamber için) vesile talep edin. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun. (Nahl, 16/43] âyet-i kerîmesinde buyurmuştur Hak Celle ve Âlâ Hazretleri her birin bir hâle komuş hâlet-i mestî yâd eyledim ol demde görüp bezm-i elesti ¹²³ فَوَضَّ ¹²² الْخَلْقَ إِلَى الْخَالِقِ ¹²⁴ [Mahlûkatı Hâlık'a havâle etmiştir.] mazmûnuyla münker ve deccâl olanları Hakk'a havâle etmiştir. Allah ıslâh eyleye. Âmîn.

Bâb-ı fî Beyân-ı Hâl-i Sâlikîn

Bundan sonra tarîk-i evliyâyâ sâlik olup şerîat ve tarîkat ve ma'rifet ve hakîkat ile tarîk Hak'tadır. Benlik da'vâsında olanların âlim ve fâdıl ve ârif [102b] ve âşık ve kâmil ve âgâh olunulmak sâdık ve kâzib ve merdûd ve mülhidlerin cümle hâl ve şânları beyân olmuştur ki bir kimse Allâh rızâsıçün tâlib-i dîdâr olup ve tarîk-i Hakk'a sâlik olup niyet-i hâlis ile ancak cân u dilden bî-garez ve bî-illet Hakk'ı Hak rızâsıçün talep edip kendi nefsi safâsı için tâlib olmayıp Hak rızâsı niyetiyle yine taraf-ı gönülde teveccüh-
 إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ صُورَكُمْ بَلْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ i tâm ile âşıkâne ve sâdikâne tâlib-i dîdâr olursa

¹²⁴ وَأَعْمَالِكُمْ [Şüphesiz Allah sizin suretlerinize bakmaz. Fakat o sizin kalplerinize ve amellerinize bakar.] Hak Celle ve Âlâ hazretleri onun gönlüne nâzır olup ve onun niyet-i hâlis[â]ne ile bâb-ı rızâsına teveccüh eylediğin bildiğinden ol kavlini mahrûm etmeyip onun terbiye ve ıslâhı için ona bir mürşid-i kâmil ta'yîn ve mukadder edip ol tâlib ol kâmilî [103a] gördükte cân u dilden muhabbet edip dünya ve ukbâ ve evlâd u ıyâl ve mal ve akrabâ ve ehîbbâsıçün muhabbeti bi'l-küllîye gönülden ihrâc edip ve inân ve ihtiyârâtını bilâ ihtiyâr ol pîre teslîm-i tâm edip mal ve cân veyâ şeyhinin uğruna fedâ etmek niyetiyle sâbit oldukta ol azîz dahi onu gönülden izn-i Hak'la kabul

¹²² UB: فَوَاضَ

¹²³ UB: الْخَالِقِ

¹²⁴ UB: نَبَاتِكُمْ

edip telkîn ve ta'lîm zikr ve hüsn-i teveccüh ve himmetle terbiyesine mukayyed olup dâimâ ifrât-ı muhabbet ile âşık ve mâşuk olup ol hâlis tâlib avn-i Hak'la kat'-ı merâtib ederek nefis-i kâmileye vâsıl olur. Ve hulûs-ı tâmmı berekâtıyla tarîkinde vâki' olan ibtilâ ve berzahlardan bir berzaha uğramayıp etvâr-ı seb'a ile seyr ü sefer edip كُلُّ شَيْءٍ

يَرْجِعُ إِلَىٰ أَصْلِهِ [Her şey aslına döner.] sırrına ve hakikat hâline [103b] vâkıf olup kânden geldi ve kânde gidecektir bilip inâyet-i Hak'la ve dahi insân-ı kâmilin himmet[iy]le ve nefsi berekâtıyla murâdın olur. Azîzim zîrâ buralar ayaklar kayacak yerlerdir. Üzerini Hakk'a râbit edip durasın. Bundan gayrı çare olmaz. Temmet.

Bâb-ı fî Beyân-ı Berzah-ı Sâlikîn

Eğer sâlik olan bâlâda olduğu minvâl üzere hulûs-ı tâm ile amel ve hareket ve niyet etmeyip hayâl-i fâside ile kendi nefsi safâsı için keşf ü kerâmet sevdâsıyla mürid olup mürşîd arayıp buldukta ol zaman fass-ı Muhammedîde tekmîl-i tarîk etmeyip zâhirde mürşîd-i kâmil zannolunan bir kimseden bâat edip telkîn-i zikr ve ta'lîm-i esmâ ve evrâd ile mu'tâd edip nâkıs olan şeyh dahi onu terbiye kaydında [104a] olmağla ol sâlik sanıp, kisve-i dervîşân sîretine girip abâ ve hırka ve külâh ve tâc ile dervîş oldum zannedip hurde-i tarîk ve ıstîlâhât-ı meşâyihini ezber edip istidâdı olduğu mertebe ilm-i tasavvufu okuyup irfân-ı kâl ile sırr-ı esmâya muttali' olup, hıfz edip şerîat ve tarîkat ve ma'rifet ve hakikat hikemiyle âmil olmak müyesser olmayıp hemân lafzında Yâ Hû Yâ men Hû veyâhut ez ost heme ost deyip ilim ü amel ve zikr ü fikr ü ibâdât ve tâat ile mu'tâd etmeyip kayd-ı ıyâl ile mukayyed veyâ mücerred olmağla seyyâh olup ekl ve şûrb ve şehvet ve gazap ile cemî-i ahlâk-ı zemîmesiyle safâ-yı cismânîde olup nefisini bilmek ve ahlâk-ı zemîmesinde halâs olmak hâtırına gelmeyip a'yân ve kibâr ve ricâl [104b] kapılarında ve meclislerinde “Eyvallâh Pîr'im” diyerek dünyâlık cemî sevdâsıyla safâyı cismânî ile tazyî'-i evkât edip esrâr-ı ilâhîden mahrûm olup nefisinden ve rabbisinden gâfil olup irfân-ı kâl olmağla sefil ve rezil ve sergerdân hasrû'd-dünyâ ve'l-âhiret devletine nâil olmayıp ömrü tamâm olur Azîzim. Temmet.

Bâb-ı fî Beyân-i Hâl-i Diğer Sâlik

Eğer suâl buyururlar ise ki “Ba’zı sâlik mürşîd-i kâminden inâbet ve bîat edip abd-i memlûk gibi hizmet etmiş iken niçin kat’-ı merâtib edip ahlâk-ı zemîmesinden halâs olamaz ve şeyhi vasıtasıyla Haktan feyz alamaz?” Onunçün der ki ba’zı sâlik ibtidâ inân ve ihtiyârını hulûs-ı tâm ile bir pîre teslîm edip her emrine itâat [105a] ve hizmet ve say’ ü ihtimâm ile tarîk-i Hakk’a gider. Lâkin otuz kırk günde “Pîrim himmetle irşâd olurum” deyip azm ü musammam ile zikr ü fikre say’ eder. Ve gönlünü acele ile Hak’tan tecelli-i cemâl ümid eder. Bu me’mûl ile keşf ü kerâmet zuhûrâtı gözetir. Lâkin me’mûl gibi nefsin murâdı hâsıl olmayıp tadrîciyle zikr ü fikrini terk eder. Ba’dehû şeyhinden infîâl edip birkaç gün bu hâle sabredemeyip şeyhin mahremlerine ve hâdimlerine şeyhinden şikâyet ettikte ol azîze onun şikâyetinden haber verdiklerinde tebessüm edip cevâb vermez. Ba’dehû bir zaman mürûrunda şeyhinden yüz döndürüp ehîbbâsına ve akrânına nakleder ki “Bizim şeyhimizi ben sâhib-i tasarruf bir mürşîd-i kâmil zannederdim. Lâkin zannım gibi değil imiş. Bende bu ilm ü fazl ve cedd ü say’ ve amel [105b] ve istidâd-ı tâm var iken beni terbiye edip himmetle insân-ı kâmil edemedi. Şimdi bildim ve anladım ki onlar dahi benim gibi âciz ve kâsır imiş. Abes yere zahmet verip gönlümüze sıklet verdiler” dedikte bu sohbet azîze aksettikte onun küstahlığına nazar etmeyip yine onun ıslâhına hüsn-i teveccühle olurlar. Bu esnâda ol mürid şeyhini ziyârete vardıkta onun bu berzaha uğradığını bildiğinden nâşî lütuf ile muâmele edip pend ü nasîhat ile bâb-ı rızâyâ delil olup tarîk-i Hakk’ı terğîb eder. Ve ba’zı hizmet teklif eder. Onu imtihan eder. Ammâ ol sâlik evlâdımın kulağına girmeyip nasîhati kabul etmez ve hizmetini görüp rızâsında bulunmaz. Huzûrunda ve gaybetinde küstahlık edip şeyhle muâraza ve mübâhase [106a] edip delîl-i akliyye ve nakliyye ile azîzi ilzâm etmek kaydına düşer. Ol pîr onun hâlini ilhâm-ı rabbânî ile bildikte izn-i Hak’la onun terbiyesinde fâriğ olup gönülden çıkarıp nefret eder. Ol anda ol sâlik meclisten gidip evvelki fitne ve fesâdına sâî olup hevâ-yı nefesine tâbî’ olup gider Azîzim.

Bâb-ı Tenbîh-i Sâlikîn

Benim Azîzim, edeb-i sâlikîn nice kütüb-i mu’teberde mestûr olduğun bilirsin. Lâkin ol nüshaları, esrâr-nâmeleri bulmak sana zahmettir. Fakîr okuyup bildiğim miktârı beyân edeyim. Eğer insâf edersen kimseye dahl ü ta’n etmeyip kendi kusûrunu fehm edersen evvelâ bir insân-ı kâmile inân ve ihtiyârını teslîm ettikte sana elzem olan budur

ki [106b] evlad u ıyâl ve mal ve cân ve akrabâ ve ehibbâ ve asdikâ ve akrânın muhabbeti bil-küllîye terk edip cân ü baş malını onun uğruna fedâ edip cümleden ziyâde ona muhabbet-i tâm ile muhabbet edip cebbâr ve kakhâr vüzerâdan ziyâde onun gönlünden havf edip meclis-i şerîflerinde sana telkîn ve ta'lîm ve tenbîh buyurdıkları zikre meşgûl olasın. Ve dahi suâl eyittikte verdiği cevâbı kabul edip ondan izinsiz bir hareket etmeyesin. Ve seninle ülfet ve sohbet etmediği vakitlerde incinmeyip sabredesin. Onların ba'zı vakit sükûtlarında nice hikmet vardır ki sen onu bilmezsin. Ve onlar mürüvvetkâ[râ]nedir, tâlibleriyle sohbet vakitlerini bilirler. Ol zaman akrân muâmelesi edip sohbet ederler. Ve eğer senin ihtiyacın olup onun [107a] iktidârı oldukta sana dünyâlıktan her ne verirlerse alsın. İhtiyacım yoktur demeyesin. Eğer kendinin ihtiyacı olursa senin iktidârın olursa ondan habersiz zarûretini def' edesin. Ve tahmîl-i minnet etmeyesin. Ve zuhûr eden hizmetini kendi elinle göresin. Ve meclislerinde tarîkat karındaşlarıyla sohbet etmeyesin. Ve bir kimse[ye] bir hizmet emretmeyesin. Ve meclislerinde ol asrın kâmillerinden bir kimsenin medhini veyâ zemmini etmeyesin. Ve tesbihinle, elinle ve sakalınla ve şekil ve libâsınla oynamayasın. Ve boğazını ayıklamayasın[?] ve sümkürmeyesin, vâkı' olursa yağlığınla alsın [ve]yâ taşra çıkasın. Ve meclislerinde bir hikmet sözü ve nağmât ve esvât-ı hasene ve zevk ve şevk ve safâ-yı rûhânî zuhûr ederse tecâzüb etmeyesin. Ve nefsin [107b] hilesine gayet mukayyed olasın. Ve cezbe-yi rûhânî zuhûr ederse onlar bilirler ve mesrûr olurlar. Ve men' ve def' etmeyenler ve cezbe-yi hakkânî esrâr-ı ilâhîden sâlikte bir hâldir. Onun keyfiyeti ma'lûm olmayıp, hakîkati tahrîrât ile lisânda takrîr ile ma'lum olmaz. Hâle mevkûftur. بِالْحَالِ لَا يُعْرَفُ بِالْقَالِ. [Hâl söz ile bilinmez.] Velhâsıl padişaha meclisinde nice âdâb ile hareket elzem ise meşâyıh meclisinde ve ki kibâr-ı ehlullâh huzûrunda ondan ziyâde vâcib mertebesinde hürmet ve mürâat elzemdir. Eğer bu zikrolunan âdâb-ı tarîka mürâat etmeyip nefesine mağlûb olursan meşâyıh vasıtasıyla Hak'tan feyz alamayıp onların gönlünden dûr olup cümle işlerin ber-aks olup hâlin sana ma'lûm oldukta eğer insaf edersen tasvîri kendine isnâd edip sû-i ef'âlinden bilip kimseye [108a] bahâne etmezsin. Zîrâ kişi kendi kusûrunu bilirse âkildir.

Bâb-ı Alâmet-i Sâlik-i Merdûd

Ba'zı sâlik bir pîr-i kâmile bâat ettikten sonra âdâb-ı tarîka mürâat etmeyip ol mahmûdu'l-hısâl zât-ı şerîfin meclisinde bildiği gibi hürmet edip zikr ü fikrini terk edip destûrsuz bast-ı kelâm edip âfâkî sohbet ve gıybet ve nifâk edip kendi nefsinin medh veyâ gayrını medh veyâ zem edip yâhut ilim ü fazl ü kemâlini izhâr ve kıl u kâl ile kendini ol azîze tercih edip ol azîz zâhirde onu men' etmeyip haz eder gibi onun mâlâyâ'nî kelâmına tahammül edip ba'zı kere ona hikmet-i kâmilllerinden nakl edip sâlik kemâl-i gafletinden derk etmeyip yine kendi mübâlağa ...[?] olmağa azîze akrân muamelesi edip yâhut ilm ü ameline mağrûr olup kibr ü ucbundan cidd ü [108b] ...[?] olmayan hareket ettiğinden nâşî ol anda ol azîz sâlikten nefret edip gönlünden ihrâc edip, gönlünden, meclisinden onu def edip, onun def'ini gâfil sâlik derk edemeyip güya ki işi hâtırına gelmiş gibi gider. Ondan nefsi şûmun hevâsına tâbî' olmağa ondan bilkülliye nefret edersin. Azîzin fakîrî'l-hâl olduğun bilirken hizmeti sana vâcib iken zerre miktârı merhamet onun hâline etmeyip nefsi nefsi deyip onu terk edersin. Ba'dehû nefsin seni aldayıp sûret-i Hak'tan zuhûr edip âhâr mürşîde bâat ve intisâbı vesvese eder. Ve sende nefsi şûm ziyâde zevk ü şevk ü muhabbet gösterdikte hîle-i nefsi derk etmeyip kazâ ile rızânın hakîkatin bilmeyip suâl etmeğe dahi kibr ü ucbun mânî olmağa sebep-i illetin fark etmeyip emr-i Hak'la itâat ve nehyinden ictinâb [109a] etmeyip ve sünnet-i Rasûl'e amel etmeyip ve cemî-i meâsî ...[?] olup hayretinde hayrân ve sergerdân olmağa gayrı mürşîd-i kâmiller seni kabul etmediğinden gönlünde sıklet ve aklında hiffet ve vücûdunda illet zuhûr edip, ıyâlin sana âsi ve hâkim; ve zâbitan sana tasallut edip ve tâib müstağfir olamayıp azâb-ı rûhânîde kalırsın. Temmet.

Bâb-ı Hasrû'd-Dünyâ ve'l-Âhire

Dervîşândan ba'zı kimesneler ilm ü irfânıyla ve lezzet-i zevk ve şevkiyle insân-ı kâmil olamayıp dâire-i irfânda kal[amay]ıp hasrû'd-dünyâ ve'l-âhire olduğun hikmeti budur ki ol dervîş-i ârif kendi peder-i manevîsinin ıyâline ve evvelâ dine veyâ cândan muhabbet eylediği ehîbbâsına hıyânet ve sû-i kâd edip şeyh bilmez veyâ görmez zannıyla hevâ-yı nefsinde tâbî' [109b] olup izn-i Hak'la şeyhi onu gönülden çıkardıkta ol mürid şer'-i şerîfe hakâretle nazar edip sırr-ı vahdete âşina olma[ma]ğla kimseden havf etmeyip mutlak mülhid ve dehrî ve ibâhî ve hulûlî olup berzah-ı uzmâda iken neûzü billâhi Teâlâ bir dahi dâire-i şerîat ve tarîkat ve ma'rifet ve hakîkatte dâhil olmak

min indillâh mukadder ve müyesser olmayıp ne belâya uğradığını bilmeyip belâ budur ki bu hâl kendiye ahsen görünüp ve kendi zu'muna göre ârif ve âgâh oldum ve bende keşf ü kerâmet olmağla insân-ı kâmil oldum zannedip lâ teşbih turuk-ı vahdenin hâl ve şânı budur deyip kendi nefs-i şûmuna kendiye teselliler edip ol dahi hakîkatte hâl budur deyip müteselli oldukta ba'dehû hâtırına her ne gelirse ilhâm-ı rabbânîdir ki meslek [110a] vasıtasıyla Hak gönlüme göndermiştir deyip hayâl-i fâsideyi ilhâm-ı rabbânî zannedip gâfil evvelki vaktinden ziyâde fitne ve fesâda say' edip cemî-i meâsî mürtekeb olup bu hâlde olan ârifler bir fi'linden nâdim olmayıp ve Hak'tan havf etmeyip neûzü billâh onlar bu hâlde olduklarından cemî-i nâsı inkâra düşürüp onunçün onlar dahi tarîk-i Hak'ta olan âşık ve sâdık ve ârif ve âgâh ve kâmil ve insân-ı kâmilleri inkar edip cümle ehl-i tarîk bu i'tikâttadır deyip dâhil ü tan'; ve taşların attırmağa sebep olup ibâdullâhı sû-i zanna düşürüp dâire-i şerîatte olan kimesneler ile tarîkat ve hakîkat dâiresinde olan ârif ve kâmilleri birbirlerine nizâ'-ı kesîra ile muâraza ederler. Onunçün kâmilleri derler ki taş atan bizdendir. Attırmağa sebep olanlar [110b] bizden değillerdir deyip mülhid dervişleri onlar kabul etmeyip meclislerine mahrem etmezler. Ve dâire-i ehlullâhda olan cânların cümlesi şerîat ve tarîkat ve ma'rifet ve hakîkatten hâriç hareket etmezler. Terk edenler bâb-ı rızâyâ yetmezler. Ve bir hikmet budur ki mülhid ve beynamaz dehrî tâifesi derviş ve şeyh sûretinde abâ ve hırka ile kendüyü ehl-i hâl gösterip nice câhil Müslümanları aldayıp itikâtların fesâda verirler. Şerîat ve hakîkat dâiresinde âlim ve âmil ve fâdıl ve kâmil azîzlerle muhabbet edip görüşmezler. Ve bir mecliste bulunsa dahi birbirlerinden hazzetmezler. Allâhu Zü'l-Celâl hazretleri cümlemizi i'tikâd-ı fâsideden halâs edip tarîk-i Hak'ta rızâsından dûr etmeye. Âmîn. Temmet.

Bâb-ı Târîh-i Musannef Beyânındadır.

Bu hakîr pür taksîr Erzincânî olup elli yedi târihinde [111a] mürşid-i kâmil bulmak sevdâsıyla piyâde Şâm-ı şerîfe vardıkta Zekerîyyâ Câmîi'nde vâkı' su üzerinde büyük evde sâkin olan Nakşibendiyye fukarâsından Yekdest Mekki'nin¹²⁵ halîfelerinden olup on yedi sene Mekke-i Mükerrerme'de ve Medîne-i Münevvere'de mücâvîr olup ve

¹²⁵ Mekke'de Nakşibendiyye tarîkatının Müceddidiyye koluna mensup olan ve Yekdest-i Mekki olarak bilinen zât Ahmed Cürânî'dir.

Ravza-i Mutahhara da murâd ve maksûduna nâil olan âlim-i fâdıl ve kâmil ve insân-ı kâmil olan şeyhim, azîzim, nûrum, huzûrum, rûhum, efendim, sultanım el-hâc Süleymân Efendi kutbu'l-ârifin kuddise sırruhû hazretlerini işâretle Câmi-i Emeviyye'de mu'tekif olduğu hâlde ramazan-ı şerîfin aşr-ı âhirinde bulup onda bâat ve inâbet ve intisâb inâyet-i Hak'la mukadder ve müyesser olup ve ol câmîi ol azîzin izniyle bevvâblık vekâletini hizmeti müyesser olup onun himmetle Hazret-i Yahyâ aleyhisselâm Efendimizin mübarek merkad-i şerîfi civârında etvâr-ı seb'a azîzin [111b] nutk-ı pâkinden emânet-i esmâ-yı seb'a esrârdan müşâhedesi ihsân ve lütf-ı Yezdân olmağla nice müddet hizmet şerîfinde olup ba'dehû altmış beşte azîz dâr-ı bekâya rıhlet edip bu âciz bî-çare oğlunu bî-kes terk edip melûl ve mahzûn olduğum hâlde Hak Celle ve Alâ hazretleri bu fakîr hâlime merhamet edip yetmiş tarihinde Bitlis de sâkin olup dervîşân-ı fukarâsında terbiyesine me'mûr olan seyyidim efendim Mahmûd el-Hısâl kerâmetli, muhabbetli, mürüvvetli, faziletli şeyhim, sultânım Hacı Mahmûd Efendi b. Abdulgafûr Efendi hazretleri مِنْ طَرَفِ اللَّهِ [Allah tarafından] işâretle ondan arz-ı Rûm gelip bu dâîlerini âşînâ-yı ezeli bulup beni benden bî-ihliyâr alıp tecdîd-i bâat müyesser olup hâlen himmetleriyle gâh mukallid ve gâh muhakkik ve mahv ve gâh sahv ve gâh ve sekr ve gâh fenâ ve gâh ender-fenâ tefrikâ ba'del-cem' her ânda bir şânda [112a] beyne'l-üsbiayn cemâl ve celâl üns ve himmet ve fânî-i diyâr-ı ademde bî-nâm ve nişân oldum, varabilem, varıp yalvarabilem sermâye-i saâdetim illet ve kıllet ve sabr ve kanâat ve san'at ve kitâbet ve kayd-ı ıyâl ile mukayyed olup Molla Câmi'nin bu rubâisi tekrâr edip hamd ederim ki:

Beyit:

Senin lütfun olmadan hiçbir karar alamam

Senin ihsanlarını, nimetlerini sayamam

Tenimdeki her tûy bir dil olsa bile

Senin için yapmam gereken binlerce şükürden birini bile yapamam

deyip hâlâ ibâdullâhın duâları yâ İlâhî risâlem mu'teberçün onun duâların niyâz ederim. Târîhidir zafer 1185 ... [?]. Temmet er-Risâle ve't-temâm.

Bâb-ı Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs

“Bismillâhirrahmânirrahîm elhamdulillâhi rabbi'l-âlemîn ve's-salâtu ve's-selâmu alâ Muhammedin ve âlihî ecmaîn”. Emmâ ba'd benim karındaşım, azîzim ümmet-i Muhammed [112b] olan mü'mînîn mü'minât vâcip olan vahdâniyyet-i hakkı dil ile ikrâr ve kalp ile tasdik edip delîl-i akliyye ve nakliyye ile gönlümde isbât ettikte emr-i Hakk'a imtisâl ve nehyinden içtinâb edip kanden geldi ve kande gidecektir fikredip umûr-ı dünyeviyyenin ilmini tahsîl etmek cümle farz-ı ayn olduğun bilip اَطْلُبُ الْعِلْمَ

كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي [Beşikten mezara kadar ilim talep edin.] hadîs-i şerîfini tefekkür eyledikte bu risâleye nazar buyurup herkes kendinin nefsi cihetinden ne hâlde ne makâmda ve ne mertebede olduğun bildikte bu fakîri duâ-yı hayr ile yâd buyurlar. İmdi Azîzim Hak Teâlâ hazretleri كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي

[Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım.] buyurup âlemleri halk etmek murâd eyledikte nûr-ı zâtından cevher halk edip ba'dehû ol cevhere nazar ettikte ol cevher eriyip cûşa [113a] gelip nûrdan bir bahr-ı bî-pâyân ve bî-nihâye olmağla nûr onu zübdesinde âlem-i ervâhı halk edip zulmâniyesinden âlem-i ecsâmı zuhûra götürdü. Ve rûh-ı nurânî bir cevher-i lutf olup tecezzî ve taksîm kâbil olmayıp ve âlem-i emr-i ilâhîden olmağla Hak Teâlâ ol nurânî zübdeye nazar-ı inâyet eyledikte cûşa gelip onun zübde-i hulâsasından Sultân-ı Enbiyâ Muhammed Mustafâ sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem ve âlihî hazretler Efendimizin rûh-ı şerîfini halk eyledi. Ve ol bâkî zübdenin hulâsasından enbiyânın ervâhını halk eyledi. Ve ol bâkînin zübdesinden evliyânın ervâhını halk eyledi. Ondan ulemâ-ı âmilînin ervâhını, ondan arş ve kürsî ve cenân ve hûr u gilmân, ondan ubbâd ve zühhâd mü'mînîn ve mü'minâtın ervâhını ve ondan usât-ı mü'minîn ervâhını, ondan [113b] küffârın ve hayvânâtın ve ondan tabîât-ı nâriyye ve hevâiyye mâiyye halk edip ondan hâki yarattı. Velhâsıl iki âlemde olan mevcûdât cümle ol eşref-i mahlûkât ve mefhar-i mevcûdât ve fahr-i kâinât olan Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem ve âlihî

hazretlerinin hürmetine halk olunup ve ümmetini cümle enbiyânın ümmetinden efdal olduğu ilme'l-yakîn ma'lûmun oldukça Hakk'a hamd ve senâ ve Resûlü'ne salât ve selâm edip inâyet ve hidâyet-i Hak'la tarîk-i müstakîme gitmek müyesser oldukça ibtidâ bu âyet-i kerîmenin ma'nâsını tefekkür buyurasın. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ

وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ¹²⁶ [Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zâriyât, 51/56)] buyurup ehl-i tefsîr لِيَعْرِفُونَ ile tefsîr edip ve hadîs-i şerîfte مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ [Nefsini bilen Rabbini bilir.] ma'nâsın derk ettikte ve

Resûl-i Ekrem hazretlerinin şefâatin [114a] ümid ettikte ol مَا خَلَقَ اللَّهُ زُوجِي وَنُورِي [Allah rûhumu ve nurumu yarattı.] hadîs-i şerîfini bildikte ma'nâyı hakîkatini tefekkür edip aslını ve asl-ı aslını bilip kendi kadr ü kıymetini anlayıp وَالِيهِ يَعُودُ¹²⁷ منه بدءُ المرءِ

[Başlangıç O'nadır, dönüşte O'nadır.] sırrına kâl ile vâkıf olmak sana nef' vermeyip hâl etmek murâd ettikte bu hadîs-i şerîfin ma'nâsı teemmül edip hakîkati ma'lûm ola الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَهُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ صَدَقَ

رَسُولُ اللَّهِ [Dünya âhiret ehline haramdır. Âhiret dünya ehline haramdır. Her ikisi ehlullâha haramdır. Rasûlallah doğru söylemiştir.] Sen bu üç sınıfın hangisinden olduğun senin kavî ve fiil ve i'tikâdında senin hâlin senin ma'lûmudur. Ve bir âyet-i kerîmede لَا يَا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ ve bir âyet-i kerîmede يَا أَيُّهَا النَّاسُ

مَنْ كَانَ bu âyet-i kerîmelerin ma'nâsı senin ma'lûmun oldukça insaf eyle ki مَنْ كَانَ

[114b] فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى [Bu dünyada kör olan âhirette de kördür. (İsrâ,

17/72)] ma'nâsı ma'lûmun olup gafletten âzâd olup nefsini bilip esrâr-ı ilâhîye vâkıf olmağla avn-i Hak'la cidd ü say' ve himmet buyurasın. Benim Azîzim bu zikrolunan ehl-i dünyâ ve ukbâ ve ehlullâhtan bu dâirede bulunan üç sınıf mahlûk cümlesi ümmet-i Muhammed'den olup sûret-i beşerîyyeleri ve sohbetleri ve libâsları İslâm libâsında

¹²⁶ UB: يَعْبُدُونَ

¹²⁷ UB: لَا مَرُو

birbirlerine benzeyip üç tâife ...[?] âlim ve âmil ve fâdıl ve ârif ve âgâh ve kâmiller var. Ve üç dâirede yine câhil ve kâhil ve mülhid ve fâsık ve nâdân ve ...[?] var. Ve bir nice fesâhat ve belâgat ve şecâat ve fehm ve firâset ve san'at ve kitâbet kayıtlarıyla mukayyed adamlar var. Ve cümlesi ümmet-i Muhammed'denim deyip duâ edip sûret-i zâhirde لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [Allah'tan başka ilah yoktur.] deyip Muhammedün Rasûllullâh derler. Ve sûret-i zâhirde hemân bir sınıf [115a] görünür. Maahâzâ iki üç dâire halkının ef'âl ve akvâl ve i'tikâdları sûret-i zâhirde bir cins gibi görünür. Etvâr-ı şer'a mutâbık oldukta e'mâline göre نَحْنُ نَحْكُمُ بِالظَّاهِرِ [Biz zâhire göre hüküm verimiz.] deyip hükmolunur. Muvaffık olmazsa fâsık ve fâcir müfsid deyip hükmolunur. Lâkin imân ve i'tikâdın sıhhati ancak Hakk'ın ma'lûmudur. Gönülde olan muâmele ve hulûs ol ihlâsı i'tâ eden Hallâk-ı âlem bilir. Derûnu kimse bilmez, ancak zâhirin görürler. Şer'a mutâbık a'mâli olanlara hüsn-i zan, sû'-i ef'âl olanlara sû'-i zan edip kendine günâhtan gayrı bir kârı olmaz. Nice kimseler vardır ki sûret-i zâhirde eşrârdan görünür. Ma'nâda eşrârdan mâni'-i fesâd olmağla hâli ma'lûm olmayıp nice ârif ve âgâh var ki sûret-i zâhirde eşrârdan gösterip [115b] hüsn-i hâlini âlemden setretmekle hüsn-i zan olunmayıp sülâhâ-yı ümmet ve füsekâ-yı ümmet ve eşrâr birbirlerinden temeyyüz olmak için Kur'ân-ı Azîmüşşân'da insanın nefis cihetinden yedi mertebede oldukları beyân ve ıyân olup ulemâ-yı râsihûnun ma'lûmları olmağla tahrîr olunmuştur. Evvelki nefis-i emmâre; bu nefis-i emmârede olan sâlik mürşid-i kâmil terbiyesinde olduğu hâlde telkîn-i zikr müyesser oldukta devam üzere lâ ilahe illallâh kelimesin zikreder. Bu kelime-i tevhîdin hâssası ve nûru ve şerâfeti inâyet-i Hak'la sâlike ma'lûm oldukta emmâre dâiresinden halâs olup nefis-i levvâmeye dâhil olur. Nefis-i levvâmeye devam üzere Allah Allah Allah deyip ism-i Zât'ı zikreder. Bu İsm-i A'zam hürmetine sâlik nefisine levm ve ...[?] fâriğ olup azâb [116a] oldukta nefsi nefis-i mülhimeye dâhil olup nefis-i mülhimede Hû Hû Hû deyip bu muhsenâtı câmi' olan İsm-i A'zam hürmetine sâlik gönlüne ilhâm-ı melekî vâsıtasıyla ilhâm-ı rabbânî dolup zevk ve şevkle safâ-yı rûhânî ihsân olunur. Muhabbetullâh-ı mîzâb-ı Hak'tan gönlünü pür nûr, kalbini mesrûr edip ârif ve âgâh olur. Hayâl-i fâsidesinden halâs [olup] ilhâm ile hayâli avn-i Hak'la fark eder, şüphe etmez. Ondan nefis-i mutmainneye gelip bu makâma dâhil oldukta Hak Hak Hak ism-i şerîfini devâm üzere zikredip ve zikr-i kalbî sâlike makâmıda bî-

ihitiyâr hâsıldır. Ondan nefsi nefs-i râziye makâmına terakkî edip Hayy Hayy Hayy ism-i şerîfine müdâvemet edip hayât-ı ebedî buldukta nefs-i marzıyye makâmına gelip Kayyûm Kayyûm Kayyûm ism-i şerîfini hafâda zikredip ondan nefsi [116b] makam-ı kudse erdikte insân-ı kâmil olup Yâ Kayyûm Yâ Kayyûm Yâ Kayyûm ism-i şerîfine müdâvim olup makâm-ı kutbiyyet ve gavsıyyet olmağla sırrına vâkıf olan bilir vuslatta. Hak haktır dâim bilip vâris-i sırr-ı Muhammedî olur deyü yazmışlar, bildiğim ma'nâ değildir. اللَّهُمَّ يَسِّرْ لَنَا وَ مَشَايِخَ عِظَامَ [Allah'ım bize ve yüce şeyhlerimize kolaylaştır.] bu tertîb-i esmâya etvâr-ı seb'a tesmiye edip sâlikler kat'-ı merâtib ettikçe dâim esmâlardan dönüşüp makâmlarına münâsip ism-i şerîfin tekrârıyla izin verirler. Ve sâlik râh-ı hakikat olan tâlib-i dîdâr dervişân fukarâsı müdâvemet eylediği ism-i şerîflerin her an te'sîrin ve nûrun hâssasın ve kerâmetin ilme'l-yakîn ve ayne'l-yakîn görürler. Ve hakka'l-yakîn vâkıf-ı esrâr olur. Ve ağıyâra esrâr-ı ilâhîden bir harf haber vermezler. Ve tarîkat karındaşlarından ârif ve âgâhların gördükte [117a] ne makâmda olduğun bilip kendisi dahi a'lâ mertebeye ermeğe الْإِيمَانِ مِنَ الْهِمَّةِ [Himmetin yüceliği îmandandır.] deyip kendiye himmeti âlî oldukta bu risâleye nazar buyurup kendiye âlî ma'lûm olup kimseye suâle muhtaç olmaz. Ve üç taifenin; ehl-i dünyâ, ehl-i ukbâ ve ehlullâhın mâder-zâde olmayanlarının ibtidâ emmâresi vaktinin hâli üç sınıfın asla etvârı birbirlerine benzemez, nev'-i âhardır. Lâkin âyet-i mutlak-ı emmâre beyân olunmuştur. Ancak evvelâ dünyâ için halk olunan ehl-i dünyânın emmâresi keyfiyyeti tahrîr olunmuştur. Emmâre deyü tabiri ehl-i dünyâdır. Nefsin ne işlerse emmâredir. Temmet.

Bâb-ı Makâm-ı Îmân-ı Mevhûmdur.

Mutlak dünyâ için halk olunur [?]. Ve ukbâdan ezeli nasibi olmayan kimesneler yalnız dimağında olan akl-ı meâşıyla mukayyed olup [117b] akl-ı meâdden bi'l-küllîye gâfil ve bi-haber olmağla kendini yalnız sûret-i beşerde görüp nefsini bilmek ve rütbesini bulmak ve umûr-ı dünyeviye ilmini tahsil etmek asla hâtırına gelmeyip câhil ve kâhil sûrette insan olup ve sîrette hayvan ve nâdân olmağla akl-ı meâşıyla zikr ü fikr-i hayâlî dâimâ tedbir ve tasarrufu nefis safâsı için mutlak dünyâlık cem'ine ziyâde meyl ve rağbet edip الدُّنْيَا جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ [Dünya leştir. Onu isteyenler de köpeklerdir.]

tahtında dâhil olup الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ [Dünya âhiretin tarlasıdır.] olduğun bilmeyip safâ-yı cismânîsi arzûsuyla olmağla bu dâirede bulunan hakkın bir nicesi tahsîl-i ilim ve kâr ü kesb ve hubbu'l-mâl ve evlâd ü ıyâl ve hüsn-i cemâl ve kîl u kâl ile san'at ve kitâbet ve zekâvet ve fesâhat ve belâgat ve şecâat ile ve âdâb-ı meclise harekât ve mürâat üzere olup eğer ilim ve ameli dahi var ise mutlak kendiye sebep maişet için [118a] edip ve cemî-i mâl için ve cihân teshîr için evrâd u ezkâra müdâvemet edenler dahi sâhib olur. Mel'ûn tahtında dâhil olup ve ...[?] dahi kendi akrânı eşrâr-ı nâs ile dâimâ ülfet ve sohbet ve birbirlerine mahremler olup, hâtırlarına gelmeyip, murâda maksûdları izhâr-ı fen olduğundan nâşî bildikleri âmiler ile amel etmek mukadder ve müyesser olduğundan nâs onların nush u pendiyile amel olmayıp ve tâib-i müstağfir olup nefis-i emmâresinden halâs olmayıp şurb-ı hamr ve zinâ ve livâta ve katl-i nüfûs ve sirkat ve gıybet ve bühtân ve eziyet ve yalan ve kibr ve gazap ve ucub ve hased ve emânet-i hıyânet ve habâis ile mu'tâd-ı kadîmesi fitne ve fesâd olmağla sicîn tabiatında dâimâ adn-i rûhânîde muazzib olup ibâdullâha gadr ve zulüm ve taaddî ve cebir ve kahr hilkatinde müşreb olup ve mahlûk-ı Hudâ'ya merhamet [118b] şefkat ve mürüvvet etmek ve muâvenet ve sadâkat ve sıyânet etmek hâtırına gelmeyip Allah'tan havf etmek ve peygamberden hayâ ve ulemâdan edeb etmek ve kusûruna nâdim olmak ve tevbe etmek müyesser olmayıp ve kendi akrânlarıyla fesâdların birbirlerine nakl ettiklerinde safâlar kesb ederler. Bu sıfatlarla muttasıf oldukları hâlde bu tâife-i ekser birbirlerini katlederler. Veyâhut hâkim elinde siyasetle katl olunurlar. Yâhut on beş gün mukaddem ağızları ve dilleri kapanıp hınzırlar gibi harlayıp tevbe ve istiğfar müyesser olmayıp yanında Kur'ân okunmak nasip olmayıp ve okundukta gayetle haz etmeyip eliyle ya başıyla men' edip gazabından bir taraftan bir tarafa dönüp ve buğzuna tabîat-i nâriyyesi gâlip olup vücûdu kömür gibi kararıp yüzü üzere kapanıp gözleri kızıl kızıl olup kudurup kendiye yerlere sürüp yâhut [119a] eliyle başıyla akrânıyla harb ve kîtâl eder gibi muhârebe ve cenk sûretin gösterip yâhut döşeğinden firâr edip cebren tutup görür [?]. Ve lisânı kapanmağla kelime-i şehâdet lisânından müyesser olmayıp ve ba'zıları elfâz-ı küfür ile şetm-i galîz edip ağızı îmânsız gider. Neûzübillâh. Bu keyfiyetlerle cân verip giderler. Ve yetmiş iki fırkanın cümlesi bu emmâre dâiresinde bulunmağla afiyetlerinde hâlet-i nez'leri bu hâlde olup fukahânın

yazdıklarına göre sû-i hâtimededen.. Allâhu Azîmüşşân kelime-i tevhîdden ayırmaya. Âmîn. Bi-hürmeti Seyyidi'l-Mürselîn. Temmet.

Bâb-ı Nefs-i Levvâme Ehl-i Dünyâsı

Ehl-i dünyâdan on binde biri nefs-i levvâmeye dâhil olduysa alâmeti budur ki التَّائِبُ

لَهُ [Günahtan tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir.] hadîs-i

şerîfini tefekkür edip ve dahi [119b] إِنَّ اللَّهَ تُحِبُّ التَّوَّابِينَ [Şunu iyi

bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever. (Bakara, 2/222)] âyet-i kerîmesini teemmül edip afv ü mağfîret ümîdiyle tevbe ve istiğfar edip ef'âl ve akvâlini şer'-i şerîfin ahkamına muvâfık ve mutâbık etmeğe say' edip ibâdet ve tâat ile havf ve recâda olup azâb-ı kabir ve sırât ve mîzân ve mahşer ve dûzâh havfından emîn olmak için ve cennette hûr u gilmân ve nimetlerin arzûsuyla tazarrû' ve niyâzda olup lâkin nefs-i levvâmenin taşra yüzünde bulunduğu hasebiyle kendi nefsine levm-i tevbîh etmeğe hâtırına gelmeyip eğer ilmi varsa emmâre dâiresinde olan mahlûka levm ve tevbîh ve nush u pendiyile mukayyed olup nâsın ba'zılarına hubbu fillâh diyerek ve ba'zılarına buğzu fillâh elzemdir diyerek gazap ve nefret edip ve kendiye selâmette âlim dalâlette ve melâmette kalmış zu'm edip mahlûku [120a] i'tikâdına göre terbiye ve ıslâh kaydına düşüp kendinin ahlâk-ı zemîmesi ve şirk-i hafîde kulak ve gönlünün zulmeti ve evhâm-ı hayâl-i fâsidesi hâtırına gelmeyip ve nefs-i şûmunun mekr ve hilesin bilmeyip kendi zu'muna göre gûyâ usât-ı mü'mînînin hâline merhamet eder gibi nicesine sû-i zan ve iftirâ ve şetm ve ta'zîr ve gazap edip eğer bir kimesnenin fîskını görürse veyâ işitirse men' etmeğe iltizâm eğer kadirse, olmazsa o şahsın fesâdının nev'iyle ve ism ü resmiyle âlem[e] söyleyip onu rûsvâ-yı âlem ederler. Bilmez ki ifşâ-ı sır harâm ve izhâr-ı hıyânet hadîs-i şerîfini bilmez. Ve bilse dahi mazmûnuyla âmil olamaz. Ve dahi [120b] إِنَّ اللَّهَ سَتَّارٌ يُحِبُّ السِّرَّ [Allah settârdır. Setretmeyi sever.] sırrına vâkıf olamaz. Ve eğer kendiye bir adam bir töhmet isnâd ederse mümkün olursa ol şahsı eliyle [120b] döver. Yâhut hâkime şikâyet edip katline say' eder. Yâhut hapis ettirip malını aldırır, ondan gazabı teskîn olur. Lâkin kendisi ahlâk-ı zemîme ile hayâl-i fesâdîsiyle bir an rahat olmayıp zikr u fikirden bir lezzet bulmayıp

dâimâ gönlü muzdarip olup hayrette hayrân ve âh u nâlân ve sergerdân kalır. Eğer bu dâirede bulunan ulemâdan olup halka vaaz ve nasîhat eder erbâbdan olursa bir ferd onun nushuyla âmil olamayıp ve onun nefsi nâsa te'sîr etmeyip abes-i zahmet çıkar. Ve bu makâmda olanların ba'zısına kendi ve nefsi-i şûmu suret-i Hak'tan zuhûr edip vesvese eyler ki; "Âhir zamanda bu diyârda senden ziyâde bir âlim ü kâmil yoktur. Ve ahlâk-ı hamîdesinde olup hamele-i ef'âl ve akvâlin şer'-i şerîfe mutâbıktır. Ve gayret-i dîniyye tamâm sende vardır. Ve fukarânın hâli ve şânına merhamet [121a] ve şefkat dâimâ sende zuhûr etmiştir. Ve senin ma'lûmundur اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ يُحِبُّ الْغُيُورَ [Allah sakınır; sakınanları sever.] sana lâyük olan budur ki şehrimizde olan vâlî ve hâkim ve zâbitân ve a'yân şerât-i mutahhar ile âmil olmayıp zulümle âlemi harâp ettiler. Fukarâ duaâ [?] perâkende ve perişan olu[p] dağıldı. Bu nâs senin hüsn-i hâlini bilirler ve senin re'yine muğayir hareket etmezler. Bu hayır ise te'hîr etmeyip ulemâ ve ehl-i garaz ve cümle esnâfı başına cem' edip ol cem'iyyet-i kübrâ ile cümleye nidâ edesin ki; Muhammed ümmet[i] şer'-i şerîf icrâ olunmaktan kaldı deyip nefsi-i şûmu kendüye bu vesveseyi ettikte bu hayâl-i fâsidesini bir vecihle def' edemeyip paşa kapısına mahkemeye varıp ol cem'iyyet-i kübrâya vâlîler ve hâkimler görüp mahkûm olup yâhut onlar dahi asker tedârik edip harb u kîtâl vâkı' olup nice adamlar katl olunup [121b] ehl-i dünyâ gibi şurb-ı hamr ve zinâ ve livâta ve yalan ve gıybet ve bühtan ve iftirâ ve sû-i zan ile cemî'-i maâsî mürtekib olurlar. Lâkin ehl-i dünyâ emmâresi gibi değildir. Her günah akabinde derakab ol fiil-i kabihten nâdim olup tevbe ederse tevbesinde sâbit olamayıp tevbesini bozar. Ancak bu ehl-i ukbâ nefsi-i emmâresi vaktinde katl-i nüfûs hâtırına gelmez. Eğer ulemâdan ise bildiği amelin kendüye nef' olmaz. Zîrâ ilmiyle amel müyesser olmaz ve aklıyla hikmetini derk edemez. Ve bu hâlini kimseye demez, nefsinden âciz ve hayrân ve sergerdân kalır. Ba'zı vakit gözyaşıyla tazarru' u niyâz edip ahlâk-ı zemîmeden halâs olmak ister, müyesser olmayıp ve sicîn tabîatından halâsa çare bilmeyip gerü ucbu kendüye gâlip olmağla bir kâmil hâlini ifâde edemeyip bu hâlde vefatı karîb oldukça cürm ve kusûruna nâdim olup tevbe ve istiğfar [122a] müyesser olup lâkin rızâ-yı Mevlâ'da bulunmadığı hâcâlette! Âh u enin edip âhir nefiste kelime-i tevhîd lisânında cereyan eder, bu hâlde rihlet eder.

Bâb-ı Nefs-i Levvâme Ehl-i Ukbâsı

Ehl-i ukbâ nefsi levvâmeye dâhil oldukta yalnız akl-ı meâş ile olup akl-ı meâddan bî-haber olmağla bu makâmda cehennem havfindan günahlarına tevbe edip edeb ve hayâ ve ilim ve vakar ve kemâl ve mal ve ırz u âr ve nâmûs kaydlarıyla mukayyed olmağla bildiği ilim ile amel edip kavl ve fiilini şer’-i şerîfe muvâfık ve mutâbık etmeğe say’ edip ibâdet-i bedeniyesiyle cennet arzûsu ve cehennem havfıyla âbid olup halka nush u pend ve levm ve terbîh eylediği hâlde okuyup ve okutup ibâdullâha tarîk-i cennet cenneti tergîb edip [122b] kendisi cehennem havfindan ve azâb-ı kabir ve sırat ve mîzân havfı hâtırına gelip gözyaşıyla duâ ve recâda olup her an gelecekte olacak kabir azâbından ziyâde kendi bedeni kabrinde azâb-ı ruhânîde muazzeb olup sevdiği ehibbâsına niam cenânı ve hûr u gilmân vasf edip tarîk-i cennete sevk ve azâb-ı cehennem ile haber verip kendi ilim ve amelini bî-riyâ ihlâsa yetiştirmeğe cidd ü say’ eder. Lâkin şirk-i hafîden âzâd olamayıp ve ahlâk-ı zemîmesinden halâs bulmayıp mücâhede tarikini bilmeyip ve nefsi keff-i teshîrine alamayıp nefsienden gâfil olmağla cem’-i mâl, hubb-ı ıyâl ü evlâd ve tama’ ve kibir ve hased ve hisset-i ezelden meşrebi olup kendüye i’zâz ve ikrâm edenlere hulûs ile duâlar edip izzet ve hürmet etmeyenlere inkisâr edip ahlâk-ı [123a] zemîmeden halâs bulmayıp nefsienden bildiğinden nâşî Rabb’isini bilmeyip gafletten âzâd olamayıp ibâdet-i bedeniyyesinden lezzet-i rûhânî hâsıl olmayıp dâimâ gözü ve gönlü âmâ olmağla yalnız şerîatın zâhir olan ahkâmında kalıp tarîkat ve ma’rifet ve hakikat ilmine tâlip olmadığından ilm-i esrârı bilmeyip ârif olmadığından hayrette hayrân ve nevm-i gaflette azîm sıklette olup hâlini kimseye haber vermeyip âr ve gayret ve kibir ve nâmûs ve ucub ve şirk-i hafîde ve ilim ve amelini kendüye hicâb ve perde olup makâm-ı havf ve recâda kalmağla esrâr-ı ilâhîden mahrum olup ecel-i müsem mâsı karîb oldukta ehibbâsıyla halleşip vasîyet ve nasîhat ve tevbe ve istiğfar ile kelime-i tevhîd-i zikr ile meşgûl olur. Lâkin gafletten âzâd olamadığı hasretiyle âh u enîn [123b] ile ağlayıp dâr-ı bekâyâ rihlet eder. Temmet.

Bâb-ı Nefs-i Mülheme-i Ehl-i Ukbâ

Ehl-i ukbâdan on binde biri avn-i Hak’la nefsi mülheme-i mübârekeye dâhil oldukta dâire-i ebrârda bulunup akl-ı meâşıyla ibâdet-i bedeniyye ve tilâvet-i Kur’ân ile akl-ı meâd tarafından feyz alıp âlim ve fâdıl ve âkil ve zâhid ve âbid ve şâkir ve halîm ve

selîm olup hamîde ile muttasıf olmağla nâsdan nefret ve uzlet ve hâlvet ihtiyâr edip dâimâ sabr ve kanâat ve selîm-i tefvîz ve tevekkül ve sıyâm ve kıyâm ve ferâiz-i vâcibât ve sünen ve müstecâb ve huzû' ve huşû' ile cemî'-i a'mâlini ve i'tikâdını şer'-i şerîfe muvâfık edip bir saat ibâdet ve tâatten hâlî kalmaz. Ve اَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ

الْيَقِينُ [Sana yakîn gelinceye kadar, Rabbine kulluk et! (Hicr, 15/99)] âyet-i kerîmesini fikr eder. Lâkin ibâdet ve tâatten murâd-ı maksûdu [124a] ve ameli ecrini Vâhid-i Mutlak'ın va'd-i kerîmesine ittikâen olup âhir nefesde îmân-ı kâmil ile göçmek ve kabir azâbından halâs olmak ve nâr-ı cehîmden âzâd olmak ve sırâtı âsân vech üzere geçmek ve Havz-ı Kevser'den içmek ve cennette hûr u gilmân ...[?] arzûsuyla amel-i sâlihte olup duâ ve senâsında mutlak kendi nefsi safâsı için ve dünyâ ve âhîret selâmeti için bu hâlde olup اَفْلَيْضَحْكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا [Az gülsünler, çok ağlasınlar. (Tevbe, 9/82)] âyet-i kerîmesinin ma'nâsını fikredip âh u enîn ile ve gözü yaşıyla seccâdesini yayıp bu hâline kimseyi mahrem etmeyip cümle a'mâlini bî-riyâ ihlâsa yetiştirip اِلْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ [İhlâs sahiplerine gelince; onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar.] dâiresinde bulunup ol hâlis âbidi gören ihvân-ı mü'mînîn ziyâretine varıp onun mübarek elin öpüp her biri ona hâlini arz edip duâ ve himmeti [124b] talep eder.

Beyit:

Kendüde muhtaç himmete ey dede

Kande kaldı gayrıya himmet ede

Onun için bir kimseyi iltizâm edemez. Ve gönlü bilmediğinden gönlüne alamaz. Ve bir kimsenin konağına gidip taâmın yiyip hediye ve dünyâlığın alamaz. Ve gayet şübühâtдан ihtirâz etmekle fakr-ı zâhire tahammül edip sabreder. Ve nâs kendüye medh eyleseler ucub etmez. Ve zemm eyleseler inkisâr etmez. Bu hâl ile beyne'n-nâs meşhur olup “Eş-şöhretü fitnetün” ve kendisi bilir ki şöhreti kemâline gâlip olup şöhret salâsına uğradı. Ve kendisi dâimâ âyet-i kerîme bilir ki مَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي

الْأَخْرَجَ أَعْمَى [Ve burada kör olan âhirette de kördür.” (İsrâ, 17/72)] âyet-i kerîmesini fikredip kendinin gözü kalbi a’mâ olduğun bilir. Lâkin hidâyet-i Hak’la bir mürşîd-i kâmil inân ve ihtiyârını teslîm etmedikçe ilâcını bulamaz. Ve bir âyet-i kerîmede dahi لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ [Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur. (Hac, 2/46)] [125a] onu bilir. Ve hadîs-i şerîfte قَلْبُ الْمُؤْمِنِينَ بَيْتُ اللَّهِ وَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ اللَّهِ وَ عَرْشُ الرَّحْمَنِ [Müminlerin kalbi beytullah’tır. Müminin kalbi Allah’ın ve Rahman’ın arşıdır.] buyurmuştur. Ol ebrârdan olan kimseyi bilir. Ve ikrâr eder ki gönlünde zulmetten gayrı bir şey göremez. Ve arş-ı Rahmân ise nûrsuz olamaz. Ve bir hadîs-i şerîfte dahi مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ [Nefsini bilen Rabbini bilir.] buyurmuştur. Ve nefsinin görüp bilmek çeşm-i basîret açılmağla olur. Onun nefsi bilmeyen Rabb’isini bilmez. Ve cümle bildiği delil-i akliyye ve nakliyyeler ile olup henüz ilme’l-yakîn ednâ mertebesinde bulunmağla ayne’l-yakîn kendüye hâl olmayıp kanden geldi ve kande gidecektir onu ilme’l-yakîn bilir, hakka’l-yakîn bilmez. Ve bu hâl ile esrâr-ı Hudâ’ya vâkıf olmayacağın bildinden secdeye düşüp niyâz eyler ki; yâ Rabbi bu ne hâldir ki benim bu kadar i’tikâd-ı tâm ile ibâdet ve tâatim var iken gönlümde bir eser-i [125b] ibâdet zâhir olmaz. Ve gönülde lezzet-i rûhânî ile mütelezziz olamam deyip âh eyler. Ve ba’zı kere fikreyler ki bir mürşîd-i kâmil bîat edip telkîn-i zikir ile ve ta’lîm ve ta’yîn-i esmâ ile onların terbiye ve emriyle ve insân-ı kâmil nazarıyla esrâr-ı ilâhîyyede vâkıf olmak müyesser ola. Ve onlar ile mahrem-i esrâr olmadıkça tahminen ârif-i âgâh olmak mümkün olamaz deyü tahayyül eder. Lâkin ezelde tâlib-i cennet olup ebrârdan bulunup dâire-i ehlullâhtan olmak üzere rûhu halk olunmadığından mürşîd-i kâmil görse dahi bilmez. Ve hüsn-i zan eylediği kâmilî görse dahi onu kendi i’tikâdına göre imtihan eder. Ondan nice keşf ve kerâmet zuhûrunu me’mûl eder. Lâkin me’mûlu gibi bulamadıkta inân ve ihtiyârını ol kâmile teslîm edemezler. Zümre-i ebrârdan mukarribîne teslîm [126a] olamadığı, ancak akl-ı meâşî ve ibâdet-i bedenîyyeleri i’timâd-ı tâm-ı hicab ve kendi rûhlarıyla akl-ı meâdleri beyninde perde-i azîm olmuştur. Ve ol hicab perde sebebiyle ebrârın nefsi fırsat bulup erbâb-ı kulûb bu asırda yoktur deyip cümle bu zamanede olan kâmilleri inkâr edip bir kimseye inân ve ihtiyârını teslîm etmezler. Ve insân-ı kâmilleri

ol misillü ebrârlardan olan cânların berzah-ı uzmâların bilip ve hicab ve perdelerine olduğun bildiklerinden onlara kendülerin bildirmezler. Ve ebrârları dinde gâfilân hareket ve câhilân sohbetler ederler idi. Nefret ettirip kendülere yâr etmezler. Onunçün ebrâr derler ki; bu zamanda mürşîd-i kâmil yoktur. Bundan akdem birkaç insân-ı kâmil var imiş onlar dahi dâr-ı bekāya rihlet etmişlerdir. Şimdi mürşîd-i kâmil sûretinde olanlar bir alay mukallid ve cerrâr ve câhillerdir ki [126b] ibâdet ve tâat bilmezler. Onlar teslîm olmak hamâkattir deyip kendi hüsn-i hâlini cümleye tercih ederler. Eğer bir mecliste mukarrabînden bir kâmil nakl eyleseler ve kemâline ba'zı alâmetler beyân eyleseler bâtında onların müzâkeresinden haz etmeyip ve gâyet incindiğın bildirmeyip zâhirde mecliste olan ehîbbâsına der ki; sizin dedikleriniz kâmiller deyip nakl ettikleriniz sûrette ve sohbede kâmilâne görünürler. Ancak onlar câhillere ve cerrârlardır. Onlar ilm-i tasavvufa âşına oldukları ecilden kâmillerin kibârlarından ba'zı esrâr sözlerine âşına olmağla bir iki harf tasavvuf kapmış kendüye pîr-i tarîkat yapmış bunlardır halkı aldayıp ibâdullâhın i'tikâdların fesâda vermişler. Sizler kendi hâlinize meşgûl olup onları terk edin deyip sükût eder. Kendi hâlinde râzı olup إِنَّ

الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ [İyiler mutlaka cennettedirler. (İnfitâr, 82/13)] ile kâni' olup nefsi

kendüye teselli ettikte [127a] aklı dahi müteselli olup olduğu makâmdan bir kadem ileri basmak mukadder olmayıp nefsi-i mutmainneden ve esrârından bî-haber ve mahrum olup kalır. Hâlet-i nez'inde selâmetle kelime-i şehâdet ile vasîyet ve nasîhatle dâr-ı fenâdan dâr-ı bekāya rihlet edip gide. Ehl-i ukbânın hâli şânı tahrîr olunur. Onların bahsi hatm olunmuştur. Bundan sonra bundan ziyâde mertebeleri olmaz.

Bâb-ı Makâm-ı Nefs-i Emmâre, Ehl-i Tarîk-ı Îmân-ı Mukallid

Ehl-i tarîkin mâder-zâde olmayanlarının şebîbiyyetlerinde nefsi-i emmâreleri vakti ehl-i dünyâ ve ehl-i ukbânın emmârelerine kıyâs olunmaz. Onların emmâreleri nev'-i âhardır. Ezelden insân-ı kâmil olacak cânlar ve hassa-yı ezeliyyesin bulacak sultanlar ve tâlib-i dîdâr olanlar evâil-i hâlinde bil ki sabâvetlerin akl-ı meâş ve akl-ı meâd ile olup ibtidâları hüsn-i sûret ve esvât-ı haseniyye hemân kondukta hayrân [127b] ve eşya yağma olup eşrâr-ı nâs abd-i ekber ederler. Nice azîmelerde fitne-yi uzemâlar

zuhûr edip **لَعَنَ اللَّهُ لِمَنْ أَيْقَظَهَا** ¹²⁸ [Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lanet etsin.] tahtında dâhil olur. Sonra bâis kendi olduğun bilir. Ve nefsin hilesine vâkıf olup nâdim olur. Emmâ ba'd harâbü'l-Basra ve nefsi-i levvâme sâhibi ol zaman kendi nefsiine levv edip nâs kendüden nefret ve kendi hulkunda uzlet edip cemî-i ahlâk-ı zemîmesiyle ve şirk-i hafisiyle böyle hâline meşgûl olup **خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ** [Dünya ve âhiret hüsranlığı] olup mevtâ-yı karîb oldukta cürm ü kusûruna mu'terif olduğundan tâib-i müstağfir olup afv u mağfiret ümîdiyle **لَا تَقْنُطُوا مِنْ رَحْمَتِ اللَّهِ** [Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." (Zümer, 39/53)] mûcibince havf ve recâ ve niyâzda olup melûl, mahzûn olduğu hâlde ba'zılarına âhir vaktinde hâlet-i nez'inde lisânında kelime-i şehâdet müyesser olur. Lâkin gafletten âzâd olamayıp **[128a]** ibâdet ve tâatten bir eser zuhûr etmeyip bu mezraat-i âhire olan dünyâdan mahrûm ve hayvan gelip nâdan gide. Ammâ yine zerre miktârı îmânla hüsn-i hâtîme ile gitmesi me'mûldür. Ehl-i dünyânın gâyet âlimleri dahi bundan ziyâde kat'-ı merâtıbı olmaz. Ve mertebe-i âhirete dahi tâlib değillerdir. Onlar bahsi tamâm oldu.

Bâb-ı Nefs-i Emmâre Ehl-i Ukbâsı

Ehl-i ukbâ nefsi-i emmâresi hâlinde yalnız akl-ı meâş ile olup akl-ı meâddan bi'l-küllîye haber olmağla ezelden mutlak ukbâ için halk olunmağla onlar vakt-i şebâbetlerinde cümle ehl-i dünyâ gibi tâlib-i dünyâ olurlar. Şehvât-ı nefsâniyyeleri gâlip olur ve hırs ve tamâ' ve gazap ve kahr sıfatlarına mağlûb olur. Nefs-i şûmları her ne nev' fitne ve fesâd arzû ederse fırsat buldukta nefislerin men' edemeyip ol fesâdı işlerler. Bunlar dahi **[128b]** olurlar. Zîrâ mecnûn kerîhü'l-manzar olan avratın memesini emmeyip yüz döndürdü. Ve yüzüne bakanda nefret edip ağlardı. Asla iltifat etmezdi. Cümlelerin ma'lûmudur bu ehl-i tarîkatın emmâre makâmında olan sâlikler emmâreleri vaktin avrat ve oğlana meyyâl olup aşk-ı mecâzî ile ateş-i aşka yanıp leyl ve nehâr ol sevdâyla bî-rahat olup rüsvâ-yı âlem olur. Ve âr ve nâmûs kaydlarıyla mukayyed olmayıp halkın levv ve tevbîhi kulağına almayıp dâimâ hüsn-i cemâl ve kemâl ve kıl u kâl saz ve söz ve la'b u lehv ve hevâ-yı nefsiine tâbî olup şehvât-ı

¹²⁸ UB: نائمة

cismâniyeleri gâlip olur. Fırsat buldukta onlar dahi şurb-ı hamr ve zinâ ve livâta ve gıybet ederler. Lâkin derakab pişman olup tevbe ve istiğfâr eder. Ammâ yine tevbeyi bozup yine günâh-ı kebâir irtikâb ederler. Ammâ yalan söylemezler. Sırkât etmek ve katl-i nefis hâtırlarına gelmez. Ve kendi nefislerine zulüm ederler yine, lâkin âhar kimseye gadretmezler. **[129a]** İbâdullâha hizmet ve şefkat ve muhabbet ve sehâvet ve şecâat ve kerem tâ ezelden hilkatte onda meşreb-i halk olunmuştur. Ve onlar kendülerde vâkı' olan ahlâk-ı zemîmeden râzı ve hoşnûd olmayıp ve ef'âl ve akvâlleri şer-i şerîfe muvâfık olmadığın bilirler. Ve yüzlerin yerlere sürüp Mevlâ'dan afv u mağfiret taleb ederler. Ve gözyaşıyla feryâd u fiğân ederler. Ve hâllerin kimseye takrîr edemezler. Ve eğer meclis-i irfânda bulunsalar urefânın sohbetlerinden onlara inşirâh-ı sadr hâsıl olup fukarâ ve zuafâ ve dervişân bilâ ihtiyar ifrât-ı muhabbet ile muhib olup cân u baş onların uğruna fedâ ederler. Gûya abd-i memluktür hizmet ederler. Herkese hüsn-i zan edip kimsenin aybına nazar etmezler. Ve rızâ-yı mevlâyı gözetirler. Ve nefs-i emmâreden halâs olmak niyetiyle erbâb-ı kulûbun himmetlerin taleb ederler. Ve hulûs-ı tamâm ile teveccühleri berekâtından erbâb-ı kulûb dahi onları **[129b]** gönle alıp muhabbet ve şefkat ve onlarla ülfet ve sohbet ederler. Ve nush u pend ile tarîk-i aşkı terğîb edip bâb-ı rızâyâ delil olup ta'lîm-i esmâ ve telkîn-i zikr edip sünnet-i bâtî icrâ ederler ve emâneti ehline teslîm edip tarîk-i Hak'la gönül ...[?] giderler. İnsân-ı kâmil himmetle nefs-i emmârede halâs olup avn-i Hak'la nefs-i levvâmeye terakkî ederler. Ve nefs-i kâmileye değin mukadder oldukta giderler. Eğer ecel-i müsemmaları ve ecel-i kazâ ve ecel-i muallak mukadder her ne ise nefs-i levvâmede olan sâlik-i zâkir ol vaktinde dünyâyı dinden bi'l-küllîye iğrâz edip zâhir ve bâtında tamâm-ı cihândan nefret edip gönülde zevk u şevkle likâ ve bekâ ve cemâl-i Zülcelâl arzûsuyla âh u feryâd ile vatan-ı asliyyesi muhabbetle hubbû'l-vatan mine'l-îmân deyip makâmına münâsip ta'yîn olunan ism-i zâtî ve ism-i a'zam olan ism-i celâl Allah Allah Allah **[130a]** deyip diğer eyittiği hâlde safâ-yı rûhânîde bir cezbe-yi rahmân ile ...[?]

Bâb-ı Der Makâm-ı Nefs-i Levvâme Ehl-i Tarîk

Îmân-ı mukallid, ehl-i tarîk-i nefs-i levvâme duhûlünde akl-ı meâş ve akl-ı meâd ile bile olduğu hâlinde cemî-i meâsîden fâriğ olup gözyaşınla tevbe-yi nasûh edip mürşîd-i kâmil himmetle hubb-ı riyâset ve hubb-ı câh ve hubb-ı ıyâl ve evlâd ve akrabâ ve ehıbbâsından kat'-ı muhabbet edip muhabbetullâh dilde karar ettikte muhabbet-i şirket

kabul etmediğin hâl ile bilip ve hadîs-i şerîfte **حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ حَاطِيَّةٍ** [Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.] buyurulmuştur. Ve hadîs-i kudsîde **يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّ أَرَدْتَ حُبِّي أَخْرِجْ** **حَبَّ الدُّنْيَا مِنْ قَلْبِكَ فَإِنْ لَمْ أَجْمَعْ حُبِّي وَحَبَّ الدُّنْيَا مِنْ قَلْبٍ وَاحِدٍ أَبَدًا لِأَنَّ الضَّدَّانِ لَا يَجْمَعَانِ** [Ey Âdemoğlu! Benim sevgimi murâd edersen kalbinden dünya sevgisini çıkar. Şayet benim sevgimi ve dünya sevgisini tek bir kalpte cem edersen, su ve ateşin tek bir kalpte bir araya gelmeyeceği gibi iki zıt şey de cem olmaz.] Bu hadîs-i şerîflerin beyân-ı ma'nâların bilip mâsivâyâ meyl ve rağbet etmeyip **[130b]** yâ Gaffâr deyip nefsi bilmek Rabbisini bulmak ve bâb-ı rızâda kâim olmak kasdıyla ibâdet ve taât ve tesbih ve tehlîl ve zikr ve fikr ve huzû' ve huşû' ile mutlak Allah rızâsı için say'-ı ihtimâm ve kendüye himmet edip uluvvü'l-himmet mine'l-îmân deyip ahlâk-ı zemîmeden halâs olup ahlâk-ı hamîdeyle muttasıf olmak arzûsuyla ef'âl ve akvâlini şer-i şerîfe ahkâmına muvafık ve mutâbık etmek üzere azm ve musammam edip evsâf-ı müridân-ı Hudâ ile mevsûf olmağla say' u gayret ederler. Avn-i Hak'la ve pîr-i kâmil himmetiyle bir an zikr ve fikrden hâlî olmayıp nefisle dâimâ mücâhede üzere olup kendi nefsine levm ve tevbîh edip âhar hâline levm etmez. Ve bir kimseye nush u pend kaydıyla mukayyed olmayıp dâimâ ârifin bu şeyi tekrâr eder. Terk-i haz ve terk-i râhat ve terk-i mal ve terk-i cân kurb-i Hak'la cân istersen iş bu çâre bak mazmûnla âmil her dem bî-râhat zikre **[131a]** devâm ve fikre tamâm ve uzlet-i enâm ve killet-i kelâm ve killet-i taâm ve killet-i menâm edip ba'zı vakit hayâl-i fâsidesi gönlünü ızdırâba düşürüp nefsi şerîatten hariç hareket ettikte nedâmetle kemâl-i aczinden feryâdıyla ağlayıp hâlvette tazarru' u niyâz edip nefsine adâvet edip kendüye taşlar ile dövüp onun hâlini bilmeyen ehibbâsı aklına hiffet gelmiş zanneder. Eğer nefsi halka nush u pend etmek murâd ederse nefsine levm eder ki; nefs-i şûm sen ıslâh olup ahlâk-ı zemîmeden tamâm-ı halâs oldun mu kim halka nush u pend edesin **عِظْ نَفْسَكَ**

ثُمَّ عِظِ النَّاسَ [Nefsine nasihat et. Sonra insanlara nasihat et.] deyip hâline meşgûl olur.

Ve cemî-i ef'âl ve akvâlini bî-araz ve bî-illet edip cennet arzûsu ve cehennem havfı için etmez. Ve hâtırına dahi gelmez. Ehl-i ukbâ gibi cennet sevdâsıyla ve cehennem havfıyla ibâdet etmezler. Mutlak rızâallâh için ederler. Hasenâtü'l- **[131b]** ebrâr

seyyâtü'l-mukarrabîn ol sâlik dâire-i mukarrabîn bulunmağla cemî-i ef'âlinde rızâ-yı Mevlâ'yı arayıp ücretiyle ubûdiyyet etmez. Ve hüsn-i hâlini kimseye göstermez ve arz-ı ihtiyaç etmez. İllet ve killet ve zillet ve sabır ve tahammül ve cidd ü say' ve mücâhede ile cemî-i mahlûka hizmet ve merhamet ve şefkat edip hilim ve hayâ ile bî-riyâ olur. Bu nefis-i levvâme sâlikin nefsiyle mücâhedesî ve riyâzât-ı şâkka ve halvetlerde çilesi zahmeti hiçbir makâm benzemez. Ve bir an rahat olmaz dâimâ melûl ve mahzûn olup gafletten uyanmayıp ve gönül gözü açılmayıp ve cân kulağı işitmeyip zikr-i fikriyyetin bir âsârı zuhûr etmeyip ziyâdesiyle ızdıraba düşer. Eğer bu hâlinde vefat ederse **مَنْ مَاتَ مِنَ الْعَشَقِ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا** [Kim aşktan dolayı ölürsa şehit olarak ölmüştür.] bu ma'lûmdur ki küffâr ile mücâhede ve muhârebe-i gazâ-yı âşğar olur. Ve nefis ile mücâhede gazâ-yı ekber olduğu hadîs-i şerîfle sâbittir ki **[132a] رَجَعْنَا مِنْ جِهَادٍ الْأَصْغَرِ إِلَى الْأَكْبَرِ** [Küçük cihattan büyük cihada döndük.] buyurmuştur. Cihâd-ı âşğarda mertebe-i şehâdet müyesser oldukta cihâd-ı ekberde mertebe-i şehâdet azharu mine's-şems'dir. Bu makâmda olan sâlikin hâlet-i nezinde muâmelesi ve Hakk'a münâcâtı ve niyâzı ne rütbede esrâr-ı ilâhî olduğun kimse bilmeyip ancak sûret-i zâhirde zevk u şevkle zikrullâhta olduğun nâs bilir görürler. Gönülde olan muâmelesinden bî-haber olduklarından sâlik cezbe-i Rahmân ile âhir nefeste ism-i a'zam olan ism-i Zâtı Allah deyip rûh-ı pâk bedenden ism-i Zât ile huzûra gider.

Bâb-ı Makâm-ı Îmân-ı Nefs-i Mülhime

Ehl-i tarîk ehl-i yakîn-i ehl-i tarîk makâm-ı nefis-i mülhimeye dâhil oldukta akl-ı meâş ve meâd ile leyl ü nehâr zikr-i devâm ve fikr-i tamâm ve uzlet-i enâm killet-i taâm ve killet-i menâm ve say' u ihtimam **[132b]** ile olup ilim ü fazl ü kemâl ve mal ve evlâd u ıyâl ve akrabâ ve ehîbbâsı muhabbeti cümle gönülden çıkarıp mürşîd-i kâmil nefesiyle âsâr-ı zikr cemî' a'zâsına te'sîr edip iklim-i vücûduna zelzele-i azîme düşüp harâret zikir lisânından kalbine te'sîr ettikte gönül zikrullâh meşğûl olup sâlik onun zikrini ten kulağına içeriden işittikte eyitti: Safâ-yı rûhânî zuhûr edip ezelde gördüğü inâyet-i [?] Hak olmadığından ifrâtla rûh ve beden bahr-ı safâya müstağrak olur. Ol anda sâlik âlem-i aşka düşüp nûr-ı zikr sebebiyle dimâğında yubûset vâkı' olup ol vakit akl-ı meâş mest ü medhûş olup ahkâm-ı anâsır iptal olduğundan sâlik mecnûn misâli

kendüyi yerlere vurup umûr-ı dünyâsı harâb-gâr ve kesbe kudreti [133a] olmayıp âdâb-ı şerîat ve tarîkat ile âmil olup henüz akl-ı meâş hükmünde say' ü ihtimam edip gönlü safâsı gâlip olmağla esvât-ı hasene ve nağmât-ı gıdâ-yı rûh istimâından ziyâde lezzet-i rûhânî zâhir olup ol anda gönül kulağı açılır. Sâlik kendüyi âlem-i ervâhta zannedip dünyâ ve ukbâdan bî-haber ve neş'e-i elestten bir numûne zuhûr etmekle anda sürûrunda murg kafes-i tenden berû bâlâ çıkmak kastın eder. Ammâ anâsır-ı çâr ... [?] bend olduğundan nâşî kendi murâdıyla vatan-ı asliyyetine seyr ü sefer edemeyip sîne sûzân ciğer püryân ve dîdeleri giryân ve âh u efgân ve zâr u hayrân olup Yûsuf-ı cân bend ü zindân olur, pür[?] hâlet-i inâyet ve hidâyet-i ezeli ve cezbe-yi lem yezeli zâhir oldukta [133b] mey-i aşk bî-bâde ve piyâle nûş eyledikte ol zaman şîşe-yi nâmûsu ârî dimâğında olan akl-ı meâşın başına çalıp pâreleyip akl-ı meâş hükmünde ve onun tedîirinden âzâd olup heman ol anda sâlikin vücûdunda cevher-i evvelden olan akıl akl-ı meâdın nûru ufk-ı hidâyetten ve şems-i hakîkatten tulû' eyledikte جَذْبَةٌ مِنْ

جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ [Rahman'ın cezbelereinden bir cezbe] sırrı zâhir olur. Ba'dehû hüsn-i tevhîde dâhil olup safâ-yı rûhânîyle mest ve lâ yu'kal olur. Nâs bu hâlde olan sâliki gördükte sırr-ı esmâya vâkıf olmayan gâfiller ol meczûb-ı ilâhîye dahl ü ta'n edip şetm-i galîz ederler. Bir mezmûm hâl zannedip vesvese-yi şeytânîyyedir ki aslı yoktur, kendüyi halka ehl-i hâl göstermek için. Ve bu bühtân muhibb-i fukarâ olan ağniyâdan kerem me'mûl eder, murâdı cerrârlıktır deyip meclislerinden [134a] istiskâl edip def' ederler. Bilmezler ki ol misillü ehl-i zikir meclisler bulunsa belki ol hâlis-i muvahhid-i zâkir hürmetine Hak Celle ve Âlâ Hazretleri meclis halkının gâfilleri günahların afv edip mağfîret eder. Lâkin ol sâlik onların böyle hareketleri sülûkuna mânî olmayıp belki gayretullâh zuhûr edip kat'-ı merâtib eylemesine bâis olur. Ne gamdır kim âşık-ı cânân olan cân rûsvâ-yı cihân olur meşk ile aşk-ı pinhân.. Ve ne hâldir ki başına gelmeyen bilmez ve bilen dahi ol hâli nâdâna diyemez ve izhârî lâıyk değildir ki izhârî hıyânettir. Zîrâ ifşâu's-sır harâmün ve izhârü hıyânetün buyurmuştur. Ve halkın levmi-i tevbîhini üzerine almayıp nefsi kelbini siccîn tabîatta habs edip hayâl-i fâsidesi askeri perâkende ve perişan olup ahlâk-ı zemîme serdârı olan kibir ve buğz ve gazap ve hasedi [134b] ve buhl ziyâde iklim-i vücûdunda mutasarrıf olamayıp sultân-ı aşk'ın keff ü teshîrinde göz habs ve mahbûs olup bundan da aşk vezir olup ve akl-ı meâd

padişah olup ve havâss-ı hamse-i zâhire cümle ittifak edip emr-i Rabbî'ye her vecihle teslîm ve mutî' ve munkâd oldukta bundan ikdâm vücûd-ı insâna sâhip mutasarrıf akl-ı meâş olup ol akl-ı meâşın yâr-ı vefâdârı ve kafadarı olan mahrem-i esrâr-ı nefsi şûm ve kuvve-i vehime ve kuvve-i mütehayyile ve mâl-i hülyâ ve hayâl-i fâsidesi tabiatle ve tedbîriyle binâ eyledikleri şehir ve kararlarını yakıp ve yıkıp cümlesini harab ederler. Ba'dehû şehir-i dîlde binâ-yı kadrin ilâhî olan beytullâh ve arşu'r-Rahmân içinde şirk-i hafî ile mevcûd olan mâsivâ putlarını zikir baltasıyla kırıp mahv edip hulûs-ı tamâm süpürgesiyle süpürüp gözyaşıyla savurup muhabbet [135a] ve zevk ve şevk ve sürûr ile düşüp nûr-ı Muhammedî ile ravza-i dil kandillerini pür ziyâ edip tarîk-i müstakimde nedîm-i hidâyet delil-i inâyet ile bâğ-ı vahdette on sekiz bin âlemin nüsha-yı icmâlini fark ettikte bahr-i celâl ve cemâlde kalıp الْعِبَادُ بَيْنَ الْأَصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ

الرَّحْمَنِ [Âbidler Rahmân'ın iki parmağı arasındadır.] sırrında müstağrak olup Yûsuf-ı cân-nikâb ile perdeden nihân sultan aşkıyla ülfet ve sohbet edip kanden geldi ve kande gidecektir. Ol zaman sâlik bu makâmda ilme'l-yakîn olur. Ve meclis-i ehlullâha mahrem olup hizmetlerin edâ edebilir. Ulemâdan nice kimseler duâlarında bizler ilme'l-yakîn bildik derler. Ammâ ancak bu hâletleri gördüler bildiler ise duâlarında sâdiklardır. Yoksa ilme'l-yakîn dedikleri lafız ve ıstılahtır. Hâsıl sâlik bu makâma vâsıl oldukta hakîkatle tarîk-i ehlullâh ne misillü tarîk-i müstakim olduğun bilip cân-ı dilden cidd ü say' ile tarîk-i Hakk'a gider. [135b]

Bâb-ı Der Beyân-ı Berzah-ı Sâlikîn

Sâliklerden ba'zıları nefsi mülhemenin evvelinde bulunup dâire-i şerîatte hâriç tarîkat-i aliyyeye muhâlif hilâf-ı şer'-i şerîf hareket eylediklerinin ve berzah ve belâyâ uğradıklarının hikmeti budur ki; ibtidâ sülûk ve bîat murâd ettiklerinde nefsin hile ve mekriyle umûr-ı dünyâsı nizâmı sevdâsıyla safâ-yı cismânî arzûsuyla intisâb ve bîat edip veyâhut ba'zı kimseler keşf ü kerâmet ve hubb-ı riyâset belâsıyla sâlik olup bu illetler ile mürîd olmak murâd ettikte fass-ı Muhammedî'de tekâmül-i tarîk etmeyip insân-ı kâmil zannolunan bir kimseden inâbet edip nefsi mülhemenin zikr olunan ol hâlleri kendüde zuhûr edip sırr-ı vahdet âşına olmağla şer'-i şerîfe hakâretle nazar edip cümle tefrikanın farkını fark etmeyip emr ve nehy nizâm-ı âlem içindür deyü i'tikâd-ı

fâside edip bir miktâr safâ-yı rûhânîsi [136a] olmağla kendi zu'm-ı fâsidesine göre ârif ve âgâh oldum. Şirk-i hafiden halâs oldum ve gafletten necât buldum zannedip her makâmda nefsin bir nev-i makâma münâsîp hilesin bildiğinden nâşî dâire-i şerîatta olan ulemâ-i âmilîn ve âbidîn ve sâlihîn ve zâhidîn ve şâkirîn ve sultân-ı ebrâra dahi hakâretle nazar edip [Kim bir âlimi hakîr görürse dünyada da âhirette de mel'ûndur.] hâtırına gelmeyip عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ [Ümmetimin âlimleri İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.] hadîs-i şerîfine inkiyâd etmeyip [Kötü âlim yüz câhil âbiddir] عَالِمٌ سُوءٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ مِائَةِ عَابِدٍ جَاهِلٍ [Kötü âlim yüz câhil âbiddir] Allah'a daha sevimlidir.] vârid olduğun bilmeyip ve beyt-i Nâbî'ye nazar etmez ki beyit:

*Ger reâyâ ve gerek sâhib-i tâc
Lâbüd olur ulemâya muhtaç*

Şeref-i ilme nihâyet yoktur. Sıfat-ı Bârî'ye gâyet yoktur. Velhâsıl ulemâ-yı âmilîn nice âyet ve ehâdis ve kelâm-ı kibâr olduğun fehmi etmeyip husûsen ulemâ-yı âmilîn zâhir-i şerîatle âmil olup tarîkat ve hakîkatte [136b] erbâbının üzerine taraf-ı Hak'tan nâzır ve hâfızlar olup tarîkat-i aliyyede bulunan dervîş ve şeyh-i mukallidînin hilâf-ı şer'-i şerîf olan ef'âl ve akvâllerin görüp ve işittikte şer'an kitab ile men' edip şerîatten hâriç hareket ettirmek hikmet-i Hak'la me'mûr oldukları hükmünü derk etmeyip ehl-i tarîkatten mâadâ her kimi görürlerse bu berzahta olan sâlik dervîşler dâimâ zâhirde ve bâtında adâvet edip kadızâdeli münkerler ve münâfıklar ve Hak'tan gâfiller ve aşk-ı Hudâ'dan bî-haberler deyip cümlesine dahl ü ta'n edip ve levmi ve tevbih edip neuzû billâh ba'zı ulemâdan amel ve i'tikâdını bildiği kimesnelerin gıybetini edip küfrüyle hükmeder. Bilmez ki şer'an kendüye tecdîd-i îmân ve tecdîd-i nikah lâzım olur. Ve dahi ba'zı ulemâ meclisinde bulunup şer'a muhâlif söz söylemeyip ulemâ ile bilmediği mesâil-i [137a] şer'iyyeden bahsedip muâreze ve nizâ'-ı kesîre eylediklerinde ulemâ onu ilzâm kaydına düşüp delil-i akliyye ve nakliyye ile terbiye sevdâsında oldukça

ondan zuhûr eden hak üzere olan kelâmларını kabul etmeyip onunçün beyinlerinde husumet vâkı' olup birbirlerine husumet edip muhabbet etmezler. Bu illetten ehl-i zâhir ehl-i tarîki inkâr edip cümlesini i'tikâd-ı fâside ile zannedip nefret ederler. Ehl-i bâtın dahi onlardan nefret edip iki taraf dahi birbirlerinin küfr[ü] ile hükmederler. Birbirlerinin hâl-i berzahlarından haberdâr olmadıklarından iki tarafın dahi münkir ve ...[?] dünyâ ve ukbâda bî-rahat olup siccîn tabîatlarından ve şîrk-i hafîlerinden halâs olmayıp beş yüz seneden mütecâvizdir ki bu nizâ'-ı kesîra vâkı' olmaktadır. Ve hâlen bu zamanda olan dervişler şer'a imtisâl etmeyip şeyhleri dahi târîki's-salât [137b] ve kimi zânî ve kimi şâribü'l-hamr ve livâta edip ve ekserîsi câhil ve müfsid ve müflis ve mülhid ve yalancı ve nemmâm olur. Ve kimisi harâm ve helal indinde müsâvî ve ibâhî ve dehrî ve hulûlî tâifesi olmağla zâhir ulemâsında dahi garaz-ı dünyâ için çalışıp leyl ü nehâr ilme ahz edip amel etmez. Zîrâ ilmi okuman garaz, bana âlim ve fâdıl ve tedrîslîk versinler deyü bu zâhir ulemâsında amel yoğ iken kelâmlarında te'sîr olmaz. Meddâhîn ve fazl ve husûd.. Ve birbirini zemmedip ve livâta ve zinâ ederler. Bu ehl-i zâhirde bunlar var iken ve ehl-i bâtında bu yalancılık var iken ikisi dahi birbirini taşılayıp cümlesi nefs-i mülhemenin evvel mertebesinde arzû ve dalâlete düşüp merdûd olmuşlardır. Duâ-yı nâs ve ulemâ-yı zâhir ehl-i tarîklerde bir hâlis-i kâmil ve ef'âl ve akvâlî şer'a mutâbık [138a] kimseyi görmeyip bulmadıklarından ehl-i tarîka itibar etmezler. Ve kâmilleri dahi görseler bilmezler. Zîrâ hadîs-i şerîfte إِنَّ أَوْلِيَاءَ تَحْتَ قُبَابِي

لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي [Kubbelerimin altında nice veliler vardır ki onları benden başka kimse tanımaz.] ne bilsin. Ehl-i zâhir bâtında olan hâli بِالْقَالِ لَا يَعْرِفُهُمْ [Celâl söz ile bilinmez.] dır. Dâire-i ehlullâhta kâmillerin cümlesi i'tikâd-ı fâside ile olan dervîşi kabul etmezler. Ve meclislerine uğratmazlar ve mahrum etmezler[?]. Hak Celle ve Âlâ tarîk-i müstakimden ayırmaya.

Bâb-ı Der Beyân-ı Nefs-i Mülhemenin Evsat Hâli

İnsân-ı kâminden fass-ı Muhammedîde tekmîl-i tarîk eden kâminden biât ve inâbet eden sâlik nefs-i mülhemenin evsat hâlinde şeyhine hulûs-ı tâm ile teslîm olup ve bî-illet olduğu mutlak rızâallah için olup لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ [Onlara asla korku

yoktur; onlar üzüntü de çekmeyecekler. (Yûnus, 10/62)] tahtında dâhil olmağa ulüvvü’l-himmet mine’l-îmân deyip kendi nefesine ve gayra himmeti âlî olmağa “ilâhî ente maksûdî ve eseluکه rızâke” deyip huzûr-ı kalp ile [138b] secdesinde dâimâ münâcât üzere olup teveccüh-i tâm ile ilim ve amel ve zikir ve fikir ve aşk ve şevk ve âh u enîn ile akl-ı meâd ile ifrât-ı muhabbetle âlem-i aşkta rızâ olduğundan ilme’l-yakîn mertebesinden ayne’l-yakîn mertebesine dâhil olup havf ve recâdan geçip mey-i aşk için dil-i gülşene geçip seyri seyr fillâh olup ahlâk-ı zemîmesinden halâs olup ve şirk-i hafîden âzâd olup ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmak arzûsuyla cidd ü say’ üzere olup ârif ve âgâh olmadığı hâlde makâm-ı müşâhede ba’zı hâletler zuhûrları ile esrâr-ı ilâhîye avn-i Hak’la vâkıf olup ba’zı kere tecelliyât-ı esmâ ile gönül keşf ve kerâmet tarafına meyl edip kendüden hârık-ı âde zuhûr eyledikte zevk ve şevk huzûr ve sürûru [139a] gâlip olup bahr-ı vahdette gavvâs olduğundan gönül hayrette hayrân olup ve lisânından âb-ı hikmet cereyân eder. Ve onunla ülfet ve sohbet eden ihvân-ı mü’minîn onun safâsı rûhânîyesinden mütelezziz olup sohbetinden memnun olurlar. Bu makâmda olan sâliklerin ba’zısı gayetle edîb ve âkil olur ki nâsdan nice kimseler onun kâmilâne etvârından ol ârif ve âgâhı insân-ı kâmil zannedip inân ve ihtiyârların ona teslîm edip mürid ve muhib olurlar. Onun nefsi fukarâyâ te’sîr edip onun nutkuyla âmil olurlar. Zîrâ sana bu makâmda olan hâli ve ef’âl ve akvâl[i] insân-ı kâmil gibi görünür. Lâkin insân-ı kâmilî yine insân-ı kâmil bilir. Bu hâlde sâlikin hâline kimse vâkıf olamayıp bu makâm makâm-ı Mansûr olmağla sâlikler ki her birisi ene’l-hak sırrına vâkıf olur. Ancak [139b] ol sözü kendi sırrında mahfîce söyler. Bu hâl sâlike makâm-ı fenâdan mukaddem zuhûr eder. Zîrâ onun benliğinden bir miktâr benlik bâkî kalır. Yok olmazdan evvel bir başka varlık zâhir olmadığından nâşî bu sırrı derûnunda cevelân ettikte safâlanıp ve bahr-ı aşka müstağrak olmağla ba’zı kere şerîatta küfr ve hakîkatte berzah olan kelâmlar sâdır olup ulemâ-yı zâhir onun hâl-i derûnuna vâkıf olamadığından küfrüyle hükmedip fetvâ-yı şerîf ile onun katlini helal zu’m edip ve sevâb-ı azîmdir katli deyip gayret-i diniyyeye ederiz. Ve şer-i şerîfî icrâ etmek üzere say’ ederler. Bu makâmda olan âriflerin nicesi avn-i Hak’la meşhur olmayıp إِنَّ اللَّهَ سَتَّارٌ

يُحِبُّ السِّرَّ [Allah settârdır. Setretmeyi sever.] sırrına ilhâm-ı Rabbânî olup hâlini ketm

ve ihfâ eyler. Üns-i Hazret-i Mevlâ’yı bulup مَوْتُ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا [Ölmeden önce ölünüz.]

tahtında dâhil [140a] olmak ve mevt-i irâdî ile ölmek ve vatan-ı asliyesine ermek ve âlem-i lâhuta seyr ve sefer etmek arzûsuyla hubbû'l-vatan mine'l-îmân sırrına vâkıf olup nûrânî berzahlara uğramayıp ve keşf ve kerâmet dâmenine düşmeyip ancak bu makâmın hitâmını gözlerim.

Bâb-ı Der Makâmı's-sâlis Îmânü'l-muhakkik[?] ve'l-ilhâm Hâtıme-i Nefs-i Mülheme

Tarîk-i Hakk'a sâlik olup şerîat ve tarîkat ve hakikat ve ma'rifetle ârif ve âgâh olan cân nefs-i mülheme-i mübârekenin hâtimesi makâmına geldikte ilim ve amel ve fazl ve kemâl ve mâl ve evlâd u ıyâl ve akrabâ ve ehîbbâsı muhabbetini bilkülliye gönülden ihraç edip ve keşf ve kerâmet safâ-yı cismânî ve safâ-yı rûhânî arzûsu cümle levh müdrikesinden ve kuvve-i hâfızasından silinip mahv olur. Ve cemî-i ulûmu ezber okutmağa kudreti var iken zerre kadar meyl ve rağbet etmez. Ve cemî-i ibâdâtı [140b] derk edip nefis ve rûhunu ferâmûş edemeği dahi kendüye bir azîm perde ve hicap olduğun ayne'l-yakîn bilip ve ârif-i kâmilin bu beytini dilde tekrâr eyler.

Eğer kalırsa sende zerre varlık

Erişmezsin ona hiç çekme darlık

deyip kendüden mahv ve fânî olmadığından dünyâ ve ukbâ başına dâr ve belâ olup vücûd belâsından âzâd olmak için dâimâ hakîr ve zelil ve rezil ve sefil ve sergerdân nâçâr hayrette hayrân zâhir[i] harap ve bâtını ma'mûr olur. Dünyâ-yı deniyyeden ve ehl-i dünyâdan nefret edip bir garip ıztıraba düşer ki sıkletinden gâh melekû'l-mevt arzû edip ve gâh *مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا* [Ölmeden önce ölünüz.] ircâsıyla Hakk'a teveccüh

edip bî-nutk-ı lisân tazarrû'-ı niyâzda olup ba'dehû selb-i beşeriyetle makâm-ı fenâyâ cân atıp fenâ-yı ef'âl ve sıfat ve zât etmek tarîkin tutup duâ ve senâ ve niyâz ve nâz ve teveccüh ve mücâhedât [141a] ve tasarrufât ve murâdâtından fâriğ olup murâdullâha tamâmıyla teslîm olup tedbirden tamâm fâriğ olup kimseye duâ ve senâyâ ve inkisâra rağbet etmeyip ve kendi gadr ü zulüm edenleri afv edip *إِنَّ اللَّهَ عَفُوٌّ يُحِبُّ الْعَفْوَ* [Allah affedicidir. Affetmeyi sever.] ile âmil ve kâmil olup illet ve killet ve zillet ve fakr ve

kanâat ve sabr ve tevekkül ve tefvîz ve teslîm ile huzû' ile edeb ve hayâ deryasında müstağrak olup ba'dehû Fahr-i kâinât ve Mefhar-i mevcûdât sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerine bu makâmda efendimize bir muhabbet ile müceddid-i muhabbet edip dâimâ rûhânîyyetine teveccüh ve sırrında şefâat eder ki onun ifrât-ı muhabbetinden kimse haberdâr olmayıp ancak ol sâlik ol inâyeti ihsân eden Allâh bilip Habib-i Ekrem'den şefâat ve feyz ve istimdâd talebiyle salât ve selâm ve ihlâs ile ravza-i cenân ve huzûr-ı yezdân olan ...[?] [141b] ve tâat ve zikir ve fikir ve murâkabe ve teveccüh ile envâ'-ı mücâhedât kendüye müyesser olmuş iken kendüye hicâb-ı azîm ve perde olduğun bilip ameline ittikâ etmeyip vâsıtasıyla Hak'tan ecr-i me'mûl etmeyip cümlesin mutlak rızâallah için müyesser olur. Ve amelim ücreti ru'yettir deyip hâtırına geldikte istiğfar edip amel sebebiyle ru'yet-i me'mûl bu makâmda şirk-i hafiden olduğun bilip ancak bî-illet âmil olur. Ve kerâmetle iki cihân sırrına vâkıf olmak mukadder ve müyesser olmuş iken asla kendi üzerine almayıp rağbet etmez. Ve iki cihân lezzetlerinden bir lezzeti kalmayıp cemî-i dünyâ ve ukbânın lezzetleri Hak'la kendi rûhu beyninde hicâb olduğun gönülde melek vâsıtasıyla olan ilhâma dahi iltifat etmeyip Fuzûlî'nin bu beytini tekrâr eyler ki:

*Nâme ve kâsîd peyâmınla hoş olmaz
Hâtır ...[?] lehçe-i güftârın eyler arzu*

deyip [142a] bî-vâsıt-ı ilhâm-ı Rabbânî me'mûl eder. Ve bu makâmda olan müntehi sâlik bahr-ı vahdette gavvâs olup dâire-i ahass-ı havâsta bulunup dâimâ istiğrakta olduğundan zâhir ve bâtında kendüde ne zuhûr eylese şirk-i hafiden addeder. Ve bu hadîs-i şerîf bir an hâtırından gitmeyip nefsine hitâb edip gönülde okur ki **وَجُودُكَ ذَنْبٌ**

لَا يُقَاسُ بِهِ ذَنْبٌ آخَرُ [Senin varlığın günahdır. Başka hiçbir günahla kıyas tutmaz.]

onunçün murâd-ı maksûdu dâimâ bî-murâdlık olup **عِنْدَ اللَّهِ** [De ki: Hepsi

Allah'tandır. (Nisâ, 4/78)] âyet-i kerîmesini tefekkür eder. **وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ** [Nerede

olsanız, O sizinle beraberdir. (Hadîd, 57/4)] âyet-i şerîfinin sırrını bilip sırrı maiyyeti ayne'l-yakîn görür. Esrârına vâkıf olmuş iken mukayyed olmaz. Ve hâtiften gelen şirk-

i hafî nidâsını işitip şirk-i hafîden halâs olup وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا [Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kehf, 18/110)] âyet-i kerîmesinin ma'nâyı hakîkatini bildikte cemî-i ahlâk-ı hamîdeye muttasıf olup kendi sûret-i beşeriye ve sûret-i heyûlâsından haberdâr olup ve kendi cüz'ü [142b] fenâyâ dâhil olup zikrolunan ... [?] selb-i beşeriyetine fenâdır. Bu anâsır-ı erbaadır ki her birini aslına rücû' eder gibi teslîm eder. Nâr ve bâd ve âb ve hâk kendüde kendi ef'âlinden fânî olur. Ve kendi sıfât-ı beşeriyyesinden geçip Hak rızâsı için feda ettikte fenâ ne olduğu sırrında ma'lûmu olup fenâ fî's-sıfât olur. Ve rûh-ı bedeni ve rûh-ı revânı ve ruh-ı hayvânı ve akl-ı meâş ve akl-ı meâdından geçip akl-ı meâd lafzî münasebetiyle sahîfe-vâr ... [?] nisyân olunmuş birkaç satır kelâm olmağla bu mahalle kayd olundu. Ve keşf-i sâlik-i râh-ı hakikat bu makâmda akl-ı meâş tasarrufundan âzâd olup iklim-i vücûdunda gönülde emr-i Rabbi olan akl-ı meâd mutasarrıf olup Mısır-ı vücûdda sultan olmağla akl-ı meâdın hadîs-i şerîfle ta'rifi budur ki akl-ı meâda tâbî olan adam mâsivâyâ meyl ve râğbet edemez. Her fâkaya râzı [143a] olarak râzı olur. Ve nefsi bilmek ve Rabbisini bulmağa tâlip ve râğib olur. Ve doğru söylemek âdeti olur. Her şeyden bir ibret alır ve kimden olursa Hakk'ı kabul eder. Ve kelâmı az ve miktârını şer-i şerîf ahkâmına muğayir gitmez. Ve şer'a muhâlif hareket etmez. Ve kendi nefsinde olan kusûruna mu'teriftir. Ve ba'zı hususta tecâhül eder ve her bir ibtilâyâ tahammül eder ve ketm-i esrâr eder. Alâmet-i akl-ı meâd hüsn-i ahlâktır. Akl-ı meâd zıllullâhtır. Müdebbir-i umûr-ı dü cihandır. Ve devâm üzere ve bir gam çekmez. Hayır ile şerri bir anda mümeyyiz [olan] akl-ı meâd sâhibine muhâlefet eder kimse dünyâ ve ukbâsını harâb eder. Bî-nihâye esrârları vardır ki yazılmak mümkün değildir. Hulâsa-i kelâm gelelim evvel ki sohbetimize; akl-ı meâş ve akl-ı meâddan geçip kendi vücûdunda kendi için bir zerre şey kalmayıp zâtını dahi bilkülliye Hak rızâsına fedâ [143b] ettikte fenâ fî'z-zât makâmına vardıkta seyr fillah oldukta الطَّلْبُ عَيْنُ الْبُعِيدِ [Talep etmek uzaklığın ta kendisidir.] olduğun bildikte ol anda ercah [?] hata bile. Da'vet-i Hakk'ı gözetip tecellî-i cemâle muntazır olup bu intizâr nefis ve aklın olmayıp esrâr-ı ilâhîden emr-i Rabbî'den zâhir olup kişi nefsi îd-i vasla kurbân etmek vatan-ı asliyyesine seyr ü sefer etmek vakt-i karîb oldukta bir ümîd etmediği saatte kendi kendine ferâmûş eylediği hâlde inâyet-i ezeliîden sırrına يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ [Ey imanın huzûruna

kavuşmuş insan! Rabbine dön. (Fecr, 89/27-28)] ilkâ olunup mevt-i irâdî ile murâdın alıp mûtû'ya muzahhar olup hayât-ı câvidânı nidüğün şeyhe suâl ettim deyip ne hâlettir deyip suâl eylediklerinde “Keyf ve kimde? Uzatma sühanı. Hâsılı kendi bilir kendisini.” deyip cevâb verir. Ve bundan sonra ol nefsi mülhemede olan câna ârif ve âgâh demek lâyük olmaz. Onun makâmı insân-ı kâmil olup nefs [144a] nefs-i mutmainne olup taraf-ı Hak’tan me’mûr olursa ve şeyhi kendüye hilafetnâme verip mahlûkun tâlib-i didâr olanlarını irşâd etmeğe destûr verip ol azîzi halîfe edip sırr-ı hilâfet âşina ederse ol cân mürşîd olmağla lâyük olup ibâdullâh avn-i Hak’la ondan hisse-i ezeliyyesi olan feyzini onun vasıtasıyla Feyyâz-ı Mutlak’tan alırlar. Bundan sonra râziye ve nefs-i marziyye ve makâm-ı ruhü’l-kudsiyye[?] kat’-ı merâtıb etmek murâd edenler irâde-i Hak taalluk ettikte inâyet-i Hak’la mürşîd-i kâmile ihtiyaçları olmaz. Tarîk-i müstakimde giderler. Erbâb-ı kulûbun nice yüz bin ibtilâları ve berzah ve belâları vâkıf oldukları esrâr-ı ilâhîye kâl u kıl ile vâkıf olup ârif olmak murâd eden kimesneler hâlâ asrımızda zuhûr eden sultânü’l-ârifin ve kutbu’l-vâsılîn insân-ı kâmil âlim ve âmil ve fâdıl eş-Şeyh es-Seyyid el-Hâc İbrâhîm Hakkı [144b] b. eş-Şeyh Osman Efendi Hazretlerinin *Marifetnâme* te’lif buyurdıkları *Marifetnâme* kitabında mufasssal tahrîr olunup etvâr-ı seb’a’nın cümle hâli beyân ve ıyân olmuştur. Mütalaa edenlere erbâb-ı kulûbun hâli ma’lûm olup irfân-ı kâl ile ârif olurlar. Sâir nüsha-yı ehlullâh çoktur. Onların ilmiyle amel müyesser olursa onların rûhânîyetlerinden feyz almak avn-i Hak oldukta âsân olur. Sıdk ...[?] rehber tutmuşlardır. İmdi bu hakîr-i pür taksîr Erzincânî olup bir ümmi meczûb-ı ilâhî fakîr-i bî...[?] âciz ve bî-çâre olup risâle te’lif etmek ...[?] olmayıp lâkin bir gece akşam namazı ezandan sonra murâkîb kendi gamhânemde olduğum hâlde gönlümden zâhir oldu kim ele kalem ala, bana hemân. Kalem, kâğıt muheyyâ olmağla tahrîre cesâret mukadder oldukta iş bu *Ma’rifetü’n-nefs* nâm risâlenin tahrîri müyesser olup sabah ezân-ı Muhammedî okundukta tamâm olmuştur. [145a] Kusûra nazar buyurulmayıp إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ يُحِبُّ الْعَفْوَ [Allah affedicidir. Affetmeyi sever.] mazmûnuyla kusûrunu ...[?] afv eyleye. Mestûr buyurup hayır duâ ile yâd buyurasız. “Yâ İlâhî kıl risâlem mu’teber çün” onun tarihidir. ١٢٨٧ سنة ظفر

SONUÇ

XVIII. yüzyılda kaleme alınan *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye*, yazılmış diğer fütüvvetnâmeler gibi tasavvuf-tarikat-fütüvvet ilişkisini, tasavvuf denilince fütüvvetin fütüvvet denilince tasavvufun anlaşıldığı paradigmayı yansıtan bir yazma eserdir.

Çeşitli dönemlerde şekil itibariyle kılıf değiştirse de fütüvvet, anlamını her zaman tasavvufta korumuş bir kavram olmuştur. Sûfilere ait ilk dönem klasikleri başta olmak üzere tezimizde göstermeye çalıştığımız fütüvvetnâme literatüründe de tasavvuf ile eşdeğer anlamda kullanılan fütüvvet, tarihsel süreçte farklı alanlarda gün yüzüne çıksa da son aşama da varlığını tarikatlar içinde saklamayı başarmıştır.

Kâmil insan prototipini oluşturmayı kendine hedef olarak belirlemiş fütüvvetin ve fütüvvetin nizam ve prensiplerini içeren yazılı eserler olan fütüvvetnâmelerin her asırda toplum tarafından ihtiyaç duyulan bir müessese olduğu aşikardır. Zira insanın ahlakı toplumun ahlakıdır. İnsanı var olduğu üzere ulvî bir makamda gören tasavvuf erbâbı, dervişlerini mânevî yolun düsturu ile eğitirken fütüvvetin ilkelerden faydalanmışlardır.

Tarihin farklı mecralarında farklı şekillerde temayüz eden fütüvvetin, nihai aşama da tarikatlarda vücûd bulduğunu göstermek gayesi ile incelediğimiz *Usûl-i Tarikat-ı Bedeviyye* adlı fütüvvetnâmenin ele aldığı; seyr u sülûkta bir mürîdin yapması ve sakınması gereken ilkeler, yolun âdâbına riâyet, tarikat merâsimleri ve bu merâsimlerde okunacak duâlar, zikirler, nefsin mertebeleri gibi konu başlıklarından da görüleceği üzere tasavvuf ve fütüvvetin aynı kaynaktan ilham aldığı görülmüş ve bir kağıdın iki yüzü gibi aralarında hep güçlü bir bağ olmuştur ve olacaktır.

Bedeviyye'ye ait ele aldığımız eser tıpkı Rifâiyye, Sa'diyye, Bektâşiyye, Kâdiriyye tarikatlarının fütüvvetnâmeleri gibi bir tarikatın usûl ve erkânını, fütüvvet çerçevesinde göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Tarikatlara ait fütüvvetnâmelerden gerek XVIII. yüzyılda kaleme alınmış Rifâiyye tarikatına ait olan *Fütüvvet-nâme-i Yasin er-Rifâi* olsun gerekse bir diğer Rifâi fütüvvetnâmesi olan *Minhâcü'l-Mürîdin* olsun veyahut bahsini ettiğimiz tarikatlara dair fütüvvetnâmeler olsun bütün yazılı kaynaklar fütüvvetnâme geleneğinin konumunu göstermesi açısından son derece önemlidir.

Tasavvuf, tarikat ve fütüvvet ilişkisini ortaya koymaya çalıştığımız bu tezde aynı zamanda tarikatların ilke ve usulleri ile örtüştüğü görülen fütüvvetnâmelerin önemine dikkat

çekmeye çalıştık. Tarihin biz insanlara bırakmış olduğu kültürel miras niteliğinde olan fütüvvetnâmelerin gereği gibi korunması, okunması, yazıya geçirilmesi ve hem zâhiren hem de bâtinen yolumuzu çizmesi ve bizden sonraki nesillere doğru bir şekilde aktarılması gerektiğini tezimizin en sarıh ve en güçlü sonucu olarak ifade edebiliriz.

Fütüvvet teşkilatı işlevini yitirdikten sonra fütüvvet erkânının tarikatlar yoluyla sürdürüldüğü anlaşıyor. Fütüvvet teşkilâtı ile tarikat teşekküllerinin nasıl bir etkileşim içinde olduğu, hangi unsurların fütüvvetten tarikata, hangi unsurların tarikattan fütüvveteye intikal ettiği meselesi cevaplanmayı bekleyen sorulardır. Çalışmamızın sınırları bu konuları ele almaya izin vermemiştir. Bu konularda yeni çalışmaların yapılması fütüvvet teşkilatı ile tarikatların ilişkisini ortaya çıkarması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Affî, Ebü'l-Alâ:

İslam Düşüncesi Üzerine
Makaleler. çev. Ekrem Demirli.
İstanbul, İz Yayıncılık, 2000.

Tasavvuf: İslam'da Manevî Hayat.
çev. Ekrem Demirli, Abdullah
Kartal. İstanbul: İz Yayıncılık,
1996.

Anadol, Cemal:

*Türk İslam Medeniyetinde Ahîlik
Kültürü ve Fütüvvetnâmeler.*
Ankara: Halk Kültürü Araştırma
Dairesi Yayınları, 1991.

Apak, Adem:

“Muhammed b. Ebî Bekr es-
Sıddîk”. *Türkiye Diyanet İslâm
Ansiklopedisi.* 30/516. İstanbul:
TDV Yayınları, 2020.

Attâr, Feridüddin:

Tezkiretü'l-Evliyâ. çev. Süleyman
Uludağ. İstanbul: Kabalcı
Yayıncılık, 2012.

Aydınlı, Abdullah:

“Ebü'd-Derdâ”. *Türkiye Diyanet
İslâm Ansiklopedisi.* 10/310-311.
İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

“Ebû Zer el-Gıfârî”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 10/266-269. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Aydınlı, Osman:

Fütüvvetnâme-i Tarîkat. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.

Aydoğdu, Nazan:

“Ahmed el-Eflâkî’nin Menâkıbü’l-Ârifîn Adlı Eserine Göre Mevlevilik-Ahilik-Bektâşîlik İlişkisi”. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 18 (2018). 318-340.

Aytekin, Ebubekir:

Tarihten Günümüze Fütüvvet ve Ahilik. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2018.

Azimli, Mehmet:

“Sa’d b. Ubade”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 35/377-378. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Baş, Derya:

“Fütüvvet ve Tasavvuf Buluşması: Tarîkat Aleviliği ve Fütüvvet Erkanı”. *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı. 59-87. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

“Fütüvvet Erkanı”. *Şeyh Sadeddîn Sırrî er-Rifâî Armağan Kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2018. 49-61.

Seyyid Ahmed el-Bedevî Tarîkatı ve İstanbul’da Bedevîlik. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.

Batur, Halil:

“Veffâk Mehmed Hıfzî Üsküdârî’nin Terceme-i Menâkıb-ı Ahmed el-Bedevî’si”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 22 (İstanbul, 2019), 111-136.

Behce-i Tarik-i Sa’diyye. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp., 06 Hk 4444/3. (Müstensih: Yahya Âgâh) vr. 81-100.

Bolat, Ali:

“Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet”. *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı, 7-25. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

Cahen, Claude:

“Osmanlılar’dan Önce Anadolu’da Şiilik Problemi”. çev. Sabri Hizmetli, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 5 (1982), 305-319.

Coşkun, Vildan:

“Molla Yusuf’un Fütüvvet Risalesi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (İstanbul, 2021). 75-126.

Çağatay, Neşet:

“Fütüvvet Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2-3 (1952). 61-84.

Bir Türk Kurumu Olan Ahilik. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1981.

“Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1952), 59-68.

Çakır, Adalet:

“Fütüvvetnâme-i Tarikat Maddesi”. *Ahilik Ansiklopedisi*. ed. Yusuf Küçükbağ, vd. 2 Cilt. Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014.

“Ahmed Muhyiddin Efendi Maddesi”. *Ahilik Ansiklopedisi*. ed.

Yusuf Küçükbağ, vd. 2 Cilt.
Ankara: Atalay Matbaacılık, 2014.

*Mehmed Rifat Efendi'nin
Nefhâtü'r-riyâzi'l-âliye'sinde
Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirîlik.*
2 Cilt. İstanbul: İsam Yayınları,
2021.

Çubukçu, Hatice:

“Nişabur Ekolüne Mensup Hanım
Sûfilerde Görülen Fütüvvet ve
Melâmet Anlayışı”. *FSM İlmî
Araştırmalar İnsan ve Toplum
Bilimleri Dergisi*, 9 (2017), 97-115.

Demirci, Mehmet:

“Ahilik'te Tasavvufî Boyut:
Fütüvvet”. *Dokuz Eylül
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi*, 7 (1992), 83-90.

Demirtaş, Funda:

“Fütüvvet
Kavramının/Kurumunun Askeri ve
Siyasî Mahiyeti”. *Ahîlik
Uluslararası Sempozyumu Kalite
Merkezli Bir Yaşam Bildiri Kitabı.*
403-423. Kayseri: 2011.

Efendioğlu, Mehmet:

“Said b. Cübeyr”. *Türkiye Diyanet
İslâm Ansiklopedisi*. 35/552-554.
İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

“Süheyb b. Sinân”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 37/476-477. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

el-Cevziyye, İbn Kayyım: *Tehzîbü Medârici's-Sâlikîn*. tah. Abdu'l-Mün'im el-İzzî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987.

Medâricü's-Sâlikîn: Kur'anî Tasavvufun Esasları. çev. Ali Ataç ve diğerleri. 2 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1990.

der. İsmâil b. es-Seyyid Muhammed Saîd el-Kâdirî: *el-Füyûzâtü'r-rabbâniyye fi'l-meâsir ve'l-evrâdi'l-Kâdiriyye..* Beyrut: el-Mektebetü's-sekâfiyye, 1988.

el-Herevî, Hâce Abdullah el-Ensârî: *Menâzilü's-Sâirîn*. çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

el-Hücvîrî, Ebu'l-Hasan Ali b. Osman: *Keşfu'l-Mahcûb*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.

Eliaçık, Muhittin: “Anadolu İkliminde Gelişmiş Bektâşilik ve Ahîlik Üzerinde Ortak Ritüeller İncelemesi”. *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektâşilik*

Sempozyumu, Bildiri Kitabı. 1/
(Ankara 2018), 511-516.

el-Kadirî, Şerîf Ahmed *Fütüvvetnâme-i Tarîk*. haz. Mustafa
Muhyiddîn: Kaçalin. İstanbul, 2012.

el-Kuşeyrî, Abdülkerîm: *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. çev.
Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh
Yayınları, 2017.

er-Risâletü'l-Kuşeyriyye. tsh. Enes
Muhammed Adnan eş-Şerfâvî.
Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2017.

Ertürk, Mustafa: “Mikdad b. Amr”. *Türkiye Diyanet*
İslâm Ansiklopedisi. 30/49-50.
İstanbul: TDV Yayınları, 2020.

es-Sühreverdî, Ebû Hafs *Avârifü'l-Maârif*. çev. Hasan Kâmil
Şehâbeddin Ömer: Yılmaz, İrfan Gündüz. İstanbul:
Vefa Yayıncılık, 1990.

İdâletü'l-İyân Ale'l-Bürhân.
İstanbul: Murad Molla
Kütüphanesi, 1447 No'lu yazma.

es-Sülemî, Ebû Abdurrahman: *Kitâbü'l-Fütüvve*. çev. Süleyman
Ateş. Ankara: Ankara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Yay., 1977.

Fayda, Mustafa:

“Amr b. Ümeyye”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 3/92-93. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Feyzü’s-sabah/Rufâî Erkânı ve Evrâd-ı Şerîfî. Yay. haz. Nihat Karakaş. İstanbul: Özdemir Basımevi, 1985.

Gölpınarlı, Abdülbaki:

“İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 11 (Ekim 1949 – Temmuz 1950). 6-354.

“Fütüvvetnâme-i Şeyh Seyyid Hüseyin İbni Gaybî”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 17/1-4 (Ekim 1955- Temmuz 1956). 73-126.

İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları. İstanbul: İTO Yayınları, 2011.

Güner, Umut:

“Cahiliye Devrinden Abbasilerin Son Dönemine Kadar Fütüvvet Teşkilatının Gelişimi”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 3/10 (2016), 185-201.

Tarihte Fütüvvet ve Ahilik Siyasî, Dinî ve Sosyal Yönleriyle. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.

Gürel, Rahşan:

Razavi'nin Fütüvvetnâmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.

Harmancı, M. Esat:

“Fütüvvet-Melâmet İlişkisi”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2 (2011), 117-124.

Hartmann, Angelika:

“Nâsır-Lidinillah”. *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*. 32/399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Hartmann, Richard:

“As-Sulami's Risâlat al-Malâmatija”. *Der Islam*, Strassburg. Jan 1918, vol 8, issue 3-4.

Hatipoğlu, İbrahim:

“Selmân-ı Fârisî”. *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*. 36/441-443. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

İbn Arabî, Muhyiddin:

Fütühât-ı Mekkiyye. çev. Ekrem Demirli. 18 Cilt. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2012.

Kal'a, Ahmet:

“Fütüvvet ve Ahiliğin Doğuşu”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 65 (1990), 273-282.

Kandemir, M. Yaşar:

“Câbir b. Abdullah”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 6/530-532. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Karakaş, Nihat:

Feyzü's-sabâh/Rifâî Erkânı ve Evrâd-ı Şerîf. İstanbul: Özdemir Basımevi, 1985.

Kayaoğlu, İsmet:

“Halife en-Nâsır'ın Fütüvvete Girişi ve Bir Fütüvvet Buyrultusu”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 25 (1981), 221-227.

Kocatürk, Sadeddin:

“Fütüvvet ve Ahilik”. *XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliği*. Kırşehir, 1985. 13-47.

Köksal, M. Fatih:

“Ayin, Erkân ve Adap Benzerlikleri Açısından Ahilik-Bektaşilik Münasebeti”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (2010). 59-70.

Küçük, Osman Nuri:

“Kur'ân-ı Kerîm'de Fütüvvet ve Keremin Esasları”. *Hz. Peygamber*

ve *Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı, 27-36. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

Küçük, Sezai:

“Abdullah Ensârî el-Herevî’nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi: Kitâbu’l-Fütüvvet”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2000), 137-166.

Mehmed Rifat Efendi:

Nefhâtü’r-riyâzi ’l-âliye fî beyânî tarîkatî ’l-Kâdiriyye. Millet Ktp. Ali Emirî Efendi Şer’iyye, nr. 1127.

Muslu, Ramazan:

Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl). İstanbul: İnsan Yayınları, 2021.

Ocak, Ahmet Yaşar – Uludağ, Süleyman:

“Fütüvvet”. *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*. 13/261-263. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Ocak, Ahmet Yaşar:

“Fütüvvetnâme”. *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*. 13/264-265. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Önkâl, Ahmet:

“Büreyde bin Husayb”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 6/492. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Öz, Mustafa:

“Kümeyl bin Ziyâd”. *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 26/550. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Özden, Beyza:

Fütüvvetnâme Yazımı Açısından Minhâcü'l-Mürîdîn ve Mecmûa'nın Yeri ve Önemi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Özköse, Kadir:

“İstanbul Tasavvuf Kültüründe Bedeviyye'nin Yeri ve Üsküdar Bedeviyye Tekkeleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (Sivas, 2012). 507-540.

Pekolcay, A. Necla- Uçman, Abdullah: “Eşrefoğlu Rûmî”. *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*. 11/480-482. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Razavî:

Fütüvvetnâme-i Kebîr. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.

Rûmî, Eşrefoğlu:

Tarikatnâme. haz. Esra Keskinılıç. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002.

Sarıkaya, M. Saffet:

“Bazı Rifâî Fütüvvetnâmeleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ahîlik*

*Uluslararası Sempozyumu
“Kaliteli Merkezli Bir Yaşam”
Bildiri Kitabı.* Kayseri, 2011. 92-
106.

“Fütüvvetnâme-i Bektaşîyye”.
Ahîlik Ansiklopedisi. ed. Yusuf
Küçükbağ, vd. 2 Cilt. Ankara:
Atalay Matbaacılık, 2014.

“Osmanlı Devleti’nin İlk
Asırlarında Toplumun Yapısına
Ahîlik Açısından Bir Bakış
Denemesi”. *Süleyman Demirel
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi*, No. 6 (1999), 49-67.

“Fütüvvetnâme-i Ca’fer-i Sâdık”.
Ahîlik Ansiklopedisi. ed. Yusuf
Küçükbağ, vd. 2 Cilt. Ankara:
Atalay Matbaacılık, 2014.

Fütüvvetnâme-i Ca’fer-i Sâdık.
İstanbul: Horasan Yayınları, 2008.

*XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da
Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç
Motifleri.* Erzurum: Atatürk
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.

Sırrî, Sadeddîn:

Feyzü's-sabâh, Süleymaniye Ktp.,
Revnakoğlu Arşivi, nr. 207.

Sülemî, Ebû Abdurrahman:

Risâletü'l-Melâmetiyye. haz. Ebu'l-
Alâ Affî. Kâhire: Mecelletü
Külliyeti'l-Âdâb, 1942.

Süreyyâ, Mehmed:

Sicill-i Osmânî (haz. Nuri Akbayer,
s.nşr. Seyit Ali Kahraman). I-VI,
İstanbul: Tarih Vakfı Yay., 1996.

Şahin, Haşim:

“Türkiye Selçuklu, Beylikler ve
Erken Osmanlı Döneminde
Ahiler”. *Haz. Peygamber ve
Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı.
113-139. İstanbul: Mas
Matbaacılık, 2017.

Şeker, Mehmet:

“Fütüvvetnâmelerde Ehl-i Beyt”.
*II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahîlik
Araştırmaları Sempozyumu*. haz.
M. Fatih Köksal. Kırşehir: Ahi
Evren Üniversitesi, 2007. 401-409.

“Fütüvvet Teşkilatının Tarihçesine
Genel Bir Bakış: Fütüvvet, Alplık,
Ahîlik”. *Haz. Peygamber ve
Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı.
39-57. İstanbul: Mas Matbaacılık,
2017.

Türk İslâm Medeniyetinde Ahîlik ve Fütüvvetnâmelerin Yeri. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011.

Taeschner, Franz:

“İslam Orta Çağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)”. çev. Fikret Işıltan, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, 15/1-4, (1953-1954), 3-32.

“İslam’da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri”. çev. Semahat Yüksel. *Belleten* 36/142, (1972), 203-235.

Topak, Mustafa:

Ahi Dâ’î ve Türkçe Manzum Eseri: Fütüvvetnâme-i Tarsûsî. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Uçma, İsmet:

Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik. İstanbul: İşaret Yayınları, 2011.

Uludağ, Süleyman:

“İlk Sûfilerde Fütüvvet”. *Hiz. Peygamber ve Fütüvvet.* ed. Melike Türkan Bağlı, 89-94. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı:

Osmanlı tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019.

Yeniterzi, Emine:

“Türk Edebiyatında Manzum Fütüvvet-nâmeler”. *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı. 151-159. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

Yıldıran Sarıkaya, Meliha:

“Türk Edebiyatında “Lâ Fetâ” ve “Hel Etâ”. *Hız. Peygamber ve Fütüvvet*. ed. Melike Türkan Bağlı. 161-175. İstanbul: Mas Matbaacılık, 2017.

Yılmaz, İbrahim:

“Eski Arap Şiirlerinde ve Günümüzde Fütüvvet”. *III. Uluslararası Ahîlik Sempozyumu*. 1/307-319. Kırşehir: Kırşehir Ahi evren Üniversitesi, 2017.

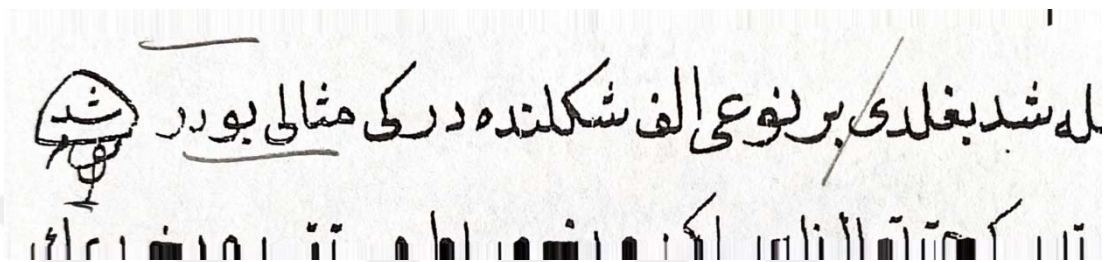
Yücer, Hür Mahmut:

Sa'dilik Metinleri. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.

Şeyh Sa'deddîn Cebâvî ve Sa'dilik. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.

EKLER

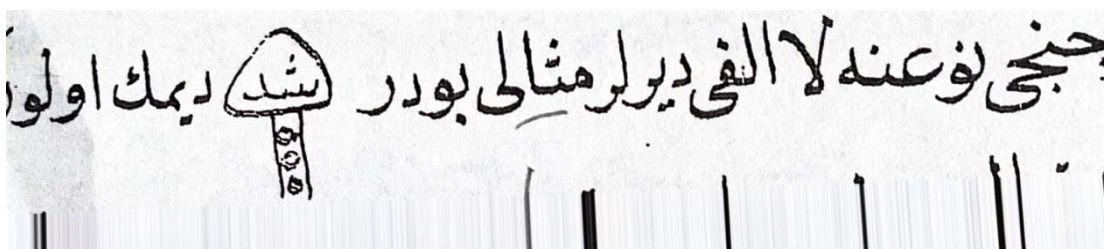
50. Dipnotun Şed Görseli

51. Dipnotun Şed Görseli

53. Dipnotun Şed Görseli

54. Dipnotun Şed Görseli

مثالی بودر بودخی بش آل عبايه ایشارتد ز پرایایک
ک اشلاء و ا لک بغ و ا ر و بر قضا سم و ا ر یا شلری

55. Dipnotun Şed Görseli

عنه شد مخزانی دیر ل هتایا بودر دیمک اوله د

56. Dipnotun Şed Görseli

سید بیدر بی ر
دیمک یعنی دیمک اولور کیم صاحب شد کور کدر کی حضرت سلمان
ک و ا لک بغ و ا ر و بر قضا سم و ا ر یا شلری

57. Dipnotun Şed Görseli

بویله کر کدر ید بنجی نوعنه شد یوسفی دیر ل هتایا بودر

